yeniöncü

HAZIRAN 87 SAYI: 4 AYLIK SOSYALİST DERGİ K.D.V. Dahil: 500 TL.

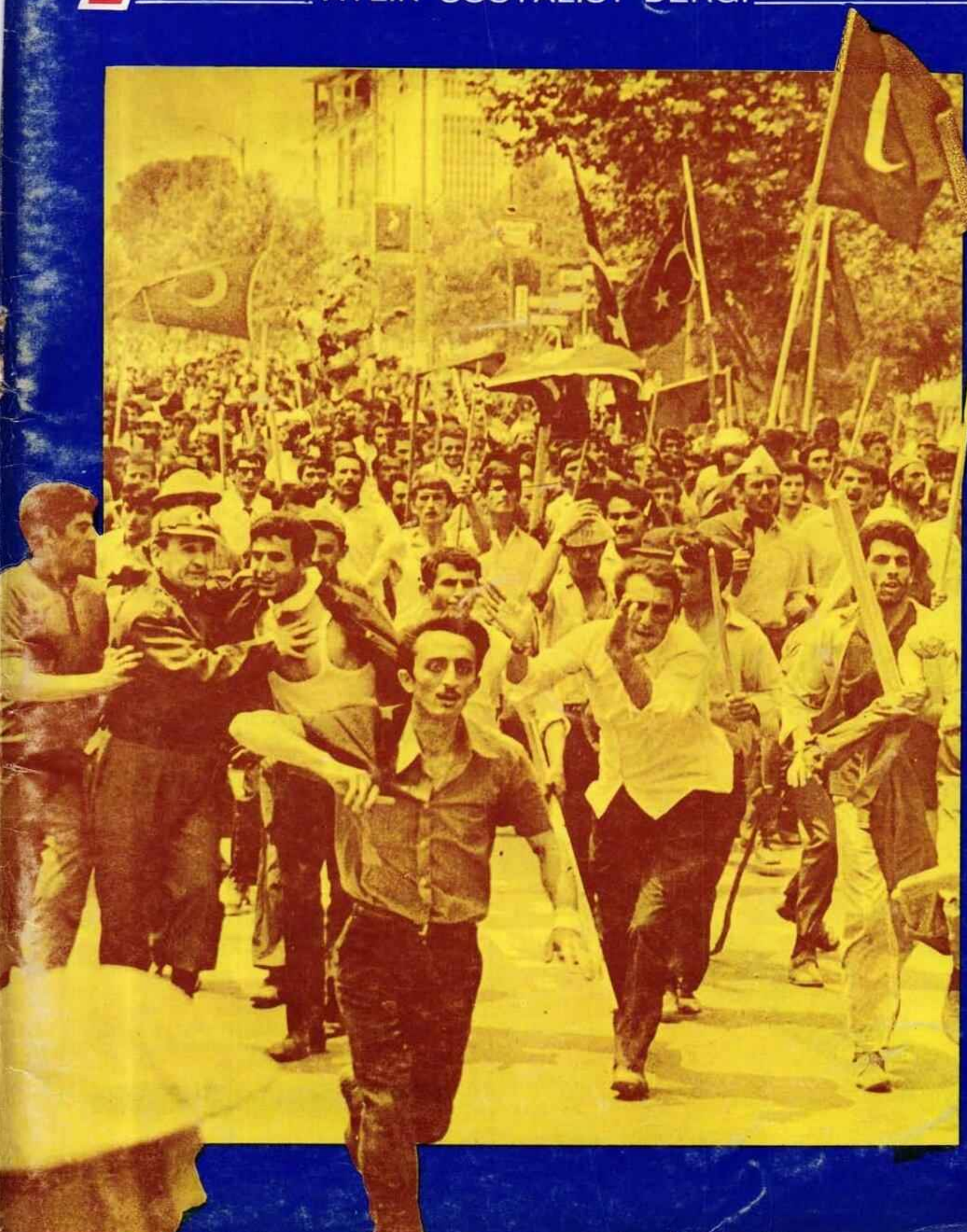

Zemin Platformunun Tam Metni

Sosyalist Parti Türkiye Gündeminin birinci maddesidir

Gençlik olayları 15-16 Haziran'ın gerçekleri

Aybar'la Söyleşi:
"Tıkanıklığı Aşa - cağız"

AYLIK SOSYALİST DERGİ
ZEMİN

HAZİRAN '87 ÇIKTI

red
TÜRKÜLERİ

Bütün plak ve kasetçilerde
ARİF KEMAL

Düzenleme Tuğrul Karataş
Müzik Yönetim Nadi Saltuk
Yapım Aziz Güner
Prodüktör Hasan Hüseyin Demirel

İ.M.Ç. 6. Blok No. 6412 Unkapanı-İST. 527 55 93
GÜNER

"Bilgi berekettir"

ELEŞTİRİ
cengiz gündoğdu

süreç
YAYINCILIK VE TANITIM TİCARET LTD. ŞTİ.
Piyerloti Cad. 47-49 D. Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 526 85 27

İÇİNDEKİLER

Bu sayıda 1

Ekonomi-Politika-Demokrasi 2

Kitlesel Boyut ve Devrimci Görevler 2
15-16 Haziran'ı Anarken 4
Türkiyeli Namuslu Bir Aydın: İsmail Beşikçi 8
Van'da Siyasi Cinayet 11
Ve Kadınlar Yürüdü 12
Atilla Keskin'den Bir Mektup 14

Dünyadan

Kosova Republike 17
Göçmen İşçiler 19

Sosyalizmin Sorunları 29

İşçi Hareketi ve Sınıf Sendikacılığı 23
Gün Dergisi'ne Bir Yanıt 29
Sosyalizm Örgütlenme Özgürlüğüne Karşı mı? 33
Gorbaçov Neleri Değiştirmek İstiyor? 39
Yığınların Kendiliğinden Davranışı 43
Sosyalist Siyasal Bilinç Ve Kendiliğindenlik 45
Sendikal Mücadele, Akademik Mücadele 48
Sınıf Mücadelesi ve Kitle Grevleri 51
İçişleri 53

Kültür - Sanat 54

Paranteze Alma ya da Dolaylı Anlatım Yolu 57
İşçi Sınıfının Bilinçlenme Sürecinde Sanatın Rolü 60

Mektuplar

Cezaevlerinden

Bu sayıda

Kitle eylemlerinin ve hareketliliğinin öncülüğünü başta işçi sınıfı olmak üzere onun efektif güçleri oluşturuyor.

Kitle eylemleri, aynı zamanda sosyalistler için belli bir "açılım"ın kaynağını da yaratıyor.

15-16 Haziran ve kitlesel eylemlerin "tanımı" ise bu "açılım"ın perspektiflerini zenginleştiriyor.

Dördüncü sayımızın eksenini bu bakış oluşturuyor.

*Geçtiğimiz ayın sonlarında tahliye olan İsmail Beşikçi üzerine Fatma Karahan'ın yazısı ile Atilla Keskin'den "Gülünün Zehirle Soldurulmaya Çalışıldığı Akşama İlişkin" mektubunu, **Ekonomi-Politika-Demokrasi** bölümünde okuyabilirsiniz. Atilla Keskin'in mektubu oldukça öğretici. 1968 üzerine, "tarihin gelişimini kişilerin yürek tapırtılarıyla açıklamaya çalışanlar bırakalım böyle yorumlasınlar" diyor.*

Nuran Ağan "Ve Kadınlar Yürüdü" yazısıyla 17 Mayıs yürüyüşüne ilişkin "sosyalistler geri planda kalıp, destek mesajları ile yetinmek durumunda olmuşlardır" diyerek 'içre' dönük eleştirisini yapıyor.

***Sosyalizmin Sorunları** bölümü bu sayımızda oldukça zengin. Seçkin Kır'ın, "İşçi Hareketi ve Sınıf Sendikacılığı" yazısı ikinci bölümüyle sona ererken, A.Sarıali, "Gorbaçov Neleri Değiştirmek İstiyor?" diyerek daha önceki sayılarımızda Tekin Yılmaz'ın başlattığı 'tartışmayı' değişik bir boyutta sürdürüyor. Geçtiğimiz ay Gün Dergisi'nde T.Yılmaz'ın yazılarına karşı 'ilk' eleştirisi geldi. Bu sayımızda T.Yılmaz'ın Gün Dergisi'ne yanıtı "Gorbaçov Reformları ve Demokrasi" başlığı altında yer alıyor. Nedret Sena'nın "Sosyalist Siyasal Bilinç ve Kendiliğindenlik" yazısı ile Lenin'in "Yığınların Kendiliğinden Davranışı" makalesi bir bütün olarak okunmalı.*

A.Ural, "Sendikal Mücadele-Akademik Mücadele" yazısında kimi kategorik kavramları çözümleyerek sosyalist çizgiyi tanımlıyor.

*Geçen sayımızda sürekliliğini düşündüğümüz **"İçişleri"** oldukça sempati topladı. Adım Akarsu'nun hazırladığı "İçişleri" bu sayımızda da sürüyor.*

Bu sayımızı gene zamanında elinize ulaştıramamanın sıkıntısını yaşıyoruz. Bu arada hemen belirtelim ki, Temmuz sayımız Ağustos'ta tek bir sayı olarak çıkacak. Böylece bu zaman boşluğu derginin zamanında elinize geçmesini de sağlayacak.

★

KİTLESEL BOYUT ve DEVRİMCİ GÖREVLER

Toplumsal muhalefetin kanallarının kısmi bir açılma sürecine girdiği günümüzde kitlesel boyut daha bir anlam ve önem kazanıyor. Toplumsal sorunların kördüğümlerinin ancak kitlelerin pratik eylemleriyle kesilebileceği gerçeği proletarya sosyalistlerinin muhalefet etme olanaklarını da son derece zenginleştirip derinleştiriyor. Bütün sorun ise bu etkinliği yaratacak araç ve yöntemleri geliştirebilmekte yatıyor.

İşçi sınıfının siyasal aydınlanmasının yoğunlaştığı ve grev hakkını neredeyse yok eden yasalara karşı kitlesel çıkışlar yaptığı bu süreçte proletarya sosyalistlerinin sloganları daha bir kitlesellik kazanıyor. Öğrenci hareketlerinin gelişim eğrisi anti-demokratik uygulama ve baskılara karşı sürekli olarak büyüyor. Kitlelerin pratik eylemi toplumun bütün tabakalarını sarıyor, hoşnutsuzluğu dile getirme istemleri tüm baskı ve zorbalıklara karşı güçleniyor. Tüm bu gelişmelerin ortaya çıkarttığı tablonun tamamlanabilmesi için demokratik ve siyasi talepler çerçevesinde oluşup büyüyen bu güçlerin toparlanıp canalıcı hedeflere yöneltilmesi proletarya sosyalistlerinin önünde sorun olarak duruyor.

Sorunu aşabilmenin bir yönü işçi sınıfı partisinin yaratılabilmesi olurken diğer yönü makro düzeyde politikalar oluşturmaktan geçiyor. Böylesi bir politika gereklidir, çünkü, daha geniş kesimlerin mücadeleye çekilmesi başka türlü gerçekleşemez. Kendiliğinden veya burjuvazinin kontrolünde gelişen bütün hareketler sönmeye mahkûmdur. İşçi sınıfının bağımsız politik hattında üretilen makro politikalar hiç kuşkusuz zafer için mücadeleye yeni yönelimler verecektir.

Atılan her küçük adımın politik mücadelenin gelişmesi açısından önemi büyüktür. Çünkü, kitlesel eylemliliğin uç vermesi 12 Eylül koşullarının yarattığı yılgınlık havasının da gittikçe silinmesine ve eylemlerde belli bir kabarmanın oluşmasına yol açmaktadır.

Tüm bu gelişim çerçevesinde proletarya sosyalistlerinin taktiklerinin kitle eylemlerinin en ileri düzeyi ile çakışması tesadüf olmamalı. Sendikal politika konusunda önerilen yeni bir konfederasyon, öncü işçiler arasında benimsenebiliyor, ve tek tek fabrikalarda tartışılabiliyorsa, bu kitlelerin geri düzeylerine değil de ileriye yönelik istemlerini dile getirebilmesinin ifade-

sini gösteriyor. İşçilerin geri duygularını istismar eden ve sömüren politikaların burjuvazinin icazet sınırlarını aşabilmesi ise bu anlamda mümkün gözükmüyor. İşçi sınıfının bağımsız politikasını yaşama geçirmesi ve burjuva ideolojisinin etkinliğinin kırılmasının tek yolu makro düzeyde politikalar oluşturmaktan geçiyor. Proletarya sosyalistleri tarihin hiçbir döneminde kendi iradelerinin dışında oluşmuş (ya da oluşturulmuş) nesnel durumlara göre politikalarını belirlemezler. Kitlelerin devrimci mücadeleye katılıp-katılmama isteklerini salt nesnel gelişmelerle açıklamaya çalışmak, politik faaliyetin varlığını burjuvazi için 'kabul edilebilirlik' düzeyine indirgemektir. Genel mücadelenin verili bir anında öylesine ayrımcı ve keskin dönemeçler olabilir ki, bu dönemeç sınıf mücadelesinin o anda kilitlendiği ve ondan sonraki gelişimi tayin edici bir rol üstlenebilir. Proletarya sosyalistlerinin sendikal düzeyde oluşturdukları böylesi bir politika kilitlenmeyi çözücü bir işlev görüyor.

Bu anlayış nesnelliğe teslim olmayan, burjuvazinin çizdiği çerçeveyi aşan, işçi sınıfının bağımsız dünya görüşünü hayata geçiren, bundan sonraki verilecek mücadele araçlarının temelini oluşturan ve daha da önemlisi proletarya sosyalistleri ile oportünistler arasındaki kesin ayırımı ortaya koyan makro politikayı oluşturuyor.

Burjuvazi her alanda yaşadığı ekonomik ve siyasi krizi, toplumsal muhalefetin ve özellikle işçi sınıfının ve diğer emekçi katmanların henüz toparlanamaması nedeniyle atlatabilmenin yolunu parlamentodaki manevra alanlarını kullanmakla geçiştiriyor. İşçi sınıfının ve toplumsal muhalefetin etkisizliği burjuvaziye manevra yapma kolaylığını veriyor. Hiç kuşkusuz bunalım kalıcıdır ve kitlesel boyutun derinleşmesi burjuvazinin manevra alanlarını daraltabilecek düzeye ulaşabilmesinin de zeminini sağlayacaktır.

12 Eylül'ün oluşturmak istediği 'yapılanma'nın kalıcılaşmaması burjuva muhalefet partilerinin dağılmasını ve yeniden yapılanmasını da beraberinde getirdi. Burjuvazinin kendi içinde bir çatlamasının görüntüsünü oluşturan bu yeni siyasi yapılanmalar 12 Eylül'ün çizdiği çerçeveyi aşmayı zorluyorlar. Siyasi yasaklılar için referandum oylaması ve yaklaşık 80 yerde yapılacak yerel seçimlerin gelişimi önümüzdeki günlerde ara seçimlerin de yolunun açılabileceğinin belirtilerini oluşturuyor. Hiç kuşkusuz böylesi siyasi gündemleri kitlelerin politik eylemi belirlemiyor. Ancak kitlelerin politik eyleminin zenginleşebileceği temeller ve fırsatlar yaratıyor.

Gerek referandum, gerekse yerel seçimler böyle bir atılımın şimdiye kadarki en önemli olanağını sunuyor. Politik atmosferin canlanması, işçi sınıfının bağımsız politikasının hayata geçirilmesinde önemli bir yer tutuyor.

İşçi sınıfı ve emekçi kitleler açısından hedef ne anayasaları delmek, değiştirmek ya da yenilemek değil, sömürüsüz ve baskısız bir toplum düzenine ve dünyaya ulaşmaktır. Sorun, sosyalizm mücadelesiyle gündelik mücadeleyi birleştirebilmeyi başarabilmektir. Demokrasi ancak bu mücadele içinde kazanılabilir ve bu mücadele içindedir ki yasalar gerçek anlamda delinir ve hükümsüz kalır. Seçimler ve referandum konularında takınılacak politik tavır, işçi sınıfının bağımsız dünya görüşünü burjuvazinin etkisinden kurtarabilmekle mümkün olur.

Nesnelliğe teslim olmak, burjuvazinin herhangi bir muhalefetinin peşine takılmak, "Demokrasi için ANAP'a hayır" gibi kampanyalar açmak yerine, burjuvazinin zaten kitleler nezdinde iyice dejenere olmuş parlamentosunu, anayasa anlayışını ve demokrasiyi kavrayışını teşhir etmek proletarya sosyalistlerin aslî görevlerindendir. Sorun, işçi sınıfını sosyal demokrasinin yedeğine takmakla sınıfın bağımsız çizgisi üzerinde ısrarla durmak arasındaki ayırımdır. İşçi sınıfı ve emekçiler 1982 Anayasası'nın şu ya da bu maddelerine değil, tümüne karşıdırlar.

İşçi sınıfının bağımsız politikasını yaşama geçirebilmenin sayısız olanaklarını nesnelliğin kendisi zaten yaratıyor. Önemli olan bunları yeterince kullanabilme becerisi ve yeteneğine sahip olmaktır.

Hiç kuşkusuz referandum gibi böylesi sorunlarda bile burjuvazi, tüm bu manevra değişikliklerini oldubittiye getirmeye çalışmaktadır. Kitlelere referandum çerçevesi daha önceden pusulaların renk farkına kada belirlenmiş bir şekilde dayatılıyor.

Burjuva muhalefetine bile tahammül edilemeyen bu koşullarda, 'referandum' içerisi boşaltılmış daha önceden yasal sınırları çizilmiştir. Sürenin kısa tutulması, toplantı, gösteri, miting yapma hakkının son derece kısıtlanması ve TRT'den yararlanma hakları, 'referandum'un hükümetin kendi politikasını dayatmasının bir aracı olarak beliriyor.

Sosyalistler propaganda ve siyasal teşhir alanında böylesine anahtar olabilecek halkayı demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, anayasanın tümüyle reddi olarak yakalamak zorundadırlar. Bu açıdan referanduma ilişkin kampanyaların örgütlendirilmesinden, yerel seçimlerde devrimci şiarların miting meydanlarına taşınması için çaba göstermenin bilincinde olmalıdırlar.

Siyasal arenada yer alan burjuva partilerinin hiç birinin yığınların sorunlarına çözüm olamayacağını kavratmaya çalışmak, demokratik nitelikli kişilerin desteklenmesi etrafında örgütlenecek kampanyaların kitle eylemleriyle derinleştirilebilmesi gelecek mücadelenin yollarını da açacaktır.

★

Ekonomi Politika Demokrasi

15-16 Haziranı Anarken

Ülkemizde 1960'lı yıllardan sonra ağırlığı gençliğe de dayansa sosyalist hareket hızla gelişmeye başladı. Öğrenci gençliğin mücadelesi içinde yetişen sosyalist gençler, o yıllarda dünyada ve Türkiye'de hakim olan siyasal anlayışın sonucu olarak ağırlıkla kırlara gitmekte, köylüleri örgütlemeye çalışmakta, kırlarda üretici mitingleri düzenlemekteydiler. Oysa aynı döneme tekabül eden zamanda şehirlerde sosyalist hareketin etkisinden oldukça uzak işçiler kendiliğinden sınıf mücadelesini geliştirmekteydiler. Bu mücadelenin en önemli noktasını ise Amerikancı sendikacılığa (Türk-İş) karşı oluşturulan DİSK teşkil etti.

1963 yılında işçi sınıfının aktif bir mücadelesi olmadan grev ve toplusözleşme yasası kabul edildi. İşçi sınıfı mücadelesinin alttan alta geliştiğini sezenler onun grev ve toplusözleşme hakkı için mücadeleye atılmasını beklemeksizin uluslararası deneylerin ışığında, söz konusu yasaları çıkardılar. Bu yasaların çıkmasından çok kısa bir zaman sonra işçiler hemen grev ve toplusözleşme haklarına sarılarak, kısa sürede büyük işçi kitlelerini kapsayan toplusözleşmeleri zorlamaya başladılar. Grevlerin yaygınlaşması, işçilerin mücadelelerinin gelişmesi karşısında Türk-İş açıktan grev kırıcılığı yapmaya başladı. İşte bir yandan alabildiğine grevlerin yükselmesi, diğer bir yandan ise Türk-İş'in bu mücadelelerin açıktan açıktan karşısına dikilmesi, DİSK'in doğuşunu hazırlayan çelişki oldu. DİSK kısa zamanda işçi sınıfı içerisinde gelişip önemli bir güç haline geldi . DİSK'in örgütlenmesi ise bir sürü zorlu mücadelelerin sonunda oldu. Hakim sınıflar işçi sınıfının bu yeni sendikal örgütüne karşı tüm güçleriyle direndiler. Bir dizi işçi eylemleri, fabrika işgalleri sonunda burjuvazi bu olayı defacto bir şekilde kabullenmek zorunda kaldı. Özellikle İstanbul'daki bütün önemli fabrikalarda DİSK örgütlülüğü oluştu. Derby, Kavel, Emaye-Taş, Singer, Horoz Çivi, Demirdöküm, Gamak, Sungurlar gibi büyük fabrikalar sarı sendikacılığın çemberini kırarak DİSK'e katıldılar.

Sınıfta ve onun sendikası olan DİSK'de böylesi gelişmeler olurken sosyalist hareket ise kendi öznel havası içinde ayrı bir kanalda seyretmekteydi. İşçiler fabrikaları işgal ederken sosyalist hareket ise ağırlıkla içinde bulunduğu alan olan okulları işgale yönelmekteydi. Köylerde ise, o dönemde hakim olan popülist ideolojinin sonucu olarak mitingler yapılmaya çalışılıyordu. Toplum içinde örgütlenmesi en zor olan (ki Türkiye'de durum böyledir) köylüleri örgütlemek için büyük çabalar sarfediliyordu. ÇKP'nin köylülükle ilgili tezleri o günlerde bugünkü prestijini yitirmiş halinden sosyalistlere daha çekici geliyordu. Ancak, sosyalist hareketin tüm bu ilgisizliğine rağmen işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi devam etmekteydi. Bu gelişen kendiliğinden mücadele karşısında dahi hakim sınıflar bu gelişmeyi durdurmak üzere tedbirler almaya kararlar verdiler. Grev ve sendikalar yasasında değişiklikler yapmak üzere meclise bir yasa tasarısı sunuldu. Bu yasa tasarısını o günlerde var olan tüm siyasi partiler (TİP hariç) destekliediler. Yasayı destekleyenler arasında "Demokratik Solcu" Bülent Ecevit ve grubu da bulunmaktaydı. Yeni yasa esas olarak DİSK'i ve onun tabanını oluşturan işçilerin örgütlenmesi-

ni hedef almaktaydı. Getirilmek istenen tedbirlerle DİSK'i bir bütün olarak yok etmeye çalışıyorlardı. Ancak getirilen tedbirler sadece sendikal örgütlenmeyi durdurmakla sınırlı değildi. İşçilerin grev ve toplusözleşme hakkını da önemli ölçüde geri almaktaydı. İşçiler meclise sunulan bu yeni yasa tasarısının mahiyetini çok kısa zaman zarfında kavradılar. Ve 3 Haziran günü DİSK Yönetim Kurulu yasal direniş hakkının korunması için komiteler kurdu. 14 Haziran günü işçi temsilcileriyle DİSK'in önderliğinde bir toplantı yapıldı.

15 Haziran'da ise direniş başladı. İlk gün yetmişbeş bine yakın işçi şalterleri indirerek sokağa çıktı. Bu eylemi Türk-İş'e bağlı sendikaların birçok üyesi de destekledi. Bu direniş sırasında arkadaşları polis tarafından gözaltına alınan işçiler arkadaşlarının bırakılması içini bazı direniş biçimlerini geliştirerek arkadaşlarını polisin elinden geri aldılar. 16 Haziran günü ise direnişin boyutları daha da genişledi. Dört koldan başlayan yürüyüşe yaklaşık iki yüz bin kişi katıldı. Askerlerin kurduğu barikatlar geçildi. Tankların kapattığı anayollar birer birer açıldı ve 16 Haziran akşamı işçilerin bu direnişini bastırmak üzere sıkıyönetim ilan edildi. 17 Hazirani sabahı tüm fabrikalar tanklarla çevrildi. 16 Haziran akşamı DİSK'in o zamanki genel başkanı radyodan işçilere seslenerek şöyle demekteydi. "İşçi kardeşlerim, işçi sınıfının bilinçli temsilcileri sizlere sesleniyoruz. Beni iyi dinleyiniz anayasal haklar için direndiniz. Anayasamız her türlü toplantı ve yürüyüşleriin silahsız ve saldırısız olacağını emreder. Bizler anayasaya sımsıkı bağlı işçiler olduğumuz için hiçbir hareketimiz anayasaya aykırı olamaz. Ne var ki, bizim aramıza çeşitlii maksatlar güden kişiler çeşitli kılıklara bürünerek girebilirler. Hatta kötüsü gözbebeğimiz şereflı Türk ordusunun bir mensubuna taş atabilir, tahrik edebilirler, DİSK'in genel başkanı olarak sizleri uyarıyorum."

Ve DİSK Başkanı'nın mesajı radyodan okunurken ordu birlikleri fabrikaları sararak işçileri tutuklamaya başlamışlardı. 17 Haziran günü askeri birliklerin fabrikaları tanklarla çevirmiş olmasına rağmen Demirdöküm, Sungurlar,

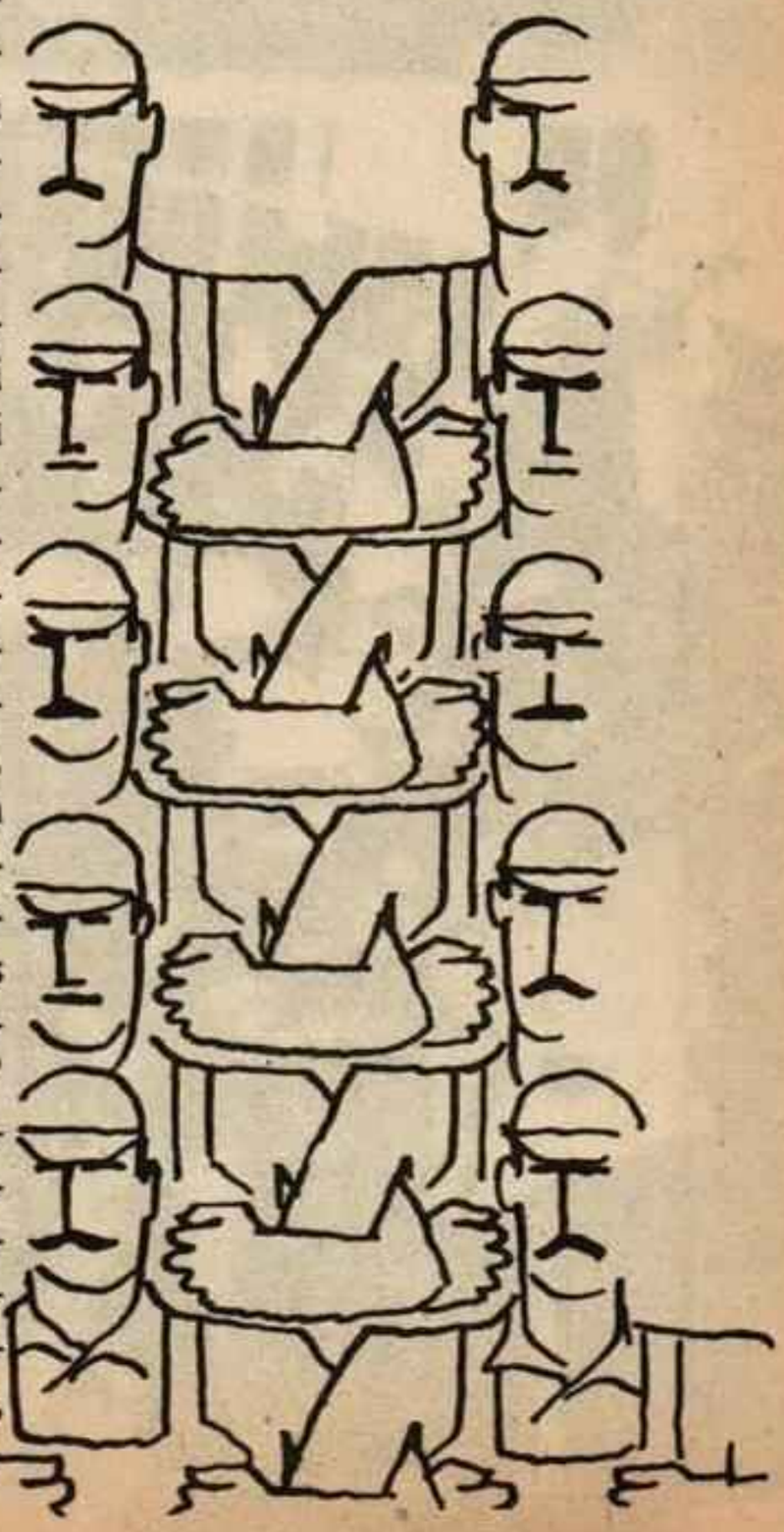

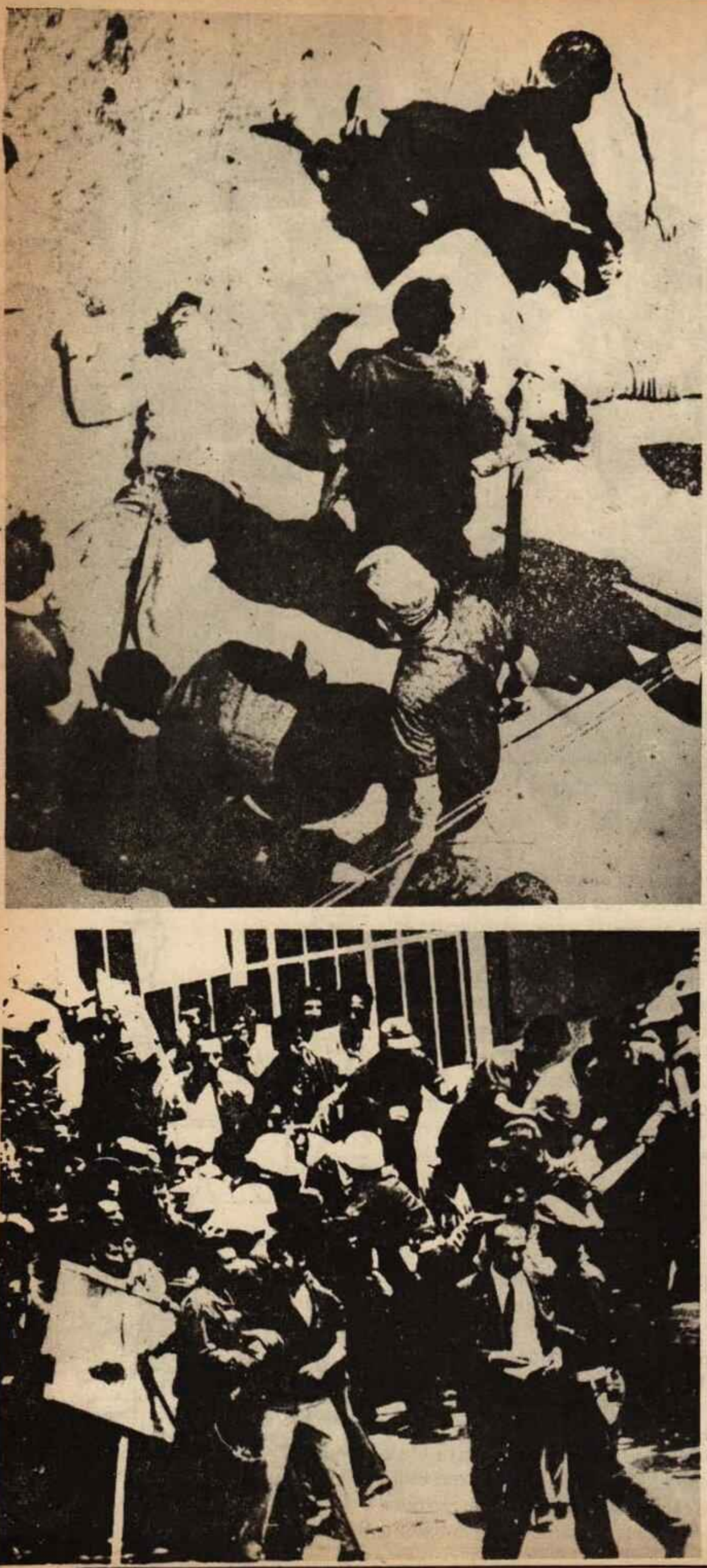

Elektrometal'de işçiler fabrikaların kapılarını kaynaklayarak içeriye kimseyi sokmadılar. Derby, Rabak, Auer, Çelik Endüstri, Oto San, Arçelik ve Vita'da ise işçiler değişik biçimlerde direnişe devam ettiler. İşçilerin bu şanlı direnişi 19 Haziran'a kadar sürdü.

İşçileri 15-16 Haziran eylemine vardıran birikimin ne olduğunu kısaca yaşanan seneler içerisinde şöyle gözlemlemek mümkündür. 1970'de toplam yüzdoksanbeş işçi hareketi gerçekleşmişti. Bunlardan yüzonbiri yasal grevler, kalan seksendördü ise yasadışı eylemlerdi ki, bu durum son on yılın tüm işçi hareketlerinin yüzde yirmisini oluşturmaktaydı. Yüzdoksanbeş işçi hareketinin nedenleri ve dağılımı da şöyledir. Bu eylemlerin yüzde yirmisi ücret yetersizliği nedeniyle çıkmış, sendika seçme özgürülğü, işten atılan işçilerin geri alınması için girişilen eylemler ise yüzde yirmidokuzu oluşturmaktadır. 1969'daki ücret artışı nedeniyle girişilen eylemlerin oranı bu yıl içinde yapılan tüm işçi eylemlerinin yüzde altmışikisini oluşturmaktadır. Yine sendika seçme özgürlüğü ve işten atılan işçilerin geri alınması için yapılan eylemler ancak yüzde dokuzu bulmaktadır. Sadece bu 69 ve 70 yılları arasındaki işçi sınıfının kendiliğinden hareketinin karşılaştırması bile bize gelişmenin doğrultusunun ne yönde olduğunu göstermektedir.

15-16 Haziran işçi direnişi sadece Türkiye burjuvazisine değil, Türkiye sosyalist hareketine de büyük bir uyarı oldu. O güne kadar işçi sınıfının nicel ve nitel varlığının ne olduğunu tartışan ve onun gelişen güçünü göremeyen sosyalist hareket o büyük eylemin ardından yaptığı tartışmanın bir parça da olsa anlamsızlığını kavradı. Ama işçi sınıfının kendisi bu eylemden büyük dersler alarak çıkmadı. Başka bir deyişle bu eylem sınıfı kendiliğinden bir sınıf olmaktan çıkarıp, kendisi için bir sınıf olma doğrultusunda büyük bir adım oluşturmadı. İşçi sınıfının bilinç düzeyi bu direniş sayesinde hiçbir şey kazanmadı demek mümkün değil ama, yine de bu direniş eylemin büyüklüğüyle doğru orantılı kazanımlar bırakmadı.Bu eylemin kazanımları birçok işçinin öncü işçi olarak direnişte öne fırlaması, sınıfın kendine güveninin artmasıdır diyebiliriz. Ama, tüm bu kazanımlar 15-16 Haziran işçi direni-

şinin işçi sınıfına kazandırabileceklerinin çok azıdır. Bunun temel nedeni ise sınıfın kendisine öncülük edecek bir siyasetinin olmamasıydı. Yani sınıfın kendi partisinin olmamasıydı.

15-16 Haziran eylemi sosyalist siyasal bir bilincin sonunda ortaya çıkmış bir eylem değildir. Zaten sosyalist siyasal bilinç işçi sınıfının bu türden kendiliğindenci mücadeleler içerisinde ortaya çıkan bilinci değildir. Sosyalist siyasal bilincin en önemli özelliği, var olan düzenin, kapitalizmin köklü bir eleştirisini ve bunun sonucunda dönüştürülmesini gerekli kılar. Sömürünün bütün şekilleriyle ortadan kaldırılmasını, işçi ve emekçi sınıfları olduğu kadar toplumdaki bütün bireyleri yozlaştıran, sakatlayan, güdükleştiren işbölümünün üstesinden gelinmesini gerektirir.

İşçi sınıfı burjuvaziye ve onun devlet aygıtına karşı sürdürdüğü mücadele içerisinde bir bilinç geliştirmekte, ya da daha önceden edinilmiş bir bilinçle mücadeleye atılmaktadır. Ancak sınırları böyle olan sınıf bilinci (darlık kastedilmektedir) yeterli olmamaktadır. İşçi sınıfının kendiliğinden geliştireceği sınıf bilinci politik bir muhtevaya büründüğü zaman bile bütünlüklü bir sınıf bilinci haline gelmesi zordur. Sınıfa bu yolda yol gösterici ve onun dönüşümünü sağlayıcı tek silahı partisidir.

15-16 Haziran direnişinin bizlere gösterdiği en önemli gerçeklik işçi sınıfının kendiliğinden hareketiyle sosyalist hareketin aynı kanalda akmaması halinde başarının imkânsız olduğudur. Bunu sağlamanın en temel aracı ise sınıfı siyasi iktidar mücadelesine kanalize edecek ve mücadelede işçi sınıfı ve müttefiklerini yönlendirip yönetebilecek sınıfın kendi partisinin oluşturulmasıdır. Sınıfın siyasi iktidar mücadelesinin aracı onun partisidir. Sınıfın partisinin oluşması yolunda çözmesi gereken ilk sorun ise programıdır. Ancak yoğun bir teorik çalışmanın ideolojik mücadelenin sonunda ortaya çıkacak olan program aynı zamanda şu anda dağınık durumda bulunan sosyalist kadrolar arasında ve işçi sınıfı içinde belli destekçilerini oluşturarak, pratik içinde sınanmış olmalıdır. Sınıfın partisinin oluşması yolunda aşılması gereken ikinci engel ise partiyi oluşturacak kadrolar sorunudur. Siyasi mücadelenin hayatın çeşitli alanlarında yetişmiş, sınanmış kadroların toparlanıp yetiştirilmesi sorunu programın oluşturulması ile eş zamanlı yürütülmeli ve bu sonuç sınıfın önemli bir azınlığının örgütlenmesine denk düşmelidir.

Bilimsel sosyalizmi savunduğunu iddia eden bir anlayışın başlangıçta sınıf ile yeterli güçlü bağları olmayabilir. Bu noktada bilimsel düşünceyi savunuyor olmanın göstergesi sosyalizmi işçi sınıfına ulaştırmak için sarfedilen enerjinin yaşanan pratikte somut olarak hissedilir olmasıdır.

Bugün yaşadığımız 1987'nin 15-16 Haziran'ında gerçek böyle kavranmalıdır. 15-16 Haziran direnişine sahip çıkmak onun sınıf tarihinde neye denk düştüğünü anlamakla olabilir. Bugün içinde yaşadığımız süreçte sosyalist hareket olarak 70'lerdeki sosyalist hareketin biraz ilerisinde ama olması gereken yerde değiliz. Bugün sosyalist hareket yine sınıfın kendiliğinden hareketiyle belli bir kopukluk içerisinde dersek çok da yanlış söylemiş olmayız. Henüz sosyalist hareket sınıf hareketiyle bütünleşerek sınıfın öncülerini örgütleme çaba ve becerisinde yetersiz olmaktadır. Bugünden biz sosyalistlere düşen görev böylesi bir çabayı artırmak ve örgütlülüğümüzü ağırlıkla bu alana kaydırmak olmalıdır.

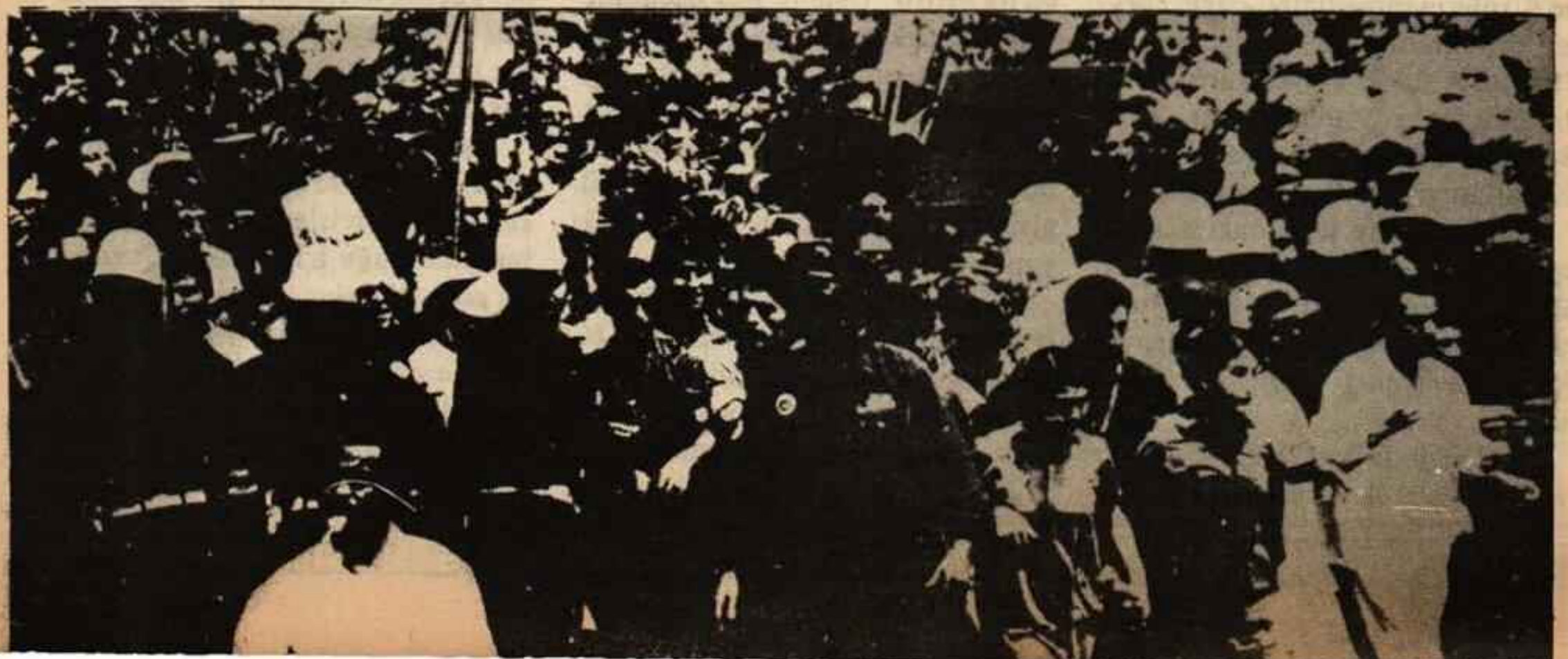

Türkiyeli Namuslu Bir Aydın İsmail Beşikçi

"Doğruluk (hakikat) seni özgürleştirecektir".
—Karl MARX—

Fatma KARAHAN

Türkiye'de bilim dışı, antidemokratik ve resmi ideolojinin inkârcı yapısına karşı üniversitelerden gelen ilk ve tek eleştirinin sahibidir İsmail Beşikçi.

Bundan dolayı da Beşikçi'ye hiç bir şart altında tahammül edilememiştir. Beşikçi, zorla susturulmaya çalışılmış, bilimsel çalışma olanakları elinden alınmış, işsizliğe, açlığa mahkum edilmiştir. Bunlarla da yetinilmemiş, yıllarca cezaevinde tutulmuş, dava üzerine dava açılarak 10 yıllar tutan cezalara çarptırılmıştır.

Türkiye'li bir aydın olarak Dr.Beşikçi ne yapmıştı, nasıl bir suç işlemişti ki kendisine bu cezalar reva görülmüştü? Çok basitti. Kürtlerin varlığını ve Kürtçe diye bir dilin konuşulduğunu ileri sürmüştü.

Beşikçi, araştırmalarını yaparken bilim kurumları olması gereken üniversitelerin toplum bilimcilerinin bu konudaki "bilimsel tez"leri ile çatıştı. O bilimsel tezler, "Türkiye'de Kürtlerin olmadığını, dağlı Türkler olduklarını ve Kürtçe'nin de Türkçe, Arapça, Farsça karışımı bir dil olduğunu" ispatlıyordu. Ama Beşikçi, bilimsel kuşkuculuğuyla "ispatlanmış tez"lerle yetinemezdi.

İ.Beşikçi, bu konudaki araştırmalarına Ankara Üniversitesi SBF öğrencisi iken Tahsil İçi Staj Programı gereği 1960 yılı yaz aylarında Elazığ'da yaptığı staj sıralarında başlar.

O dönemde özellikle 27 Mayıs'tan sonra birçok yazar-çizerce basında, üniversitede "Az Gelişmiş Ülkeler", "Geri Kalmış Bölgeler", "Bölgelerarası Dengesizlikler" ve "Doğu Bölgesinin Sorunları" gibi konular çok tartışılıyordu. Ders programları bu kavramların ışığında yeniden düzenleniyordu. Doğu'da köylüleri sömüren ağalardan, şeyhlerden, aşiret reislerinden, bölgedeki yoksulluktan, sefaletten sıkça söz ediliyordu.

Ortamın siyasi havası ülkenin birçok sorununun tartışma gündemine gelmesine yardımcı oluyordu. Staj yeri olarak Elazığ ilini seçmesinde bu tartışma ortamı ile birlikte kendisinin de ülke sorunlarına ilgi duymasının önemli payı olmuştur. Beşikçi, ilk kez burada Kürt toplumuyla, Kürtçe diliyle karşılaştığını söyler. Doğal olarak ilgisini çeker ve araştırma gereğini duyar. O yıllarda SBF'de "Türkiye'nin Sosyal ve Etnik Bünyesi" adlı ders okutuluyordu. Ama Kürt'lerden hiç söz edilmiyordu ve bu durum ilgisini daha da artırır. Üstelik staj izlenimlerini anlatırken hocaları da bu konuyla ilgilenmemesi gerektiği doğrultusunda uyarıyorlardı onu. "Tehlikeli bir konu" olduğunu da böylece anlamıştı. Ama bu çelişki ilgisini kamçılamaktan öte bir etki yapmadı.

Üstelik, üniversitenin bu konuyla ilgilenmesinin asli işlevlerinden biri olduğuna inandığı için Türkiye'nin sosyal ve etnik yapısının bilinmesi için zorunlu olduğuna da inanıyordu. Çünkü, "herşeyin ve her durumun kendi çelişkisini içinde taşıdığı ve bu çelişkinin giderek büyüdüğü gerçekliğini görmezden gelmenin doğuracağı sayısız sakıncaları olduğunu" kavramıştı. Ama bunu bilimi üreten kurumlar olması gereken üniversitelerde anlatamadı. Çünkü onlar, devekuşu politikasını terkedemediler, belki de etmek istemediler...

Sözü burada Bertolt Brecht'e bırakalım:

"Bütün gericiler, eğitim görmemiş bilgisiz insan, bilgilisinden iyidir diye bağırıyorsa, yalnızca yüreklik kişiler sorabilir şunu: Kimin yararınadır bu durum? Üstün ya da üstün olmayan ırklardan söz ediliyorsa, açlığın, bilgisizliğini ve savaşın bunca korkunç yıkımı da birlikte getirip getirmediğini sormak için yürek ister. Tıpkı bunun gibi yenik düşmüş, ezilmiş kişinin kendi gerçeğini söyleyebilmesi için de yürek gerek."

"İyilerin iyi oldukları için değil de, güçsüz oldukları için yenildiklerini söylemeye yürek ister. Kuşkusuz hakikat, hakikat olmayanla kavgası içinde gösterilmelidir."

İsmail Beşikçi, kafasında binbir soruyla 1962'de A.Ü. SBF'den mezun olur. İçişleri Bakanlığından burslu olduğu için hemen Çorum'da göreve başlar. Aynı yılın sonunda askerlik görevini yapmak üzere Bitlis'e gider. Burada çeşitli gözlemleri olur ve ileride araştırma konusu olacak göçebe Kürt aşiretleri ile karşılaşır.

Askerlik dönüşü bu kez Tunceli'nin Hozat ilçesine Maiyet Memuru olarak tayin edilir. Böylece, Doğu'yu ve insanlarını daha iyi tanıma olanağı bulur. Kısa bir süre sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nin açtığı sınavı kazanarak asistan olarak Sosyoloji Bölümü'ne girer. Üniversitede araştırma olanaklarının daha iyi olacağı ve çalışmalarını rahatlıkla sürdürebileceği düşüncesiyle görevine heyecanla başlar. Ve Mart 1967'de "Göçebe Alikan Aşireti" adlı doktora tezini kısa sürede tamamlar. Doktora tezinin kabulünden sonra Atatürk Üniversitesi bünyesinde kendisine karşı tepkiler başlar.

1968'de "Göçebe Kürt Aşiretlerinde Toplumsal Değişme" adlı incelemesi ile "Doğu Mitinglerin Analizi" adlı çalışması yayınlanır. İkinci çalışma, 1967 yılı Sonbahar aylarında Doğu Anadolu'nun bazı il ve ilçelerinde yapılan mitinglerle ilgiliydi. Bu çalışmalar yayınlanırken A.Ü.'de Beşikçi'ye karşı hoşgörüsüzlüğün dozu da artıyordu.

İDARİ SORUŞTURMA BEŞİKÇİ'Yİ YILDIRMIYOR

Yıl 1969'a geldiğinde daha geniş bir araştırma olan "Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller" adlı yapıtı E Yayınları tarafından basılır. 1970'de bu kez genişletilmiş 2. baskısı yapılır.

Bu çalışmalarından sonra Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanlığı tarafından Beşikçi hakkında idari soruşturma açılır. 22 Temmuz 1970 tarihinde A.Ü. Rektörlüğü Beşikçi'nin görevine son verdiğine ilişkin bir karar alır. Aslında, 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun ilgili maddesi kanunda gösterilen süre içinde doktorasını tamamlayamayanların üniversite ile ilişkilerinin kesileceğini belirtmektedir. Oysa Bşikçi, söz konusu sürenin bitiminden önce doktora tezini tamamlamıştı. Bunu Rektörlük çok iyi biliyordu. Dolayısıyla keyfi bir idari işlem söz konusuydu.

Dr.Beşikçi, bunun üzerine idari işlemin iptali için Danıştay'a başvurur. Danıştay, yürütmeyi durdurma kararı alır, ama rektörlük bu kararı uygulamaz.

Bu arada Ankara Üniversitesi SBF'de Sosyoloji Asistanlığı için sınav açılır. Beşikçi, bu sınava girerek başarır. Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü'nün çıkardığı birçok güçlüğü aşarak nihayet 1971 başlarından itibaren SBF'de çalışmaya başlar. Böylece altı yıla yakın bir sürede çalıştığı Atatürk Üniversitesi'nden ayrılır. 24 Haziran 1971'de Diyarbakır - Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce tutuklanıncaya dek bu görevde kalır.

12 MART 1971 REJİMİ ve İLK TUTUKLULUK

12 Mart 1971 Rejiminde sıkıyönetim ilan edildikten hemen sonra Atatürk Üniversitesi yöneticileri ve diğer mensuplarından bazıları teker teker veya ortak imzalı dilekçelerle Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı'na ve diğer Sıkıyönetim Komutanlıklarına çeşitli ihbarlarda bulundular. Bu ihbarlarda, "'Beşikçi'nin Kürtçülük propagandası yaptığı, yargılanması ve cezalandırılması gerektiği" belirtiliyordu.

Bu ihbarlar üzerine, Diyarbakır-Siirt İlleri Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi Beşikçi hakkında gıyabi tutuklama kararı verir. Bunun üzerine Beşikçi,24 Haziran 1971 günü SBF'den alınarak Diyarbakır'a götürülür ve tutuklanır.

Beşikçi, Diyarbakır Sıkıyönetim Mahkemesi'nde, Atatürk Üniversitesi'nde verdiği Sosyoloji derslerinden ve Ant dergisinde yayınlanan "Doğu Anadolu'da Geri Bırakılmışlığın Oluşumu" (Ant, sayı 10, Şubat 1971) başlıklı makaleden dolayı yargılanır. En önemli suç delili olarak, "Doğu Anadolu'nun Düzeni, Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller" adlı kitabı gösteriliyordu.

Beşikçi'nin tutuklanıp yargılanmasına daha sonra da hüküm giymesine neden olan Atatürk Üniversitesi'ndeki meslektaşları; öğretim üyelerinden Sosyoloji Kürsüsü Başkanı Prof.Dr.Orhan Türkdoğan, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Asistanlarından Dr.Hüseyin Ayan ve Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Turhan Tufan Yüce'nin ihbarları olmuştu.

Beşikçi hakkında açılan davada Askeri Savcı iddianamesinde; Beşikçi'nin hem komünizm hem de Kürtçülük propaganrdası yaptığını ileri sürmüştü.

Beşikçi, duruşmaların her safhasında özellikle Kürt'lerin varlığı üzerinde durarak, bu gerçeğin gözardı edilemeyeceğini, yok sayılamayacağını belirtmiş ve bilimsel olarak bunu ortaya koyan 226 sayfalık savunma da hazırlamıştı. Savunmasını 28 Temmuz 1972 tarihinde mahkeme-

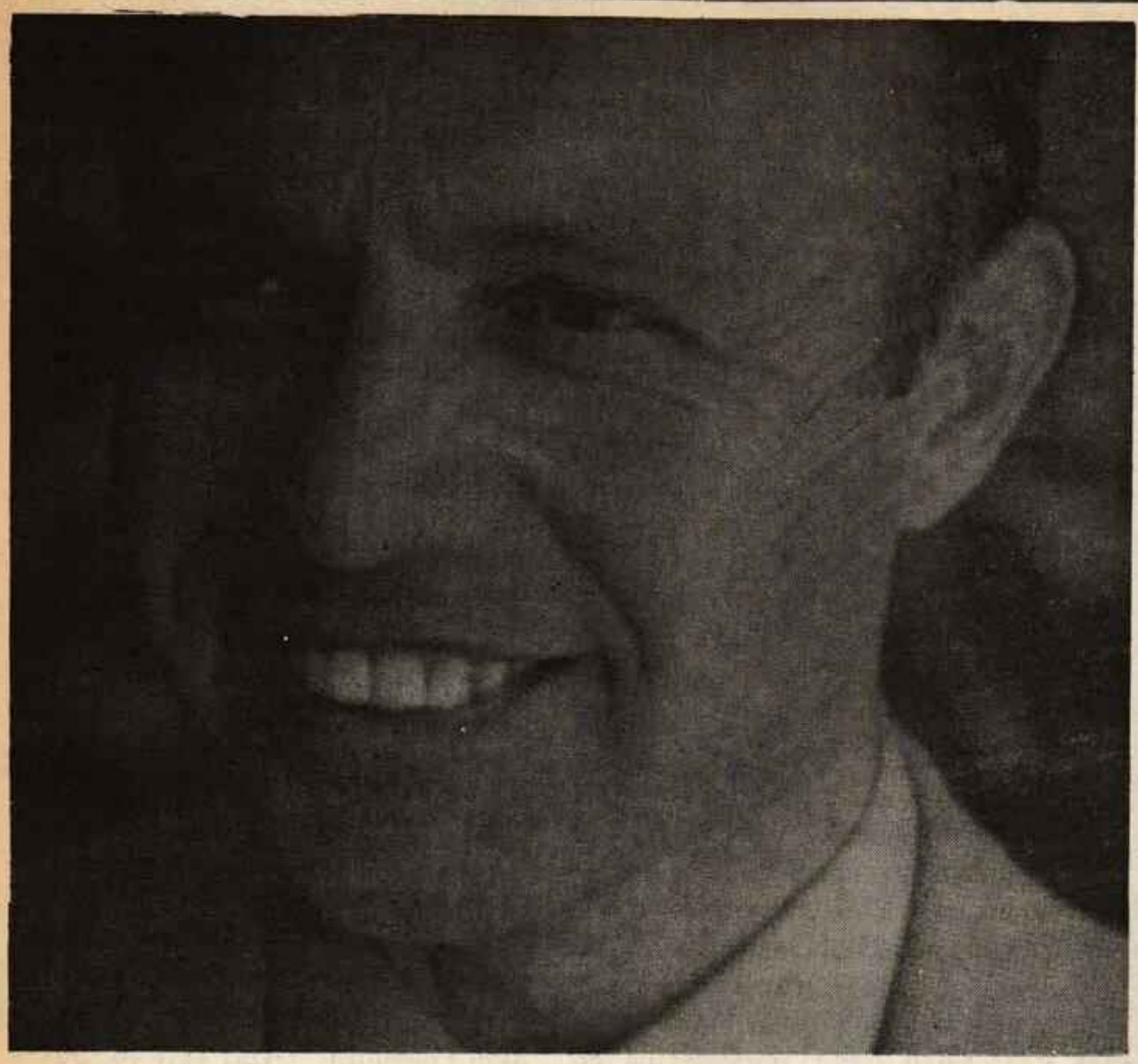

ye verir. Ama savunması gözönüne alınmaz ve nitekim 14 Ağustos 1972 günlü duruşmada 13 yıl 7 gün ağır hapis ve hapis ile cezalandırılır. Bunun 8 yıl 4 ay 7 günü ağır hapis olup, TCK 142/1 (komünizm propagandası), 4 yıl 8 ayı ise hapis cezası (Kürtçülük propagandası) idi. Beşikçi Askeri Mahkeme'nin kararını Askeri Yargıtay'da temyiz eder, ama orada da aynı ceza onaylanır.

Kararın kesinleşmesinden sonra Diyarbakır Askeri Tutukevi'nden Sivil Cezaevi'ne nakli yapılır. Burada üç ay kaldıktan sonra Adana Cezaevi'ne gönderilir. 1974 yılı Temmuz ayında genel afla birlikte serbest bırakılana dek burada kalır.

1974 ve SONRASI

Genel aftan sonra Beşikçi, SBF'ye tekrar dönmek ister,fakat Fakülte Yönetim Kurulu cezanın kesinleşmiş olduğu gerekçesiyle Beşikçi'nin işine son verdiğini bildirir. Oysa aynı dönemde Beşikçi'nin durumuyla benzerlik gösteren birçok kişi görevine geri döndü.

Böylece Beşikçi, üniversite dışında çalışmalarını sürdürmek durumunda kaldı. Aradan yıllar geçmiş, eski görüşlerinde köklü sayılabilecek değişimler olmuştu. Yargılamalar ve cezaevi süreci olaylara bakış yöntemini temelden etkilemiş ve değiştirmiştii. Bundan sonra ikinci dönem diyebileceğimiz çalışmalarına başlar.

İlk olarak Diyarbakır duruşmalarına ilişkin "Bilimsel Yöntem, Üniversite Özerkliği ve Demokratik Toplum İlkeleri Açısından İsmail Beşikçi Davası I" adlı kitabı yayınlar (Komal Yayınları Ankara 1975). Daha sonra "Bilim Yöntemi" (Komal Yayınları 1976)'ni yayınlar. Kitabın önsözünde "...Bu çalışma sırasında Türkiye'de 50 yıl boyunca "bilimsel" adı altında yapılmış çalışmanın eleştirisi yapılmadan "Doğu Anadolu'nun Düzeni"nin yazılamayacağını da anladım" der.

Beşikçi, daha sonra bilim yönteminin Türkiye'deki uygulaması ile ilgili ard arda üç kitap yayınlar ve tümünü Komal Yayınevi'nde basar.

1977 Mart ayında "Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama I: Kürtlerin Mecburi İskanı" kitabı çıkar. Mayıs'ta kitap hakkında toplatma kararı verilir ve toplatılır. İstanbul Toplu Basın Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda Beşikçi 1,5 yıl mahkumiyet alır. Bu kitabın duruşması daha sürerken "Bilim Yöntemi Türkiye'deki Uygulama 2: Türk Tarih Tezi, Güneş-Dil Teorisi ve Kürt Sorunu" kitabı basılır. O da toplatılır ve hakkında dava açılır. Ve 6 Aralık 1978'de sonuçlanan mahkemede Beşikçi 2 yıl 12 ay hapse mahkum edilir.

Mayıs 1978'de "Bilim Yöntemi Türkiye'de Uygulama 3: Cumhuriyet Halk Fırkası Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu" adlı kitap da çıkar.

Bu arada ilk kitap için verilen hüküm Yargıtay'da bozulur, ikincisi ise onaylanır ve kesinleşir. 6 Eylül 1979 günü İstanbul Toptaşı Cezaevi'ne alınır.

Cezaevinde bulunduğu sıralar çeşitli uluslararası kuruluşlar düşünce suçlusu olduğu için kendisiyle ilgilenir. Zaten üniversite ile ilişkisi kesildikten sonra Türkiye Yazarlar Sendikası'na üye olmuştu. Dolayısıyla çeşitli ülkelerdeki meslekteşlarıyla iletişimi vardı. Sakarya Cezaevi'nde kaldığı sıralar İsviçre Yazarlar Sendikası Başkan Bayan Boulanger'e 14.8.1980'de yazdığı mektuptan dolayı tahliye olduktan sonra tekrar gözaltına alınır. TCK 140. maddesi gereğince aleyhine açılan davada Gölcük Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nce 10 yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Bu cezasını çekmekte iken aleyhine açılan diğer davalar da sonuçlanır ve toplam 14 yıl hapis cezası alır.

Beşikçi, 1981 Nisan'ından bu yana sırasıyla yaşamını Seymen, Çanakkale ve Gaziantep Cezaevlerinde sürdürdü. Cezası 25 Mayıs 1987'de tamamlanmış olacak olan Dr.Beşikçi dört duvar arasından çıktı .

Bu değerli aydını yurt dışındaki meslektaşları yalnız bırakmıyorlar. Avustralyalı iki parlamenter Michael Maher ve Dr.A. Thephanon 1987 Nobel Barış Ödülü'nün İ.Beşikçi'ye verilmesini önerdiler.

★

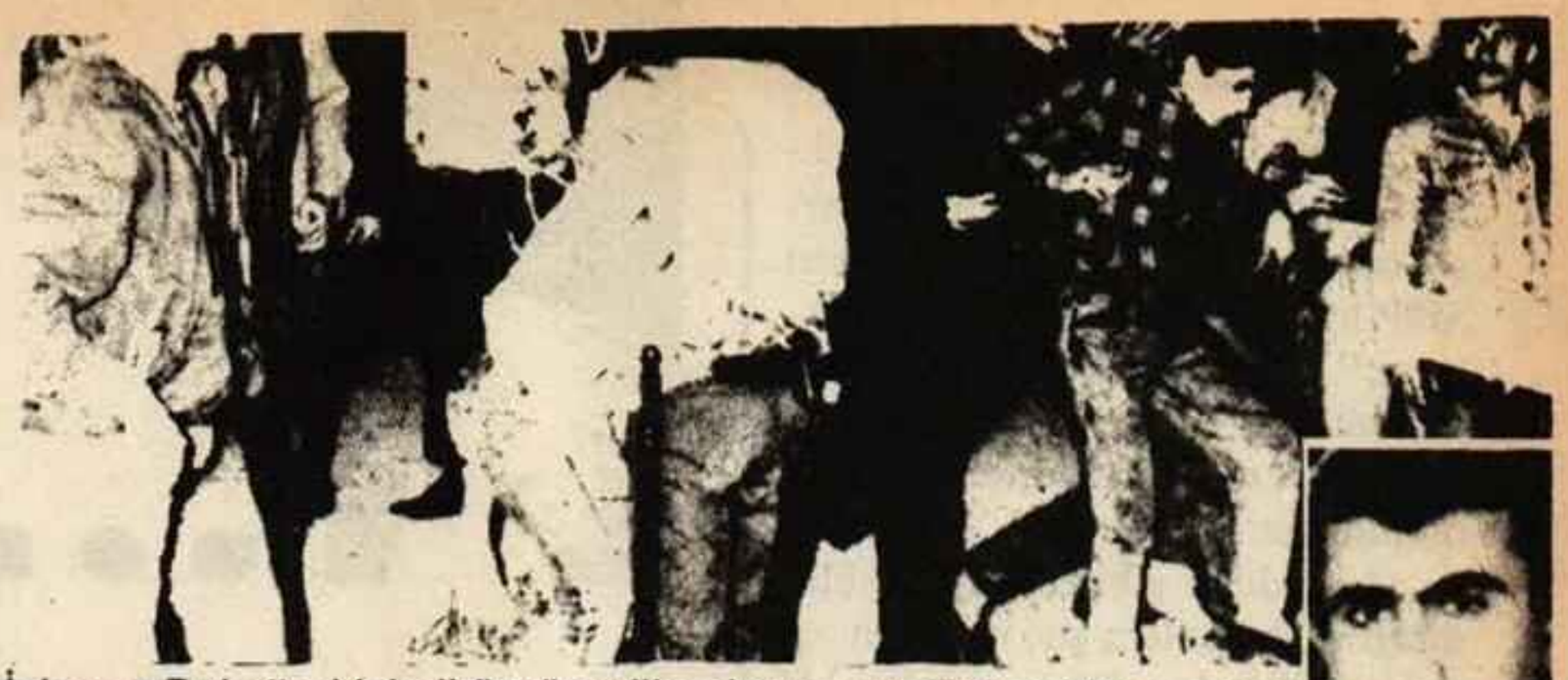

İslamın Bekçileri isimli örgüt militanlarının yaptığı saldırı sonucu öldürülen M.Şirin Tekin'in arkadaşlarının protesto eylemi, polisin sert tepkileriyle karşılaştı.

Mehmet Şirin Tekin

Van'da Siyasi Cinayet

Geçtiğimiz ayın ilk günlerinde gazeteler 12 Eylül'den sonra ilk faşist cinayetin haberini "Van'da Sağ-Sol Çatışması" şeklinde verdiler.

Her zaman olduğu gibi üniversitelerde ilk saldırı faşistlerden geldi ve Mehmet Şirin Tekin öldürüldü. Sekiz öğrenci ise yaralandı.

Olay, Van'da 100. Yıl Üniversitesi Rektörlük binası karşısındaki öğrencilerin gittiği kafeye 30 kadar faşistin saldırısıyla başladı. Gerekçe, kafedeki öğrencilerin oruç tutmaması idi. Saldırının ardından 60 kadar öğrenci olayı protesto amacıyla oturma eylemi başlattılar. Ertesi sabah sayıları 300'e ulaşmıştı.

Buraya kadar olay 12 Eylül öncesi faşist terörü hatırlatıyor. Öncesi ve sonrası biraz incelendiğinde gelecekte bu tür olayların hızla tırmanacağını ve bunun sorumlusunun iktidar politikası olduğunu görmek mümkün.

İşçilere, öğrencilere, ekonomik-demokratik haklarını almak için başını kaldıran herkese "Bunlar ülkeyi 12 Eylül öncesine döndürmeye çalışıyorlar" diye en sert tepkileri gösterenlerin bu olayın hazırlanışı ve sonrasındaki tutumları da oldukça ilginç.

"Derslerde şeriat propagandası yapılıyor, mescitlerde namaz kılan öğretim üyeleri, namaz kılmayan öğrencilere ayrı muamele yapıyorlar. Alevi-Sünni ayrımı güdülüyor, bazı öğretim üyeleri ve öğrencilerin katıldığı ev ayinleri düzenleniyor, ders saatleri cuma namazına göre ayarlanıyor" diye anlatıyor öğrenciler... Yeni inşaat halindeki kampüste hiç bir sosyal tesis olmamasına rağmen, bir mescit bulunduğundan, kütüphaneden ödünç kitap alamadıklarından ve yurda giriş çıkış saatlerindeki katı kurallardan yakınıyorlar. Gündüz girişin yasak olduğu yurttan kapısı akşamları erkeklerin 21'de, kızların 18'de kapanıyor. Bu durumdan kent yöneticilerinin ne derece rolü olduğunu Van Valisi Hanoğlu şu sözlerle ifade ediyor: "Öğrencileri, yurtta kaldıklarında zapturapt altına alabiliyorum. Böylece içki, sigara ve zararlı akımlardan korumak daha kolay oluyor. Biz rektörü, çocukları 2-3 gün görmesek eksiklik hissederiz. Onlar da hisseder". İşte bu "şefkat" nedeniyle olsa gerek öğrenci kafelerinin kapısına "öğrenciden başkası giremez" yazılı levhalar asılmış. Böylece öğrenciler her türlü 'karanlık emelli' kişilerden uzak tutuluyor. Bunlar da yeterli görülmüyor, öğrencilerin güvenliği için kafelerin hemen yanıbaşında karakol bulunuyor ve kafelerin önünde sürekli polis memurları duruyor. Bu kadar 'şefkate' ve 'korumaya' rağmen, 30 kişilik bir grup hiç bir engelle karşılaşmadan ellerindeki bıçak ve sopalarla buralara saldırıyor, bir öğrenciyi öldürüp, sekiz öğrenciyi yaraladıktan sonra yine hiç bir engelle karşılaşmadan çekip gidebiliyorlar.

Buraya kadar anlatılanlar, hükümetin eğitim ve iç güvenlik politikasının hangi sonuçları ortaya çıkardığının ve bundan sonra olabileceklerin açık göstergesini oluşturuyor. Olaydan sonraki gelişmeler daha da ilginç.

Yetkili ağızlardan ilk tepki YÖK'ten geldi. Bir soruşturma başlatıldığını bildiren YÖK Başkan Vekili Prof. Kemah Karhan, "Kimse kimsenin ibadet özgürlüğüne karışmadığı gibi, kimse de diğerinin oruç tutmamasına karışamaz" derken, İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut, "Polisin ihmalinin söz konusu olmadığı, Müslümanlıkta zorlamanın olmaması gerektiği" şeklinde beyanat vermiş, ANAP Genel Başkan Yardımcısı M.Keçeciler ise "Olayı tasvip etmemiz mümkün değildir, fevkalade üzücü bir hadisedir" demekle yetindi.

Başbakan T.Özal'a göre ise olay neredeyse futbol taraftarlarının kavgası niteliğinde. "Diyarbakırlılar ile Elazığlılar arasındaki bir ihtilaf" diye açıklama yapabiliyor.

En ilginç açıklamalar ise Van Valisi Özdemir Hanoğlu'ndan geliyor. Hanoğlu, "ortada bir örgüt olduğuna" inanmıyor ve O'na göre "olan olmuştur, olay bitmiştir. Hiç olmazsa bundan sonra öğrenci zarar görmesin"di. Bu nedenle olsa gerek kafe ramazan ayı süresince kapatıldı. Vali için olayın gelişimi ise şöyle: "Olayın evveliyatı, bir öğrencinin elinden ramazan diye sigarasını almaya çalışmışlar, o da oruç tutanlardan birini dövmüş. Bunun üzerine bir grup öğrenci, oruç tutmayan öğrencilerin bulunduğu kafeye baskın yapmak istemişler."

100. Yıl Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Nihat Bayşu ise, "saldırıda bulunanlarla, saldırıya karşı eylemde bulundukları için gözaltına alınan öğrencilerin 'hayatlarının

söndüğünü' " bildirdi. "Biz üniversite olarak olaya adı karışanlar hakkında soruşturma açtık" diyen Bayşu, olay nedeniyle soruşturma yapan SHP milletvekillerine "kandırıldıklarını" üniversitede kadrolaşmanın olmadığını, M.Şirin Tekin'nin de "öyle pek masum sakin bir öğrenci olmadığını" anlattı.

Görüldüğü gibi tüm bu açıklamalar saldırganlara güç ve güven verici açıklamalar. Olay, sıradan bir olaymış gibi gösterilmeye çalışılıyor. Hatta saldırganların tahrik edildikleri ifade edilerek, haklı gösteriliyor. Oysa saldırıdan hemen sonra olayı protesto eden öğrencilerin, "12 Eylül öncesine dönme istemleri" içinde oldukları söylenerek topluma "işte suçlu bunlardır" diye gösterilmeye çalışıldı.i

Olaydan sonra gözaltında tutulanlardan çoğu saldırganlardan değil, protestocular arasındandı. Öte yandan, birçok şahidin ifadesiyle M.Şirin Tekin'i öldürdüğü iddia edilen Adnan Sayın'ın olayın hemen ardından gözaltına alınıp salıverildiği iddia edilmektedir.

Faşist saldırıların ideolojik ve örgütsel yüzü gizli tutulmaya, faşist terör sıradan bir çatışma olarak gösterilmeye çalışıldığı bu olaylarda hükümet taraf olmayı sürdürdüğü sürece bu cinayetlerin önünün kesilmesi olanaklı değildir. Bu olayın da gösterdiği gibi faşist cinayeti devlet korumakta ve her ileri kımıldanışa karşı bir güç olarak elinde tutmaktadır. ★

...ve kadınlar yürüdü!

Nuran AĞAN

17 Mayıs Pazar günü Türkiye'de kadınlar ilk defa kendi özelleri-ne ilişkin olarak seslerini duyurdular.

Kadınların da var olduğunu gösteren, ezilmişliklerine, aşağılanmalarına karşı baş kaldırışı ifade eden bu ses kadın hareketi açısından ilk adımdır ve görünen odur ki, bu adımlar çoğalacak ve hızlanacaktır.

Bir kadının geçimsizlik nedeniyle boşanma talebinde bulunduğu yargı organının "kadının karnından sıpa, sırtından sopa eksik olmaz" şeklindeki kararına ilk tepki kadın çevresi içindeki feministlerden geldi. 15 kişilik bir grup kadın, kadının aşağılanmasının böylesine meşru haline getirilmesi nedeniyle manevi tazminat davası açtılar. Ancak tepkilerin çoğalması, seslerin bir bütünlüğe ulaşması, daha geniş bir kadın kitlesinin bir araya gelmesini de bir araya getirdi. Kadınlar ilk defa kendi sorunlarına bir dayanışma içerisinde sahip çıktılar ve "ARTIK YETER, SÖZ KADINLARIN" dediler.

Burjuvazi kendi sistemini en sağlam bir şekilde aile kurumu içerisinde oturtup gelenekselleştiriyor. Erkek en üst konumuna burada sahip

olurken, kadın da en alt konumuna burada sahip oluyor. Kız oldu diye üzülünen bir evde dünyaya geliyor, "sen kızsın" diyen bir çevrede büyüyor, moda, koca, güzellik, para rekabetinin alabildiğine var olduğu bir ortamda gelişiyor ve "yaşadım" diyemeden ölüp gidiyor. Bugüne kadar böylesine aşağılanmayı, ezilmişliği, sömürüyü kabul eden, sineye çeken kadın, "Artık yeter!" dedi.

Evet, "Artık yeter" dedi ve büyük bir dayanışma göstererek bir kadının maruz kaldığı olayı "Kadınlar üzerindeki her türden baskıya son" sloganıyla genelleştirdiler. Çünkü, bu kadın toplumumuzda bir istisna değildi. Çünkü bu kadının dayak yemesi olayı "kadının karnından sıpa, sırtından sopa eksik olmaz", "kızını dövmeyen dizini döver", "dayak cennetten çıkmadır" anlayışının ürünüydü. Bugüne kadar, her türden ezilmeyi, aşağılanmayı, baskıyı, toplumun kendisine, kendisi dışında kazandırdığı bilinçle ses çıkarmayıp sineye çeken kadın artık bu bilince bir başkaldırış içinde.. Ve artık "Ben de varım" diyerek var olduğunu ve varlığının bilincini üste çıkarmaya başladı. Kendisinin dışında herkesin sahip olduğu bedenine beynine sahip çıkışının bilincidir bu. "Artık yeter" bedenimi ve beynimi kullanma hakkı bana ait der bu bilinç. Ve bu bilinç kadının bedeni ve beyni üzerindeki her türden ayrımcılığı egemenliği, baskıyı reddeder.

Kadının bu bilince ulaşması, aynı zamanda çok büyük savaşlar vermesini de gerektirmektedir. Kendisine ilk tepki birlikte olduğu erkeklerden (baba, erkek kardeşten, kocadan) gelecektir. Daha sonra, toplumun egemen ideolojisi, bütün kurumlarıyla bu bilinci mahkum etmeye çalışacaktır. Ve bütün bu baskılara karşı, bilinci bireysel çabalarla var etme mücadelesi yok olmaya baştan mahkumdur. "...Kadınların kendi konumlarını dayatabilmelerinin en önemli aracı seslerini örgütlü bir biçimde çıkarmaktan geçer." (Yeni Öncü) Kendi sorunları temelinde yaratacakları bu örgütlenme kadınlara kendi mücadelelerinde daha hızlı yol katetmelerini sağlarken, erkeklerin de bu mücadele içinde yer almasını mümkün kılacaktır.

Kadının bu bağımsız örgütlenmesine, erkek egemen anlayışın etkisinde kalmış birçok sosyalist erkek karşı çıkacaktır. Çünkü, onlara göre, kapitalist sistemde sınıf eşitsizliği vardır, kadın-erkek eşitsizliği bu eşitsizliğin bir ürünüdür. Dolayısıyla sorun sınıf sorunudur, örgütlenmesi de sınıf temelinde olmalıdır. Aksi örgütlenme işçi sınıfı hareketini bölen bir örgütlenme olacaktır. Bu anlayıştaki sosyalistler, bugün Türkiye'de marjinal bir akım olan feminizme aşırı tepkici yaklaşmaktalar. Oysa ki Türkiye sosyalist hareketinde kadın sorununun var olup olmadığı, talimi temel mi olduğu ya da işçi sınıfı mücadelesi önünde engel olup olmadığı tartışılırken, feministler bir ışık yaktılar.

"Özel hayat politiktir"den yola çıkarak sosyalistlerin yapması gereken kapitalist sistemdeki aile kurumunu ve hayatın diğer alanlarındaki kadının durumunu sorgulamaya çalışarak, sorunun politik yanını ortaya çıkarmışlardır. "...Çünkü baskının, iktidarın olduğu her yerde, politika vardır" der feministler ve "politikleştiremediğimiz bir şeyi nasıl değiştiririz ki!" diye sorarlar. Evet, kadın sorunu politiktir, bu noktada anlaştığımız feminizmle sorunun sunuş perspektifinde ayrışıyoruz. Feministler sorunu sistemle birlikte düşünmeyip, salt kadın-erkek eşitliği temelinde sunarken ve sorgularken, biz sosyalistler sistemi sorgulayıp tüm insanlığın özgürleşmesi perspektifinden hareket ederiz.

Bu anlamda "...Kadın örgütlenmesini içerisine düşmemesi gereken tuzak, kadın sorununun sınıf sorununun bağımsız apayrı bir şey olduğu savıdır. Bir çelişki olarak doğrudan doğruya sınıf çelişkisinden çıkmaz ve onunla örtüşemez. Ama çözümü sınıf sorunuyla başbaşa gider. Her iki alanda atılan ileri doğru adımlar birbirini destekler ve geliştirir. **Sosyalizmin, işçi sınıfı mücadelesinin amacı, her türlü baskıya son vermektir ve eğer bunu gerçekleştirecek ise kadın sorununda tutarlı olmak zorundadır.**"

Buna göre kadının kendi ortak sorunları çevresinde yaratacakları bağımsız kadın örgütlenmeleri desteklenmelidir.

17 Mayıs Pazar günü dayağa karşı dayanışma yürüyüşüne biz sosyalistlerin katılımı, yürüyüşü feminist lerin örgütlemesi nedeniyle, gereken konumda olmamıştır. Kadınların kendi sorunlarına sahip çıktığı, özellerine ilişkin ilk defa seslerini duyurmaya çalıştıkları yürüyüşte, sosyalistler geri planda kalıp, destek mesajları ile yetinmek durumunda olmuşlardır. Aktif katılımın gerektiği bu yürüyüşe sosyalistlerin böyle bir tutum takınmaları... kadın sorununun kafalarda netleşemediğinin bir göstergesidir sanıyorum. Sosyalist hareketin "...Ezilen cinsin sorunlarına sahip çıkıp, içselleştirilmiş olgulardan kendisini kurtarması" gerekmektedir. Bu, "demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak kavramada can alıcı bir önem" taşımaktadır.

Bu anlamda kadının özgürlüğünü, onun bağımsız örgütlenmesini savunmak, "...Demokratlığın bir kriteri, sosyalist dönüşümü gerçekleştirebilmenin başta gelen alanlarındandır".

Bu yüzden de 17 Mayıs'a hepimiz sahip çıkmalı, sorunu doğru bir perspektifle bütünleyip, kadının bağımsız örgütlenmesinin yaratılmasında hızla adımlar atmak zorundayız. ★

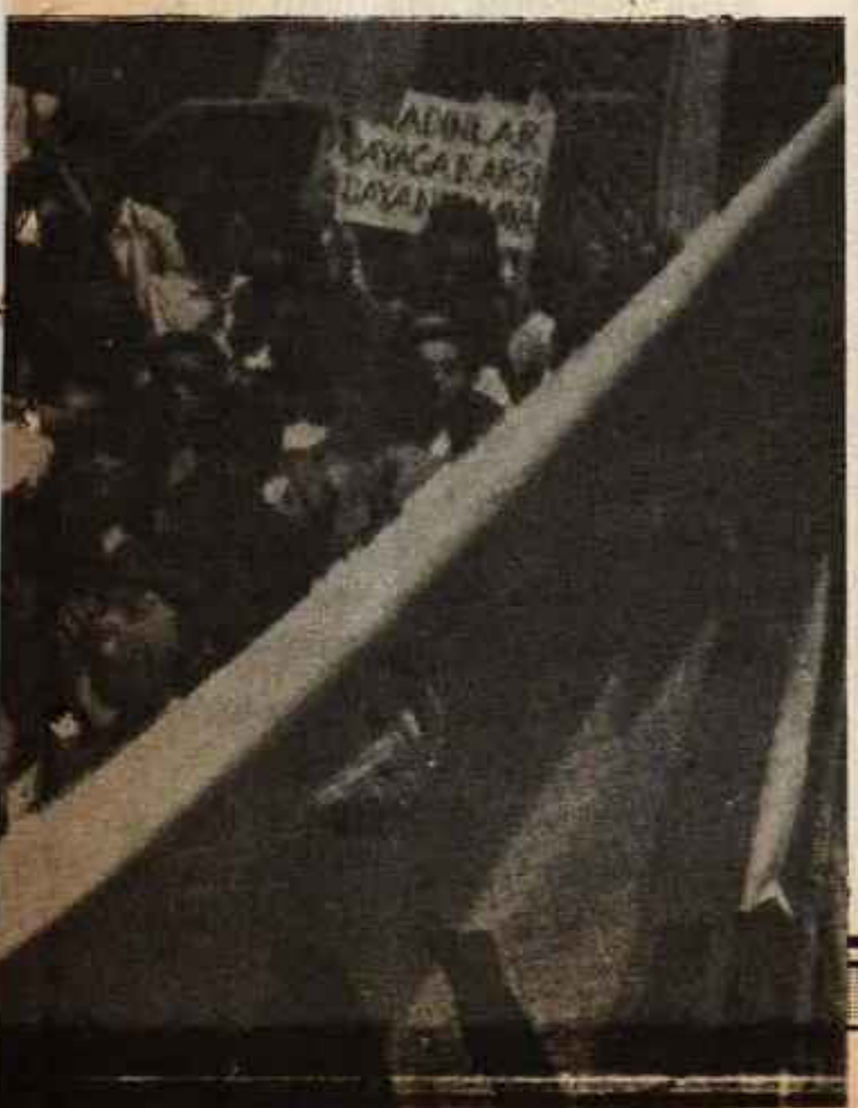

Bir Mektup

gülünün "zehirle" soldurulmaya çalışıldığı akşama ilişkin

Atilla KESKİN

Sevgili arkadaşlar,

Yeni Öncü'nün Mayıs sayısında Gökhan Harmandalıoğlu'nun yazısını okuduktan sonra, bana da tekrar bu konuya ilişkin en çok yayın yapan iki dergi ile kurduğum temas yazdıklarımın bir köşede kalmasına neden olmuştu. Deniz'lerle son ana kadar birlikte olan ve yaşayan tanıklardan birisiyim. Zannediyordum ki, dergiler benim söyleyeceklerimi de yayınlayacak ve böylece en azından gazetecilik olarak üstlerine düşeni yapacaklar. Önce Yeni Gündem Dergisi'ni aradım. Lisan-ı münasiple artık bu konunun kapatıldığı belirtildi. Bunun üzerine Nokta Dergisi'nde tanıdığım kişilerle temas kurdum. Onlar da artık konunun kapatılmak (!) üzere olduğunu, çok kısa yazarsam yer verebileceklerini belirttiler. "Çok kısa" yazdığım açıklamam, Nokta'nın okuyucu mektuplarında baş kısmı kaldırılarak yayınlandı. Ama benim açıklamak istediğim şeyler elbet bu kadar kısa değildi ve sorunun önemli yanı da bu değildi. Düşüncelerimi yine mümkün olduğunca kısa tutmaya çalışarak derginiz aracılığıyla bir kere daha iletiyorum. Umarım 'teknik' sansürün dışında sansürsüz yayınlarsınız. Şunu da ilave etmeyi yararlı görüyorum. Bir döneme ilişkin (68) çok şey yazılıp çizilmeye başlandı ülkemizde, bu iyi bir şey. Ne var ki bu dönemi ve sonrasını yaşayanların ağzından direkt olarak yazılanlar hâlâ çok az. Bu nedenle de döneme ilişkin çarpıtmalar kanımca gündemde. Bunun sorumlusu olarak kişisel olarak ben, çarpıtanları değil, kendimizi, bu konularda yeterince yazma cesareti gösteremeyen kendimizi görüyorum.

Başarılar dilerim.

Atilla Keskin
Köln Mayıs 1987

Ülkemizde aylardır bir kitap, satış listelerinde birinci sırayı işgal ediyor. Yazarı da aynı şekilde birçok dergide hep manşet. Siyasi içerikli dergilerin hemen tümünde de 'konuya' ilişkin leyhte, aleyhte görgü tanıklarına dayanarak, dayanmayarak birçok yazı yayınlandı. Ben de değişik bir açıdan soruna, yaşayan bir tanık olarak, bir kere daha değinmeyi yararlı görüyorum.

Önce şunu belirteyim ki; bir yazarın elindeki notları kullanıp tarihi bir olayı yeniden gündeme getirmesi ve elbet emeğinin karşılığı olarak tekrar tekrar para kazanması da hakkıdır. Arz ve talep kanunu basın piyasasında da egemendir. Talebin yüksek olduğu bir anda piyasaya sürülen her mal satılacak ve para kazanılacaktır. Ben ne buna karşıyım ne de yazarın kitabın içinde yazdıklarının önemli bir kısmına. Erdal Öz Deniz'lerle konuşmuş mudur, konuşmamış mıdır gibi bir tartışmayı da saçma buluyorum. Konuşmuştur. Bunu görenlerden biri de benim. Tuttuğu notları anı olarak mı yayınlar, roman mı yazar bu da onun hakkıdır. Hatta on sene mi bekler, beş sene mi bekler. Birinci baskısını beğenmeyip, bazı 'düzeltmelerle" beşinci baskıyı mı yapar bu da kendi hakkıdır. Hele de o dönemi yaşamış bizler sessiz kalırken, O'nun bunu yapması daha da çok hakkıdır! Ben sorunun bu yanlarını tartışmak istemiyorum.

Ama tartışmak istediğim bir konu var. Ve buna o dönemi yaşamış bir insan olarak sanırım Sayın Erdal Öz'den daha fazla hakkım da var. Erdal Öz bu kitap aracılığı ile bir dönemi inceleme "cesaretini" aynı zamanda göstermektedir. Ve iş buna gelince çizmeyi aşmakta, aklı sıra çıkardığı dersleri yeni neslin önüne koymaktadır. Bu konuda aynı eğilimi taşıyan başkaları da olduğu için, kanımca esas üstünde durulması gereken nokta budur. Önce gelin Erdal Öz'ün kitabının önsözünden bazı alıntılar yapalım:

"Oyuna getirildiklerinin, yalnız bırakıldıklarının acısını, sanırım öldürülmeken yakayı sıyırıp yaşıyor

olanlar hâlâ duyuyorlardır.''

''...Hiçbir açıklamada nedense bu genç insanların adı bile geçmiyor. Sanki hiç görmemişler, hiç tanımamışlar bu çocukları; asker-sivil bir yönetimin başarısız girişimcileri bu çocukların sırtını hiç sıvazlamamışlar sanki.

Okuyunca görülecektir, bu çocukların bana anlattıklarında az da olsa ipuçları vardır.''

Çok yakın bir temayı Hikmet Çetinkaya'nın ''Sancılı Yıllar'' isimli altmışlı yılların ikinci yarısını anlatan kitabında da bulmak mümkündür. O da her nedense! kitabına o yıllarda çok sıradan bir ajan olan Muzaffer Köklü'nün hikâyeleri ile başlamıştır. O yıllara ilişkin sık sık yazı yazan Uğur Mumcu'nun da makalelerinin başaktörü Ajan Mahir Kaynak'tır.

Bütün bu kitaplarda, makalelerde söylenilen şey yoruma gerek kalmayacak kadar açıktır: 1970 öncesi öğrenci olayları büyük ölçüde ajanların kışkırtması sonucu ortaya çıkmıştır. Gelişen olayları MİT kontrol altında tutuyordu, vb. vb. Elbette 1968 olaylarının tarihsel açıklaması bu olursa yeni nesile düşen görev, çıkaracağı derste son derece açıktır: ''Aman ha aman, devlet mekanizmamızın dışına çıkıp birşeyler yapmaya kalkmayın. Böyle bir işe giriştiğiniz an en önde ajanlar yer alır. Hele hele gizli kapaklı işlere girmeyin, maazallah çarpılırsınız. Gizli örgütlenme her zaman ajanların oyuncağıdır. Hep açık olun.''

1968 olaylarından çıkarılacak ders bu mudur? Elbette değil, tarihin gelişimini kişilerin yürek tapırtılarıyla açıklamaya çalışanlar bırakalım 1968'i de böyle yorumlasın. Ama kendi yorumları olarak yapsınlar bunu, kendi arzularını gerçeğin yerine koymasınlar. 1968'de elbet ajanlar da vardı. Olmaması da mümkün değildir. Ama 1968 o dönem ülkemizde yaşanan birçok gelişimin doruk noktası idi. Ve gençlik bu eylemlere kitlesel olarak katıldı. Demokrasi için, özgürlük için, emperyalizm ve faşizme karşı kitlesel olarak mücadele ettiler. Kendi mücadele örgütlerini yaratmaya çalıştılar . Bence 1968'in önde gelen ve ders çıkarılacak yanı budur. Eleştirilecek yanı elbette vardır. Ve bugün herkes şu noktada hemfikirdir. 1968 olayları sınıfın güçlü bir örgütünün olmadığı şartlarda, sınıfın öncülüğü olmadan, giderek gençlerin kendisini sınıfın yerine koyması ve ülkedeki tüm sosyal sorunları kendilerinin çözebileceği bir anlayışla sürdürülüp, 1970'e gelindi. Ve yenilgi elbet kaçınılmazdı.

THKO ve Erdal Öz'ün söylediklerine gelince, Erdal Öz'ün deyimiyle, 'öldürülmekten yakayı sıyırıp yaşayanlardan' birisiyim. Ve içerde, dışarda yaşayan, konuşan, benim gibi onlarca arkadaş var. Üstelik fiziki olarak yaşı 'çocukluğu' geride bırakmış, kırklara gelmiş onlarca insan.

Sayın Erdal Öz, bu tür öznel yargılarını kâğıda dökmeden ve 'tarihe mal etmeden' önce, hiç olmazsa yazar olarak daha titiz davranıp; 'oyuna getirilip getirilmediğimize ilişkin' bizim de düşüncelerimizi alabilirdi. Kendisini tarihe ve topluma karşı sorumlu hisseden, hele de 'belgesel' yazma iddiasında olan bir yazarın yapacağı bu olmalıydı. Böyle bir şeyi yapmanın olanağı yoktu, denilmesin. Bazı 'sırlar'ı açıklamak için onbeş sene beklemek sabrını gösteren bir 'belge yazarı' çok değil birkaç günlük bir emek harcasaydı, yaşayan kaynaklara da başvurabilirdi. Ama o kolay olanı ve kolay olduğu kadar da yanlış olanı seçmiştir.

THKO ve darbecilerle ilişki sorununa gelince. Toplumumuza damgasını vuran her olayın tartışılmasından yanayım. Yazarıyla, araştırmacısıyla, olayları yaşayanlarıyla bir bütün olarak. Hem de alabildiğince açık olarak. Gelecek toplumsal gelişmelere ışık tutmanın tek doğru yöntemi budur. Hiç şüphesiz THKO'da tartışılmalıdır. Ve tartışılıyor da. Ne var ki, herhalde tartışılmayacak tek şey; darbecilerle THKO arasında bağlantılar aramaktır.

Bu bağlantıya ilişkin kitapta 'ipuçları' ben de aradım. Ama Deniz'in Ankara'da subay evinde gizlendiğinin ötesinde böyle bir bağlantıyı hiç bulamadım. Kim olduklarını bugün de bilmiyorum. Ama o günlerde çok alt kademelerde bize sempati duyan birkaç astsubay veya teğmen vardı. Ve onlar birkaç gün arkadaşları saklamak için yardımcı olmuşlardır. Bu olaydan kalkarak, THKO ile cunta arasında bağlantı aramak biraz fazla aşırı bir yorum biçimi değil mi? THKO'nun önder kadrosu, özellikle Deniz, Hüseyin, Yusuf ve Sinan bu tür bir ilişkiye şiddetle karşı olan arkadaşlardı. Bunu belgelemek için uzağa gitmeye, 'satır aralarından' kaynak aramaya hiç gerek yoktur. ''THKO DAVASI'' isimli kitapta tüm mahkeme belgeleri derlenmiş durumdadır. Bu belgesel kitapta böylesi bir bağlantıya ilişkin tek kelime bulmak olası değildir. Kaldı ki, 12 Mart işkencehanelerinde ilk sorulan soru: ''Hangi subaylarla bağlantın olduğunu açıkla?'' idi. Kötü ünlü Ilgız Aykutlu'nun küfürle karışık önüne getirilen her tutukludan ilk talebi: ''Bana tanıdığın beş subayın ismini vereceksin'' olmuştur. Böyle bir ilişki olsa idi, hiç merak edilmesin, ya 'o kanat', ya da 'öteki kanat' tarafından muhakkak ortaya çıkarılırdı. Nitekim o dönemin başka örgütlenmelerinde bu tür bağlantılar ortaya çıkarılmış ve bu örgütlerin üyeleri tarafından, dün de bugün de reddedilmemiştir.

Yaşayan bir tanık olarak şunu

belirteyim ki, 'ne oyuna geldik' ne de yaptığımızı bilmeyen çocuklardık. Toplumsal gelişmenin kanunlarını ve Marksist bilimi o günkü kavrayışımız doğrultusunda her yaptığımızı bilerek ve sonuçlarına katlanmaya hazır olarak KENDİMİZ yaptık. Yaptığımız doğruluğu, yanlışlığı elbet tartışılabilir, tartışılmaktadır da. Ama olayları 'oyuna gelmiş çocukların' işi olarak açıklamak inançları doğrultusunda gözünü kırpmadan ölümü göğüsleyen arkadaşlarımıza, Türkiye devrimci hareketinde yerleşmiş bir geleneğe en hafif deyimiyle hakarettir. Erdal Öz ve benzerlerinin geçmişi yorumlayışlarında, karşı çıkılıyormuş gibi bir hava içinde verilse de belli güçlere 'göz kırpma' "belli güçlersiz bu işler görüldüğü gibi olmaz" intibasının yaratılması için de bir çaba vardır. Ve kanımca onbinlerce satılan kitapların, yüzbinlerce insanın okuduğu makalelerde bu tür bir bakış açısı egemen hale getirilmeye çalışılmaktadır. Mücadele edilmesi gereken ana nokta kanımca budur.

Kitabın estetik yanına ilişkin birkaç şey söylemek de muhakkak gerekiyor. Erdal Öz, bu kitabın bir roman olmadığını, ama bu niyetle de okunabileceğini belirtiyor.Erdal Öz kanımca zor olanı seçip roman yazmayı deneseydi, kendisinin estetik ve edebi değeri daha iyi ortaya çıkardı. Ama o bir kere daha kolay olanı, kolay olduğu için de estetik yanı çok zayıf olan bir eser ortaya koyabilmiştir. Kendisi de 12 Mart yazarlarını eleştirirken aynı şeyleri söylemesine rağmen (Çerçeve Dergisi Mart Sayısı) olayları sadece dışarıdan gözlemleyen, —hem de gözlemlerinde hiçbir titizlik olmadan— gözlemleyen birisi olarak yazmıştır yazdıklarını. Yaptığı şey kötü bir objektif ve kötü bir makineyle "gülün" fotoğrafını çekmeye çalışmaktır. Türüm türüm kokan, biraz yaklaşınca üstündeki çiğin insana serinlik verdiği, insanın dokunmaktan bile çekindiği bir gülün de fotoğrafı çekilebilir elbet. Ama o bir fotoğraftır. Işıktan ve nemden korunabilirse asırlar boyu saklanabilir. Ama o fotoğrafta, yaşayanı bulamazsınız, değişeni de...Hele de "gülünün

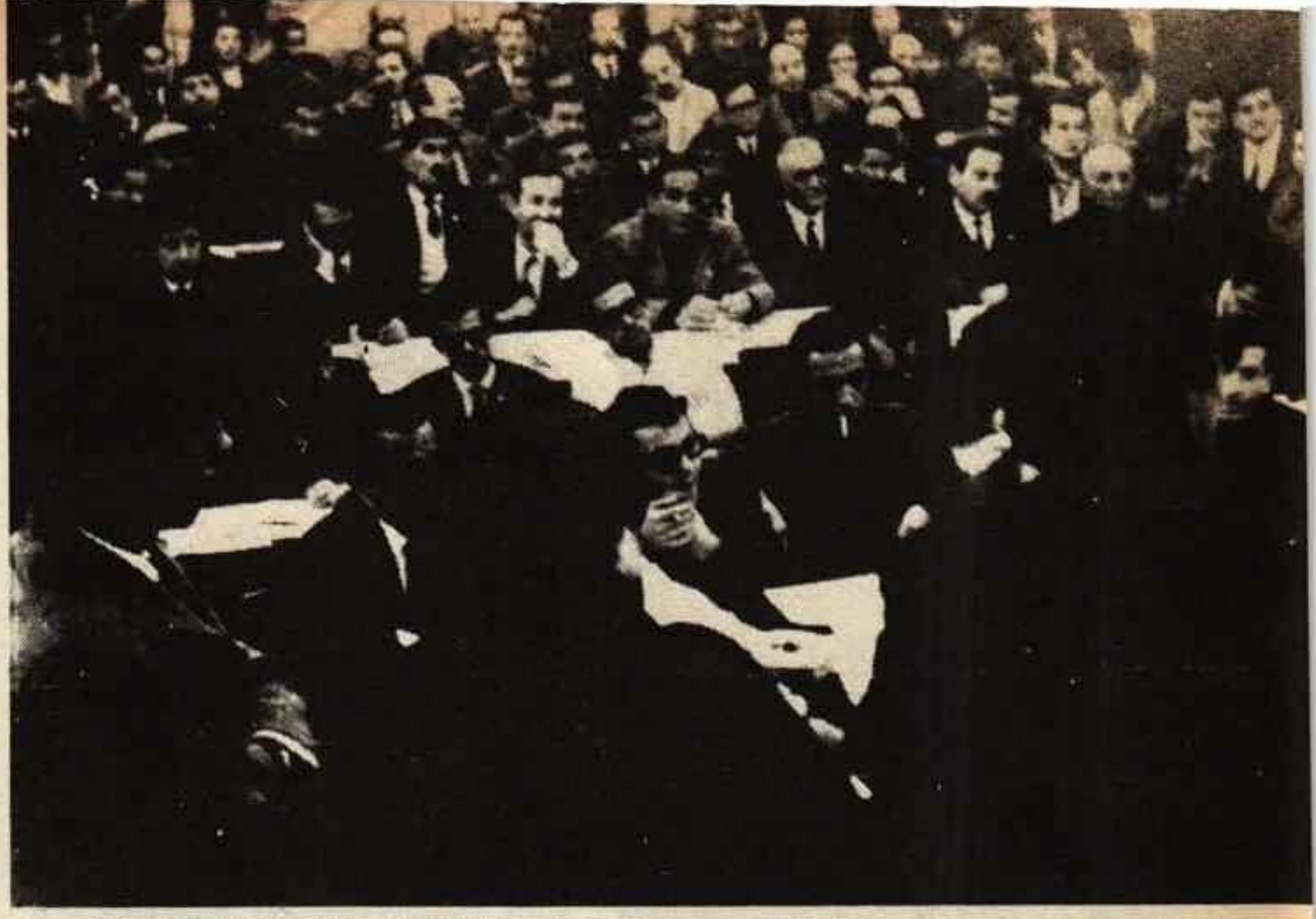

Parlamentoya 15 milletvekili sokmayı başaran TIP, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının —ihtilalci solun— ayrışmasından önce 1965'de Ankara İl Kongresi sırasında.

solduğu akşam" kavga eden, doğmak için çırpınan dipteki tomurcuğu hiç göremezsiniz.

O dönem yaşanan bir coşkuydu, korkusuyla, sevinciyle yaşanan bir coşku. Erdal Öz o duygu selini, o coşkulu yumağı birlikte yaşayan, hele de birlikte çözmeye çalışanlardan biri değildi. Öyle olmasını istemek de hakkımız değil elbet. Ama yazdıklarını bunun bilincinde olarak yazmasını istemek hakkımız.

'Zehir' olayına ilişkin söyleyeceklerim ise şunlar. Deniz, Hüseyin ve Yusuf'la yıllarca acıyı, sevinci, ve daha nice güzellikleri, çirkinlikleri paylaşmış birisiyim. İdamlarından kısa bir süre önce de bir hafta birlikte oldum. O günlerde THKO davasından yargılananların üçü hariç tümümüz Mamak'ın ön hücreler denilen bölümünde kalıyorduk. Verilen bir 'disiplin' cezasını çekmek için Metin Yıldırımtürk'le birlikte arka hücrelere kapatıldık. Bu bizim için bir cezalandırma değil, adeta bir mükafattı. Hücrelerimizden çıkamıyorduk ama demir parmaklıklardan sırayla koridora bırakılan arkadaşlarımızla hem konuşabiliyor, hem de birbirimizi görebiliyorduk.

O günlere ilişkin benim izlenimim şunlardır. İdamlarına çeyrek kala bu 'çocuklar' herhangi bir ümit belemenin boş bir hayal olduğunu bilecek kadar 'büyüktürler'. Ve o an bana bile korkunç gelen bir soğukkanlılıkla ipi en iyi şekilde göğüslemek için adeta antrenman yapıyorlardı. Dede (Hüseyin) miyop gözlerine sokarak Gerilla Savaşı ve Marksizm adlı bir kitabı okuyordu. Yusuf'un hücresinde Pir Sultan'ın plağının kapağı asılı idi. Beyaz giysiler içinde, idam ilmiğinin önünde vakur bekleyen bir Pir Sultan resmi idi bu. Deniz ezbere bildiği şiirleri okuyordu yine, en çok da, 17 yaşındaki kız Bulgar gerillası Tanya'ya ilişkin olanı. Ve yine hepimizi kahkahalarla güldüren şakalar yapıyordu.

Böylesi bir ortamda 'zehir'in bir kere bile lafı edilmedi. Şayet böyle bir düşünceleri olsa idi, ilk açacakları kişi ben olmalıydım. Çünkü onların da katılımıyla yapılan bir seçimde, iç işlerimizin organizesi için ben sorumlu olarak seçilmiştim. Arkadaşlarım bırakalım zehir alıp sessiz kalmayı, son haykırışlarının güçlü olması için hazırlık içindeydiler. İdam sehpasında söyledikleri, yazdıkları mektuplar, avukatları ve bizlerle yaptıkları konuşmalarda ortadadır. Hal böyle iken, gül'ün zehirle soldurulmaya çalışılmasının bir nedeni elbet vardır. Ve bu nedeni herhalde Sayın Erdal Öz, 10 sene sonra kitabının yeni bir baskısını yaparken açıklayacaktır.

★

Dünya'dan

KOSOVA REPUBLİKE

Bayram BEGUNSA

26-27 Nisan tarihli basında "Kosova'da Durum Gergin" başlıklı haber yer almakta idi. Basındaki haber şöyle: "Bölgede yaşayan Arnavutların kendilerine baskı yaparak Kosova'dan uzaklaştırılmak istediklerini belirten 20 bin civarındaki Sırp ve Karadağlılar Kosova Kültür Sarayı önünde toplanarak, orada bulunan Sırbistan Komünist Partisi Başkanı Slobadan Miloseviç'e dertlerini iletmek istediler. "Özgürlük istiyoruz, canımızı veririz Kosova'yı vermeyiz" diye bağıran binlerce kişi ile kalabalığı dağıtmak isteyen polis arasında çatışma çıktı. Aynı günlerde, Yugoslav televizyonu, ekonomik kriz içinde bulunan Yugoslavya'nın en büyük sorunlarından birinin "Kosova sorunu" olduğunu belirtiyordu.

Yugoslavya Sosyalist Federetif Cumhuriyeti altı cumhuriyetten ve iki "özerk eyaletten" oluşmaktadır. Bunlar, Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Slovenya, Karadağ ve Sırbistan'dır. Kosova ve Voyvadin Sırbistan'a bağlı iki "özerk eyalet"tir. Bunun yanı sıra Yugoslavya'da 18 azınlığın varlığı resmi olarak tanınmaktadır.

Kosova halkı (Arnavutlar) bu 18 azınlığın içinde gösterilmekte. Arnavutlar ise azınlık olmadıklarını, aksine, kendi toprakları üzerinde yaşayan bir ulus olduklarını belirtmekte ve Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılıp Yugoslavya'nın yedinci Cumhuriyeti olmasını istemektedir. Arnavutlar, "Kosova-Republikë" (Kosova Cumhuriyeti) istemli mücadelelerini sürdürmekte ve her geçen gün seslerini dünya kamuoyuna daha fazla duyurmaktadırlar.

Kosova, 1918 yılında ilk kez resmi olarak Yugoslavya'ya bağlanmış ve bu tarihten itibaren Yugoslav vatandaşı sayılmışlardır. Arnavutlar verdikleri mücadeleyle birçok kaza-

PROLETARE TE TE GJITHA VENDEVE, BASHKOHUNI!

PKK BGK

KOSOVARJA E RE

LËVIZJA PËR PAVARËSINË E KOSOVËS
BASHKIMI I GRAVE TË KOSOVËS - LRSSHJ

Yugoslavya'da Sosyalist bir Arnavut Cumhuriyeti Yaratma Hareketi (LLSSHJ)'nin yayın organı

nımlar elde etmiş, zor durumda kalan Yugoslav hükümeti Kosova'ya özerk eyalet olma hakkını vermek zorunda kalmıştır. Özerk eyalet olduktan sonra, Kosova halkının mücadelesi durmamış, aksine mücadele daha da gelişmiştir.Çünkü, istedikleri özerklik değil, Sırbistan'dan bağımsız, diğer cumhuriyetlerle eşit haklara sahip ayrı bir cumhuriyet olmaktır.

Kosova,'Yugoslavya'da en kötü yaşam koşullarının sürdüğü, eğitim, sağlık vs. olanakların diğer bölgelere nazaran daha kötü olduğu, işsizliğin en yoğun olduğu, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin büyük bir bölümünün Sırbistan'a aktarıldığı bir bölge konumundadır. Kosova'da yaşayanların yarısından çoğunun 19 yaşından küçük olması, yaşam koşullarının ne düzeyde olduğunun göstergesidir.

Kosova'nın Yugoslavya içinde bağımsız bir cumhuriyet olması yolundaki mücadele, özellikle 60'lı yıllarda hızlanmış ve her seferinde kanla bastırılmış, Arnavut halkı zoraki göçe zorlanmıştır. Zor durumda kalan Tito, tüm olanların sorumlusu olarak 1966 yılında başkan yardımcılığından alınan Rankoviç'i göstermiştir. Kosova halkı ise sorumluluğun tek başına Rankoviç'e yüklenemeyeceğini ve tüm bu şoven uygulamaların devlet politikası olduğunun bilincinde idi. Ve bunun böyle olduğu kısa bir süre sonra kendini gösterdi. 1968 yılında tekrar hızlanan mücadele, yine Rankoviç dönemini aratmayacak şekilde kanla bastırılmıştır. Fakat, Kosova'lılar tüm katliam ve göçe zorlamalara rağmen, bu sefer göç etmiyor, mücadelelerini sürdürüyorlardı.

Normal seyrinde seyreden bu gösteriler ve eylemler 1981 yılından itibaren daha büyük boyutlar kazanarak Yugoslavya ve dünyada daha geniş yankılar uyandırmaktadır. Her yıl ortalama 100 kişinin canına mal olan bu mücadele, Yugoslavya hükümetini zor durumda bırakmakta ve şoven yüzünü açığa çıkartmaktadır. 1,4 milyon olan Kosova nüfusunun 1,2 milyonunu Arnavutlar, geri kalanını ise Sırplar, Karadağlılar, Türkler, vs'ler oluşturmaktadır. Gelişen olaylardan rahatsızlık duyan ve hükümetin de kışkırtmasıyla birkaç yüz Sırplı Kosova'yı terketmiştir. Kosova'da yeni operasyonlara girişmek isteyen Yugoslav hükümeti, yörede yaşayan Sırpları ve Karadağlıları kışkırtarak kendine "haklılık" zemini hazırlamak istemekte ve halklar arasındaki düşmanlığı körüklemektedir.

Ocak 83'de Stuttgart (Federal Almanya)

Sonuç olarak; Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'ndeki Arnavutlar kendi dili, tarihi, kültürüne sahip, yüzyıllar boyunca oluşmuş bir halktır. Sorun, ne ekonomik nedenlerle göçmen olarak gelip "boş" bir bölgeye yerleştirilmiş bir "azınlığın", ne Osmanlı İmparatorluğu'nun akınlarının ve de nüfusun artmasından meydana gelen bir sorundur. (Yugoslav şovenlerinin Kosova sorununu çarpıtmakta özellikle şu üç iddiayı öne sürmektedir. Birincisi; 1300 yıllarında Osmanlı akınları sonucunda yakılıp yıkılan Sırp köylerine, daha sonra Arnavutlar gelip yerleşmiştir. İkincisi; ekonomik nedenlerle Sırbistan'a gelen Arnavutlar boş arazilere yerleştirilmişlerdir. Üçüncüsü; Nüfusları çok artan Arnavutlar kendi anayurtlarından Sırbistan'a taşmışlardır.) Kosova halkı Yugoslavya'da kend itoprakları üzerinde yaşayan, emperyalist devletlerin parçalayıp kendi anayurtlarından kopardıkları ve kendi iradesi dışında Yugoslavya'ya bağladıkları yerli bi halk, Arnavut halkıdır. Bunun aksi yorumu keyfi yorumdur.

★

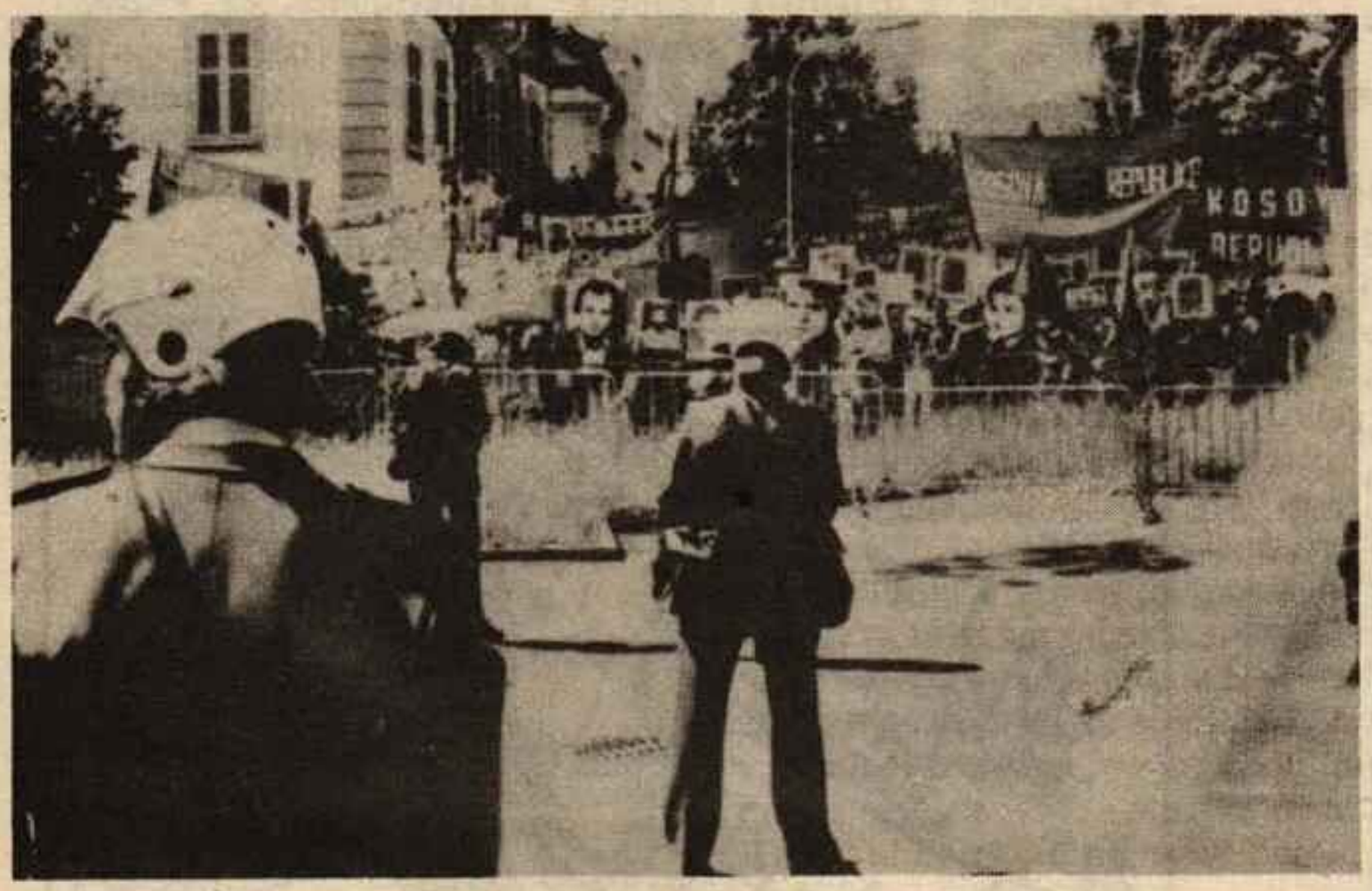

Kosova'nın Cumhuriyet olması için mücadele eden Kosovalı örgütlerin Temmuz 84'de Bern (İsviçre)'deki gösterisi.

Dünya'dan

göçmen işçiler ve "ikinci kuşak"ın okuma-yazma sorunları

"Çocuk, çocuk değildir, o, geleceğin yetişkini olacağı için küçüktür."

Paul OSTERRİETH

Ali ARAYICI

Bugün, birçok Avrupa ülkelerinde, çeşitli ülke ve kültürlerden gelmiş milyonlarca göçmen bulunmaktadır. Fransa'da toplam nüfusun %8'ini oluştururken, Federal Almanya'da ise bu oran %7'dir. Bu ise, değişik kültür ve uluslardan gelmiş insanların bir arada yaşamak zorunda kalması demektir. Yapılan araştırmalara göre, bunların %85'i yoksul kırsal kesimden gelmiş işçi kökenli olup, en ağır çalışma koşullarında yaşamlarını sürdürmektedirler. Büyük bir çoğunluğu okuryazar olmayıp, bir yandan kendi geleneksel kültür çevrelerinden uzakta oluşları, diğer yandan sağlıksız yaşam koşulları, düzensiz ekonomik koşullar, çocuklarının eğitim ve öğretim sorunları ve hukuksal güvencesizlik gibi durumlar, göçmenleri bunalıma itmektedir. Bu göçmenler, bulundukları toplumlarda sadece bir "üretici" bireyler olarak görülmekte, onların farklı olma hakları gözardı edilmekte ve kültür potansiyellerini görmemezlikten gelinmektedir.

Gerçekten de göçmen işçilere bulundukları ülkelerde "ikinci sınıf" bir kitle olarak bakılmaktadır. Göçmen gönderen ve göçmen kabul eden ülkelerin yetkileri arasında göçmen işçi ve çocuklarının her türlü sorunlarını içeren konulara bir çözüm arayamayışları, bunlara sahipsiz bir toplum izlenimi vermektedir. Bugün Fransa'da, oturmaya elverişli olmayan konutların %75'inde göçmenler oturmaktadır. Bunların çocukları, insan haklarından biri olan anadilde eğitim hakkını kullanamamaktadır. İki dilli ve kültürlü bir toplumda kalarak, kendi kimliğine kavuşamamaktadır. Bu da, giderek bu kuşağın "ikinci kuşak" iki kültür arasında kaybolmasını sağlamaktadır. Nitekim bugün, milyonlarca genç, kendi öz kimliğini bulmakta güçlük çekmektedir. Bu da, giderek, bu kuşağı huzursuzluğa, güvensizliğe, uyumsuzluğa itmektedir. Ailedeki sevgi, saygı bağının kopmasına, her şeyden önce kişiliklerinin kaybolması ve bunun getirdiği psikolojik bunalımlara düşmesine yol açmaktadır.

Bugün, beş göçmen kabul eden Avrupa ülkesinde (Belçika, Fransa, Federal Almanya, İsveç ve İsviçre) 25 yaşın altındaki 3.800 bin kişi bulundukları ülkenin vatandaşlığını resmen kazanmış değildir. Birçok zorluklar vatandaşlık hakkını almaya engeldir. Hatta, Fransa başta ol-

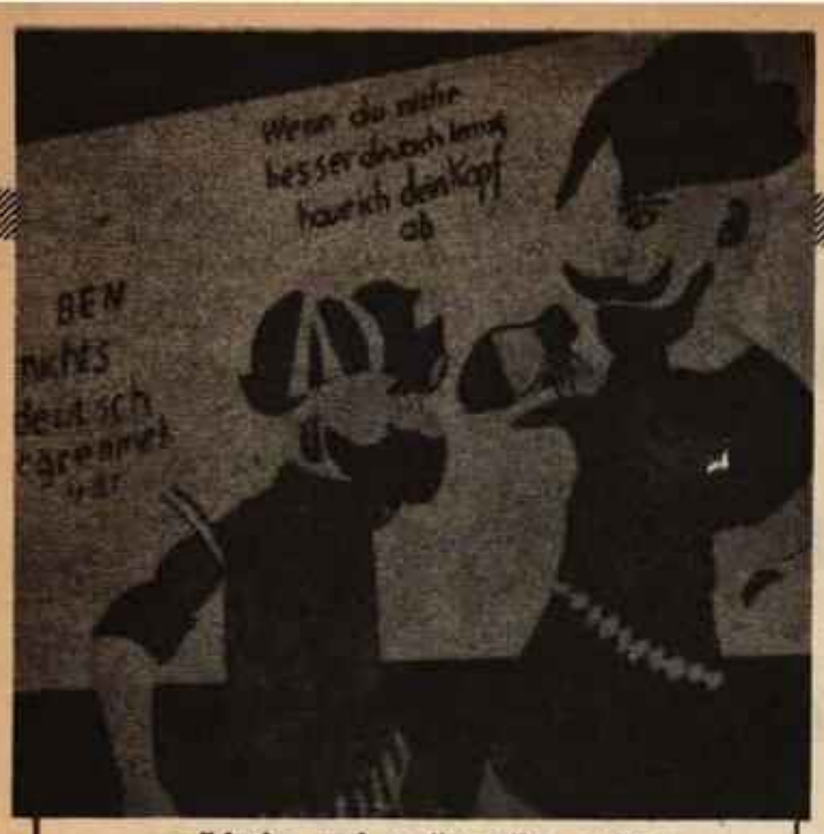

EĞİTİM Mİ, KÜLTÜR MÜ?

Federal Almanya'nın Köln kentinin Bernhard- Letterhaus semtinde 9 yıl ilk ve ortaöğrenim görülen bir okulun (Hauptschule) toplantı ve gösteri salonunun geniş duvarını boydan boya kaplayan Karagöz-Hacivet kompozisyonu.

Hacivat

"Ben nichts deutsch öğrenmek var". Bu sözler "Ben Almanya öğrenmiyorum" anlamına geliyor.

Karagöz

"Wenn du nicht besser deutsch lernst, have ich dein kopfab" Türkçesi şu: "Eğer Almanca öğrenmezsen kafanı uçururum." **Fotoğraf:V.Özmenek**

mak üzere birçok ülkede, bu hakkın alınmasını zorlaştırmak için yasal düzenlemelere gidilmiştir. Avrupa'daki göçmenlerin dışlanmalarıyla birlikte bir kenara itilmeleri, çoğu zaman bulundukları ülkelerdeki insanların ırk ve yabancı düşmanlığı anlayışlarından kaynaklanmaktadır. Bunu da süreç içinde, gerek eylemleriyle gerekse kitle iletişim araçlarıyla pratiğe geçirmektedirler.

Bu anlayış, bir zamanların sömürge ülkelerinden olan insanların kültürlerini, gelenek ve göreneklerini küçümsemektedir. Bu sorun, göreceli olarak, bulundukları ülkelerle ortak bir kültür mirasına sahip olmaları nedeniyle, İtalyan, Portekiz ve İspanyol göçmenler arasında daha az belirgin bir olguya sahiptir. Diğer yandan, özellikle İslam kökenli göçmenler, kendi köklerinden koptukları gibi, bulundukları ülkelerin de kültürel kimliğini kazanmakta güçlük çekmektedir.

Böylelikle, özellikle ikinci kuşak kendilerini, ikili bir alt kültürün etkisinden kurtaramamaktadır. Başlangıçtaki güvensizlik ve eşitsizlikler ise, bunlarda okuryazar olmaya duyulan ilginin yitirilmesine yol açmaktadır. Ve bunun sonucu, hem yetişkin göçmenler hem de onların çocukları arasında, okuma yazmada görülen isteksizliklerdir. Bu da, onların bulundukları topluma entegre olmaları, uyum sağlamaları, iş bulma ve ilerlemeleri açısından birtakım zorluklara itmektedir. Horlanmakta ve dışlanmaktadırlar.

Bütün bu koşullara rağmen, göçmenlere bulundukları dili bilmeleri ve okuryazar olmaları sağlanmalıdır, bu hak insan haklarından biri olarak gözönüne alınmalıdır. Ancak, ne yazık ki, bu göçmenler içinde büyük bir çoğunluğu kendi ana dillerinde okuma yazma bilmemektedir. Bunlar için yeni bir dil öğrenmek büyük bir uğraş isteyen bir girişimdir.

Böylece, olumsuz bir toplumsal ve ekonomik çevreden gelen, geleneksel kültürlerinin desteğinden yoksun olan, aynı sürede bulundukları ülkelerin dilini ve kültürünü yeterince bilmeyen, göçmen işçilerin çocuklarının başarı oranı genellikle düşüktür. 4-5 Mayıs 1982'de Lüksemburg'da, UNESCO'nun da işbirliğiyle düzenlenen göç sorunları üzerine sempozyum sırasında, göçmen kabul eden Avrupa ülkelerinin temsilcileri şöyle demektedirler: "Artık biliyoruz ki, göçmen çocuklarının %60'ı okulu başarısızlıkla bırakmaktadır ya da, o denli geri kalmışlardır ki bu çocukları bizdeki eğitim sistemi kurtaramaz." Son yıllarda, çeşitli ülkelerde bu soruna bir çözüm yolu bulmak için çaba harcanmaktadır.

Göçmen Kabul Eden Ülkelerin İkinci Kuşağa Yönelik Eğitim Politikaları:

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun gözlemi altında, **Belçika**'nın Limburg kentinde, altı yıldan beri, bir eylem yürütülmektedir. Eylemin amacı, yerli ve yabancı öğretmenler arasında koordinasyon sağlanması ve işbirliğinin geliştirilmesi için, özgün dili ve kültürü öğrenmekle sınırlı tutulmamıştır. Bunlar, okul etkinliklerinin programlarını oluşturmakta, giderek de göçmen çocukların normal eğitim düzeyine ulaşmalarını sağlamaktadır. Maalesef, deney her tarafta yaygınlaştırılamamış, sadece yabancı öğrencilerin %10-16'sını kapsayabilmiştir. Hollanda'da, özgün kültürde öğretimin yanısıra, 1974'ten beridir, yabancı öğrenciler için Felemenk dilinde özel kurslar düzenlenmektedir. Gerçekçi bir yaklaşım sonucunda, Hollanda Hükümet yetkilileri, ikinci kuşağın eğitim sorununa çözüm bulmak için, bizzat göçmen gönderen ülkelerin yetkilileriyle yapılan anlaşmalara bağlı kalmaksızın, okullarda gerekli öğretmenlerin sağlanması için göçmen çıkışlı öğretmenlerden yararlanılma yoluna başvurmuşlardır. Bugün, bu oran burada %80'i oluşturmaktadır.

Fransa'da ise bu durum daha da farklılık göstermektedir. Göçmen çocuklarının eğitimine yönelik, on bir yetiştirme merkezi, Milli Eğitim Bakanlığı denetiminde, bellibaşlı kentlerdeki öğretmen kolejleriyle bütünleşme sağlanılmıştır. Buralara, daha ileri düzeyde eğitim görmek için yılda bin öğretmen alınmaktadır. 3 Nisan 1975 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılan, ana dil kurslarının artırılmasını öngören kanuna rağmen, 1979-80 öğretim yılında yalnızca 2.510 kurs yapılmış ve bunlara, ilkokullardaki 400.791 yabancı öğrenciden sadece 33.600'ü katılmıştır. Bugün, Fransa'da okul çağındaki çocuk sayısı 1.110 bin olup, Türkiyeli işçi çocuklarının sayısı ise bu oran içerisinde, 1985-86 öğretim yılına göre, Paris bölgesi öğrenci müşavirliği istatistiklerinden anlaşıldığı gibi 60.401'dir. Bunların, 45.604'ü, okul öncesi ve ilköğretime, 14.794'ü ortaöğretime devam etmektedir. Bu öğrencilerden sadece, (19.411'i ilkokul öğrencileri olmak üzere) 22.451 öğrenci, Türkçe kurslarından yararlanmaktadır. Fransız ilk ve ortaokullarına

devam eden öğrenci sayısı ise 56.345'dir. Fransa, diğer göçmen kabul eden ülkelerden farklı olarak, göçmen işçi çocuklarının eğitim ve öğretim sorunları için öğretmen gereksinmelerini karşılamak için, göçmen öğretmenlerden yararlanmamakta olup, bizzat göçmen gönderen ülkelerle yapılan anlaşmalar doğrultusunda, bu ülkelerden sağlanmaktadır. Bu da, gereksinmeleri karşılamamaktadır.

Federal Almanya devletinin göçmen çocuklarına ilişkin eğitim politikaları eyaletten eyalete değişmektedir. Her eyaletin, kendine özgü birer (göçmen işçi ve çocukları için) eğitim, politika anlayışları vardır. Örneğin; Kuzey Renanya'da, göçmenler için, anadillerinde tamamlayıcı eğitim yapılmaktadır. Başka eyaletlerde ise öğrenciler iki, dört ve hatta altı yıllık hazırlık sınıflarına alınmaktadır. FA'da, Hollanda'da olduğu gibi, göçmen işçi çocuklarının öğretmen gereksinmelerini karşılamak için, bizzat; bütün uluslardaki göçmen çıkışlı eğitim ve öğretim elemanlarından yararlanılmaktadır. Ancak, bu gibi girişimlerle, FA'da ikinci kuşak için grekli olan öğretmen gereksinmesi karşılanamamaktadır. (S.A. Ramzi, "Sahipsiz Çocuklar", Görüş, UNESCO, Şubat 1984, s.27).

Lüksemburg, Fransızca ve Almanca olmak üzere iki dilin hakim olduğu bir ülkedir. Lüksemburg'da, göçmen işçi çocuklarının eğitim ve öğretim sorunlarına bir çözüm bulmak için, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "kabul sınıfları" açılmıştır. Yabancı öğrencilerin, Fransızca ve Almancasını belli bir gelişkinlik düzeyine getirmeyi amaçlamaktadır. Anadilde eğitim olanaklarından yoksun olan, ikinci kuşak üçlü bir dil ve kültür içinde ulusal kimliklerini bulmakta güçlük çekmektedirler.

İsviçre'de de durum, Lüksemburg'dan pek farklı değildir. İsviçre'de, göçmen işçi çocukları için 1960'lı yıllarında kurulan "kabul sınıfları"'nın yerini destekleme programları almıştır. Bu ülkede de ikinci kuşağın anadilde eğitimi için geçerli bir eğitim politikası anlayışı yoktur. (S.A. Ramzi, age. s.28)

Bugün Avrupa'da, azınlıklardan yana en tutarlı politikayı **İsveç** devleti uygulamaktadır. Sosyal haklar yönünden en iyi ülke olduğu gibi, aynı zamanda da yabancılara karşı en demokratik davranan bir ülkedir. Bu ülkede, her ulustan insanlar için kendi dillerinden eğitim ve öğretim hakkı tanınmıştır. 1976 tarihli bir yasayla, ister genç olsun, isterse yetişkin olsun tüm göçmenlere iki dilli (biri ana dili olmak üzere) eğitim hakkı sağlanmıştır. İkinci kuşak göçmen işçi çocuklarına (İsveç'te okula giden nüfusun %7'sini oluşturmaktadır) 20 anadilde bu eğitimi veren öğretmen sayısı, 1974'te 835 iken 1977'de 2000 olmuştur. Bu oran, şimdi yaklaşık 4000'dir. İsveç'te yine Hollanda'da ve FA'da olduğu gibi, göçmen çıkışlı eğitim ve öğretim elemanlarından oldukça yararlanılmaktadır. Göçmen kabul eden ülkeler içinde sadece bu ülkede ikinci kuşağın eğitim sorunu çözüme kavuşmuştur.

Yukarıdaki anlatmaya çalıştığımız bilgileri sonuçlandıracak olursak, şu gerçeği anımsatmakta yarar görüyoruz. Göç olgusu ve sağladığı katkılar, göçmen kabul eden toplumlarca gereğince değerlendirilmedikçe, sorunların hiç biri çözülmeyecektir. Her şeyden önce, bu ülkeler kendilerini çok kültürlü birer toplum olarak görmeleri ve bu olgunun sonuçlarını okulda, iş yaşamında, toplumsal hayatta, yasalarda, kitle iletişim araçlarında ve eğlenmede yaşıma geçmesine olanak vermelidirler. Şunu unutmamak gerekir ki, son yirmi yıldaki yabancı işçi akınının, göçmen kabul eden toplumların çoğundaki toplam nüfusun yaşlanmasını yavaşlatmış oluşu önemli bir faktördür. Ayrıca bu ülkeler, göçmen işçi ve çocukları için anadilde eğitim ve kültür sorunlarına gerçekçi bir yaklaşımla eğilmeleri gerekmektedir. Buna paralel olarak, göçmen gönderen ülkelerde, (önemli bir sorun olup güncelliğini koruyan), ikinci kuşağın anadilde eğitim sorununa çözüm bulmak için yeterli çabayı harcamalıdırlar. Aynı zamanda bu kuşak "sahipsiz" kalarak, iki kültür arasında kaybolmaya, kültürel kimliklerini bulamamaya, toplumda dışlanmaya, horlanmaya ve "ikinci sınıf" insan olarak kalmaya mahkum edilmemelidir. Onların da birer insan oldukları gözardı edilmemelidir.

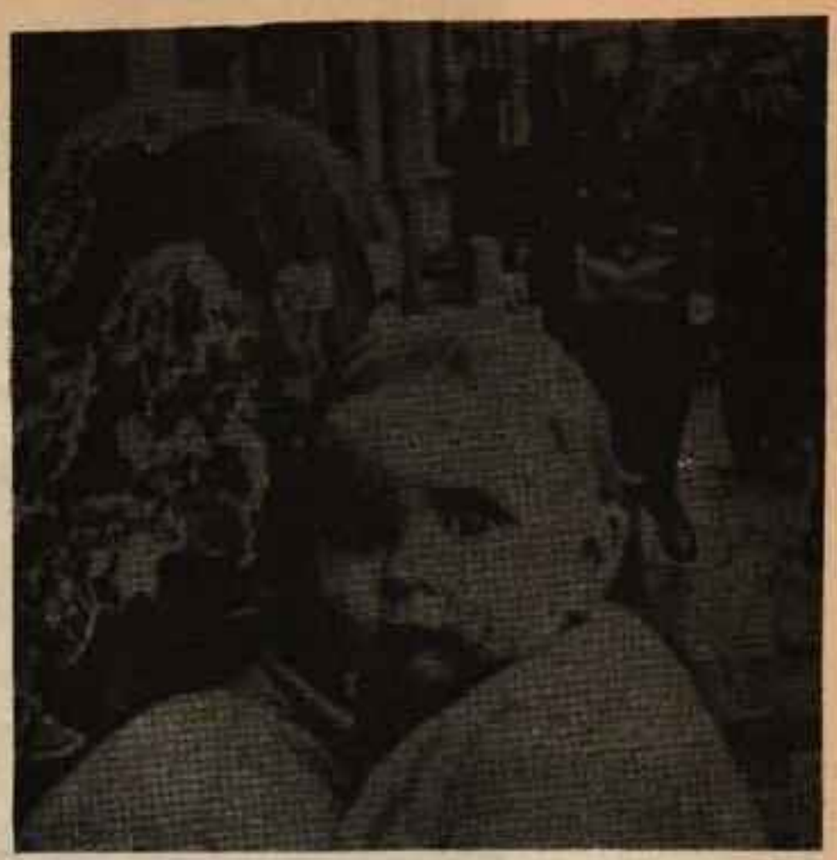

Şu olguyu herkesin bilmesi gerekir. Asıl önemli olan, soruna gerçekçi bir yaklaşımdır. Toplumun göçmen çocuğu, ekonomik bir politikanın bir ürünü olarak değil de, kişi olarak görmesini sağlamaktır. Kendi yetileri ve becerileriyle, farklı olma hakkına sahip olduğu kadar, eğitim ve öğretim hakkına da sahip olan birer kişidir onlar. İnsan haklarından biri olan eğitim hakkı da onların en doğal haklarıdır.

★

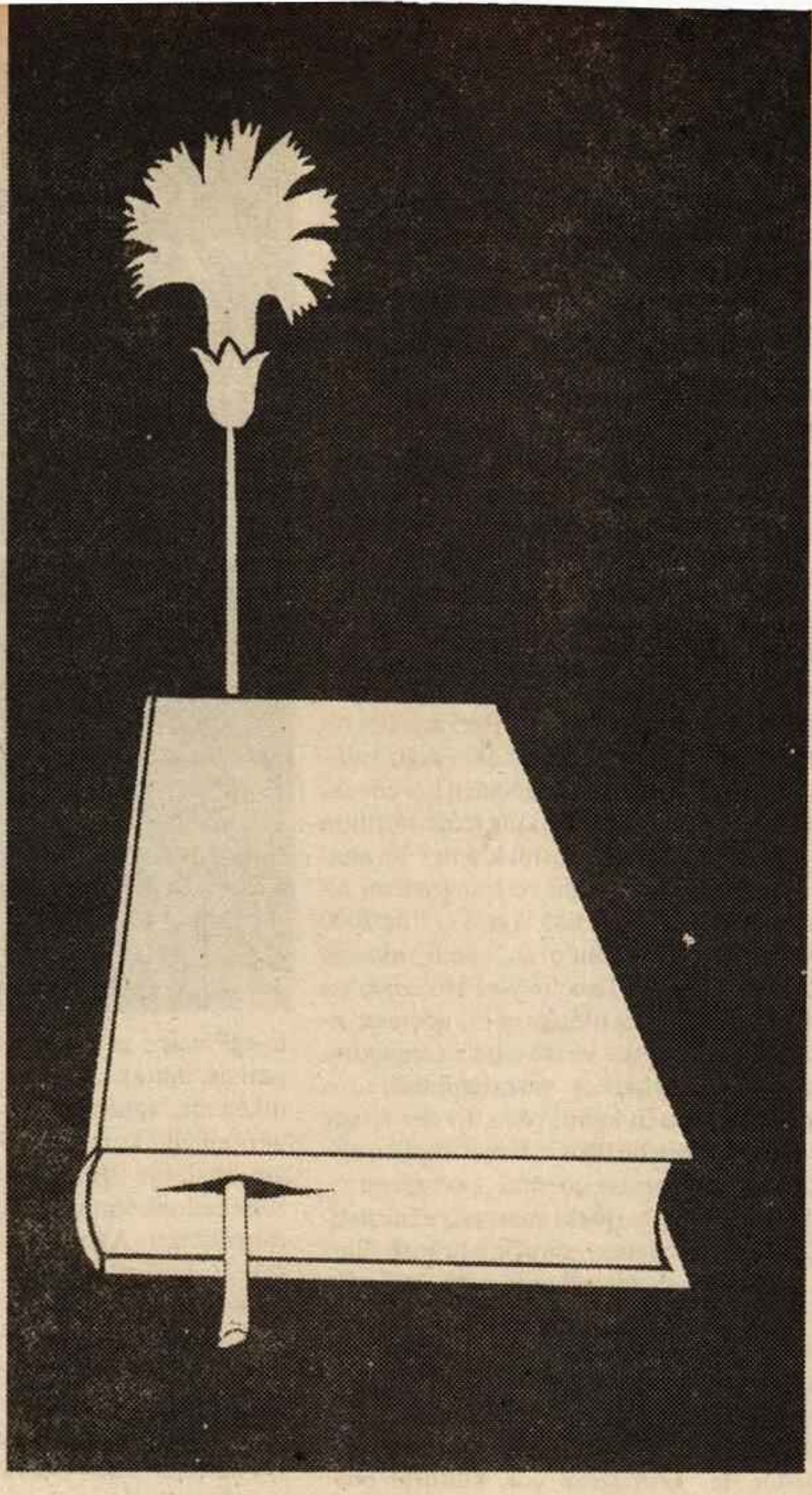

Sosyalizmin Sorunları

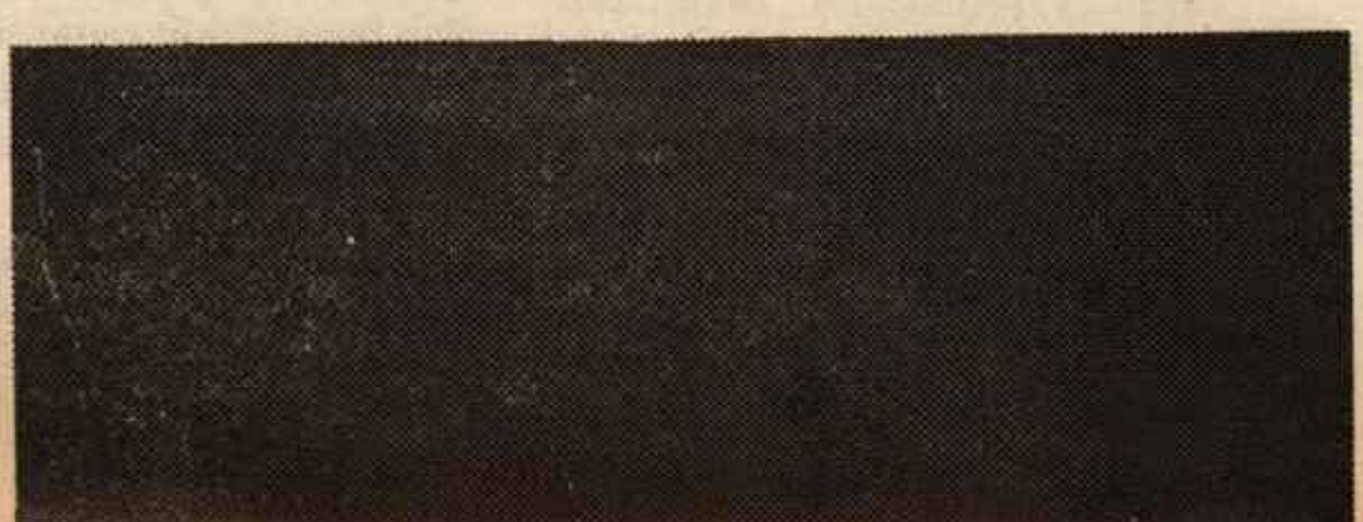

İŞÇİ HAREKETİ VE SINIF SENDİKACILIĞI

Seçkin KIR

II.BÖLÜM

1917 Ekim'inde Rusya'da ilk sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi ve Birinci Paylaşım Savaşının tamamlanması çok kısa bir süre de olsa bütün dünyada devrimci bir bunalım döneminin başlangıcı oldu. İşçi sınıfı hareketi niteliksel bir değişime uğrarken, buna bağlı olarak da birçok ülkede **"yeni tipte"** bilimsel sosyalist partilerin kurulmasının önkoşullarını yarattı. İşçi sınıfı hareketindeki niteliksel değişimleri kuşkusuz savaş dönemi boyunca izlenen politikalardan bağımsız düşünmek eksik olacaktır. İşçi hareketini burjuvazinin çıkarlarına hapsetmeye çabalayan oportünistler işi, özellikle savaş dönemlerinde 'kendi' ülke burjuvazisinin emperyalist çıkarlarını desteklemeye kadar vardırdılar.

En eski, en güçlü sendikal kuruluşlara sahip olan İngiltere sendikalarının çoğu kendi burjuvalarının yanında yer alarak savaşı tek çıkar çıkar yol olarak gördüler. Onların mantığına göre İngiltere savaş sayesinde, gelişmekte olan saldırgan Alman kapitalizminin tehdit ettiği dünya pazarındaki egemen yerini koruyabilir, ona hammadde ve ürünleri için geniş pazarlar sağlayan Hindistan ve diğer zengin sömürgeler üzerindeki ağırlığını ancak böyle sürdürebiliridi. Bu faydacı yaklaşımdan hareket eden İngiliz sendikaları kendi burjuvazilerinin emperyalist, savaşçı ve saldırgan politikasının hizmetine girdiler. Bütün grevleri durdurmaya kalkıştılar, toplusözleşmelerin sona ermekte olan sürelerini uzattılar ve savaş endüstrisinin gelişmesini sağlayacak en geniş olanakları güven altına almak için ellerinden geleni yaptılar. Bundan da öte İngiliz ordusuna gönüllü kaydetmek için özel bürolar açtılar ve İngiltere tarihinde ilk kez askerlik hizmetinin zorunlu kılınmasına karşı çıkmaları bir yana, bu girişimi "Prusya militarizmi"ni toptan ezmesini sağlayacak 'esaslı' bir yol olarak içtenlikle alkışladılar.

Aynı şekilde işçi bürokrasisinin yönetimindeki Alman sendikaları da Alman emperyalizminin İngiltere'ye karşı savaşının, Alman işçi sınıfının varlığını korumak için savaş olduğunu ilan ederek, işçi sınıfı bu savaşı kaybederse, İngiltere'ye oranla fazla olan birkaç sömürgenin de Almanya'nın elinden alınacağını, Alman sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddelerden yoksun kalacağını, uluslararası pazarlara olan yollarının tıkanarak tam bir felakete uğrayacağını bütün bunların yanısıra, işçi sınıfının da görülmemiş yoksulluğa mahkum olacağını ve Almanya'nın "mal ihracı yerine insangücünü, canlı insanları ihraç edecek" (Lenin) duruma geleceğini ilan ettiler. Oportünist-reformist anlayışın hakim olduğu Genel Sendika Komitesi, sanayide ve orduda çalışan işçilere çağrılar yayınlayarak onları "Kayzer Wilhelm'in ve Alman emperyalistlerinin 'kutsal savunma savaşını' tam desteklemeye zorladı. Sendikaları , özellikle madencilik ve savaş sanayiinde, işçileri grev yapmamaya çağırdı. Emperyalist burjuvazi ve işçi sınıfı arasında 'iç barış'ı sağlamaya çalışan oportünist-reformist sendika yöneticileri, savaş dönemi boyunca sınıf ihanetini yüzbinlerce emekçinin ve işçinin kanıyla gerçekleştirdiler. Kendilerini kapitalizmin aşırı ve uzlaşmaz düşmanları sayan anorkosendikalizmin etkisi altındaki Fransız sendikalarının büyük çoğunluğu da, aynı gerekçelerle, bu dönemde kendi burjuvazilerinin emperyalist çıkarlarını savunmak için bayraklarını sıkıca sarıp 'iç barış' politikasını desteklediler.

> **"Sendika hareketinde eski oportünizm ve anarkosendikalizm, etkinliğini kapitalist sistem içinde iyileşmelerle sınırlama politikası; sendika bürokrasisinin mesleki darkafalılığı, kısa görüşlülüğü ve kokuşmuşluğu; işçi kitlelerinin kapitalistlerle karşılıklı anlayış politikası yolunda geçici ve önemsiz kazançlar için eğitilmesi; bütün bunlar, savaş süresince gelişti ve emek emperyalizmi biçiminde parlak bir şekilde ortaya kondu. Bu, proletaryanın uluslararası dayanışmasını böldü ve farklı ülkelerdeki işçileri, birbirlerini, aynı ortak düşmanları —dünya sermayesi— uğruna öldüren düşmanlara çevirdi."(1)**

Hiç kuşkusuz bu, dünya proletaryasına ve onun işçi örgütlerine tek kurtuluş yolunu —uzlaşmaz sınıf mücadelesi yolunu— açarak, pek çok ülkedeki sendika hareketinde belirleyici olan oportünist politikanın iflas ettiğini kanıtladı.

Bilimsel sosyalistler, bu dönemde emperyalist savaşı, içsavaşa çevirmenin gerekliliği üzerinde ısrarla durdular. Oysa bu anlayış İkinci Enternasyonal'in Stuttgart, Kopenhag ve Bale kongre kararlarında şekillendirilmişti. Başta Kautsky olmak üzere İkinci Enternasyonal'in önderleri bu kararları savunmaktan vazgeçtiler, kendi hükümetlerinin savaş politikalarını, bütçeye ayrılan savaş harcamalarını parlamentoda el kaldırarak onayladılar.

Başta Lenin olmak üzere azınlıkta bulunan proletarya sosyalistleri, savaş dönemi boyunca burjuva reformizmi yerine sosyalist devrimi; sınıf savaşımını gerektiğinde içsavaşa döndürme anlayışını; anayurdun savunulması gerekçesiyle şovenizmi savunanlara karşı işçilerin vatanı olmadığı özdeyişini; militarizme karşı bütün ülkelerin proleterlerinin bütün ülkelerin burjuvazisine karşı savaşımını zorunlu olarak yararlanılması gereken burjuva legalite ve parlamentarizmini fetişize eden anlayışa karşı yeni tipte örgütlenmeyi savundular.

Lenin proletarya sosyalistlerinin savaşa karşı tutumlarının ne olması gerektiğini de şöyle açıklıyordu:

> **"Sosyalistler her zaman halklar arasındaki savaşları bar barca ve hayvanca bir girişim olarak mahkum etmişlerdir. Ama bizim savaşa karşı tutumumuz, bur-**

juva pasifistlerin (barış yanlılarının ve propagandacılarının) ve anarşistlerin tutumundan köklü bir biçimde ayrılır. Biz, burjuva pasifistlerden, savaşları ülkenin içindeki sınıf savaşımına bağlayan kaçınılmaz bağı anlamakla, sınıfları ortadan kaldırmadan ve sosyalizmi kurmadan savaşları ortadan kaldırmanın olanaksız olduğunu anlamakla ayrılırız; ve aynı şekilde, iç savaşların, yani ezilen sınıfın kendisini ezen sınıfa karşı, kölelerin köle sahiplerine karşı, sert köylülerin toprak beylerine karşı, ücretli işçilerin burjuvaziye karşı savaşlarının meşruluğunu, ilerici niteliğini ve zorunluluğunu tamamıyla kabul etmek anlamında burjuva pasifistlerden ayrılırız.''(2)

1923'e kadar süren devrimci kabarma döneminde, işçi sınıfının sendikal örgütlenmesinde de yeni bir aşama başladı. Özellikle Sovyet Sendikalar Birliği'nin faaliyetleri, sendikal harekette devrimci ilkelerin yerleşmesinde bir kaynak oldu. Bu dönemde proletarya sosyalistlerinin sendikalardaki çalışmaları, sendikal örgütlerin, **işçi sınıfının proletarya iktidarı için hazırlandığı merkezler** haline dönüştürülmesine yönelik oldu. Ön plana çıkan proletaryanın siyasal iktidar için mücadelesinde sendikal başta olmak üzere işçi örgütlerinin bütün çabaları bu mücadeleyle uyum içinde buna bağlı kılındı. Amsterdam'daki sarı Sendikalar Enternasyonali'nde toplanan reformist yöneticilerin politikasına karşı mücadele, daha bir önem kazandı. Kızıl Sendikalar Enternasyonali (Profintern)'in Birinci Kongresinde Dimitrov, savaş sonrası devrimci bunalımda proleter sosyalistlerin benimsediği yeni taktiklerin önemini şöyle açıklıyordu:

''Yeni devrimci taktiklerin erdemi, proletaryanın burjuvaziye karşı ekonomik ve politik mücadelesinin eşgüdümlenmesinde ve bu mücadelenin, kapitalizmin devrilmesine olanak veren tek araç olan proletarya diktatörlüğünün kurulması için mücadeleye doğru yönlendirilmesinde yatıyor.''(3)

Komıntern'in 2. Kongresi'nde 15 Temmuz 1920'de Geçici Uluslararası Sendika Konseyi'nin oluşturulması Profintern'in kurulması yolundaki ilk adım oldu. Geçici Uluslararası Sendika Konseyi (G.U.S.K.)'nin kuruluş çalışmalarının temelini Lenin'in 1920 Nisan'ında kaleme aldığı **''Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı'** adlı yapıtı oluşturdu. Sağ oportünizmin 'günahlarına' bir tepki olarak gelişen 'sol oportünizm' (Lenin) devrimci dalganın yayıldığı bir dönemde işçi hareketini oldukça etkiledi. Burjuvazinin taktiklerini kavrayamayan ve kapitalizmin gelişme sürecindeki herhangi bir ön plana çıkan yönü abartan bu eğilim sendikalara ilişkin bakışta da işçi sınıfı hareketinin mücadele alanlarını daraltan bir anlayışla ortaya çıktı. Bu dönemde tartışılan konu, proleter sosyalistlerin reformist sendikalara karşı tutumları ve yeni kurulacak Profinter'in Komintern'le ilişkileri alanını oluşturdu. Lenin, 'Sol Komünizm' adlı yapıtında özellikle Alman bilimsel sosyalistlerinde beliren mevcut reformist ya da gerici sendikaları terketme politikasına karşı çıkarak, bilimsel sosyalistlerin görevinin,

''İşçi aristokrasisine karşı işçi kitleleri adına ve onları kazanmak için mücadele ettiklerini, oportünist ve sosyal-şoven yöneticilere karşı, işçi sınıfını kendilerine kazanmak için savaştıklarını''

hatırlatıyor; **gerici sendikalarda çalışmamanın, yeterince gelişmemiş ya da geri işçi kitlelerini gerici liderlerin, burjuvazinin ajanlarının, işçi aristokratlarının ya da ''burjuvalaşmış işçiler''in etkisine terketmek olduğunu''** belirterek, gerici sendikaları terketmeyi savunanların, **''proleter kitlelerinde, 'alt tabakalar'da geri unsurlar arasında bilinçlenmenin artışını ve örgütlenme yönündeki eğilimin her gün daha çok arttığını''** görmemezlikten geldiklerini vurguladı. Oysa, **''Komünistlerin bütün görevi, geri unsurları ikna edebilmek, onlar arasında çalışabilmek ve... onlardan kopmamak''(4)** idi. G.U.S.K.'nin kuruluş bildirgesinde Lenin'in görüşleri temel alınarak, ''mevcut sendikaları terkeden ilerici devrimci unsurlar'' kınandı ve ''dünyadaki bütün sendikaların çerçevesi içinde sistemli bir devrimci propaganda yürütmenin zorunlu olduğu'' vurgulandı.

Öte yandan, kurulacak olan Profintern'in bağımsız mı, yoksa doğrudan Komintern'e bağlı bir kuruluş mu olacağı, uzun görüşmelere ve tartışmalara konu oldu. Profintern'in Komintern'e bağlanmasının, yalnızca Komintern'le birleşmek yanlısı olmayanların yönetimindeki sendika üyesi işçi kitlelerinin devrimci sendika hareketinden uzaklaşmasına yol açacağı, devrimci sendikaların da böylece **sekter** kuruluşlar haline geleceği değerlendirildi. Lenin'in önerisi üzerine, proleter sosyalistlerin daha geniş işçi kitleleri üzerinde etkilerini korumaları amacıyla Profintern'in örgütsel olarak bağımsız biçimde kurulması kararlaştırıldı. Ancak Profintern, **ideolojik olarak** Komintern'e bağımlı olacaktı.

Komintern'in İkinci Kongresi'nde kurulan G.U.S.K.'nun temelini Lenin'in kaleme aldığı kararlar oluşturdu. Bu ilkeler, günümüze değin değişmeyen sınıf sendikacılığının temelini oluşturdu. Komintern'e katılma koşullarının sıralandığı kararların 10. maddesinde şöyle deniliyordu:

''Komünist Enternasyonal'e bağlı her parti, Amsterdam sarı sendikalar 'enternasyonal'ine karşı gözüpek bir mücadele vermekle yükümlüdür. Sendikalı işçiler arasında, bu kuruluştan kopulması için inatçı bir propaganda yürütülmelidir.''(5)

Reformist sendikaların, ayrı, dağınık sendika grupları oluşturarak değil, onlara üye yazılarak kazanılması gerektiğini belirten Profintern'in 1921'de yapılan kuruluş Kongresi'nde, **''Devrimci mücadeleyi, sendikaların parçalaması değil, kazanılması, yani eski sendikalara üye milyonlarca üyenin kazanılması yönlendirecektir.''(6)** denildi.

Uluslararası bilimsel sosyalist harekette beliren sekter ve büyük devrimci patlamaları hemen yakında gören 'sol' eğilimlerin yenilmesiyle birlikte ortaya çıkan bu taktikler, proleter sosyalistlerin, sendikal hareketin sınıfsal karakterini tek taraflı olarak onun kitlesel karakterine tercih etme niyetinde olmadıklarını gösterdi. Zaten nesnel koşullar da bu gelişmeyi zorunlu kılıyordu. Savaş sonrası kabaran devrimci dalga 1920-1921 yıllarında alçalmaya başlamıştı. Burjuvazinin karşı saldırısı hazırlanıyordu.

Kapitalizm 1929'a kadar sürecek olan göreli dengelenme dönemine ayak bastığı bu yıllarda sermayenin saldırısına karşı işçilerin **"birleşik cephesi"**nin oluşturulması, proleter sosyalistlerin taktiklerinde ilk sıraya geçti. Üçüncü Kongre ertesinde bu taktikleri belirleyen Komintern Yürütme Komitesi,

> **"Proletaryanın burjuvaziye karşı birleşik bir cephesinin kurulmasının ve burjuvazinin varlığının sürmesine olanak tanıyan proletaryanın bölünmesine bir son vermenin, ancak işçi kitlelerini temel yaşamsal talepleri için mücadele sırasında mümkün olduğunu"**[7] belirtti.

Komintern ve Profinter'in Yürütme Komite ve Büroları 1922'de yaptıkları "Birleşik Proletarya Cephesi" çağrısında:

> **"Uluslararası proletaryanın bütün güçlerinin birleştirilmesi ve aralarında var olan farklılıklara bakılmaksızın, proletaryaya dayanan ve proletaryanın ivedi güncel çıkarları için ortaklaşa mücadele etmeyi arzulayan bütün partilerin birleşik cephesinin kurulması"**[8] görevini belirtti.

Ortak işçi cephesi taktiğinin 1921-1922'deki tanımı, herşeyden önce, proletaryanın kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadelesinin gelişiminin objektif koşullarındaki köklü değişimler tarafından belirlenmişti. Ortak işçi cephesi ve burjuvazinin saldırısının püskürtülmesi ve proletarya ile tüm emekçilerin çıkarlarının savunulması için proleter sosyalistlerle sosyal-demokratların işbirliği düşüncesi, **Lenin** tarafından ortaya konmuştu. Sermayeye karşı mücadelede işçi yığınlarına yardım amacıyla, **"...tek cephe taktiğini kabul ettik ve... bunu sonuna kadar uygulayacağız"**[9] diye yazıyordu. Bütün kapitalist ülkelerde burjuvazi, Sovyet Rusya dışındaki işçi sınfının yenilgilerinden yararlanarak geniş bir karşı saldırıya geçmişti. Ortak bir eylemle sermayenin ilerlemesini durdurma istemi giderek kendisine bir yol açıyor ve proleter yığınları içinde sağlamlaşıyordu.

Profintern'in 1922 Aralık'ında yapılan 2.Kongresi, birleşik cephenin oluşturulması sorunlarını görüştü. Birçok ülkede bilimsel sosyalist partilerin sendikal taktikleri yenilendi. Bu arada sendikal örgütlenmenin sorunları da tartışıldı. Federalizmin sendikaların taşıması gereken yükümlülüklerine ve sınıf mücadelesinin içinde bulunulan koşullara cevap vermediği ve **"modası geçmiş bir örgütlenme biçimi"** olduğu savıyla kınandı. Merkezileşme ön plana çıkarıldı. Sendikaların merkezi bir şekilde örgütlenmesinin mantığını, proletaryanın merkezileşmiş sermayeye karşı ancak merkezileşmiş sendikalar aracılığıyla mücadele edilebileceği oluşturuyordu. İşçi cephesi taktiğini sadece burjuvazinin saldırılarına karşı koyma aracı olarak görenlere Dimitrov, **"Bütün proleterlerin ve kentte ve köyde çalışan bütün insanların ortak eylemi olmadan, sermayenin saldırısının savuşturulması, vahşi faşizmin ezilmesi, yeni emperyalist savaştan kaçınılması nasıl olanaksızsa, bir birleşik işçi cephesi olmadan kurtarıcı proletarya devriminin zaferi de öyle olanaksızdır"**[10] diyerek işçi cephesinin hedefini doğrudan proleter devrime bağladı.

En genel biçimiyle birleşik işçi cephesi kavramı, 1921-1922'deki tanımıyla şu şekilde özetlenebilir. Hedef; bir yandan burjuvazinin saldırısını başarısızlığa uğratmak için yığınları bir araya getirmek, diğer yandan bu yığınların devrimci öncüye iktidar mücadelesinde desteğini sağlamak. Gerçekleştirme yolu; bütün eğilimlerden emekçilerin eylem birliği için, gerek yığınlar, gerekse örgütler ve onların yönetici organları düzeylerinde verilecek mücadele. Platform ise, işçi sınıfının ivedi ve ara taleplerini genel iktidar mücadelesi çerçevesinde ele almak.. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu diğer işçi örgütleriyle eylem birliğinin temel, bütün ülkelerin bilimsel sosyalist partileri için ortak ve kesinlikle kaçınılmaz koşulu olarak, sosyalist veya sosyal demokrat partilerle anlaşma yapan her bilimsel sosyalist partinin mutlak egemenliğini ve tam bağımsızlığını, fikirlerini serbestçe açıklama ve bilimsel sosyalist öğretinin karşıtlarını eleştirme özgürülğünü güvence altına almaktı. Durum ne olursa olsun bu koşulu terketmek kabul edilemez bir ilke idi.

Komünist Enternasyonal'in IV. Kongresinde (1922) benimsenen, tamamlanan ve derinleştirilen birleşik işçi cephesi üzerine tezlerin stratejik bir önemi vardı. Buna rağmen işçi hareketinin bütün düzeylerdeki birliği için mücadelenin stratejik bir görev olarak dayatması uzun zaman aldı. Bu, dünyadaki durumun karmaşıklığı ve çelişkili karakteri yüzündendi.

Uluslararası işçi hareketi içindeki başlıca iki akımın değişik politik yönelimleri, az çok sağlam bir eylem birliğinin gerçekleşmesinin en büyük engeli oldu. Bilimsel sosyalistler dünya kapitalizminin dengesizliğinden burjuvazinin iktidarını devirmenin şartlarını hazırlamak için faydalanmaya çalışırken, oportünistler tam tersine kapitalist sistemi sağlamlaştırmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Sağ oportünistlerin bütün sosyal demokrat ve reformist sendikal hareketleri kapitalist toplumun üstyapısıyla birleştirmeyi yeğlemeleriyle durum daha da ağırlaştı. Sağ oportünistler gittikçe genişleyen bir düzeyde burjuvaziyle sınıf işbirliği politikası uygulayarak emekçilerin en acil çıkarlarının savunulması söz konusu olsa bile işçi hareketinin devrimci kanadı olan bilimsel sosyalistlerle ortak eylemi reddetme yoluna gittiler. Bundan da öte, sosyal demokrasi gericiliğin anti-komünist mücadelesini aktif olarak desteklemesi ortak işçi cephesi için atılabilecek adımları engelliyordu.

Bu gelişmeler karşısında, genel politik sorunlarda olduğu kadar işçi sınıfının günlük mücadelelerinde de reformistlerden temelden farklı olan kendi politik çizgisini daha açık sergilemek amacıyla Komintern, yeni bir taktik geliştirdi. Bu yeni taktik, ortak işçi cephesi taktiğinin bir devamı ve derinleştirmesi olacaktı ve işçi sınıfının tüm güçlerini burjuvaziye karşı mücadelede toplanması politikası olarak görüldü.

Sonradan **"sınıfa karşı sınıf"** adını alan bu taktik, bilimsel sosyalistler için proletaryanın sınıf bilincini güçlendirmenin ve dövüşkenliğini artırmanın bir yolu olarak benimsendi. Bu taktik, birçok bilimsel sosyalist partiye sağ oportünizmle savaşı yoğunlaştırma, reformist yanılgıların kalıntılarından kurtulma ve ideolojik-politik durumlarını sağlamlaştırma olanağını verdi. Ne var ki 'sınıfa kar-

şı sınıf' taktiği, reformist örgütlerin kesinlikle burjuvazinin kampına katılacakları tezinden hareket ediyordu. Oportünist liderlerle onların kitlesi arasındaki ayrımı yeterince belirlemiyordu. 'Sınıfa karşı sınıf' taktiği uygulanan pratikte beliren sektarizm, bilimsel sosyalistlerle sağ oportünistlerin eylem birliğinin gerçekleşmesine katkıda bulunmadı. Buna bağlı olarak daha sonraki yıllarda, devrimci sendikalar içinde ve bazı bilimsel sosyalist partilerin yönetimlerinde, sendikal çalışma konusunda sekter eğilimlerin güçlendiği görüldü. Profintern'in 'Merkez Konseyi'nin 1931'deki 8. oturumunda, Komintern Yürütme Komitesi'nin 1933 Ağustos ve Eylül aylarında yapılan Yürütme Komitesi toplantılarında, yine Profintern'in 1933 ve 1935 yılları arasında bazı ülkelerin sendikal mücadele pratiği içinde atılan adımlar, bu konuda Fransa, Finlandiya, Avusturya gibi ülkelerde çok olumlu gelişmelere yol açtı.

Kominter'in Ağustos 1935'te yapılan VII. Kongresi, bilimsel sosyalistlerin sendikalardaki çalışmalarının, kapitalist ülkelerde yükselen işçi ve demokratik hareketin gereksinimlerine göre düzenlenmesinde büyük bir adım oldu. Daha Mart 1935't Profintern, Amsterdam Enternasyonal'ine, dünya sendika hareketinin birliğini gerçekleştirmenin koşul, yöntem ve biçimlerini tartışma önerisinde bulunmuştu.

Komintern'in VII. Kongresi zaman aşımına uğramış, veya etkisizleşmiş olan herşeyi elemek amacıyla bütün ideolojik teorik, taktik ve stratejik birikimini kalburdan geçirdi. Bu arada, geçmiş yılların pratiğinin getirdiği tüm yeni ve yararlı unsurları kararlı bir şekilde cesaretlendirdi. Kongre, o dönemin bir numaralı görevi olan, faşizme karşı mücadelede işçi hareketinin ve tüm demokratik güçlerin seferber edilmesinin etkin bir programını oluşturdu.

Kongre, sınıf mücadelesinin hem hedeflerine hem de nesnel koşullarına uygun bir politik çizgi belirledi. Komintern ulusal seksiyonlarının, herşeyden önce **"değişen durumu gözönünde bulundurmalarını ve ortak cephe taktiğini işyerlerinde, mahallelerde, bölgelerde ve aynı zamanda ulusal ve uluslararası düzeyde değişik politik eğilimden işçi örgütleriyle eylem birliği anlaşmaları gerçekleştirecek şekilde yeni bir tarzda uygulamalarını"**[11] zorunlu kıldı. Sosyal demokrasinin, 'sosyal faşizm'le özdeş tutulması, gericiliğe, faşizme ve savaşa karşı mücadelenin çıkarlarına aykırı olduğu belirtilerek, kongre tarafından mahkum edildi. G.Dimitrov'un VII. Kongre'ye sunduğu rapor ve kongredeki çeşitli delegelerin konuşmaları, bilimsel sosyalistlerin uluslararası sendikal hareketin birliğini sağlamadaki kararlılığını gösterdi.

Dimitrov'un Rapor'unda sendikal mücadelenin işçi sınıfının en yaşamsal çıkarlarını ilgilendirmesi yüzünden, reformistlerle bilimsel sosyalistler arasındaki en sert mücadelenin de sendikalarda belirdiği belirtildi. Raporda reformist liderlerin egemen sınıflarla işbirliği politikasına rağmen, sendikal haklarına sarılan işçilerin yine de onların yönetimindeki sendikalarda birleştiği hatırlatıldı. Bilimsel sosyalistlerin, **"taktiklerini, Amsterdam sendikalarının tek tek liderlerinin davranışlarına değil, bu davranışlar sınıf mücadelesine hangi güçlüğü çıkarırsa çıkarsın, işçi kitlelerinin nerede bulunduğu sorununa dayandırmaları gerektiği"**[12] belirtildi. Kongre, Profintern'e bağlı sendikaların küçük olduğu ülkelerde, bu sendikaların görüşlerini serbestçe savunmaları ve atılan üyelerin geri alınması koşuluyla büyük reformist sendikalara katılmalarını istedi. Profintern'e bağlı büyük sendikaların varolduğu yerlerde ise, **kapitalist saldırıya karşı mücadele ve sedika demokrasisinin garantisi platformu** üzerinde **'birlik kongreleri'**nin toplanması yönergesi verildi.

Kongreden sonra Profintern, bir uluslararası sendika konferansının toplanması için çalışmalara başladı. Bazı ülkelerde birlik kongreleri yapıldı. Birçok ülkede de devrimci sendikalar büyük reformist sendikalara katıldılar. Komintern Yürütme Komitesi, Haziran 1936'da sendikal birliğin gerçekleştirilmesi için bir uluslararası komite oluşturdu. 1937 Aralık ayında, **"anti-faşist cephenin tabanını genişletmek amacıyla ve ulusal seksiyonlarının reformist sendikalara katılmış ya da onlarla birleşmiş olmasını dikkate alarak"**[13] Profintern kendini dağıtma kararı aldı.

II

Sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin gelişmesi ve kökleşmesi yolunda Profintern'in yirmialtı yıllık faaliyeti geri dönülmez adımlar atılmasını sağladı. Profintern'in dağılmasının, bu ilkelerin zayıflaması değil, artık işçi kitleleri arasında kök salmış olması anlamına geldiği, kısa sürede görüldü. Avrupa halklarının faşizme karşı verdikleri mücadele ve İkinci Paylaşım Savaşı'ndan sonra işçi ve demokratik harekette meydana gelen yükselme, sendikal hareket içindeki birlik eğiliminin görülmemiş biçimde yükselmesini de birlikte getirdi. Amsetrdam Enternasyonali kucak açtığı faşizmin saldırısı altında dağıldı. Uluslararası işçi hareketini yeniden reformizmin tekeli altına alma girişimleri, birçok ülkedeki sendikal örgütlerin direnişiyle kırıldı. 1944'te, Sovyet, Amerikan ve İngiliz sendika merkezlerinin eşit katılımıyla, bir uluslararası sendika konferansının hazırlanması için hazırlıkları başlandı. Uluslararası Sendika Konferansı 6 Şubat 1945'te 42 ülkeden 60 milyon işçiyi temsil eden 204 delege ile Londra'da toplandı. Bu toplantıda Dünya Sendikalar Federasyonu'nun kurulması kararlaştırıldı. DSF'nun kuruluş kongresi, 25 Eylül'de 67 milyon işçiyi temsil eden 346 delege ile Paris'te toplandı.

DSF'nun kurulması, devrimci işçi sınıfı hareketinin bölücülüğe karşı büyük bir zaferi oldu. Uluslararası sermaye, sosyalist ve demokratik hareketi durdurmak için başlattığı soğuk savaş politikasını işçi hareketini bölme planlarıyla birleştirdi. 1947'de ilan edilen Marshall planı, kapitalist ülkelerdeki bir bölüm sendikal örgütleri DSF'den koparmak için kullanıldı. Başta Amerikan AFL-CIO ve İngiliz TUC olmak üzere, sınıf işbirliğine dayanan bazı sendikalar, Marshall planına karşı alınacak tutumu bahane ederek 1949'da DSF'den ayrıldılar. Uluslararası sermaye gelişmekte olan ülkelerdeki işçi hareketini kontrol ve denetim altına almak için AFL ve benzeri sendikaları kullanarak sınıf işbirliği temelinde sarı sendikalar yaratma yolunu da kullanmayı ihmal etmedi. İşçi hareketini ve onun sendikal örgütlenmesini sınıf mücadele-

si temelinden koparmak için anti-komünizm silahını azgınca kullandı.

Tüm bu gelişmelere ve bölünmeye rağmen demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı hareketi, hem nicel hem de nitel olarak hızla güçlenmeye devam etti. Bilimsel sosyalistler, işçi sınıfının sendikal örgütlerinin, sınıf işbirliği politikasını kabul ettirmek için dışarıdan yöneltilen bölünme tehdidini püskürtmelerinde önde gelen bir rol oynadılar. Özellikle 1960'lardan sonra, işçilerin sınıf mücadelesi genel demokratik hareketle tek bir akım olarak kaynaşması eğilimi görülmemiş biçimde güçlendi. Bu kaynaşmayı, kapitalizmin 'tekelci devlet' niteliğinin belirginleşmesi daha da kuvvetlendirdi. Sendikaların toplumsal ve politik rolleri yükseldi.

III

Sınıf ve kitle sendikacılığı nitelemesindeki **'sınıf'** ve **'kitle'** kavramları arasındaki bütünlük, sendikal hareketin anlaşılmasında önemli bir yer taşır. Bu iki kavramları birbirinden ayırmak, sendikal hareketi gerçek amaçlarından saptırmanın temelini oluşturuyor.

İşçi sınıfının devrimci sendikal örgütlenmesinde **'kitlesel olma'** niteliğinin nereden kaynaklandığı daha önce belirtildi. Sendikaların, işçi sınıfının farklı çalışma koşullarında, farklı sınıfsal ve düşünsel gelişme düzeylerindeki **tüm** işçileri bir araya getirme düşüncesi, Marks ve Engels'in sendikal hareketin doğuş dönemlerindeki en büyük kaygılarından biriydi. Marks ve Engels, **'ortak çıkarları olan tüm ücretlileri'** kapsayarak ve mücadeleye sokarak, işçi sınıfının yükselen bir toplumsal güce dönüşmesindeki rollerini belirttiler. Politik, ideolojik, dinsel, felsefi, vb. görüş ayrılıklarına bakılmaksızın kapitalist sömürü altında ezilen bütün işçileri birleştirme amacı, bugün de kitle sendikacılığı anlayışının temelinde yatıyor.

Sınıf sendikacılığı kitle sendikacılığı ile tam da bu noktada birleşiyor. Çünkü sendikaların sınıfsal niteliği, aralarındaki bütün bireysel farklılıklara rağmen işçileri bir araya getiren ilkede yatmaktadır. Bütün işçileri bir araya getiren ortak çıkarlar, sınıf çıkarlarıdır. Sendikalar, işçileri kapitalistlere karşı **sınıf mücadelesi temelinde** birleştirerek ekonomik ve toplumsal yaşamın yükselen unsuru haline gelmişlerdi. Bundan da öte, devrimci sendikalar sadece sınıf mücadelesini benimsemekle kalmazlar, işçi sınıfının iktidar mücadelesi içinde de yer alırlar. Çünkü sınıf mücadelesini burjuvazi de kabul etmektedir. Bu nedenle sendikaların mücadelelerini sınıf mücadelesi temeline oturtmaları onları birer sınıf örgütü haline getirmiştir.

Marks, Birinci Enternasyonal'in 1855 Cenevre Kongresi için yazdığı ve daha önce belirtilen karar tasarısında: sendikaların **"işçiler arasındaki rekabete son verme"** işlevlerinin, onların önüne işçilerin 'ivedi' taleplerini savunma görevini koyduğunu belirtmişti. Sendikaların **sınıfsal** niteliği ise, kendilerini ivedi taleplerle **sınırlamamaları** gereğini doğurdu. Çünkü, **"emekçileri bir araya getiren çıkarlar yalnızca ivedi olanlar değildir, çok daha temel olanlardır."**(14)

Opürtünist ve reformist sendika yöneticileri günümüzde, sendikaların kitleselleşebilmesi için sınıfsal amaçlardan, yani sınıf mücadelesinden ve sosyalizm mücadelesinden vazgeçilmesi gereğini savunuyorlar. Hiç kuşkusuz, bu anlayış, devrimci sendikalara ya da sedikal politikaya işçi sınıfının tüm kitlesini bir araya getirebilmek için, **"ortalama işçinin yolunu tutturma"** anlayışını kabul ettirme amacını gizlemeye yarıyor. Devrimci sendikalar, **"niceliken çok niteliği yeğleme formülüyle savaştıktan sonra, bu kez bunun karşıtı olan, nitelik yerine niceliği tercih etme yanlışına da düşmeyeceklerdir. Biz aynı zamanda hem yığın niceliğini hem de sınıf niteliğini sağlamak için mücadele ediyoruz. Sınıf ve kitle kavramları birbirinden ayrılamaz. Sendikal demokrasi anlayışımız da bu ikisini sıkı sıkıya birleştirir."**(15)

Sınıf sendikacılığı anlayışını yürüten sendikaların, işçileri yalnız günlük mücadele ve güncel çıkarları için değil, temelde **"işçi sınıfının kapitalist sömürüden ve emperyalist tekellerin boyunduruğundan tam KURTULUŞ aracı"**(16) için bir araya getirmeleri günümüz sınıf sendikacılığının temelini oluşturuyor.

Ancak burada karıştırılmaması gereken bir nokta var. Devrimci sendikalardaki **"devrimci'** nitelemesini, **'sosyalist'** ya da **'komünist'** nitelemeleriyle karıştırmamak gerekir. Sınıf sendikacılığının düşmanları, sınıf sendikalarının kitlesini daraltmak, mücadele alanlarını kilitlemek ve daha da önemlisi bilinç düzeyi düşük işçileri bu örgütlerden uzaklaştırmak için böylesi çarpıtmalara **bilinçli** olarak başvuruyorlar. Sınıf sendikalarının **'devrimci'** niteliği, üyelerinin bileşiminden **değil, amaçlarından** kaynaklanır. Çünkü, sınıf sendikaları, kapitalizmin sadece sonuçlarıyla değil, kendisine karşı da savaşma olan bu amaçlarını, ancak geniş işçi kitlelerini ivedi çıkarları için birleştirerek sağlayabilirler. Elbette ki, işçileri sınıf çıkarları temelinde birleştirmeleri sınıf sendikalarının faaliyetlerine **ideolojik** bir boyut kazandırır. Çünkü, işçilerin, içinde yaşadıkları toplumun işleyişini, kapitalist sömürünün özünü kavramaları gereklidir. Sınıf sendikaları, burjuvaziden ve onların devlet aygıtından bağımsızlıklarını, ancak bu ideolojik boyut ile sağlayabilirler. Ne ki, sendikaların bu ideolojik faaliyeti, bütün politik, felsefi ya da dinsel eğilimlerdeki işçilerin görüşlerini özgürce savunabilmeleri ile sınırlanır. **"Biz sendikayı, yalnızca işçilerin en bilinçlilerini toparlayan bir örgüt olarak anlamıyoruz. Görevini yerine getirebilmek için bir sendika tüm ilgililerin olanaklı olan en çoğunu toparlamayı başarmalıdır. İlke olarak ise kesinlikle bunların tümünü toparlamalıdır. İdeolojinin, sendikanın varlığı hatta üye olunması için bile kıstas olmaması elbette ideolojik savaşımın olmadığı anlamına gelmez. Pek tabii, sendikanın faaliyetinde ideolojik yönler de vardır. Bunlar sendikanın kuruluşunun temeli olan çıkarlarla ilişkilidir. Örneğin işçi sendikasının temel görevi, en başta ve sürekli olarak, işçilerin ekonomik istemlerini savunmaktır. Ancak bu kapitalist toplumun koşulları içinde olduğundan, bu toplumun gerçeklerinin bilinmesini zorunlu kılar. Sınıf savaşımı üzerine görüş sahibi olmak gerekir, kapitalist toplumda varolan sınıfların ilişkilerinin doğasını kavramak gerekir. Ve bir dizi ekonomik ve toplumsal sorun konusunda belirli bir tavır gerekir. Tüm bunların ideolojik bir görünümü vardır."**(17)

Sınıf sendikaları, bir yandan burjuvazi ve onun devleti, öte yandan da siyasal partiler karşısında bağımsızlıklarını korurlar. Ancak, bağımsızlığın bu iki yönünün birbirine karıştırılması ve yorumlanması sendikal hareketi amaçlarından saptırır. Sınıf sendikalarının burjuvazi ve onun devleti karşısındaki bağımsızlığı, **onların sınıfsal** niteliğini; siyasal partiler karşısındaki bağımsızlığı ise, onların **kitlesel** niteliğini korumayı amaçlar. Sınıf sendikalarının burjuvazi ve onun devleti karşısındaki bağımsızlığı, burjuvaziye ve onun devletine karşı sistematik bir mücadeleyi gerekli kılar. Siyasal partiler karşısındaki bağımsızlığı ise, farklı politik eğilimdeki işçilerin kardeşçe dayanışmasını öngörür. Ancak, bu bağımsızlığı diğerleriyle karıştırıp, siyasal partilere karşı sistematik bir düşmanlık gibi yorumlamak, sendikal hareketi burjuvazinin etkisine açar. Bu bağımsızlığı bahane ederek işçilerin politik görüşlerini serbestçe savunmalarını önlemek, işçi hareketinin parçalanmasına ve bölünmesine yol açar. Aynı şekilde, siyasal partilerden bağımsızlık adına, sendikal mücadelenin ideolojik yönünü inkâr etmek de,sınıf sendikalarının burjuvazi karşısındaki bağımsızlığını ortadan kaldırır. Sendikaların yığınsal niteliği ne kadar siyasal partiler karşısında bağımsız olmalarını gerektirirse, onların sınıfsal niteliğini de, işçilerin amaçlarına ulaşmaları için **politik mücadelenin zorunluluğunu** benimsemeyi gerekli kılar. Sınıf sendikaları işçilerin kurtuluşu davasına hizmet eden, onların yaşamsal çıkarlarını ileri götüren siyasal hareketler karşısında tarafsız **kalamaz.** Zaten sınıf sendikaları da sınıf uzlaşmacısı sarı sendikalardan, işçilerin mücadelelerinin politik mücadeleyle olan ilişkisini açıkça kabul etmeleriyle ve bu yönde açıkça tutum almalarıyla ayrılır. **"Sendikal tarafsızlık her zaman baştan başa bir burjuva düşüncesi olmuştur. Siyasal tarafsızlık kılığı altında burjuvazi ve onun işçi hareketindeki ajanları, (sağ-kanat sosyalistleri, sosyal-reformcular ve çeşitli 'işçi dostları') proletaryanın sınıf mücadelesinden koparılmasına ve kapitalist düzenin sürüp gitmesine alet etmeye çalışmışlardır.** Özellikle devrimci dönemde, sendikaların tarafsızlığı söz konusu olamaz.Çünkü, **"sendikaların bugün proletaryanın siyasal sınıf partisine karşı tarafsız olmaları, burjuvaziye bağımlı ve burjuvazinin bazı partilerine hizmet ediyor olmaları demektir. Çünkü, sendikalar için işçi devrimine karşı tarafsız olmak, burjuva karşı-devrime yardım ediyor olmak demektir. Ya emekle birlikte sermayeye karşı, ya da sermayeyle birlikte emeğe karşı! Ya devrim tarafında, ya da karşı-devrimci kampta! Orta yol yoktur.!"**(18)

İşçi sınıfı hareketinin birliği de, sınıf sendikacılığı hareketinin değişmez amaçlarındandır. Sınıf sendikacılığı hareketi, işçi kitlelerini sınıf çıkarları temelinde birleştirme ilkesinden doğduysa, işçi kitlelerinin bölünmesi de her zaman burjuvazinin işçi hareketini **sınıf çıkarları** temelinden saptırma çabalarının ürünü olarak gelişti. Bu nedenle, işçi sınıfının birliği için mücadele, onun sınıf çıkarları için mücadeleyle sıkı sıkıya birleşiyor.

Sınıf sendikacılığı hareketinin **'sendikal birlik'** anlayışını da, burjuvazinin ve oportünizmin sınıf işbirliği politikasını empoze etme çabalarına karşı verilen mücadelede biçimlendi. Devrimci sendikalar, diğer sendikal kuruluşlarla eylem ve örgüt birliği için verilen mücadeleyi, bu kuruluşların işçilerin ortak sınıf mücadelesi pratiğine sokulmasının tamamlayıcısı olarak gördüler. Fransız Genel İş Konfederasyonu'nun (CGT) 38. Kongresi'ne sunulan Konfederal Büro raporunda şöyle deniyordu:

"Birliğin varlık nedeni ve itici gücü, eylemdir. Birliğin ilerlemesi, ancak onu savunan bizlerin, emekçilerin taleplerini savunmada doğru bir politika yürütebilmemizle, emekçilere sıkıca bağlı olmamızla, sınıf işbirliğine karşı sürekli bir mücadele sürdürmemizle ve bu mücadelede kitlelerin eylemine ve onların birlik iradesine dayanmamızla olanaklı olabilir..."

"Sendikal örgütler arasında en üst düzeydeki anlaşmalar değişik örgütlerin sendikalı üyelerinin ve daha da geniş olarak sendikalı ve sendikasız emekçilerin birleşik eylemi için büyük önem taşırlar. Ancak bu anlaşmalar, eğer 'tabanda' yani işletmelerde uzantı bulabilirse, emekçilerin birlik iradesine ve eylemine cevap verebilirlerse, bir değer ve etkinlik kazanırlar."

Diğer sendikalarla birliğin koşulları da CGT'nin aynı kongresinde şöyle sıralandı:

"amaçta, kapitalizme karşı sınıfsal bir temelde yürütülecek mücadelede anlaşılması, ilkelerde ise;
—Sendikaların işverenler, hükümet, siyasal partiler ve kilise karşısındaki bağımsızlığı,
—Görüş ve düşünce akımları özgürlüğüne saygı,
—Sendikal demokrasi ve kitle sendikacılığı ilkelerinin tam olarak uygulanması."

---

(1)-G.Dimitrov, Eserler 5.cilt Sf.370
(3)-G.Dimitrov, International Congress of Revulotoinary Trade Unions and Production Unions, Tutanaklar, Moskova 1921, Bülten No. 11-12, S.5-6, 15.GDTUM S.60
(2)-Marx, Engels, Lenin- Anarşizm ve Anarko- Sendikalizm, Sol Yayınları 1979, Sf.312
(4)-V.I.Lenin, Sol Komünizm: Bir Çocukluk Hastalığı. Sol Yayınları Sf.48-49-50
(5)-V.I.Lenin, "Komünist Enternasyonale Giriş Koşulları" (1920), ANP, Moskova 1972, Sf.29
(6)-Tutanaklar Bülten No:11-12 Sf.5 GDTUM
(7)-Üçüncü Komintern Kongresi'nin Tezleri ve Kararları, Rusça Basım Moskova 1921, S.93
(8)-The Execurive Commite and Presidium of the Comintern EC, S.40
(9)-V.I.Lenin, Eserler, c.33, Sf:340, Rusça
(10)-G.Dimitrov, Eserler, 7 cilt. Sf.:97
(11)-Komünist Enternasyonal'in VII'nci Dünya Kongresi Kararı, Rusça 1935 Sf.14
(12)-G.Dimitrov, Sofia Press, 1969, S.55
(13)-V.Kouzko ve Y.Lvunin, "Georgi Dimitrov and the Profintern", GDTUM S.217
(14)-Le Syndicalizme à notre époque (SNE), S.10
(15)-George Seguy, SNE, Sf.26
(16)-DSF'nu Tüzgü, SNE, S.51
(17)-Henri Krasucki, Sendikal ve Sınıf Savaşımı Sorun Yayınları, 1979, Sf.62
(18)-G.Dimitrov, Eserler 5.cilt

★

Gorbaçov Reformları ve Demokrasi

GÜN Dergisine Bir Yanıt:

Tartışma

Tekin YILMAZ

Gün dergisi yazarlarından Seçkin Cömert, Yeni Öncü ve Yeni Çözüm dergilerinin hesabını üç sayfada bitirmiş ve kendilerine doğru yolun ne olduğunu da bu arada göstermeyi ihmal etmemiş. İyi hatırladığımız bir yakın geçmişte de Türkiye İşçi Partisi'nin genel başkanı işçi sınıfının birliğinin TİP içerisinde gerçekleşmiş olduğunu bir cümleyle kanıtlamıştı. Gün yazarı da aynı toptancı mantık içerisinde fazla zahmete gerek görmeden bir yığın ima arkasında her iki dergiyi de "sol radikal" diye niteleyerek bilimsel sosyalizmin sınırları dışına kolaylıkla koyabiliyor. Bu dergilerin hangi adla niteleneceği herhalde uzun bir tartışma konusu olsa gerek. Ama demokrasi sorunu üzerine yazmış olduğum yazıya yöneltilmiş olan eleştirilere değinmek tartışmanın geliştirilmesi açısından yararlı olacaktır.

Seçkin Cömert kısa yazısında o kadar çok sorunu bir araya getirmiş ki, hepsine birden yanıt vermeye kalkışmak, suyu bulandırmak olacaktır. Onun tespitine göre "sol radikalizm" 12 Eylül'de yediği darbenin etkilerini hâlâ yaşamakta ve bir politik çıkış yapmanın sancılarını çekmektedir. 12 Eylül'le birlikte kimlerin dağıldığı, kimlerin dükkân kapattığı, kimlerin nerelere kapılandıkları, şartların daha uygun olduğu zeminlerde tartışılır. Ancak yazarın sandığı gibi sancısı çekilen birşey yoktur ortada. Yeni Öncü dergisi doğru bildiği ve bilinmesini gerekli gördüğü şeyleri açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Yazarın ima ettiği "inceliklere" gerek duymaz. Tartışma bölümünde yayınlanan yazı, oraya ait görüldüğü için oraya konulmuştur. Yazar olarak isterim ki, derginin görüşü olarak da benimsensin ve dergide hakettiği yeri alsın.

Gün yazarı birinci sayıda demokrasi sorunu üzerine yazmış olduğumuz yazıdan çıkarak Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerden olumlu yönde etkilendiğimizi ama batıdaki yorumlara bağımlı kalmak suretiyle "Yeni Öncü'nün devrimci demokrat konumunu kaydırdığını" belirtiyor. Bunun nasıl ispatlanmış olduğunu yazıdan anlayabilmek olanaklı değil ama "devrimci demokrat konumu" bile kaydıracak —herhalde kaybettirecek anlamına geliyor— kadar ağır bir suç tespiti var. Eğer yazarın buradaki ima burjuva düzeninin benimsenmesi suçlamasıysa çok ezbere konuştuğunu belirtmek zorunluluk. Sosyalizmin kapitalizmi dışladığı bizim için bir ön veridir. Çoğulculuktan söz ederken sosyalizmin kendi sınırları içerisindeki bir çoğulculuktan söz ediyoruz. Yazarın sosyalist terminolojinin içerisine dahil etmek istemediği bu kavram çerçevesinde genel bir sosyalist demokrasi anlayışını ortaya koyuyoruz. Bundan ne anlamakta olduğumuzu yazarla olan dar bir polemik çerçevesinde değil, Yeni Öncü'nün ikinci sayısındaki, "Sosyalizm Tek Partililikle Nitelenemez" ve bu sayıdaki "Sosyalizm Örgütlenme Özgürlüğüne Karşı Mı?" başlıklı yazılarda anlatıyoruz ve anlatmaya da devam edeceğiz.

İsterdik ki yazar ahlaki suçlamalar ve imalar yerine kendi görüşlerini daha etraflı olarak ortaya koyaydı ve daha üretken bir tartışmayı gerçekleştirebilseydik. Gene de bize tartışma için birtakım malzeme veriyor. Şöyle diyor: "Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov liderliğindeki SBKP yönetimi ileri sosyalist toplum aşamasına geçiş sürecini kollektif bir iradenin eseri yapmaya çalışıyor. Parti ve toplum yaşamında demokrasinin yaygınlaştırılması ve bunun parçası olarak "özgürlükler"in genişletilmesi, ülkenin içerisine girdiği niteliksel değişim sürecinin **sonuçlarıdır.** Yoksa Sovyetler Birliği'nde yaşanan bu değişim sürecinin itici gücü 'demokrasi, çoğulculuk ve özgürlükler' sorunları değildir."

Önce şu niteliksel değişim dediği şeyin ne olduğunu sorgulamak gerekiyor. Burada iki şeyi birden anlamak mümkün. Biri yazarın belirttiği gibi "İleri sosyalist toplum" ve geri sosyalist toplum aşamaları. Diğeri de Karl Marks ve takipçilerine göre sosyalist toplum ve komünist toplum. Eğer yazılanı sosyalizmin bilimine göre kavrayacak isek yazarın uydurduğu gibi "ileri sosyalist toplum aşaması" diye bir evreyi biz tanımıyoruz. Niteliksel olarak da bir önceki evreden farklı diye düşünebileceğimiz tek aşama komünizm aşamasıdır. Ki bunların arasındaki nitelik farkı da çocukla ergin insanın insan olarak farklarına tekabül eder. Ve eğer yazar devletin varolmaya devam ettiği koşullarda komünist toplumun gerçekleşebilir bir şey olduğunu sanıyorsa, bizi kolayca dışına atıvermiş olduğu bilimsel sosyalizmden bihaber demektir. Biz onun yazdığına dönelim.

Besbelli ki, "ülkenin içerisine girdiği niteliksel değişim sürecinin sonuçlarıdır" demekle "ileri sosyalist toplum" dediği aşamaya girilmiş bulunmaktadır. Sözü-

nü etmiş olduğu niteliksel dönüşümler neler acaba? Proletarya iktidarı kurulduktan sonra gerçekleşebilecek olan en önemli niteliksel değişikliğin devletin ortadan kalkması ya da daha doğru ifadesiyle devletin sönmesiyle birlikte, artık hiç bir baskı aracının varolmadığı evreye girilmesi anlaşılır. Gorbaçov'un orduya, polise, mahkemelere vb. dokunacağına dair hiçbir emare yok ve böyle hızlı bir gelişimi de emperyalizm varolduğu müddetçe gerçekleştirebilmek olanaklı değil. Elbette bunlar konusunda yapılacak hiçbir şey yok değil.

Yazarın sandığı gibi sosyalizmin nitelikçe birbirinden ayrılabilecek olan aşamaları yoktur. O burada yıllardır savunmuş oldukları görüşlerin yeni duruma nasıl uydurulacağının denemesini yapmaktadır. Ama kılıç kına sığacak gibi değil ve Gorbaçov'un anlattıkları birazdan göreceğimiz gibi yazarı hiç haklı kılmıyor, tersine bozuk gitmekte olan birşeylerin düzeltilmesi zorunluluğunu ortaya koyuyor. Gorbaçov önemli bir işe girişti. Bunun hangi evrelerden geçip, ne türden sonuçları ne zaman ortaya koyacağı bir kesinlik taşımıyor. Ama bu durumun bizim revizyonist kafalara çakması gereken önemli bir nokta var: Her gelene ağam demekle bilimsel sosyalist olmak birbirine pek yakışmayan şeyler. Yakın tarihte iki evre yaşadık. Biri Brejnev'in dönemi, diğeri de Gorbaçov'unki. Açıkça bu iki dönem birbirleriyle sosyalizm konusunda ciddi çatışmalar içerisinde. Gorbaçov hiçbir yerde yazarın yaptığı eli çabukluğunu yaparak "Brejnev sağolsun işleri başarılı bir biçimde buraya kadar getirdi ve bize teslim etti. Artık bu başarılardan sonra sosyalizmin nitelikçe daha ileri bir aşamasına gelmek gerekir." demiyor. Tersine sosyalizmin nasıl sıkıntılar içerisinde olduğunu anlatarak bu durumdan kurtuluşun yolunun demokrasiden geçtiğini söylüyor. Elbette Gorbaçov "çoğulculuktan" söz etmiyor. Bunu biz de çok iyi biliyor ve eleştiriyi devam ettiriyoruz. Ve iddia ediyoruz ki,açıklıktan yığınların yaratıcı inisiyatifinden, eleştiri özgürlüğünden söz eden tutarlı olmak istiyorsa çoğulculuktan da söz etmek zorundadır ve böyle yapmadığı müddetçe attığı adımların başarıları son derece sınırlı kalacaktır. Ama yapılanların bu kadarı bile bir müddet daha devam ettiği takdirde Gorbaçov ister savunsun, ister savunmasın, bunun savunucuları toplumdaki varlıklarını güçlü bir biçimde ortaya koyacak ve sosyalizm hak ettiği üstünlüğü ele geçirecektir. Ama hep kuyrukçuluk yapmakta olanlar bunu anlayamıyorlar. Gorbaçov'u da destekliyorlar. Brejnev'i de. Kendilerinin göremedikleri ya da görmek istemediklerini başkalarının da göremeyeceklerini sanıyorlar.

Sovyetler elbette ki, yeni bir döneme giriyor ve bu dönem eskisine göre elbette ileri bir dönem olacak. Ama bu yazarın sandığı gibi, doğal gelişmenin sonucu olarak değil, bir mücadelenin ve sosyalizme uymayanların temizlenmesi sonucu gerçekleşebilecek olan bir süreç. Bu mücadelenin henüz başlangıcında Gorbaçov kendisinin de itiraf ettiği beklemediği engellerle karşılaşıyor. Önerileri Merkez Komitesi'nde bile engelleniyor. Şöyle diyor:

"Bununla birlik te biz şunu da görüyoruz ki, iyiye doğru dönüşümler ağır gitmekte, yenilenme işi, sandığımızdan çok daha zor bir süreç olarak karşımıza çıkmakta ve toplumda biriken sorunların nedenlerinin, daha önceleri sandığımızdan çok daha derinlerde yattığı görülmektedir. (SBKP MK Ocak 1987 Plenumuna Sunulan Politik Büro Raporu, s.6)

Acaba toplumda biriken sorunlar ve onların "çok daha derinlerde yatan" nedenleri neler? "Bilimsel Sosyalist" yazarımız, eline kalın fırçayı alıp her şeyi tek renge boyamaya çalışacağına, eleştirme cüretini gösteremeyeceği Gorbaçov'un hiç olmazsa söylediklerine dikkat etse. Bizim söylediklerimizin aynısını söylemiyor olsa da kendisine inanmayı zorunluluk olarak kabul edenlerin zihinlerini açabilecek şeyler de söylüyor:

"Tezinin 'yaşamın her alanında varolan bütün çelişkileri' tam ve net olarak yansıtmasıyla değirli olabileceğine ilişkin Leninci öğütler çoğu kez gözardı ediliyordu. Sosyalizme ilişkin teorik saptama ve öngörüler birçok bakımdan toplumun bambaşka ödevler çözdüğü 30'lu, 40'lı yılların düzeyinde kalmıştı. Gelişmekte olan sosyalizm, onun itici güçleri çelişkilerinin diyalektiği, toplumun reel durumu derin bilimsel araştırmaların konusu olmamıştır. "Böyle bir durumun nedenleri çok eskilere uzanmakta, bilinen koşullar nedeniyle teori ve toplumsal bilimler alanında canlı tartışma ve yaratıcı düşüncenin ortadan kaybolduğu, otoriter değerlendirme ve görüşlerin yalnızca yorumlanabilecek dokunulmaz doğrular sayıldığı somut tarihsel dönemden kaynaklanmaktadır" (age.s.9)

Gorbaçov'un bu söylediklerine iyi kulak vermelerini isteriz. Öyle ya bizler SSCB'nin konumunu, yani, merkez olduğunu; 'temel, baş' çelişkinin onunla emperyalizm arasında olduğunu göremediğimizden dolayı sol radikal, kendileri de bilimsel sosyalist oluyorlardı. O halde merkezden gelen sese, bilimsel sosyalist olabilmenin kriterine kulak vermek zorundalar. Toplumsal bilimler alanında canlı tartışmanın ortadan kalktığı, dogmatikliğin egemen olduğu bir dönemde nasıl oldu da bilimsel sosyalizm gelişip toplumun ileri bir aşamaya geçmesine olanak sağladı. Demekbizim yazarımıza göre, donuk düşünceler ve dogmatizm yolundan da bilimsel sosyalizmin ulaşabileceği sonuçlara ulaşmak mümkün oluyor! En azından yazarımız tarihin 40 yıl gerisinden geliyor. Bildiğimiz kadarıyla kendilerinin daha önceki dönemlere yönelmiş herhangi bir eleştirileri yok. Ve gene iyi biliyoruz ki, geçmişte Brejnev çizgisini de hararetle desteklemekteydiler. Gorbaçov'un söylediğine göre **"sosyalizme ilişkin teorik saptama ve öngörüler birçok bakımdan, toplumun bambaşka ödevler çözdüğü 30'lu, 40'lı yılların düzeyinde kalmıştı"**. Eğer sosyalizme ilişkin söz konusu öngörüler kırk elli yıl gerilerde kalmışsa bunları savunmaya devam eden kafalar acaba nerede kalmıştır? Kırk yıl geriden gelip birdenbire devrim mi geçirdiler ki, "ileri sosyalizm aşaması"na ulaşıverdiler. İddiada bulunurken bizi kanıt öne sürmemekle suçlayan yazarımız, kendi konumunu ve iddialarını kanıt göstermek suretiyle öne sürme ihtiyacını hiç göstermiyor. Eminiz aramıştır ama bulamamıştır. Onun için de, Gorbaçov'u kendi niyetlerine göre konuşturmayı bizi karalamak için daha namusluca bir yol olarak bulmuştur. Bizim için geçerli olan zorunluluklar herhalde

kendisi için de geçerlidir sanırız.

Gorbaçov bu kadarla da kalmıyor: "Toplumun pratikte oluşmuş bulunan örgütlenme biçimleri bir bakıma mutlaklaştırılmıştı. Üstelik bu tür görüş ve anlayışlar sosyalizmin karakteristik özelliğiyle özdeşleştirilmiş, değişmez olgular sayılmış ve objektif bilimsel analize yer bırakmayan dogmalar olarak sunulmuştur. Sosyalist üretim ilişkilerinde donuk bir tarz oluşmuş, bu ilişkilerin üretici güçlerle diyalektik karşılıklı ilişkisi küçümsenmiştir. Toplumun sosyal yapısı şematik bir biçimde çelişkilerden uzak, toplumdaki çeşitli katman ve grupların değişik çıkarlarının dinamizminin olmadığı bir biçimde yansıtılıyordu. "Sosyalizme ilişkin Leninci tezler basitleştirilerek yorumlanıyor ve çoğu kez de bunların derin teorik anlamı ve önemi boşaltılıyordu." (age.s.9)

Evet yıllardır SBKP tarafından üretilen mantıkla yürüyüp, onun tezlerine bağlanarak "bilimsel sosyalizm" savunduklarını sananların ne yaptıklarını bizden hiç farklı olmayan bir biçimde Gorbaçov'da dile getiriyor. Biz bunlardan hiç etkilenmedik, zira etkilenecek birşey yok. Zaten bunlar bizim savunduklarımız ve **"Lenin'in tezlerini basitleştirerek yorumlayan, bunların derin teorik anlamı ve önemini boşaltan"** SBKP'ne ve takipçilerine revizyonist diyorduk. Böyle söylediğimiz için de bilimsel sosyalist değil, ancak sol radikal olabiliyorduk! Şimdi Gorbaçov bunları söylüyor. Revizyonist deyip dememek önemli değil. İşin içeriğine bakalım. "Objektif bilimsel analize yer bırakmayan", "toplumu şematik bir biçimde yorumlayan", "Leninist tezleri basitleştirip yorumlayan", "bunların teorik anlamı ve önemini boşaltan" nasıl oluyor da bilimsel sosyalist olabiliyor?

Eğer SSCB merkez olarak kabul edilebilecek kadar benimseniyorsa, herhalde bu herşeyden önce öncü partinin savunduğu tezlerin benimsenmesi anlamına gelir. Ve bu tezleri benimseyenler hakkında da Gorbaçov hiç sevimli şeyler söylemiyor: "Bütün bunlar, toplumsal mülkiyet, uluslar ve sınıflar arası ilişkiler, emeğin ve tüketimin ölçütleri, kooperatifçilik kavramı, ekonomiyi yönetme yöntemleri, halk erki ve özyönetim, bürokratik çarpıklıklara karşı mücadele, sosyalist ideolojinin devrimci dönüştürücü özü, eğitim ve öğretim ilkeleri, partinin ve toplumun sağlıklı gelişmesinin güvenceleri gibi bir dizi kilit sorun içinde geçerlidir." (age. s.10)

Acaba Gorbaçov'un bozuk olmadığını söylediği birşey kaldı mı? Gorbaçov'dan önceki herşeyi savunmuş ve bu konuda hiçbir özeleştiri yapmamış olanların bilimsel sosyalizm diye savundukları şeylerin Gorbaçov'un yukarıda saydığı sakatlıkları içinde taşıdıklarında bilimsel olmaya ne hakları var? Biz miyiz sol radikal, siz misiniz sosyal reformist ve dogmatik? Bakınız Gorbaçov izleyicisi olduğunuz kişilerin ve dolayısıyla sizlerin ne yaptığını söylüyor:

"Komünizm hakkında içi boş tasarımlar, çeşitli türden öngörüler ve soyut yargılar belirli bir yaygınlık kazanmıştı. Böylece sosyalizmin tarihsel önemi azaltılıyor, sosyalist ideolojinin etkisi zayıflatılıyordu." (age.s.10)

Eğer biz bunları yapmadık Brejnev yaptı diyeceksenız, kuşkusuz mazinizi karşınıza dikeceğiz. Eğer bu geçmişi de inkar ederseniz, o zaman diyecek bir şey olmaz. Ama bütün bunlara gerek kalmadan, sosyalizmi yeni baştan öğrenmeye çalışın. Ağır gelmesin sayın yazar. Üslubunuz çok bilgiçce ve ağır suçlayıcıydı.

Bilimsel sosyalizmi basitleştirmeye kalkışmak kuşkusuz onu dogmatikleştirme tehlikesini de içerisinde taşır. Aynı şey uzun yıllar tekrarlandığında ortada bilim adına dogmalardan başka birşey kalmaz. İşte Gorbaçov'un belirttiği gibi bütün revizyonistler yıllardır bunu yapıyorlardı ve hâlâ inatla yapmaya devam ediyorlar. Sosyalist sistemde varolan sakatlıkları karşılarına dikenlere öfke duyanlar sadece kendilerini bilimsel sosyalizm adına daha derin bir batağa saplandıklarını bilmelidirler. Zira gerçeklere direnildiği, tersinin doğruluğu kanıtlanmaya çalışıldığı müddetçe bilim dışı kurgular geliştirilmek zorunda kalınır. Ve bunların çerçevesi en genel ilişkileri kapsayacak ölçüde genişlediğinde, anti bilimsel bir sisteme ulaşılır. Sosyalist sistemdeki sakatlıkları ortaya çıkarmak suç değil, tersine devrimci bir görevdir. Bunları ortaya koyanlara kızmak ve ağır saldırılar yöneltmek yerine mahiyetlerini anlamaya çalışarak, kendi sosyalist mantığımızın gelişmesine katkıda bulunmak çok daha akıllıca bir yoldur. Aksi takdirde "sol radikalizm" bilimsel olarak "bilimsel sosyalizm"den üstün oluverir!

Sosyalist sistemdeki sapkınlıklara kızmak, bunları ortaya koyanlara kızmaktan daha hakkaniyetli bir tutumdur. Biz yıllardır bunları ortaya koymaya ve sosyalizmin kapitalizmden üstün olduğunu kanıtlamaya çalıştık. Maksadımız işçi sınıfının dünya çapındaki kazanımlarını inkâr etmek değil, bu kazanımlara zarar veren hastalıkları ortaya çıkarmak ve çözüm yollarını bulmaktır. Sosyalist ülkeler hiç kimsenin inkar edemeyeceği ve inkar ettikçe de sosyalizmden uzaklaşılmasına neden olan ağır hastalıklar yaşamaktadırlar. Partiler işçi sınıfından gittikçe daha fazla tecrit olmakta ve Polonya örneği olaylar ortaya çıkmaktadır. Aynı sorunların yıllardır SSCB'de de birikmiş olduğunu en nihayetinde bir yönetici çıkıp söyleme ve toplumun ileriye gidişinin yolunu aralama cesaretini göstermiştir. Kraldan daha fazla kralcı olmaya gerek yok. Aynı mantıkla malul olan Çin maslahatgüzarlarının değişen politikalar yüzünden nasıl altüst olduklarını hep beraber gördük. Kol kırılır yen içinde kalmaz. Aynı sefaleti yaşamak istemeyenler gerçeklere gözlerini açmalıdırlar. Gorbaçov'un söyledikleri gizli kalmayacaktır ve hala SSCB'de "ileri sosyalist toplum aşamasına geçiş" yapıldığı safsatasıyla okuyucuları aldatmaya devam etmemek gerekir.

Bıktırıcı olsa da Gorbaçov'un SSCB'de işlerin ne alemde olduğuna ilişkin görüşlerini aktarmaya devam etmek gerekiyor. Zira yazarımız "Yoksa Sovyetler Birliği'nde yaşanan bu değişim sürecinin itici gücü 'demokrasi, çoğulculuk ve özgürlükler' sorunları değildir" demeye devam ediyor. Belki yazar için demokrasi pek önemli birşey değil..Sadece bazı işlerde kullanılması gereken bir araç. Ama bilime göre iş öyle değil. Demokrasi bir devlet biçimi olduğu kadar bir yaşantı biçimidir de. Toplumsal gelişmenin temel dinamiklerini, yığınların yaratıcılığını ve bilimsel gelişmeyi içinde taşır. SSCB'de sözü edilen

"yenilenme" hareketi, toplumsal gelişmenin ulaştığı bir noktadan daha ileriye gidiş değil, ileriye gidemeyişin önündeki engelleri temizleme hareketidir. Gorbaçov toplumun içerisine girmiş olduğu durumda, disiplin çağrıları yaparak, ya da komünist topluma geçiyoruz gazlamasıyla işin hiç düzelmeyip daha beter bir duruma doğru ilerlediğini Brejnev d öneminin girişimleri sayesinde iyice görmüştür. Onun iyi yakaladığı nokta, toplumda genel bir çürümenin gerçekleşmekte olduğudur. Durumu şöyle tasvir ediyor:

"Böylece, devletin ekonomik araçlarını zayıflatan bir sistem belirmiş, sosyal ekonomik gelişmeyi frenleyen bir mekanizma oluşmuş, sosyalizmin üstünlüklerinin ortaya çıkarılmasını ve bunlardan yararlanılmasını sağlayan yeni düzenlemeleri engelleyen bir durum belirmişti. Bu frenlemenin kökenleri, sosyalist demokrasinin tüm kurumlarının işleyişindeki ciddi yetersizliklere, eskimiş ve aynı zamanda gerçeklere yanıt vermeyen politik ve teorik saptamalara, yönetimdeki tutucu mekanizmalara dayanmaktadır." (age.s.12)

Acaba yazarımızın anlatmaya çalıştığı ileri sosyalizm Gorbaçov'un bu söylediklerinden mi oluşuyor. Dahası var:

"Sosyalizmin en önemli ilkesi olan, emeğe göre dağıtım ilkesinin zedelendiği durumlar da belirmekteydi. İş yapmadan elde edilen gelire karşı mücadele kararlı bir biçimde yürütülmüyordu. Yüksek verimli emeği maddi ve manevi bakımdan teşvik etme politikası istikrarlı uygulanmıyordu. Hak edilmemiş primler, çeşitli türden ek teşvikler için büyük miktarda para çarçur edilmiş, sırf kâr amacıyla hesaplarda rakam oyunlarına, fazla yazmalara gidilmiştir. Başkasının sırtından geçinme hevesleri artmaya, 'eşitlemecilik' psikolojisi bilinçleri sarsmaya başlamıştı. Bu da, en başta iyi çalışabilen ve çalışmak isteyen emekçilere zarar veriyor, çalışmadan hoşlanmayanların yaşamını ise kolaylaştırıyordu. (age.s.13) "Son yıllarda ortaya çıkan sosyal paslanma unsurları toplumun manevi havasını olumsuz yönde etkilemiş, halkımızın her zaman sahip olduğu ve gurur duyduğumuz ideolojik inanmışlık, çalışma azmi ve Sovyet yurtseverliği gibi yüksek manevi değerleri bir bakıma farkına varılmadan yıpratmıştır. "Bunun kaçınılmaz sonucu olarak, toplum işlerine ilgi azalmış, kayıtsızlık ve kuşkuculuk belirmiş, çalışma alanında manevi teşviklerin rolü azalmıştır. Ne pahasına olursa olsun maddi refah ve zenginleşmeyi yaşamının tek amacı sayanların sayısı, bu arada gençler arasında da artmıştır. Bunların arsız tutumu giderek daha açık biçimler alır olmuş ve çevredeki insanların bilincini zehirleyerek tüketim düşüncesi dalgasının doğmasına yol açmıştır. Sosyal ahlâktaki yozlaşmanın göstergeleri olarak içki düşkünlüğü artmış, uyuşturucu kullanma yaygınlaşmış, suç işleme artmıştır.

Yasalara karşı saygısızlık, göz boyamacılık ve rüşvetçilik, dalkavukluğun ve yaltaklanmanın teşvik edilmesi olguları, toplumdaki manevi hava üzerinde yıkıcı etkilerde bulunmuştur. İnsanlara, onların yaşama ve çalışma koşullarına, sosyal durumlarına gerçekten özen göstermenin yerini çoğu kez yapmacık politik cilveler, ödül, ünvan ve primlerin yığınsal olarak dağıtılması almıştı." (age.s.13-14)

İşte böyle bir toplumun ileri sosyalizme geçtiğini iddia ediyor bizim yazarımız. Acaba Gorbaçov'un yukarıdaki tanımlamaları, böylesine bir durumu bambaşka göstermeye çalışanları da iyi tanımlamıyor mu?

Gorbaçov'un anlattığı böyle daha çok şey var ama sanırız toplumun durumunu nasıl algılamakta olduğunu yeterince açıklıkla ortaya koyuyor. İşte bu hale gelmiş bir toplumu yeniden canlandırabilmenin yolunun ne olacağını kendi bakışı çerçevesinde bulmaya çalışıyor ve bizim yazarımızın iddiasının tam aksine sorunun temelinde demokrasi meselesinin yatmakta olduğunu söylüyor:

"Üretimde, bilim ve teknikte, edebiyatta kültür ve sanatta, toplumsal yaşamın tüm alanlarında ilerlememiz ancak sosyalizme özgü demokratik biçimlerin sürekli geliştirilmesiyle ve özyönetimin genişletilmesiyle mümkündür. Ancak böyle bir yol bilinçli bir disiplin sağlar. **Yenilenmenin kendisi yalnızca demokrasi sayesinde mümkündür.** Ancak böylelikle, sosyalizmin en güçlü yaratıcı gücüne, özgür bir ülkedeki özgür emeğe ve özgür düşünceye bir hareket alanı sağlanabilir." (age.s.28)

Gorbaçov, yazarımız gibi, kendisinin ne yapmak niyetinde olduğunu anlayamayanlara da şunu söylüyor:

"Öyle anlaşılıyor ki, bazı yoldaşlar demokrasinin yalnızca bir slogan değil, **yenilenmenin özü olduğunu anlamakta güçlük çekiyorlar. Böyleleri kendilerini yaşamın akışının dışında bulmamak için görüşlerini ve alışkanlıklarını değiştirmelidirler.**" (age.s.32)

Canlılığın yittiği bu toplumda, yer yer artık eleştirinin bastırılmak değil cezalandırılan bir durum haline geldiğini anlatan Gorbaçov, toplumun yeniden canlanabilmesinin, çürümenin önüne geçebilmenin tek çaresinin demokrasi olduğunu görebilecek kadar açık zihinlilik göstermektedir. Ama ne var ki, yürümek istediğini belirttiği yol üzerindeki engelleri hâlâ kendisi korumaya devam etmektedir. Çürümenin önüne geçebilmek için eleştiri, eleştirinin olabilmesi için açıklık gereklidir. Ama açıklığın sağlanabilmesi ve eleştirilerin etkin bir silah haline gelebilmesi için de, farklılaşan görüşlerin örgütlü ve dolayısıyla güçlü bir biçimde kendilerini ortaya koyabilmelerin güvenceleri ortada olmalıdır. Bu güvence ortada olmadığı müddetçe eleştiri gene birilerinin hoşgörüsüne bağımlı olmak durumunda olacak ve dolayısıyla en özgür bir biçimde gerçekleşmesi olanaklı olmayacaktır. İşte bunun içindir ki, sosyalizmin benimsediği yasallık kendisini benimseyenlere en geniş örgütlenme özgürlüğünü tanıyan bir çerçevede olmalı ve bu özgürlüğe karşı işlenecek suçlar ağır suç kapsamına alınmalıdır. İşte ancak o zaman sosyalizm gerçek potansiyellerini ortaya koyacak ve insanlığın gerçek kurtuluşu olduğunu bir kere daha kanıtlayacaktır. Gorbaçov iddialarını ancak bizimkilerle birleştirdiği gün kendi söylediklerinin de gerçekleşebildiğini görebilme şansına sahip olacaktır. Aksi durumde Sovyet toplumu çok gereksiz dolambaçlardan geçmeye devam edecek ve sosyalizmin dünya çapındaki gelişiminin hızlanmasına katkıda bulunamayacaktır.

★

Tartışma

Sosyalizm Örgütlenme Özgürlüğüne Karşı mı?

Tekin YILMAZ

Proletarya sosyalizminin iktidara gelişinin üzerinden yetmiş yıl geçti. Proletarya henüz iktidarı almadığı günlerde burjuva demokrasisini ve ona ait olan altyapıyı her bir boyutunda, hiç bir savunma ihtiyacına düşmeksizin eleştirmekteydi. Kapitalizmin ekonomik ilişkilerinin, sömürü temelinde işçi sınıfını insanlar için olabilecek her şeyden nasıl uzaklaştırdığını, onu nasıl makinanın kölesi haline getirdiğini, yetenek adına hiçbir şeye izin vermeyip, maharetsiz emeği gittikçe nasıl egemen hale getirdiğini anlatıyordu. Bugün gittikçe yaygınlaşmakta olan otomasyon Marksizmin bu öngörüsünü, dün hissedilenden çok daha geniş boyutlar içerisinde ortaya koyuyor. Otomasyonun tam uygulandığı alanlarda işçiler üretim sürecinin bütünüyle dışına itiliyorlar. Ve aynı, makinaların ilk kez olarak sanayide kullanılmaya başlandığı yıllarda olduğu gibi işçilerde ludizm eğilimi yeniden başgösteriyor. Zira dün olduğu gibi, bugün de iş sürecinin dışına itilmenin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorlar. Kapitalizmden sosyalizme geçiş olmadığı ve üretici güçler insanlığın denetimi altına alınamadığı müddetçe, açlığa ya da daha kötü yaşama koşullarına mahkum edilmekte olduklarını çok iyi görüyorlar. Bunu dün de görmüşler ve önce çareyi makinaları kırmakta bulmuşlardı. Ancak gelişmenin kendi çıkarlarına olduğunu sosyalizm onlara gösterdi. Ve işçi sınıfı geniş yığınlar halinde sosyalizme yöneldi. 1930'lara kadar metropol ülkeler devrim dalgalarıyla sarsıldı durdu.

Ne var ki, insanlığın faşizme karşı kazandığı zaferden sonra, ulusal kurtuluş mücadelelerinin dışında, metropollerde devrim dalgasının geçmişte kalan yıllarda olduğu gibi yeniden yükseldiğine tanık olunmadı. Sömürge boyunduruğuna karşı dünyanın dört bir yanında ulusal kurtuluş mücadeleleri başarılar kazanırken, metropollerde proletaryanın neredeyse uykuya yatmış olması, işçi aristokrasisinin gelişmesi, maddi refahın yüksek olmasıyla açıklanabilir miydi? Elbette işçi aristokrasisinin mücadelenin geriletilmesindeki etkisi azımsanamayacak boyutlardadır. İşçi sınıfının bütününde aristokratlaşma eğilimlerinin ortaya çıkması sınıfın mücadelesinin geriletilmesini getirmeyeceğini söylemek olanaklı değildir. Ama eğer işçi aristokrasisinin ortaya çıkışı, sınıfın tümünde aristokratlaşma eğilimlerinin gelişmesi devrimi engelleyebilecek olsaydı, Engels'in İngiliz işçi sınıfı üzerine söyledikleriyle birlikte bu sınıftan hiç bir şey beklememesi gerekirdi. Ya da bazılarının sandığı gibi bir ekonomik yıkımın bu aristokrasiyi ve aristokratlaşma eğilimlerini yıkmasıyla birlikte metropol proletaryalarından devrim beklenebilirdi.

Kapitalizmin her zaman krizlerle birlikte ilerlediği bir gerçektir. Kriz koşullarında da proletaryanın yaşam koşulları eskiye göre kötüleşir. Ne var ki proletaryanın yaşam koşullarının kötüleşmesiyle birlikte devrimcileştiği görüşü ancak ekonomik katastrofizme, ya da daha sistemleşmiş bir çerçeve içerisinde ekonomizme ait bir görüş olabilir. Nasıl ki, yaşadığımız dünya içerisinde zenginliğin yoksulluğun relatif bir şey olduğunu en açık biçimde görebiliyorsak, devrimcileşmenin de böyle olduğunu söyleyebiliriz. Yoksullaşma kriteriyle, devrimcileşme değerlendirmesi her zaman doğru sonuçlar vermez. İşin gerçeği proletaryanın bizzat kendisinin ve diğer sınıfların hangi ilişkiler içerisinde yaşamakta olduğunu görmesi ve bu koşulların değiştirilmesi gerektiği ve değiştirilebileceği görüşüne ulaşabilmesinde yatmaktadır. Proletarya toplumsal zenginliğin değişik dönemlerinde mücadeleler sürdürmüştür ve bu mücadelelerinin bir alt gelir düzeyinde sürdürmüş olduğu mücadelelerden geri olduğunu söylemek olanaklı değildir. Metropol işçileri 1848'lerde ne kadar militan idiyse, 1920'lerde de o kadar militandı. Kendisi için sınıf olma açısından ise 1920'lerde çok daha ileri konumlardaydı.

Ekonomist bakış açısı indirgemeci bir yönteme sahip olduğundan dolayı, toplumsal gelişmenin yalnızca ekonomik boyutuyla ilgilenir ve ideolojik ve siyasal düzlemlerdeki gelişmeleri, son tahlilde belirleyici olan ekonomik düzeyin birebir yansıması olarak algılanır. Gerçek buna tekabül etmediğinden dolayı da toplumsal gelişmenin güncel evreleri konusunda teorik düzeyde bir çözümleme ve buna bağlı bir taktik üretemez. Bunu aşabilmek için de teoriyi bükerek faydacılığı temel prensip olarak benim-

ser. İşte bu düzlemde sosyalizmle ilgili çok az şey kalır geriye. Bu ilkel açmazdan kurtulabilmenin tek yolu düzeylerin izafi bağımsızlığını tanımak ve onların kendilerine ait süreçlerini ayrıca tahlil etmektir. O zaman ideolojik gelişmenin yolları açıldığı gibi, doğru bir siyaset bilimine de ulaşmak olanaklı olabilir. Lenin'in ikinci enternasyonalden ayrıldığı en önemli nokta da işte burasıdır. O siyasal düzeyi izafi bağımsız süreci içerisinde ele alabildiği içindir ki, hayatın gelişmesini ikinci enternasyonalin önderlerinden daha berrak bir biçimde görebilmiş ve Marksizmin çağa uygun bir yorumunu ortaya koyabilmiştir. Gene aynı şekilde, kendi partisi içerisindeki ekonomizm eğilimine karşı mücadeleyi bir an için olsun elden bırakmadığı içindir ki, Şubat Devriminin hemen ardından sosyalist devrimin gündeme getirilmesini savunmuş, tek başına kalmış olmasına rağmen bu görüşü partiye egemen kılabilmiştir. Yoksa ekonomist yorumlara kalmış olsa idi, partinin programında öngörmüş olduğu demokratik devrim tamamlanmadan sosyalist devrim şiarını ortaya atmak sol sapma olmaktan öteye gidemeyecekti.

Gerçekten de Şubat Devrimi'nin gerçekleştirmiş olduklarıyla, Bolşevik Partisi programı ekonomizmin ışığı altında okunduğunda sosyalist devrim şiarını gündeme getirmek, sol sapmalıktan başka birşeye tekabül etmemektedir. Zira Şubat Devrimiyle ancak çarlık otokrasisi yıkılmış ve yerine burjuva bir hükümet kurulmuştur. Bundan öteye, Rusya gibi geniş bir köylü ülkesinde toprak sorunuyla ilgili tek bir adım atılmamış, çarlığın bürokratik kalıntıları temizlenmemişti. Siyasal arenadaki değişimleri göremeyen ve bunların bir devrimin gelişimi açısından ifade ettiği önemi kavrayamayanlar, Lenin'in bütün açıklamalarına rağmen demokratik devrimi tamamlamaya uğraşıyor ve toplumsal gelişmenin gerektirdikleri karşısında sağ bir politikanın savunucuları oluyorlardı. Halbuki Lenin açısından sorun tamamen bambaşka bir perspektif içerisinde ele alınmaktaydı. **"Çarlık otokrasisinin yıkılması ve Sovyet iktidarının ortaya çıkması ölçüsünde demokratik devrim tamamlanmış"**tı. Bunlar tamamen siyasal tespitler ve ekonomik düzeydeki gelişmeyi asla söz konusu etmemekte. Ekonomizm açısından bu durum asla kavranabilir birşey değildir. Nasıl olurdu da demokratik devrimin ekonomik düzeyde halletmesi gereken sorunlar halledilmeden sosyalist devrim aşamasına geçilebilirdi? İşte burada Lenin'in siyasal düzeyle ekonomik düzey arasında birebir yansımanın olmadığını ve bu süreçlerin izafi bağımsız gelişmelerinin izlenmesi gerektiği konusundaki kavrayışı ortaya çıkmaktadır. Demokratik devrimin ekonomik düzeyde gerçekleştireekleri sınıflar ayrışmasına hız verecek ve toplumda eskisine göre yeni bir sınıflar saflaşması ortaya çıkacaktı. Ancak ekonomik düzeydeki bu gelişmeden bağımsız olarak sınıflar saflaşmasının siyasal düzeydeki bir ifadesi ortaya çıktı. Lenin bu saflaşmanın geliştirilmesinin devrimin ilerletilmesinin tek yolu olduğunu tespit etti. Böyle bir tespit yaptığından dolayı bazıları tarafından, "çılgın, maceracı" olarak suçlanma durumunda kaldı. Elbette burada sorun yalnızca düzeylerin ilişkilerini doğru tespit edip edememede yatmıyor. Aynı zamanda devrim anlayışındaki bir farklılık da sorunun doğru kavranmasının önündeki engeli oluşturuyor. İki devrimi birbirinden ayrı, kendi kendini tanımlayan süreçler olarak görenler, teorik olarak da birinin tamamlanmasından önce ikincisine geçilemeyeceği konusunda bir kesinliğe sahiptiler. Lenin'e göre iki devrim süreci birbirinden bağımsız değil, tersine **demokratik devrimi tanımlayan bizzat sosyalist devrimdi.** Kendini tanımlayabilen bir demokratik iktidar ve buna ait bir altyapı asla söz konusu olamazdı. Demokratik devrimin gerçekleştiği gün proletarya sosyalist girişimlerini de elbette başlatacak ve devrimi kesintisiz kılacaktı. **Kesintisizlik, birinin bitmesinden sonra diğerinin başlaması değil, sosyalizmin demokratik devrimin içinden gelişerek onu yutması, toplumsal hayatın her alanını fethetmesi anlamına geliyordu.**

İkinci enternasyonal partilerince geliştirilmiş olan Marksizmin ekonomist yorumu Lenin'in şiddetli eleştirilerine uğradı. Bolşevikler kendilerini bu akımdan koparadılar. Ama tarihsel süreç, ortaya koydu ki, mahkum edilen görüşler etkilerini yeniden ortaya koyabiliyor ve yeni biçimler içerisinde bir tarihsel dönemi karakterize edebiliyorlar. Ekonomik gelişmenin sosyalizmin başlıca görevi olduğu ve ona ait üst yapının da onunla birlikte şekilleneceği görüşü sosyalizm saflarında egemen görüş oldu. Bu indirgemecilik yığınlara üretme, siyasilere de yönetme görevini, gittikçe birbiriyle bağdaşmayacak bir biçimde yükledi. Kafa emeğiyle kol emeği arasındaki farkın silinmesine paralel olarak ortadan kalkacak olan yöneten yönetilen ilişkisi, yöneticiliğin gittikçe daha bir uzmanlık haline gelmesiyle birlikte daha da pekişti. Bu gelişmenin doğal sonucu olarak da, devrim yapılan hemen bütün ülkelerde bir zaman sonra partiler yığınlardan tecrit olmaya başladılar. Yönetme konusunda yoğun bir pratik içerisinde olmayanların zaman içerisinde politikadan uzaklaşmaları ve günlük hayatın gailelerine dalmaları kadar doğal bir durum yoktur. Önemli ölçüde rahatsızlık verecek bir sorun olmadığı müddetçe sakin duran yığınlar problemlerin ortaya çıkmasıyla birlikte kopmuş oldukları partilere karşı huzursuzluklarını da ortaya koyarlar. Ekonomizmin sosyalizmin gelişimi açısından ortaya çıkarmış olduğu temel sorun sosyalist ilişkilerin gelişiminin engellenmesi olmuştur. Kapitalizmden sonra oluşturulmuş olan ilişkiler içerisindeki ekonomik gelişmenin sosyalist ilişkileri geliştireceği görüşü bugüne kadar haklı çıkmamıştır. Sosyalist dünyanın insanlarının gelişiminin kapitalist dünyanın insanlarının gelişiminden çok farklı olmaması bunun açık kanıtıdır.

Sosyalizmin savı, yepyeni türden bir devlet yaratmak ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak yöneten yönetilen ilişkisine son vermektir. Bu aynı zamanda kafa ile kol emeği arasındaki farkıllığa da son vermeye tekabül etmektedir. Elbette bu bir süreç sorunudur ve sosyalizm iktidara geldiği günün ertesinde, kafa-kol emeği farklılığını ortadan kaldıramayacağı gibi, yöneten yönetilen ilişkisine de son vermez. Ama bu durum bize bunun gelişmesinin kesintisiz bir süreç olduğunu du unutturamaz. Sosyalizmin

ilk evresiyle ikinci evresi arasında hiç bir devrim gerçekleşmez. Yani belli bir tarihe kadar gelişen sosyalizm yeterli birikimi sağladığından dolayı bir sıçramayla birlikte ikinci evresine ulaşmaz, tersine tamamen bir evrim olayı sorunu çözer. Pratikçe, sosyalizm iktidar olduğu günden itibaren, yöneten yönetilen ilişkilerine son verecek bir çerçeveyi kurar ve bu çerçeve tüm yöneten yönetilen ilişkilerinin sürdüğü noktaya kadar devam eder. Bunun için de bilimselsosyalizmin kurucuları, **"devletin sönmesi"**nden söz ederler.Yani sosyalist devlet bir zamanakadar devam ettikten sonra birdenbire ortadan kalkmaz, ortadan kalkacağı noktaya kadar çözülerek gelir.

Eğer devletin erimesinden, sönmesinden söz ediliyorsa, söz konusu devlet kurulduğu günden itibaren kendinin çözülmesine izin verecek mekanizmalara sahip olmak zorundadır. Gittikçe yerine daha fazla yerleşen bürokratik bir yapıyı geliştiren bir devletin "sönmesi"nden ziyade kendisini pekiştirmesinden söz edebilir. Profesyonel ordu, profesyonel polis ve yargı kurumları, daimi bürokrasi devletin çözülmesinin önündeki engelleri oluştururlar. Buna karşılık bilimsel sosyalizmin öngörmüş olduğu, her türlü görevin seçimle belirlenmesi ve seçilenlerin geri çağrılabilmesi hakkıdır. Bu hakkın fiiliyatta bir anlam sahibi olabilmesi, canlı bir politik ortamın varlığına bağlıdır. Özgür tartışmanın olmadığı bir ortamda canlı bir politik hayatın da olamayacağı aşikardır. Ancak canlı bir tartışma içerisinde yığınlar sürekli olarak politik hayata katılma eğilimi gösterirler ve bu sayede de kimlerin seçilmesi gerektiği konusunda açık fikirlere sahip olabildikleri gibi, seçildiği göreve layık olamayanların da görevden alınması konusunda fikir beyan edebilirler. Bu durum aynı zamanda yığınların politik eğitimlerinin gerçekleştiği süreci de oluşturur. Bu eğitimden geçen yığınlar gittikçe daha fazla yönetim görevleriyle aşina hale gelir ve zaman içerisinde yönetme bir küçük azınlığın uzmanlık alanına giren bir iş olmaktan çıkarak, herkesin yapabileceği bir iş haline gelir. Ne var ki, bürokratik bir yapı yığınların devamlı işe karışmasını, işlerin bozulması olarak gördüğünden, sık sık seçimlere başvurmaktan, seçilenlerin geri alınmasını sağlayacak mekanizmaların var olduğu bir ortamı yaratmaktan yana olmaz. Tersine demokrasinin gereği olarak bir kere seçim yapıldıktan sonra herkesin kendi işiyle uğraşmasını verimliliği artırmanın en iyi yolu olarak görür. Sosyalist bürokrata verimliliği artırırken insan faktörünü ne olacağını sormaya gerek yoktur, zira yanıtı çoktan hazırdır: İnsan faktörünü zaten gözönünde bulundurduğumuz içindir ki, üretimi artırmaya çalışıyoruz. Bu üretim artışı o insanlardan başkası için değildir.

Eğer sosyalizmin ileri evrelerinde alması gerektiği biçimlerden söz edecek olursanız, bolluk toplumuna ulaşıldıktan sonra artık herkes istediğine kavuşacaktır. Onun için üretimin artırılması herşeyin önünde gelmek zorunadır. Bu tam tamına ekonomizmin sorunu koyuş biçimidir. Bu ideolojik çerçeve içerisinde yetişen insanlar açısından maddi müşevviklerden başka pek birşey yoktur ve bu yığınların tüketim eğilimlerini kamçılamaktan başka bir işe yaramaz. Hele bu yığınlar bir de toplumda varolmaya devam eden eşitsizlikleri gördüklerinde artık aynı masallarla dizginlenemez olurlar. Elbette bu söylediklerimizle yığınların kanaatkârlık içerisinde eğitilmelerini savunmuyoruz. İnsanlık elbette bir gün bolluk toplumuna ulaşacaktır ve bunun teknolojik imkânları günbegün ortaya çıkmaktadır. Ne var ki, bu topluma doğru ilerleyecek olan insanlığın sınıflı toplumlar tarafından üretilmiş olan insan anlayışlarını da kökten söküp atması gerekir. Bu konuda da bolluk toplumuna ulaşıldıktan sonra anlayışların değişeceğini söylemek gene aynı indirgemeci mantığa düşmek demektir. Bunun da ilacı, canlı bir politik ortamdır. Bu ortamın güvencesi olan sosyalist demokrasidir.

SOSYALİST DEMOKRASİ NEDİR?

Demokrasiden söz etmeye başlandığında ilk rahatsız olanlar burjuvalarsa, ikinci rahatsız olanlar da revizyonistler olmaktadır. Burjuvalarınkini anlamak kolay. Demokrasinin sınıfsal mahiyeti ortaya çıkarıldığında, bunun yığınlar açısından apaçık diktatörlük anlamına geldiğinin görülmesi ve bir hayal oyunun bozulmasıyığınlardan aldıkları onayı dinamitlemektedir. Revizyonistlerininkinin anlaşılması ise daha zor. Zira onlar da burjuvanınkinden sözde daha demokratik olduğunu iddia ettikleri bir demokrasi kavramını savunmaktadırlar. Ama varolan sosyalizmin ilişkilerinin ortaya konulması, iddia ettiklerinin kanıtlanmasını olanaksız kıldığı ölçüde, demokrasiden söz edilmesi canlarını sıkmakta ve kolay yoldan kendilerine yönelen eleştirileri çelmeye çalışmaktadırlar. Bu çelme girişiminin gerçek yüzünü ortaya koymak, aslında o kadar zor değil. Arada basit bir ifade oyunu var. Bu temizlendiğinde, kendilerine dayanak yaptıklarını sandıkları Lenin ayaklarının altından kolayca çekilebilir. Lenin gibi Marksizmden haberdar olan her sosyalist bilir ki, burjuva demokrasisiyle sosyalist demokrasi birbirlerinden sınıf muhtevası itibarıyla ayrılırlar ve bundan dolayı da apayrı şeylerdir. Birbirleriyle alakâları yoktur. Bu bilimsel gerçek revizyonistler tarafından çarpıtma anolojiler yapılarak bilimsel sosyalistlere karşı kullanılır. Elbette bilimsel sosyalizmin de ne olup olmadığı herkese göre değişmektedir. Sosyalizmi benimseyen çerçevedeki örgütlenme özgürlüğünün sınırsız olması gerektiğini savunanlara karşı ilkel "burjuva demokrasisinden bahsediyorlar. Sosyalist demokrasiyle, burjuva demokrasisi arasında hiçbir ilişki yoktur" önermesiyle ayakta durabileceklerini sanmaktadırlar. Bu önerme sözde Lenin'den aktarılmakta ve bugünkü yapılar gösterilerek "İşte sosyalist demokrasi böyle olur" demeye çalışmaktadırlar. Ama **örgütlenme özgürlüğünü teke indirmiş olan bir yapının** nasıl demokrasi olabileceği ve sınıf muhtevasının bunu nasıl zorunlu kıldığını anlatabilen şimdiye kadar ortaya çıkmamıştır. Örgütlenme özgürlüğünden söz edildiğinde bunun burjuva demokrasisine tekabül ettiğini söylemek, sosyalizmi aşağılamak, burjuva demokrasisini de hak etmediği ölçüde yüceltmek demektir. Aynı zamanda demokrasinin de boğazına da sarılmak demektir.

Lenin burjuva demokrasisini eleştirirken, bunun belli bir azınlık için sömürme özgürlüğünü anlamına gelirken, çalışan yığınlar için de baskı anlamına geldiğini ve bundan dolayı da onun özgürlük kavramlarının içinin boşaltılmış olduğunu ortaya koyar. Onun için "burjuva de-

mokrasiyi hayale çevirir'' der. Demokrasinin hayale çevrilmesi demek birtakım özgürlüklerin adlarının varolup kendilerinin olmaması anlamına gelir. Acaba Lenin, bu adları varolan özgürlüklerin kendilerine de mi karşıdır? Revizyonistlerin hemen hepsinin bu özgürlüklerin kendilerine de karşı olduğunu, bu doğrultuda yapılan önermelere karşı çıkışlarından anlıyoruz. Ama bunu Lenin desteksiz yapamıyorlar. Örneğin Lenin, ''basın özgürlüğünü'' nasıl eleştiriyor? Seyahat özgürlüğünü nasıl eleştiriyor? Bunlar burjuva saçmalarıdır, bunların bilimsel sosyalizmle alakâsı yok mudur diyor yoksa, burjuvazinin basın özgürlüğünden bahsederken, onu nasıl yok etmekte olduğunu mu eleştiriyor?

İkincisini yaptığı kesin.Acaba bunu burjuvazinin bir açığını yakalayarak iki yüzlülüğünü ortaya koymak için mi, yoksa kendisi de basın özgürlüğünü savunduğu için mi söylüyor? İkisi de birden. Eğer kendi yazdıklarını okuyacak olursak, Ekim Devriminin hemen akabinde, basın özgürlüğünün nasıl gerçekleşeceğini, her grubun Sovyet demokrasisi çerçevesinde, basın özgürlüğünden nasıl yararlanacağını anlattığını görürüz. Lenin'in basın özgürlüğünden ne anladığı konusunda, ''Sosyalizm Tek Partililikle Nitelenemez'' (yeni öncü, sayı:2) adlı yazıda aktardığımız paragraf hiçbir bulanıklığa yer bırakmamaktadır:

''İşçi ve köylü hükümeti basın özgürlüğünden şunu anlar: **Basının sermayenin boyunduruğundan kurtarılması, kâğıt fabrikaları ve basımevlerinin devlet mülkiyetine geçirilmesi, belli bir sayısal güce erişen (örneğin, 10.000) HER GRUBUN, kâğıt istihkakı ve basım kapasitesinden orantılı olarak yararlanmada EŞİT HAK SAHİBİ OLMASI.''**

En açık biçimi içerisinde ortaya konulduğu gibi, Lenin'in burjuva demokrasisini eleştirirken söylediği sözlerin, burjuva demokrasisi altında adları varolan birtakım hakların tanınmadığı yorumuna tabi tutulamayacağı ortaya çıkmaktadır. Ama onun bunları böyle söylediğini görüp kavrayabilmek için onun gibi bakıyor olmak gerekir. Bambaşka bir perspektif içerisindeyken Lenin'in bunları söylemekte olduğunu görebilmek olanaklı değildir. Ve hatta birileri bunları gözümüzün içine sokacak olsa bile, onları kendi perspektifimiz içerisinde, işimize geldiği gibi yoruma da tabi tutabiliriz. Örneğin bunların geçici bir zaman için söylenmiş sözler olduğunu, mutlak anlamda söylemediğini iddia edebiliriz. Açıkça iddia eden olursa onu da tartışır ve öyle olmadığını gösteririz.

Sosyalist demokrasi elbette ki burjuva demokrasisinden sınıf muhtevası itibarıyla ayrılır ve gene sınıf muhtevası dolayısıyla burjuva demokrasisinin adından bahsedip, kendisini **bir hayale çevirmiş oldğu hakları gerçeğe dönüştürür.** Parlamento yerine Sovyetleri geçirmekle, yığınları zaman zaman değil, sürekli olarak politik alanın içerisine çeker. Sömürüye son verip seyahat özgürlüğünü bir gerçekliğe dönüştürür. Basın tekellerini devletleştirerek, sosyalizmden çıkarı olan tüm grupların basın özgürlüğünden yararlanmasını sağlar. Tabii ki, basın özgürlüğünden yararlanabilen bu grupların örgütlenme özgürlüğünü ortadan kaldırmaz tersine **herbir grubun** örgütlenme özgürlüğünü savunur. Aynı bugün savunduğumuz gibi, sosyalizm temelinde **''sınırsız örgütlenme özgürlüğü''.**

Bugün sınırsız örgütlenme özgürlüğünü savunanlar bunun genel anlayışları içerisindeki yerinin ne olduğunu da ortaya koymalıdırlar. Bol standartlı bakış açılarının bilimsellikle bir alakasının olduğunu iddia edebilmek olanaklı olmasa gerek.

Sınıfsız sömürüsüz ve baskıdan uzak bir sistem kuracaklarını iddia edenler açısından üzerinde ciddiyetle durulması gereken nokta, örgütlenme özgürlüğünün neden sosyalizmin zarureti olduğudur. Yoksa Lenin acaba öyle mi dedi yoksa böyle mi tartışmasıyla kafaların berraklaşması olanaklı değildir. Eğer bilimsellikten bahsediyorsak, diyalektik materyalist bir yönteme sahipsek önce kendi kafamız buna karar verebilmeli . İşte o zaman Lenin'in mantığının da ne olduğunu anlamak olanaklı olacaktır. Apayrı perspektifler içerisinde kalınarak birbirini anlamak hiçbir zaman olanaklı olmamıştır. Kuran'dan ayet aktararak ayetin tefsirini geliştirmek yerine, kendi mantığımızı ortaya koyalım ve bilimsel sosyalizmin kurucularıyla olan bağı göstermek üzere de yer yer alıntılar yapma durumunda olalım. Tersi diyalektik materyalist yöntem değildir ve bilimsel gelişmeye hizmet etmez. Sosyalizmin örgütlenme özgürlüğünden yana olmak zorunda olduğunu kavrayabilmek için bilimsel üretimin hangi temelde gerçekleşebileceğini kavramak gerekir. Karl Marks, ''Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı''nın ünlü önsözünün sonunda şöyle diyor: ''Ama bilimin eşiğinde, cehennemin giriş kapısında olduğu gibi, şu kurala uymak zorunludur:''

''Burada bütün kuşkular kovulsun
Ve burada her türlü korku yok olsun''.
(Dante, İlahi Komedi)

İşte bilimsel olmanın temeli budur. Bilimsel gelişme hiçbir korkuya, kaygıya yer olmayan bir ortamda gerçekleşebilir. Ancak böyle bir ortam içerisinde en özgür tartışmalar ve bilimsel gerçekler ortaya çıkabilir. Korkunun, kaygının olduğu yerde, özgür tartışma olamayacağı gibi, kendi sonuçlarından korkmayacak olan bir eleştiri yöntemi de olanaklı olmaz.

Sosyalistler savunduklarının bilimsel olduğunu, sosyalist ideolojinin bilimselliğini savunurlar. Acaba bu bilimsellik kendinden makul mudur yoksa, onun yönteminin bir sonucu mudur? Bilimsellik, bir kere ele geçirildikten sonra kaybedilmeyecek tanrı vergisi bir durum değildir. Ancak aynı yolda devam edildiği müddetçe korunabilir. O halde şu soruyu sormanın yeridir: Sosyalist partinin bilimselliğinin güvencesi nedir? Bilimi sürekli elde tutabilmek nasıl olanaklı olur? Yukarıda söylenenlere katılanlar, ''bilimsel yöntemi benimseyip, özgür eleştirel bir zemin üzerinde olmakla'' diyeceklerdir. Yöntemin bilimselliğinin de güvencesi aslında gene özgür tartışma ortamının varolabilmesidir. Kısacası, proletaryanın partisinin bilimsel çizgisinin korunabilmesi için canlı bir tartışma içerisinde olabilmesi zorunluluktur.Elbette bu zorunluluk yerine getirildiğinde bilimsellik kendiliğinden gelmez. Ne var ki, bu olmazsa olmaz koşul yerine gelmediğinde bilimsellikten bahsedebilmek hiç olanaklı olmaz.

Marksist eleştiri yöntemi bilimselliğini üreteceği sonuçlardan korkmadığı için devamlı kılabilir. Bu her türlü bi-

lim için de geçerli olan bir durumdur. Herhangi bir bilim dalında, doğabilecek olan sonuçların varolan değer yargılarına ya da teorilere zarar verebileceği düşüncesiyle davranılsaydı, hiçbir bilimsel gelişme olanaklı olamazdı. Dünyanın evrenin merkezi olduğu dogmasına inananların bunu değiştirebilecek herhangi bir düşünceyi geliştirmeleri beklenemeyeceği gibi böyle bir savı ortaya sürüp kanıtlamaya kalkışacaklara da tavır alacakları ve bu doğrultudaki her türlü araştırma ve incelemeyi ortadan kaldırmaya kalkışacakları çok aşikardır. Ancak ve ancak her türlü savı eleştirel bir gözle ele alabilen ve bu eleştirel bakışı sonuna kadar götürmeyi başaranlar bilimde yeni ufukların açılmasını sağlayabilmişlerdir.

Marksizmi benimseyen bir parti içerisinde varolan görüşlerle çatışabilecek olan yeni görüşleri ortaya sürenlerin, ilk elde hain ilan edilecekleri bir anlayışın hakimiyeti altında, eleştiriyi sonuna kadar götürüp, bilimsel gelişmeyi devamlı kılabilmek olanaklı olmaz. Bilimsel olduğu hayat tarafından defalarca kanıtlanmış olan görüşlerin eleştirilip çürütülmesi kuşkusuz olanaklı değildir. Ancak böyle görüşler de eletşirinin süzgecinden geçirilmek ve bu sayede geliştirilmek durumundadırlar. Hayat tarafından kanıtlanmamış olan görüşlerinse eleştirilip, çürütülebilmelerine her zaman olanak olmalıdır ki, yanlış olabilecek olan teorilerini hayata yön vermesine olanak tanınmasın. Bu tutumu benimsemeyen bir partinin çizgisinin bilimselliğinden kuşku duymaya herkesin hakkı vardır. Ve böyle bir partiye katılanlar da gerçek bir bilimsel gelişme gösteremezler, ancak bir dini benimser gibi bu partinin görüşlerini benimserler ve taşırlar. Bu dogmatik olan benimseme biçimidir.

O zaman proletarya partisinin sürekli bir eleştirel bakışla tartışma içerisinde olabilmesi ve hiçbir kuşkuya, kaygıya yer tanımadan bilimsel üretim yapabilmesinin güvencesi nedir? Bu güvenceyi parti içerisindeki kurumlarda, tüzükte ya da üyelerin bilinçlerinde bulabilir miyiz? Eğer bunlardan biri veya hepsi birden böyle bir güvenceyi oluşturuyor olsa idi. Bolşevik partisinden gelen SBKP'nin bugünkü durumuyla yüzyüze gelmezdik. Bambaşka bir sorun kurumları da, tüzüğü de üyelerin bilincini de bugün yüzyüze bulunduğumuz duruma ulaştırabiliyor. Bu bilimin ve dolayısıyla da siyasetin tek partinin tekeline geçmesidir.

İşte bilimsel bir çizgiyi dumura uğratabilecek olan durum budur. Eğer bilimsel olabilmek tek bir partiye tanınmış bir hak ise, bu partinin çizgisiyle çatışmaya girmek demek bilimle çatışmaya girmek anlamına da gelebilir . Böyle olmayacağının hiçbir güvencesi yoktur. Varolan çizgiyle çatışmaya girme durumunda olan kişi görüşlerinin haklılığını kanıtlamaya fırsat bulamadan partiden ihraç edilme durumuyla yüzyüze gelebilir. Her üyenin görüşlerini örgüte yayabilme hakkının olması da buna karşı kesin bir güvenceyi oluşturmaz. Çoğunluğun o anda sahip olduğu kavrayış biçimi bunu engelleyebilir. Bunun olamayacağını söylemek olanaklı değildir. Tam tersine tarihsel gerçekler ortaya koymaktadır ki, haksız yere örgütlerinden atılmış çok insan vardır. En azından bir dönemde hain ilan edilip, bir başka dönemde itibarları iade edilmiş olan insanlar olmaktadır.

Acaba bütün sıkıntı haksız yere örgütlerinden atılmış olan birkaç kişinin haksızlığa uğramış olmasından mı doğmaktadır? Kuşkusuz sorunu bu kadar basite indirgemek olanaklı değildir ve bu hiçbir şeyi açıklamaz. Asıl böyle bir yaklaşımın varolmasının doğurduğu bir başka durum bilimsel gelişmeye karşı durmakta ve sosyalist partilerin revizyonist görüşlere saplanmalarına yol açmaktadır. Bu, parti çizgisiyle çatışıldığında siyasal hayatın bitmesi tehlikesinin insanın karşısına dikiliyor olması ve bunun herkes tarafından biliniyor olmasıdır. Herhangi bir partideki aksaklığa karşı çıkacak olanın siyasal hayatının bitebileceği endişesini içerisinde taşıması demek, görüşlerini hiçbir saygıya düşmeden ortaya koyamaması demektir. Bu durum insanlarda doğal olarak görüşlerini mümkün olduğu kadar parti çizgisine uydurma eğilimini de yaratır. İşte bu kaygı içerisinde görüş üretenin bilimsel yöntemden de gittikçe daha fazla kopması ve sonunda dogmatik bir yaklaşım biçimine ulaşması zorunluktur. Kaygıları dolayısıyla görüşlerini parti çizgisine uydurmaya çalışan ya da zorlayan dogmatizme sürüklenirken, görüşlerini değiştirmeden parti çizgisine uyum göstermek suretiyle sahtekârlığa sürüklenenler de olmaktadır. Bunlar sıralarını beklemekte ve yetkin pozisyonlara ulaştıklarında hasımlarını tasfiye etmeyi başarırlarsa geçmişi mahkum etme yoluna gitmektedirler. Bu durum da sosyalist partilerde az rastlanan bir şey değil. Parti içerisinde böyle ilişkilerin varolduğu bilindiği ölçüde giderek çoğunluk açısından da gizli görüşler taşıyanların ortaya çıkarılıp partiden ihraç edilmelerinin yollarının bulunması zorunluluk haline gelmektedir. Parti böyle bir konuma ulaştıktan sonra artık bu partiden geleceğin toplumunun öncüsünü oluşturması beklenemez. Bu durum partideki tüm sosyalist ilişkilerin yıkılması anlamına gelir.

Bilime sadık kalabilmenin yolu —eğer hiçbir kaygı taşımadan görüşlerin en açık biçimde ortaya konulması ve herşeye eleştirel yaklaşılabilmesi için bunun güvencesi— ancak sosyalist partinin de bilimin kendisinin tekelinde olmadığını kabul etmesi ve dolayısıyla kendi dışından da bilimsel açılımların olabileceğini tanımasıdır. Böyle bir pozisyonu benimseyen sosyalist parti kendi içerisindeki bilimsel gelişmeyi güvence altına almış olur. Zira bu partide açık tartışmadan kimse çekinmez ve görüşlerini hiçbir kaygıya yer vermeksizin ortaya koyar. Bu durumda parti açısından bilimsel gelişmenin olmazsa olmaz koşulu yerine gelmiş olur. Bu elbette açık tartışma olduğunda parti çizgisi mutlaka bilimsel olur diye bir zorunluluğu ortaya getirmez. Ama bilimin gelişebileceği alan açılmış ve yeteneğine göre de bilimin gelişmesi olanaklı kılınmış olur.

Sosyalist partinin **bilimin kendi tekelide olmadığını benimsemiş olması demek, kendi dışındaki örgütlenmeyi de tanıması** demektir. Parti üyeleri bilirler ki, parti çizgisiyle ters düşmek görüşlerini hayata geçirmek açısından hiçbir engel ortaya koymamaktadır. Sosyalizmi savunan temel üzerindeki görüşlerin parti içerisinde kabul ettirilmesi olanaklı olmaz ve bu eylem birliğini bozacak ölçüde parti çizgisine ters düşecek olursa, bunları parti dışında da savunmaya devam edebilmek ve bu görüşler etrafında ör-

gütlenerek hayata geçmelerini sağlamak şansı mevcuttur. İşte böyle bir durumda parti içerisinde en canlı tartışmalar cereyan eder. Gene bu durumda parti kendini dışarıdan denetleyen ve rekabet eden güçlerin varlığı koşulunda yığınlara karşı olan sorumluluklarına daha sıkı sarılmak zorunda olur.

Toplumda varolan yasallık sayesinde bilimi ve siyaseti tekeline geçirmiş olan partinin, diğer türden yığın örgütlerini de teke indirdikten sonra temsil ettiği yığınlardan kopmaması çok zor bir olaydır. Zira kendisini yığınlardan aldığı destekle değil de, yasal ve toplumun üzerine yükselmiş olan ordu ve polis gücüyle korumakta olan partinin bu yığınlara her dakika hesap vermesi ve onların eğilimlerini sürekli gözönünde bulundurması çok zorunlu olmaz. Nasıl olsa tepkiler büyük boyutlara ulaşmadığı müddetçe, parti yasalardan ve diğer kurumlardan aldığı güçle ikitidar olmaya devam eder. İşte bu konuma ulaşan bir partinin yığınların yaratıcı inisiyatifini de ortadan kaldırdığını görürüz. Yığınların yaratıcı inisiyatifinin ortadan kalkmış olduğu ilk anlarda gözle görülür biçimde olmadığından partiler de kendilerinin nereye ilerlemekte olduklarını birtakım sonuçlar ortaya çıkmadan göremiyorlar. Ancak bu teorik analiz yoluyla görülüp kavranılabilecek bir şeydir. Ekonomist bakış içerisine düşmüş olanların kendilerinin hayatı planladıkları takdirde, yığınlarda üzerlerine düşen belirlenmiş görevleri yerine getirdiler mi, herşeyin iyi gideceğine inanmaları da doğaldır. Ne var ki devrim yapan, partinin önderliğindeki yığınların yaratıcı girişimleriyse bunun devrim sonrasında da devam etmesi en büyük zorunluluktur. Yığınları sürekli politik alana çekmeyen ve hatta bunun yerine yığınlara belirlenmiş olan üretim görevlerinin yerine getirilmesini yükleyen bir partinin toplumu durma noktasına doğru sürüklemesini kimse engelleyemez.

Bugün Gorbaçov tam bu duruma işaret ediyor. Sovyet toplumunun başlangıçlarda sağlamış olduğu büyük hamleler artık çok gerilerde kaldı. Sovyet ekonomisinin büyümesi yıllardır yüzde ikinin civarında dolaşıyor ki, bu emperyalistlerin sağladığı gelişmeden ileri değil bazı durumlarda geridir de. Bu gerçeği şimdiye kadar gelen başka yöneticiler de gördüler ama düzeltme yolunu daha fazla disiplinde aradılar. Halbuki varolan disiplin biçimidir ki t oplumu bu durgunluk noktasına getirmiştir. Her türlü yapılanmanın teke indirilmiş olduğu durumda yukarıda açıklamış olduğumuz çerçeve nedeniyle canlı bir yaşamın olması, sosyalist insanın gelişerek kendi öz disipliniyle, sosyalist kalkınmanın gereklerini yerine getirmesi beklenemez. Böyle bir özdisiplin belil bir kültür sorunudur ve gelişmesine uygun ortam varsa ortaya çıkar. Sosyalist insanın yaratılmasında ciddi adımlar atılmadığı müddetçe yığınlarda özdisiplinin gelişmesi de ancak bir hayal olur. İşte o zaman üretim için gerekli olan disiplin yasalar yoluyla sağlanılmaya çalışılır. Ama sosyalist insanın yaratılması için gerekli kültürel ortamın yasalarla sağlanılması olanaklı değildir. Bu ol insanlarda hiç bir dönüşüme yol açmaz. Böyle olmadığını sosyalist ülkelerin tarihleri ortaya koydu.

Disiplin çağrılarıyla toplumun canlanamayacağını gören Gorbaçov, gerçeğe daha uyan bir noktanın üzerine gitti: Demokrasi sorunu. İşte toplumu her alanda yeniden canlandırabilecek olan anahtar budur. O Kruşçev gibi, kendinden önce geleni asıp kesmekle suçlayarak dar bir alanda sorun çözmeye kalkışmadı. Tersane kişiden öteye geçerek toplumun şekillenmesine yöneldi ki, doğru olan da budur. Buna neden gerek gördüğünü ise kendisi en açık biçimde ortaya koyuyor: Sovyet toplumu durma noktasına tek tek kişiler yüzünden değil, varolan yapı yüzünden gelmiştir. Bu her türlü örgütlenmenin teke indirilmiş olduğu yapı, bilimsel üretimin önünü tıkadığı gibi, yığınların yaratıcı inisiyatifinin de ortadan kalkmasını getirmiş, kültürel alanda varolan durgunluk, ekonomik alanda artık çekilmez boyutlara ulaşmıştır. Gorbaçov'un esas sorunu ekonomik alandan kaynaklansa da, toplumsal canlanmanın gerçekleşmediği durumda başarılı adımlar atmanın olanaksızlığını kavradığı içindir ki, demokrasi ve dolayısıyla da açıklık sorununu gündeme getirmiştir. Açıklık elbette ki, demokrasinin başta gelen şartıdır. Tartışabilmek için bilgilenmiş olmak gerekir.

Ancak bunları ilan etmiş olmak yetmez. Bunun geri alınamayacak bir yapısallığından da tanınması gerekir ki, gerçek canlı bir ortam ortaya çıkabilsin. Bu yapısallık kapitalizmin geri getirilmeye çalışılmasına olanak tanımayacak ama gene de bir arada bulunamayacak olan her türül farklı görüşün siyasal düzeyden başlayarak her düzeyde örgütlenme hakkının tanınması olacaktır. Gorbaçov reformlarını böyle bir gelişmeyle tamamlayamadığı müddetçe sosyalizmin özgür gelişimi sağlanmış olmayacaktır. Her düzeyde örgütlenme hakkının varolduğu durumda, gerçekten yığınların çıkarlarını temsil etmekte olan örgütler, Sovyetler çerçevesi içerisinde çoğunluğu sağlayacaklar, bu gereği yerine getiremeyenler ise azınlığa düşme durumunda olacaklardır. Bu SBKP için de ciddi bir ileriye atılım nedeni oluşturacaktır. Bugüne kadar yığınlara açık hesap verme durumunda olamamış olan parti, bu sorumluluğun ağırlığını üzerinde duyarak kendisini yenileme zorunluluğu duyacaktır. Her alanda yığınları yeniden kazanmak için sürdürülecek olan kampanyalar, açık tartışmayı ve yığınların siyasete aktif katılımını sağlayacaktır. İşte böyle her alanda sürdürülecek olan kampanyalar, yığınların siyasal ve kültürel gelişimlerinin temelini oluşturacaktır. Böyle canlı bir toplumda her alandaki üretim de eşi görülmemiş boyutlara ulaşır. Böyle canlı bir toplum karşısında kapitalizm kendisini savunabilecek, yığınlar gözünde izafi haklılık kazanabilecek gerekçeler bulamaz. İşte bu durumda kapitalizm adım adım toptan çöküşe sürüklenmekten de kurtulamaz.

★

Gorbaçov Neleri Değiştirmek İstiyor?

A.SARIALİ

Gorbaçov iktidara gelişinden bu yana iki yıl dört ay oluyor. Gorbaçov'un iktidara gelmesinden sonra gerek iç, gerekse dış kamuoyunda yaptıklarına ilişkin birçok iddia ve yorum da bulunmaktadır. Kimileri zaten kendilerinin yıllardır söylediklerini artık Gorbaçov'un da söylediğini, kimileri yeni çarların en yenisinin Gorbaçov olduğunu, kimileri Gorbaçov'un ne kadar doğru söylerse söylesin tek ülkede sosyalizmin olmasını başaramayacağını ve zaten Gorbaçov'un yeteri kadar Stalin'i mahkum etmediğini söylerken, kimileri de Sovyetler'deki politikaya her dönem sadık olduklarını söyleyerek şimdi de Gorbaçov'u destekliyorlar. Ama Sovyetler'de olan olayın ne olduğu acaba bu karmaşa içinde ne kadar kavranabiliyor? Bu karmaşa uluslararası düzeyde de varlığını sürdürüyor. Batı'da bazı sol çevreler Sovyetler Birliği'nde bugün başlamış olan değişiklik ve "**glasnost**" politikasının uluslararası ilişkilerde bir yumuşamaya neden olacağını savunurken, yine bazı sol çevreler "sertlikten" taviz vermenin emperyalizme yarayacağını söylüyorlar. Sol cenahta bunlar olurken, "hür dünya" savunucuları da Sovyetler'de bugün oluşturulmaya çalışılan politikaların sonucunda meydana gelen bir yumuşamanın batıyı kandırmayı amaçladığını, o yüzden de batının bu politikalar karşısında eski tutumundan vazgeçmemesini savunuyor. Tüm bu sekter ve vesvese kokan anlayışları bir yana bırakacak olursak acaba gerçekte ne değiştirilmek isteniyor.

"Bununla birlikte biz şunu da görüyoruz ki, iyiye doğru dönüşümler ağır gitmekte, yenilenme işi sandığımızdan çok daha zor bir süreç olarak karşımıza çıkmakta ve toplumda biriken sorunların nedenlerinin, daha önceleri sandığımızdan çok daha derinlerde yattığı görülmektedir. Yenileşme çalışmalarını derinleştirdikçe biz bu sürecin boyutlarını ve önemini de o ölçüde daha açık görebiliyoruz. Geçmişten miras kalan yeni yeni çözülmemiş sorunlarla karşı karşıya geliyoruz."[1]

Evet yukarıda görüldüğü gibi Gorbaçov iki yıllık iktidarında verdiği mücadeleyi ve bundan sonraki süreci böyle belirliyor. Gorbaçov iktidara geldikten sonra önce işe Sovyet toplumunda varolan durgunluğu ve ekonomideki geriliği gidermeye yönelik çabalarla işe başladı. **"Belirli bir aşamadan sonra gelişme hızı düşmeye, zorluklar ve çözülmemiş sorunlar birikmeye başlamış, tıkanıklık ve sosyalizme yabancı başka olgular ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar ekonomiyi, sosyal ve manevi alanları ciddi biçimde etkilemiştir."**[2] Sovyet ekonomisinin bugünkü içinde bulunduğu durum öyle bir noktaya gelmiştir ki, durumu Gorbaçov'un belirttiği gibi, ciddi kelimesiyle ifade etmekten başka çare yoktur. Pravda'da çıkan bir yazıda Sovyet ekonomistleri kendi ekonomilerindeki son durumu şu rakamlarla ifade etmektedirler. Bugünkü Sovyet ekonomisinin durumunu anlamak için 1980'lerin ilk yarısındaki performansıyla kıyaslayacak olursak, 1980'lerin ilk yarısındaki performansı ancak 1970'lerin ortasındaki performansa eşittir. Yine büyüme hızı onbirinci plan döneminde yüzde üç düzeyinde, kişi başına düşen milli gelir artışı ise 1,7'ye gerilemiş durumdadır. Batı ülkeleriyle bugün varolan ticaretine gelince, son bir yıla kadar olan süreçte her geçen yıl daha gerileyen bir rota izlemiştir. Batıya yapılan ihracatta sınai malların payı sürekli azalmaktadır. 1974-75 yıllarında yüzde 27,3'ten 1983'de yüzde 12,9'a gerilemiştir. İhracatta bir istisna olarak sadece doğal gaz ve petrol satımından önemli döviz elde edilmekteydi ama o da son yıllardaki petrol fiyatlarındaki düşme nedeniyle önemli ölçüde azalma göstermektedir. Bu olumsuz duruma karşı bugün uygulanmaya çalışılan ve onbirinci plan dönemi ve ondan sonraki dönemler için geçerli olacak ekonomik politikayı şöyle özetlemek mümkündür. Onbirinci plan döneminde varolan yüzde üçlük yıllık büyüme hızı önümüzdeki yıllarda yüzde dördün üzerine çıkarmak, bu gelişme hızını ikibin yılına kadar istikrarlı bir şekilde takip ettirmek: Ekonomideki tıkanıklığın birinci önemli nedeni, batıyla dünya pazarlarındaki rekabet gücünü kaybetmekten kaynaklanmaktadır. Bunun ana nedeni ise mevcut teknolojinin kendini geliştirip yenileye-

meyerek geri bir konumda olmasıdır. Bu konuda Başbakan Nikolai Ryzkov şöyle diyor: **"Bir vurgulamayı da özellikle"** "ürün kalite standartları" **konusunda yapmak isterim. Bu bizim hemen harekete geçirebileceğimiz en önemli rezervlerimizden de ötede birşeydir. Teknolojik ilerlemenin hızlandırılması yüksek standartlara ulaşmadan mümkün değildir. Dizayn yanlışları, teknolojiden sapma, düşük kalite hammadde kullanımından ve bitim işlerindeki eksikliklerimiz, dolayısıyla büyük üretim ve moral kayıplara uğradık."** Bugüne kadar olan plan hedeflerinin öngördüğü hammadde, aramalı, dışsatımı gibi daha geri ve gelişmeye açık olmayan sektörlerin yerine yeni plan hedeflerinde modern sınai ürünleri, özellikle makine dışsatımı yapan bir yapının oluşturulması esas alınmıştır. Bu plan hedeflerini başarıya ulaştırabilmek için planın kendi mantığında da önemli değişikliklere gerek görülmüştür. Bu konuda yapılan en önemli değişiklik merkezi planlama dahilinde, yerinde yönetimlere de belli bir ağırlık verilmesidir. Buna bağlı olarak işletmelerin yönetimlerini de kendi alt birimleri tarafından seçilir hale getirmek. **"İşletme yönetiminin her alanında demokratikliğin getirilmesi, işçi meclislerinin rolünün artırılması, aşağıdan kontrolün güçlendirilmesi ve kamu ekonomik kuruluşlarında denetlenebilirlik ve aleniliğin güçlendirilmesi."**[4] Ulusal düzeyde varolan planlama ülke ekonomisinin bir bütün olarak nasıl bir yol izleyeceğini temel araçlarını gereken yapı değişikliklerini ve yatırımların sektörel dağılımını sınırlandırmayla kendini belirleyecektir. "Ekonominin bir merkezden yönetiminde verimliliğin yükseltilmesi, partinin ekonomik stratejisinde başlıca hedeflerin uygulamaya alınmasında ve ulusal ekonomik gelişmede hız ve oranların belirlenmesinde merkezin rolünün güçlendirilmesi. Ancak alt birimlerin daha önemsiz etkinlik ve bağlantılarına merkezin burnunu sokmasının önlenmesi, kurum ve işletmelerin özerklik çerçevelerinin gitgide genişletilerek daha yüksek hedeflere varılmasında sorumlulukların artırılması..."[5] Yine plan hedefleri içerisinde getirilmeye çalışılan önemli bir değişiklik de ekonomide özendirici ve uyarıcı önlemler ortaya çıkarmak. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, işi sadece bu yanıyla aldığımız takdirde bu uygulama Sovyetler Birliği'nde ve sosyalist sistemin bütününde yeni değildir. Ama elde ettiği başarı oldukça düşüktür. Buradan şu sonucu çıkarmak sanırım yanlış olmaz. Sadece maddi ödüllendirme insanların daha şevkle çalışmasını sağlamada tek etken değil. **"İnsan oturduğu evi ancak kendisinin eviinin efendisi olduğunu hissederse düzene koyabilir."**[6] Cümlelerinde de ifade edildiği gibi üretim yapan kişi ürettiği malı kendisine ait birşeymiş gibi görmediği takdirde maddi ödüllendirme yeteri kadar teşvik edici olamamaktadır. Tam bu noktada şimdilik şunu belirtelim ki, bu ekonomik reform programı politik reformlarla desteklenmediği sürece kişi hep kendini geliştirmede dürtü olarak ekonomik özendirmeyle sınırlı kalacak, bu da istenen hedefe varmada engel teşkil edecektir.

Bu reformların politik içeriğini daha ileride ele almak üzere bırakırsak, eskiye nazaran ekonomik özendirme anlayışında da önemli değişikliklerin varolduğunu görüyoruz. Özendirme yalnızca üretim yapanlar için değil, verimliliği artırıcı yenilik getirenlere ve uygulayan yönetici-

lere de uygulanacaktır. İşletmeler düzeyinde ise başarılı işletmeler elde edilen kârların bir kısmını sosyal amaçlı harcamalara dönüştürebileceklerdir. Ayrıca işletmeler işçi alma, işçi çıkarma, ücretleri belirleme konusunda da yeni haklar elde etmişlerdir. **"Diğer bazı problemleri çözme zamanı gelmiştiri. Bir işletmenin ücret fonu ürünlerin satış gelirine bağlı olmalıdır. Böylece istem (talep) karşılığı olmayan, depo için üretimin de önüne geçilmiş olacaktır. Şunu da belirtelim ki, bu öneri sadece hafif endüstride kullanılacak değildir. Artık değersiz mal üreten işletmelerin personelinin pürüzsüz bir yaşama, prim ve kâr payı almalarına böylesi bir yaşamı sürdürmelerine katlanamayız."**[7] Yani, burada anlatılmak istenen net olarak şudur ki işçi ve yönetici ücretleri üretilen değil, satılan mala oranla artacaktır. Bu da pazarı olmayan gereksiz malın üretimini engelleyeceği gibi mal kalitesini de yükseltecektir. Gerçekten emeğinin karşılığını hak ederek alan işçilerin gelirinde bir düşmeye neden olmayacaktır.

Sovyetler Birliği'nde hizmetler sektörü genel olarak üretken olmaması nedeniyle çok ciddiye alınan bir sektör olarak görülmemiştir ve hep mevcut ekonomi içinde bir yük olarak düşünülmüştür. Bugüne kadar varolan hizmet sektörü ağırlıkla devlet tarafından oluşturulmuştur. Ancak hizmetlerin kalitesizliği geç ve yetersizliği sürekli eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca yasal olmayan ama varlığı bilinen birçok kişi bu sektörde uzun zamandan beri faaliyet göstermektedir. Yani hizmetler sektöründe yasal olmayan gizli bir ekonomi oluşmuştur dersek yalan olmaz. Bugün değiştirilen yasalarla bu durum devlet kontrolüne alınarak hizmet sektörünün devletin yanısıra bireysel, aile teşebbüsleri ve kooperatifler tarafından da sağlanabilmesi gibi bir kaygıya kapılmaya hiç gerek yoktur. Kooperatif kuruluşlarında da önemli değişiklikler yapılmış, en fazla elli ortağı olan kooperatiflere fiyatlandırma ve stratejilerini belirleme konusunda daha geniş yetkiler tanınması tartışılmaktadır. Kredi ve banka sistemindeki değişikliklere gelince, **"Kredi sistemi artık yararlı olmuyor."**. Lenin **"eğer finans politikamız başarılı olmazsa her radikal reformumuz başarısızlığa mahkumdur" demişti. Böyle olunca finans ve kredi organlarının esas ve örgütlenişini ve çalışma yöntemlerini temelden değiştirmeliyiz."**[8] Sovyetler'de bugün kredi ve banka sistemi bu bakış açısına uygun bir tarzda yeniden örgütlenmektedir. Krediler artık batma durumundaki şirketlerin ve kuruluşların sübvansiyonu ve bağışı olmaktan çıkmıştır. Yeni uygulamada işletmelerin daha farklı bir politikayla banka kredilerinden yararlanmaları ve finansmanda banka kredilerine dayanmaları teşvik edilmektedir. Ancak, bu zamana kadar varolan uygulamanın tam tersine verilen kredilerin faizlerinin paranın gerçek değerini yansıtacak şekilde belirlenmesi bir ilke olarak ağırlaştırılmıştır. Bu yapısal uygulamayla işletmelerde finansmanda esneklikle birlikte mali bir disiplin de sağlanacaktır.

Sovyetler'de dış ekonomik ilişkilerde de yeni bir reorganizasyona gidilmektedir. Buna yönelik ilk olarak tüm dış ekonomik faaliyetler arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Daha sonra Dışişleri Bakanlığı bünyesinde dünya ekonomisindeki gelişmeleri anbean belirleyeceki ve bu konuda Sovyet firmalarını uyaracak bilgi verecek uluslararası ekonomi bölümü kurulmuştur. Bütün bunlardan sonra bir de Dış Ticaret Bakanlığı kurum olarak yeniden organize edilmiştir. Bu organize sonrasında dış ticaretle ilgili kurumlara dünya pazarlarına girme, dış alım konusunda daha geniş yetkiler ve esneklikler tanınmıştır.

Bürokratik bir yapının artık gelenek haline geldiği bir durumda, her türden değişikliğe karşı direnen Sovyet Bürokrasisi tüm bu önerilen değişiklikleri kavrayıp, benimseyip, acaba uyum gösterebilecek mi? Yoksa tüm bu değişikliklerin ömrü çok kısa mı olacak?

Bilindiği gibi Gorbaçov yaptığı birçok açıklamada partiyi, bürokrasiyi ve devlet mekanizmasını bir bütün olarak donmuş ve tutucu olmakla nitelemektedir. Bazı konuşmalarında ise konuyu açıklarken daha da sert ifadeler kullanmakta, bürokrasi ve devlet mekanizmasından bahsederken hantallık, tembellik ve hergün artan yozlaşmadan bahsetmektedir. Bu durumun böyle oluşmasının nedenlerini ise şöyle saptamaktadır. **"Teorinin yaşamın her alanında varolan bütün çelişkileri tam ve net olarak yansıtmasıyla değerli olabileceğine ilişkin Leninist öğütler çoğu kez gözardı ediliyordu. Sosyalizme ilişkin teorik saptama ve öngörüler birçok bakımdan, toplumun bambaşka ödevler çözdüğü otuzlu, kırklı yılların düzeyinde kalmıştı. Gelişmekte olan sosyalizm, onun itici güçleri ve çelişkilerinin diyalektiği, toplumun reel durumu derin bilimsel araştırmaların konusu olmamıştır.**

Böyle bir durumun nedenleri çok eskilere uzanmakta, bilinen koşullar nedeniyle teori ve toplumsal bilimler alanında canlı tartışma ve yaratıcı düşüncenin ortadan kaybolduğu otoriter değerlendirme ve görüşlerin yalnızca yorumlanabilecek dokunulmaz doğrular sayıldığı somut tarihsel dönemden kaynaklanmaktadır."[9] Bu uzun alıntı sanırım çok uzun bir zamandır sosyalistlerin duymak istemelerine rağmen bir türlü duyamadıkları sözlerdir. Her şeyi bir yana bırakacak olsak dahi bir realitenin resmi ağızlardan böylesi tespit edilmesi dahi önemli bir adımdır. Yine Sovyetler Birliği'nde yapılmak istenen ve belki de işin can alıcı noktalarından birini oluşturan çok önemli bir reform da partinin yerel düzeydeki yöneticilerinin çok aday arasından gizli oy açık sayımla seçilmesi önerisidir. **"Ülkede yönetimin açık, halk önünde seçimi için belirli bir deneyim kazanıldı. Şöyle ki; 1983 yılından bu yana Krasnodarsk bölgesinde, kollektiflerin ve temel parti örgütlerinin görüşleri hesaba katılarak sekizbinbeşyüzü aşkın insan yönetici görevler üstlendi. İkiyüz aday da emekçilerin desteğini alamadı ve reddedildi. Başka yerlerde de buna benzer deneyimler elde edildi. Bütün bunlar halk tarafından uygun karşılandı ve çalışmanın sonuçları üzerinde olumlu etkisini gösteriyor."**[10]

Son zamanlarda yapılan önemli değişikliklerden biri de ülkedeki rejim karşıtlarını burjuvaziye propaganda malzemesi veren akıl hastanelerine, sürgünlere göndermek yerine onları tekrardan topluma kazanmak için çalışmalar yapılıyor olmasıdır.

Gorbaçov'un daha yeni sayılacak iki yıllık yönetimi, bu çok önemli ve yapılması zorunlu hale gelen değişik-

likleri yapmaya çalışırken bilinmektedir ki, önemli sayılabilecek bir direnmeyle de karşı karşıya kalmaktadır. Bu direnmenin politbürodan başlayarak partinin ve devletin muhtelif kademelerine kadar yayıldığını söylemek mümkün. İki yıllık süreç içerisinde Gorbaçov politbüroya kısmen hakim olmuş olsa da partinin genel hiyerarşisine daha hakim görünmüyor. Bunun en belirgin örneği, parti yöneticilerinin gizli seçim ve çok aday arasından gelme önerisi bugüne kadar yaygın olarak yalnızca Sibirya'da uygulanabildi. Önümüzde (haziranda) yapılacak birçok cumhuriyet ve özerk bölgedeki seçimlerin nasıl olacağı daha kesin olarak belirlenmiş değil. Gorbaçov'un bu reformlarına hele hele seçimle ilgili önerilerine muhalefet eden unsurların başını partinin şimdiki iki nolu adamı Yigor Ligaçev çekmekte. (Sovyetlerde iktidara her geleni desteklemeyi adet haline getirenler bu ismi akıllarında iyi tutmalıdırlar. Belki de ileride Ligaçevci olabilirler.) Ligaçev 1980 Nisan'ında Gorbaçov'dan bir ay sonra politbüroya seçilmeyi başardı. Bu seçim Konstantin Çernienko'nun ölümünden hemen sonra politbüronun on üyesi arasında yapılan bir seçimle oldu. Aslında bu seçim uzun süredir yürürlükte olan bir anlaşmanın sonucuydu. Parti seçimlerinde el kaldırarak ve çok adaya gerek olmayan uygulamanın en katı savunucusu bugün Ligaçev'dir. Bugünden Gorbaçov-Ligaçev çekişmesinin nasıl sonuçlanacağını söylemek erkendir.

Gorbaçov'a böylesi muhalefetlerin ve direnmelerin olduğu her söylendiğinde hemen akla Kruşçev ve onun sonu gelmekte. Fakat bu benzetme kesinlikle bir gerçeği ifade etmiyor. Kruşçev iktidara geldiği andan itibaren hiçbir zaman Sovyet toplumunu böylesi köklü değişikliklere hazırlamak gibi bir amacı yoktu. Kruşçev sadece karşısına Moskova bürokrasisini aldı. Bürokrasiye karşı aldığı tedbir ise sadece bakanlıkların sayısını azaltarak doksaniki yöresel ekonomik konsey (Savnarkhozy) kurmuş, ekonomik kararların alınmasında bu konseylere özerklik tanımıştı. Bu durumu tam olarak şöyle tanımlamak yanlış olmaz kanısındayım. Bürokrasi içindeki yetkileri Moskova bürokrasisinden yerel bürokrasilere kaydırmak. Bunun sonucu olarak da Kruşçev Moskova bürokrasisinin en seçkinlerinden olan Leonid Brejnev tarafından düşürüldü. Gorbaçov ise bürokrat gruplardan birini tercih etmek yerine bürokrasi denen yozlaşma ve tıkanıklığın bütününe tavır almaktadır. Ayrıca daha da ileri giderek bu zamana kadar hiçbir parti yöneticisinin adını dahi ağzına almadığı partinin değiştirilmesi gerektiğini vurgulayarak partiyi en sert biçimde eleştirmektedir. Son yapılan Merkez Komite toplantılarından birinde Gorbaçov, **"Demokrasiye hava gibi ihtiyacımız var. Ya demokrasiyi kurarız ya da reform projelerimiz tıkanır"** demektedir. Bu gayet net olarak ifade edilmiş belirlemeye rağmen bütün Sovyet toplumunda bu tespitlere destek verecek büyük bir hareketliliğe rastlanmıyor. Bunu uzun zamandır kitleleri donuklaştıran ve gittikçe politikanın kendilerinin değil, profesyonellerin işi olduğuna inandıran bir politikanın sonucu olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz. Çok uzun zamandır tabandan bir hareket başlatarak yönetenleri denetlemeyi unutmuş bir toplum kolay kolay kendisine hayatiyet verecek olsa da bazı önerileri sıcak karşılayamıyor. Tabanda varolması gereken potansiyelin tek güvencesi demokrasidir. Kadınların kendi haklarını aramak için yürüyüşler yapması, öğrencilerin gösteri yapması, işçilerin greve gitmesi, farklı görüşlerin birarada yaşayarak birbirleriyle tartışıyor olması o toplumun canlılığını yaratacaktır. Böylesi durumlardan korkmak yerine olması gerekenin bunlar olduğunu bilerek bu hareketliliğin anarşizme değil, toplumun sağlıklılığa kavuşmasının sigortaları olduğunu bilmek gerekir.

Bugün gelinen noktada tüm bu aktarmalardan sonra sanırım şu hatırlatmaları yapmak ve şu soruları sormak yararlı olur. Çok değil, bundan iki yıl önce bile "Sovyetler Birliği'nde üretimin gerek miktar, gerekse kalite bakımından emperyalist sisteme nazaran düşük olduğunu bunun nedeninin ise sistemdeki yozlaşma, rüşvet, bürokrasi, merkezi plandaki hatalar" olduğunu söylediğimizde bize cevap olarak "sosyalizmde bürokrasi yoktur. Sovyetler Birliği de sosyalist bir ülkedir. O nedenle orada da bürokrasi yoktur, merkezi planlamanın olduğu yerde üretim düşmez, bazı doğa koşulları nedeniyle zaman zaman üretimde azalma görülmektedir" denilmekteydi. "Sovyetler Birliği'nde demokrasinin pek de iyi işlemediğini" söylediğimizde bizlere cevap olarak bizim "iflah olmaz küçük burjuva" anarşistleri olduğumuzdan sosyalizm demek demokrasi demektir ilkesini anlayamadığımızı, ülkenin sosyalizmin yolunda ve dev adımlarla ilerlediğini, ülkede üç-beş karşı devrimci dışında (bunlardan biri de Gorbaçov herhalde) herkesin durumdan memnun olduğunu söylüyorlardı. "Afganistan sorununda işin pek sosyalizme uygun çözülmediğini söylediğimizde", "Afgan devriminin, Sovyetler Birliği'nin dünya devrimcilerine 1 Mayıs hediyesi olduğunu, ülkede direniş falan olmadığı gibi oradaki işlerin kötü olduğunu, CIA ajanlarının yaydığını o nedenle de bizlerin batı gözlüklerini çıkarmamızı" öğütlüyorlardı.

Bugün gelinen noktaya bakınız ki, meğerse geçmişte hiç bunlar söylenmemiş ve olmamış gibi birileri geçmişe ilişkin hiçbir özeleştiri yapmadan şimdi rahatlıkla aynı şeyleri söyleyebiliyorlar.

Dipnotlar:
(1) SBKP MK Ocak 1987 Plenumuna sunulan Politbüro raporu Fransızca metninden.
(2) Adı geçen metin
(3) Başbakan Nikolai Ryzkov'un 3 Mart 1986 günül raporundan.
(4) Gorbaçov'un SBKP 27. Kongresinde okuduğu raporundan
(5) Gorbaçov'un SBKP 27. Kongresinde okuduğu raporundan
(6) SBKP MK Ocak 1987 Plenumuna sunulan Politbüro Raporundan
(7) Gorbaçov'un SBKP 27.Kongresinde okuduğu rapordan
(8) Gorbaçov'un SBKP 27. Kongresinde okuduğu rapordan
(9) SBKP MK Ocak 1987 Plenumuna sunulan Politbüro raporundan
(10) SBKP MK Ocak 1997 Phemunuma sunulan Pülitbüro raporundan

★

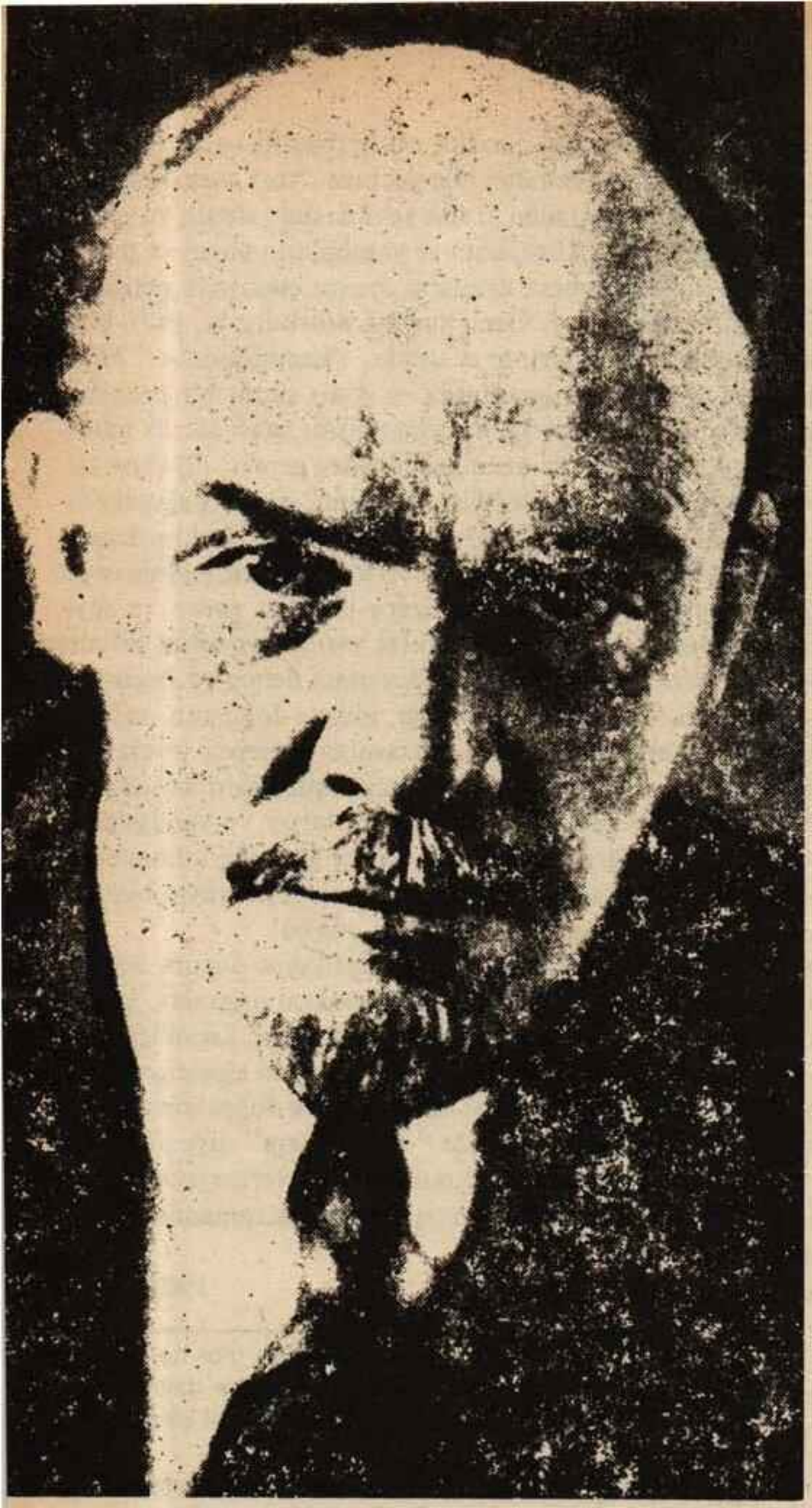

Yığınların Kendiliğinden Davranışı ve Sosyal-Demokrasinin Getirdiği Bilinç

Kendiliğinden Atılımın Başlaması

V.İ.LENİN

1985 yıllarında öğrenim görmüş Rus gençliğinin Marksist teoriye duyduğu genel hevese ve bağlanışa dokunmuştuk. 1986'da Petersburg'daki ünlü endüstri mücadelesiyle başlayan işçi grevlerinin genel bir karaktere bürünmesi de aynı döneme rastlar. Bu grevlerin bütün Rusya'ya yayılması, yüzeye çıkan halk hareketinin ne denli derin olduğunu açıkça gösteriyordu. İşte "kendiliğindenlik unsuru"nu her şeyden önce bu grev hareketlerinde bulabiliriz. Yalnız kendiliğindenliğin de çeşitleri vardır. Rusya'da 1870 yıllarında da 1860 yıllarında da hatta 19'uncu yüzyılın ilk yarısında da grevler olmuştur. Makinelerin kendiliğinden davranışlarla kırılıp parçalanmasına yol açan grevler. O günden bu yana işçi hareketi öylesine ilerlemiştir ki, o zamanki "ayaklanmalar"la karşılaştırılınca 1980 sonrası grevlerini "bilinçli" olarak niteleyebiliriz. Bu da bize gösteriyor ki "kendiliğindenlik unsuru" aslında bilinç'in ilk ve bir çeşit gelişmemiş şekli, embriyon halindeki biçimidir. Zaten ilkel ayaklanmalar bile belirli bir bilinç uyanışını dile getiriyordu: İşçiler kendilerini ezen rejimin yıkılmazlığına olan köklü inançlarını yitiriyorlar, ortak ve el ele direnme zorunluluğunu... anlamaya demiyorum ama hiç değilse duymaya başlıyorlar ve resmi otoritelere bağlılık ve kölece boyun eğmeden kesin olarak vazgeçiyorlardı. Gene de bu hareketler bir mücadele olmaktan çok daha fazla,bir umutsuzluk gösterisi ve öc alma atılışıydı. 1890 sonrası grevleri ise çok daha fazla bilinç kıvılcımlarıyla dolu: Belirli konularda kesin istekler ve hak davaları ileri sürüyor, en elverişli an tartışılıyor, başka yerlerdeki örnekler ve durumlar inceleniyor, vb.. İlk başkaldırımlar sadece, ezilen insanların isyanı idiyse sistemli grevler, sınıf çatışmasının embriyonları, ama sadece embriyonları, bir çeşit başlangıç idi. Bu grevler aslında, henüz sosyal-demokrat değil, trade - union'cu bir mücadeleydi, patronlarla işçiler arasındaki karşıtlığın uyanışlarıyla bugünkü sosyal ve politik düzenin bütünü arasındaki bu uyuşmazlığın tam ve kesin bilinci, yani sosyal-demokrat bilinç yoktu, olamazdı da. Bu bakımdan 189(sonrası grevleri, önceki "ayaklanmalar"a göre büyük bi

ilerlemeyi temsil etmelerine rağmen bir kendiliğinden hareket olarak kalmışlardır.

İşçilerde sosyal-demokrat bilinç henüz olamazdı, demiştik. Bu bilinç onlara ancak dışarıdan gelebilirdi. Bütün ülkelerin tarihi bize gösteriyor ki, yalnız kendi gücüyle, işçi sınıfı ancak trade-union'cu bilince ulaşabilir, yani patronlarla mücadele etmek ve hükümeti işçi çıkarlarına uygun kanunları çıkarmaya zorlamak için sendikalarda birleşmek gerektiği kanısına varabilir ancak.(1) Sosyalist doktrince entellektüeller, aydınlar, egemen sınıfların öğrenim görmüş temsilcileri tarafından işlenip kurulmuş olan ekonomik, tarihsel ve felsefi teorilerden doğmuştur. Çağdaş bilimsel sosyalizmin kuruuları Marx ve Engels de, sosyal durumları bakımından, birer burjuva aydınıydılar. Tıpkı bunun gibi Rusya'da sosyal demokrasinin teorik doktrini, işçi hareketinin kendiliğinden büüyüp yayılmasından tamamiyle bağımsız bir şekilde, devrimci sosyalist aydınlarda düşüncenin gelişiminin doğal ve zorunlu sonucu olarak ortaya çıktı. Sözünü ettiğimiz çağda, yani 1895 yıllarında bu doktrin sadece "Emeğin Kurtuluşu" topluluğunun belirlenmiş programı olarak kalmıyor, devrimci Rus gençliğinin çoğunluğunu da kendi saflarına kazanmış bulunuyordu.

Böylece, bir yanda işçi yığınlarının bilinçli hayata ve bilinçli mücadeleye kendiliğinden uyanışı, öte yandan da sosyal-demokrat teori ile silahlanmış ve işçilere yaklaşmak istemiyle yanıp tutuşan devrimci bir gençlik vardı. Bu konuda, pek tanınmayan ve sık sık unutulan bir durumu önemle belirtmek gerekir: Bu dönemin büyük bir şevkle ekonomik ajitasyona girişen ilk sosyal-demokratları — ki Ajitasion Üzerine adlı broşürün gerçekten yararlı bilgilerine dayanarak çalışıyorlardı— bu ajitasyonu biricik ödevleri saymak şöyle dursun, ta başından beri Rusya sosyal-demokrasisini genellikle en büyük tarihsel grevlerin, özellikle de otokrasinin yıkılması görevinin beklemekte olduğunu bilerek hazırlanıyorlardı. Nitekim Petersburg sosyal-demokratları topluluğu 1895 sonlarında, sonradan bir polis baskınında ele geçtiği için yayımlanamayan yeni bir gazetenin ilk sayısını hazırlamış bulunuyordu. Başyazısında Rus işçi sınıfının tarihsel görevlerinin açıklandığı, bu arada da ilk hedef olarak politik hürriyetin kazanılmasının gösterdiği bu gazetede, yalnız Petersburg'dan değil Rusya'nın birçok başka bölge ve kentlerinden de işçi hareketleriyle ilgili haberler yer almaktaydı. Kısacası, 1890-1900 arası Rus sosyal-demokratlarının bu "ilk deneme"si mahalli bir gazete olmadığı gibi, basit "ekonomik" karakterde bir gazete de değildi. Grevci mücadeleyi otokrasiye karşı yönelmiş devrimci hareketle birleştirmeye ve bütün ezilenlerin gerici obskürantizm politikasının bütün kurbanlarının sosyal demokrasiyi desteklemelerini sağlamaya çabalıyordu. Basılıp yayınlanabilmiş olsaydı, hareketin o sıradaki durumunu bilenler hiç şüphesiz takdir edeceklerdir ki, başkent işçilerinin ve devrimci aydınların sonsuz sempatisini kazanacak ve geniş çapta dağıtılacaktı. Bu teşebbüsün başarısızlığı o zamanki sosyal-demokratların, devrimci deney ve pratik hazırlık yetersizliği yüzünden, günün çağrılarını cevaplandıracak güçten yoksun kaldıklarını göstermiştir. O zaman bu alanda çalışanların hazırlık eksikliklerini başlarına kakmak aklımızın ucundan bile geçmez. Ama hareketin geçmişteki deneylerinden pratik şekilde ders almak ve yararlanabilmek için, kusurların ve yanılgıların önem ve sebeplerini inceden inceye araştırıp ortaya çıkarmak gerektiği de şüphe götürmez. Gene bundan ötürüdür ki, 1895-1898 sosyal-demokratlarının o sırada, "kendiliğinden" hareketin daha başlangıçlarında en geniş çapta bir program ve bir mücadele taktiği hazırlanmasını haklı olarak mümkün gördüklerini de önemle belirtmek gerekir.(2) Oysa hazırlık yetersizlik ve eksikliği, devrimcilerin birçoğunda tamamiyle doğal ve kaçınılmaz olduğu için, özel bir kaygılanma uyandırmamalıydı. Görevler iyice belirlenmiş ve bu görevleri yerine getirmek üzere yeniden enerji ve şevk uyanmışsa, geçici başarısızlıklar yarı yarıya telafi edilmiş demektir. Unutulmasın ki, devrimci deney ve örgütlenme, yani organizasyon ustalığı, insana doğuştan verilmemiştir. Zamanla edinilen, kazanılan şeylerdir bunlardır. Yeter ki insan, bunun için gerekli nitelikleri kendi kendinde geliştirmeye yönelsin, kusurlarını ve yanılgılarını olanca açıklığıyla ve bilinçli şekilde götürüp bilmeye koyulsun! Devrimcilik alanında kusurunu kavrayıp bilmek, yarı yarıya düzeltmek demektir çünkü!

Ama bu bilinç kararmaya başlayınca durum değişti. Bazı kişiler, hatta bazı sosyal-demokrat organlar, kusurlarını fazilet diye görmeye, daha da kötüsü, kendiliğindenlik unsuruna kölece bel bağlayıp, boyun eğişlerini, yani kendiliğindenlik dinlerini teorik olarak doğrulamaya kalkıştılar. Çok yanlış şekilde "ekonomizm" diye nitelenen —Bu terim işin özünü ve muhtevasını vermeyecek kadar dardır— bu akımın bilançosunu yapmak zamanı artık gelmiştir.

1901 - 1902

---

(1) Trade-union'culuk, bazen sanıldığı gibi her türlü "politika"nın dışında değildir. Trade-union'lar daima belirli bir ajitasyon ve belirli bir (sosyal-demokrat olmayan) politik mücadele yapmışlardır.

(2) "İskra, 19'uncu yüzyıl sonlarında yetişen sosyal demokratların etkinliğini eleştirirken, o çağdaki şartların, gündelik işçi istekleri ve küçük hak davalarını destekleyen bir sınırlı mücadeleden gayrısına elvermediğini göz önüne almıyor." "Rus sosyal-demokratlarının organlarına Mektup'-'larında işte böyle diyor ekonomistler. Ama yukarıda zikrettiğimiz olaylar, "şartların elverişsizliği"nin gerçeğe taban tabana karşıt olduğunu gösteriyor. Sadece 1900'lerde değil 1825'lerde de, gündelik istekleri ve küçük hak davalarını destekleyen sınırlı bir mücadeleden gayrı bir mücadele için bütün şartlar bir araya gelmiş durumdaydı. Bütün şartlar evet, yöneticilerin hazırlık yetersizliğinden gayrı bütün şartlar. Bizdeki bu hazırlık eksikliğini açıkça görmek ve kabullenmek yerine, ideologlar, yöneticiler, ekonomistler tutmuş bütün suçu "şartların elvermeyişi"ne ve maddi ortamın hareketin yolunu hiç bir ideologun değiştiremeyeceği biçimde belirleyen etkisine yüklemeye kalkıyorlar. Bu da, kendiliğindenliğe kölece bir baş eğme değilse, "ideologlar"ın kendi kusur ve yanılgıları için besledikleri hayranlığı gösterir ancak.

★

Sosyalist Siyasal Bilinç ve Kendiliğindenlik

Nedret SENA

"İşçiler, hangi sınıfı etkilerse etkilesini, tiranlığın, baskının, şiddetin ve zulmün her örneğine karşı çıkacak şekilde eğitilmedikleri takdirde —dahası, başka bir açıdan değil, Sosyal-Demokrat bakış açısından karşı çıkacak şekilde eğitilmedikleri takdirde— işçi sınıfı bilinci gerçek siyasal bilinç olamaz." **(Lenin, Selected Works, v.I, s.145)**

Sosyalistler işçi sınıfının baskısız, sömürüsüz yeni bir dünyanın gerçekleştiricisi olduğunu öne sürerlerken, onun bunu kendi içinde bir sınıf durumunu koruduğu aşamada gerçekleştireceklerini düşünmezler. Kendi içinde, objektif olarak bir sınıf olmakla, kendi çıkarlarının nihai hedefinin ne olması gerektiğinin kavranması aynı şeyler değildir. Hiç bir bilince bağlı olmaksızın bir sınıf konumunda bulunuyor olmak, her zaman kendi konumunu net olarak tanımlayan ideolojik bir şekillenmeye ulaşmayı sağlamaz. Tersine, söz konusu toplumda egemen olan fikirler, alt sınıfların düşünüş biçimini de şekillendirir ve onlara, üst sınıfla uyumlu bir çerçeve kazandırır. Her sınıflı toplum, zor kurumlarının yanında böylesine bir ideolojik hegemonya sayesinde kendisini sürekli kılar. İdeolojik hegemonyanın kırıldığı/ortadan kalktığı durumda, zor kurumları da fonksiyonlarını sağlıklı olarak yerine getiremez, hatta hiç bir işe yaramaz hale gelebilirler.

Bu durum işçi sınıfı açısından da son derece geçerlidir. Bilimsel eğitimden yoksun kılınmış olan işçi sınıfının düşünüşünün toplumda egemen olan yargılar tarafından şekillendirilmesi asla zor değildir. Çıkarları burjuvazininkiyle her zaman taban tabana zıt olması dolayısıyla, ona karşı bir mücadeleyi sürekli kılmasına ve buna ait düşünüş öğelerini geliştirebilmesine rağmen, bunlar burjuvazinin egemen yargıları tarafından asimile edilebilirler. Batıdaki işçi sınıfının durumu buna çok iyi bir örnek teşkil etmektedir. Bu ülkelerde işçi sınıfı yüz yıl önce kendi içind ebir sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için bir sınıf haline gelmiş olmasına rağmen, bugün yeniden —burjuvaziye karşı belli bir düzeydeki mücadeleyi bırakmaksızın— burjuva ideolojisinin egemenliği altında yaşamaktadır. Demek ki, işçi sınıfı egemen sınıfın, kendi düşünüş biçimini şekillendirmesinden kurtulsa da, yeniden bu şekillendirmenin yeni biçimlerini benimseyebilmektedir. İşte bunun içindir ki, Lenin, işçi sınıfının "gerçek siyasal bilinç", yani sosyalist bilinç çerçevesinde **eğitilmesi** gerekliliğini vurgulamaktadır. Böyle bir tespit proletarya sosyalistlerinin görevlerinin neler olması gerektiğini de kuşkuya yer bırakmayacak bir açıklıkla ortaya koymaktadır.

Rus devrimi öncesinde olduğu gibi, işçi sınıfı mücadelesinin her döneminde, sınıfın varolan bilinciyle sosyalizme doğru ilerlenebileceğini, değişik biçimlerde öne sürmüş olanlar çıkmıştır. Bu anlayışlar değişik şekillerde ortaya çıksalar ve birbirlerinin zıddı konumlarda yer aldıklarını iddia etseler de, esas olarak genel bir **ekonomist** kavrayıştan üreyip gelirler. Marksizmin bu kaba yorumu, ideolojinin ve siyasetin yerini asla doğru tayin edemez. Bu kaba yoruma göre, üretim ilişkileri kendilerine uygun üst yapıları yaratırlar. Bu nedenle de işçi sınıfı **kendiliğinden** sosyalizme yönelir. Aslında kendiliğinden böyle birşey olmaz. İşçiler, kendilerini ezen sistemin devamlılığına olan inançlarını kaybetmeye, egemen sınıfa kölece boyun eğmekten vazgeçerek, topluca direnmenin gerekliliğini hissetmeye başlayabilir ve bu çerçevede grevlere ve hatta sisteme karşı başkaldırılara girişebilirler. Ama kendi çıkarlarının varolan sistemle olan uzlaşmazlığını göremedikleri ve bunu alternatif bir çerçeveye ulaştıramadıkları müddetçe sistemin kendilerine vereceği değişik türden tavizlerle, eski sistemin kendileri açısından daha rahat görünen koşullarda devam etmesine razı olurlar. İşçi sınıfı bunları tamamen kendi mücadelesinin ve konumunun öğrettiklerinden çıkarır. Kendiliğindenlik, kendiliğinden hareket ve bilinç işte budur. Böyle bir bilinç durumuna ulaşmak ideolojik hegemonya altında bulunulsa bile, kendine ait bir tohumu da içerisinde taşımak demektir. Ama tohumun yeşerip ürün vermesi bu sürece ait bilimsel bilgiyle olanaklıdır. Bu bilimsel bilgi de sosyalizmden başkası değildir.

Hiçbir bilimsel gelişme kendisinden önce gelenleri özümsemeden gerçekleşemez. İşçi sınıfı bilimi de, kendisinden önce ortaya çıkmış olan bütün bilimsel gelişmelerin bir ürünü olmuştur. İşçi sınıfının içerisinde bulunduğu konum ise bilimin ele geçirilmesini esas olarak olanaksız kılar. Bunun için Lenin, sosyalist bilincin işçi sınıfına dışarıdan taşınması gerektiğini söyler. **"Halbuki, sosyalizmin teorisi"**, der, **"aydınlar, mülk sahibi sınıfların eğitim görmüş temsilcilerinin geliştirdikleri felsefi, tarihsel ve ekonomik teorilerden çıkar."** (age, s.114) İşçi sınıfı ise

bu teorileri zenginleştirecek ölçüde yoğun bir eğitim sahibi olabilmekten varolan ilişkiler nedeniyle mahrum kılınmıştır. Bu nedenle de proletaryanın mücadelesini bilimsel bir çizgi üzerinde sürdürebilmesi, sosyalist bilinç sahibi olması, devrimci aydınlara sahip olabilmesiyle mümkündür. Bu sorun herkes tarafından aynı biçim içerisinde kavranmamaktadır. Kimine göre sosyalist bilinç işçi sınıfının kendiliğinden geliştirdiği mücadele içerisinden çıkar, kimine göre de, bu bilim bir kere ortaya çıkmış durumdadır ve bu nedenle artık işçi sınıfının bu görevin yerine gelmesi açısından devrimci aydınlara ihtiyacı yoktur. Farklı görünen bu iki yaklaşım biçiminden birincisi açık ekonomizmi temsil ederken, ikincisi dogmatizm dolayımıyla ona bağlanır. İşçi dalkavukluğu olan bu eğilim, bilimi bir kere ortaya çıktıktan sonra artık, din gibi korunması gereken, geliştirilmeye, kendini aşmaya ihtiyacı olmayan donmuş bir yapı olarak kavrar.

Sosyalizmin bilimi elbette ki, çoktan kurulmuştur. Ama bilim sürekli bir geliştirmeyi zorunlu kılıyorsa bu gene işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi içerisinde gerçekleşecek birşey değildir. Bilimsel gelişme, işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesinin bir eseri olamaz, zira, proleterlerin böyle bir faaliyet alanına geçebilmeleri olanaklı değildir. Elbette işçi sınıfının saflarından bilimsel gelişmeye katkıda bulunan tekil kişiler çıkmıştır ve bu amaçlı davranış içerisinde olan bir proletarya partisi böyle çok sayıda insanın ortaya çıkmasını sağlar. Ancak bu kişiler, bilimsel üretim faaliyetine proleter olarak değil, aydın olarak katılırlar. (Lenin)

Aydın düşmanlığı yapan işçi dalkavukları, ya da sınıf hareketinin sosyalist bilinç içerisinde gelişememiş olmanın tepkisini taşıyanlar bu yaklaşım biçimini işçi sınıfını aydınların hegemonyası altına sokmakla eleştirirler. Bu eleştiri temelden sakattır. Hiç bir aydını konumu kendi kendini tanımlayamaz. Bunu tanımlayacak olan hangi sınıfla bütünleşilmiş olduğudur. Kendi çıkarlarını işçi sınıfının çıkarlarıyla birleştirmeyi bilebilmiş ve bu anlamda, proletaryayı değil, kendini kurtarmak için işçi sınıfı mücadelesine katılmış bir aydının konumu ile işçi sınıfını kurtarmaya çalışan aydının konumları apayrı şeylerdirler. Birincisi sınıfın organik unsuru haline gelmişken, ikincisi sınıfın üstünde durur. Bu durumlarda sınıf kökeninin hiçbir anlamı yoktur. İşçi sınıfı da dahil olmak üzere, kişiler kendi sınıflarını inkar edebilirler. Bu anlamda işçi sınıfı saflarından çıkmış bir aydınla, başka sınıflardan gelen bir aydın arasında hiçbir fark yoktur. Her ikisi de sınıfın üstünde ya da içinde yer alabilirler.

Sosyalist bilimin, dolayısıyla sosyalist bilincin işçi sınıfının kendiliğinden hareketine dışarıdan taşınması sorunu, bilimsel üretimde aydınların fonksiyonu gibi dar bir alana indirgenemez. Bu işçi sınıfı mücadelesinin sosyalizm hedefine varabilmek için kazanması gereken karakteri de ortaya koyar. Lenin Kautski'den:

"Ama sosyalizm ve sınıf mücadelesi birbirinin içinden değil, yan yana ortaya çıkarlar... Bilimin taşıyıcısı proletarya değil, burjuva aydınlarıdır.. Bu nedenle, sosyalist bilinç, proleter sınıf mücadelesinin içinden kendiliğinden doğan birşey değil, dışarıdan taşınan birşeydir." (age. s. 121) sözlerini aktarırken işi burada bırakmaz ve onlara gerçek anlamını kazandırır. Lenin'in üzerinde durduğu, bu **"dışarı"** ve **"içeri"** kavramlarıdır. İlk bakışta "dışarı" aydınları, bilim dünyasını, "içeri" de işçi sınıfının kendiliğinden geliştirmiş olduğu mücadeleyi kasteder görünmektedir. Bu gerçekliğin sadece bir yanını oluşturmaktadır. Diğer yanı ise, sosyalist siyasal bilincin ve sosyalist mücadelenin nasıl gerçekleşeceği sorunudur:

"Siyasal sınıf bilinci işçilere **yalnızca dışarıdan,** yani **yalnızca ekonomik mücadelenin dışından, yalnızca işçilerle işverenler arasındaki ilişkiler alanının dışından getirilebilir.** abç. Bu bilginin elde edilebileceği tek alan, **bütün** sınıf ve tabakaların devlet ve hükümetle olan ilişkileri alanı, **bütün** sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiler alanıdır." **(age. s. 152-3)**

Görüldüğü gibi Lenin, **"bilincin dışarıdan taşınması"** sorununu sosyalist bilincin ve politikanın ne olması gerektiğine kadar genişletmektedir. Ama bu durum eklektik bir biçimde, aynı ifadeye iki anlam yüklemeyle ortaya çıkmamaktadır. Tersine, sosyalist siyasal bilincin, yalnızca işçi sınıfının kendi konumuyla bağımlı olmaması, bunun gerçek bir sosyalist bilinç olabilmesi için tüm sınıflar arasındaki, her türden ilişkiyi kapsayan bir bilgiye dayanan bir bilinç olması zorunluluğundan doğmaktadır. Zaten hiçbir politika, bir toplumda var olan ilişkilerin tümünü gözönünde bulundurmadan etkin konum kazanamaz. Sosyalist bilimin üretilmesi tüm bu ilişkileri gözönünde bulundurmayı ve bunlara ait bilgiyi derlemiş olmayı gerektirdiği kadar, proletaryanın eğitilmesi de bunlara dikkatinin yöneltilmesiyle olanaklı olacaktır.

Proletaryanın yalnızca kendi konumundan ve kendisinin burjuvaziyle olan ilişkişinden çıkarak tüm bir toplumu kavraması olanaklı olmadığı gibi, mücadelesini de yeni bir dünyanın gerçekleştirmesine ulaştırması da olanaklı olmaz. Onun için Lenin politik bilincin, proletaryanın sürdürmekte olduğu ekonomik mücadelenin içinden değil, "tüm sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiler alanından" elde edilebilecek bir şey olduğunu anlatıyor. Bu ilişkiler alanı yalnızca yönetim ilişkilerini değil aynı zamanda, yeni bir dünyanın gereği olacak olan her alanı kapsıyor. Böylece sosyalist bilinç, siyasetle sınırlanmayıp, tam bir dünya görüşü olarak şekilleniyor:

İşçiler, her bir **toplumsal sınıfı, onun entellektüel, ahlaki ve siyasi ifadelerinin** tümü **içerisinde somut ve hepsinden önemlisi güncel, siyasal gerçekler ve olaylardan çıkarak gözlemeyi öğrenmezlerse; nüfusun** tüm **sınıf, tabaka ve gruplarının yaşam ve faaliyetlerinin materyalist tahlil ve değerlendirmesini yapmayı öğrenemezlerse, çalışan yığınların bilinci gerçek sınıf bilinci olamaz. İşçi sınıfının dikkatini, gözlemini ve bilincini yalnızca ve hatta esas olarak sırf kendi üzerinde yoğunlaştıranlar sosyal demokrat değildir."** (age.s.145)

Lenin'in sözleriyle işçi sınıfının gerçek bir sınıf bilincine ulaşması demek sosyalizmin bilimini ele geçirmesi demek. Proletaryanın bunu öğrenebileceği hiçbir okul yoktur. Bunu o, ancak hayatın içerisinde, somut gerçekleri izleyerek ve bunlar üzerine partisinin kendisine sunmuş olduğu yorumları özümleyerek gerçekleştirebilir. Bu çö-

zümlemelerin tümünü birden sınıfın her bir unsurun gerçekleştirebileceğini sanmak, hayalcilikten başka birşey olmaz elbet. Ama işçi sınıfı kendisinin içerisinde bulunduğu konumu kendisine en iyi biçimde yansıtan sosyalist teoriye bir yakınlığı doğal olarak duyar. Kendiliğinden bu anlamda sosyalizme yönelir. İşçi sınıfının sürdürdüğü ekonomik mücadele, tüm toplumsal olaylar içerisinde sadece bir tanesidir. Ve bu alanın kendisiyle bağımlı kalınarak siyasal ve ideolojik alanları kavrayabilmek olanaklı olmaz. Hatta buradan yürünerek alan genişletilmeye kalkışılsa bile tek yanlılık kendisini koruyacak, her bir alanda kısmi görüşlere sahip olunmak zorunda kalınacaktır. Ancak genel bir kavrayışa toplumda var olan tüm sınıflar arasındaki her türlü ilişkiyi esas alan bir çözümleme düzeyine ulaşıldığında proletarya kendi konumunun gerçekliğini de kavrayacaktır. Bunun için de proletarya dikkatini bunların tümüne birden yoğunlaştırmalıdır.

Bu kavrayış içerisinde Lenin, ekonomistlerin **"ekonomik mücadeleye siyasi karakter verme"**ye çalışmasının, işçi sınıfını varolan ideolojik çerçeve içerisinde tutmak suretiyle köleliğinin devamına hizmet etmek demek olduğunu anlatıyor. Zira toplumda kökleşmiş yargılar, egemen sınıfın ideolojisinin işçi sınıfı üzerinde kolay kazınamayacak etkiler bırakmasını sağlamaktadır. Buna alternatif bir dünya görüşüyle donanmamış olan işçilerin burjuvanın vereceği tavizlerle her zaman düzen içerisine çekilebilmesi ve düzenin sol ucunda bir yapı oluşturması olanaklıdır. İşçi sınıfı burjuvazi tarafından sömürüldüğünü kavramakla, yeni bir dünyanın kuruluşuna girişmez. Bu sömürüden rahatsız olsa bile egemen ideolojiye bağımlılık içerisinde, düzenin değişik biçimler içerisinde yaşamasına izin verebilir.

İşçi sınıfı sosyalist siyasal bilince ulaşmak için, tüm sınıfların kendi aralarındaki, karşılıklı ilişkileri ve bunların devlet ve hükümetle olan ilişkilerini bilmek zorundaysa, bu bilgiyi işçi sınıfına getirebilmek, onun öncülüğünü güvence altına alabilmek için sosyalistler **"nüfusun tüm sınıfları arasına gitmelidirler"** (Lenin) "Teorisyenler, propagandistler, ajitatörler ve örgütçüler olarak 'toplumun tüm sınıfları arasına gitmeliyiz'." (Lenin) Çünkü Lenin'in kavrayışına göre, **toplumda yükselen her demokratik muhalefet hareketinin önüne geçerek politika yapılabilir** ve öncülük sağlanabilir. Bunlara doğru bir program sunmak demek, işçi sınıfının kendi programını gerçeklere dayalı bir biçimde oluşturması anlamına gelir.

Kuşkusuz Lenin bu bütün sınıfların arasına gitme görüşünü her dönemde eşit biçimde geçerli bir şey olarak görmüyor. Başka sınıflar arasına gidecek gücümüz var mı? Diğer sınıflar arasında çalışabilecek bir temel var mı? gibi soruları peşpeşe sıralıyor ve şimdi var diyor. 1894'ten önce sosyalizm Rusya'da henüz yeni bir akımdı. Yeni bir akım olarak kalmıyor, aynı zamanda Narodnizm parlak günlerini yaşıyordu. "Önceki dönemde, şaşırtıcı derecede az gücümüz vardı ve o zaman kendimizi yalnızca işçiler içerisindeki faaliyete vakfetmemiz ve bu yoldan sapmayı şiddetle mahkum etmemiz çok doğal ve meşruydu. O zamanki görevimiz kendimizi işçi sınıfı içerisinde güçlendirmekti. Halbuki şimdi, muazzam güçler harekete çekildi. Eğitim görmüş sınıfların genç nesillerinin en iyi temsilcileri bizim tarafımıza geçiyor." (age.s.158)

Lenin kendisinin koyduğu birinci soruya, "şaşırtıcı derecede az güce" sahip olunan dönemle, harekete muazzam güçlerin katıldığı dönemleri birbirine karıştırmamak gerekir diye yanıt veriyor. Eskiden taşrada bir avuç sosyalist varken şimdi sosyalizme doğru bir yönelmenin olduğunu belirtiyor. İşte bu güçlerin tümünü birden harekete geçirmek sosyalist hareketin en önemli görevini oluşturmaktaydı. Ayrıca zaten işçi sınıfı içerisinde olmayan güçlerin "ana görevden saptırılması durumunun olamayacağını" belirtiyor. "Başka sınıflar arasında çalışmak için zemin var mı?" sorusuna ise, ülkenin her bir yanında mücadeleye giren yığınları işaret ederek yanıt veriyor.

Kuşkusuz sosyalistlerin birinci görevi kendi sınıflarının örgütlenmesidir. Kendi sınıfı içerisinde örgütlenen sosyalistler gerçek sosaylist bir siyasi hat izleyebilmek için öncülüğüne soyundukları toplumun tüm sınıfları arasına gitmekle de yükümlüdürler. Türkiye gerçekliğinde soruna bakıldığında sosyalistler ne ilk kez ortaya çıkmaktadırlar, ne de bir avuçturlar. Rusya'yla kaba benzetmelere girmek ve apayrı özellikler içerisinde bulunan ülkeleri ve bundan çıkarak da taktikleri aynılaştırmak sağlıklı bir gelişimin önüne ciddi engeller diker. Her şeyden önce, sosyalistler yayınlarıyla tüm toplum sınıfları arasına gitmeyi hiç bir örgütlenmeye sahip olmadan gerçekleştirebilmektedirler. Bu zamanın Rusya'sıyla önemli bir farklılığı oluşturur. Bu gün yine, daha önce mücadeleye katılıp ayrı düşmüş ama canlanmanın başlamasıyla yeniden katılacak onbinlerce insan vardır. Dolayısıyla canlanma, ister istemez alt sınıfların tümü içerisinde neredeyse eş zamanlı gelişecektir. Elbette ki sosyalistler güçlerini elden geldiğince işçi sınıfının örgütlenmeleri üzerinde yoğunlaştırmalı ve bunu her türlü görevin önüne koymalıdırlar.

İşçi sınıfının kendi mücadelesini diğer sınıfların mücadelesiyle birleştirmesi ve onlara öncülüğünü benimsetebilmesi açısından şimdiye değin oluşmuş olan birikim uygun bir zemin sağlamıştır. İşçi sınıfının en ileri kesimleri, eylemleriyle toplumun diğer katlarında ciddi etkiler uyandırmış, dayanışma ruhunun geri gelmesinde anahtar görevini görmüştür.

Netaş işçileri, grevleriyle dayanışma ruhunun yeniden canlanmasına aracılık ederken, aynı zamanda dikkatlerden kaçmaması gereken önemil bir tutum da geliştirdiler. İşçi sınıfının dikkatlerini yalnızca kendi üzerinde yoğunlaştıran anlayışa karşı, onlar gözlerini toplumun diğer katlarına da çevirdiler ve YÖK'e karşı mücadele etmekte olan gençlerle dayanışma içerisinde olduklarını ortaya koydular. Toplumdaki her türlü baskı örneğine karşı çıkışın bir örneğini oluşturan bu tutum yaygınlaştığı ölçüde işçi sınıfı da sosyalist siyasal bilincini geliştirmiş, geçmişte ekonomimizin oluşturduğu engelleri yıkmış olacaktır.

★

Sendikal Mücadele Akademik Mücadele ve Proleter Sosyalist Çizgi

Ahmet ÜRAL

Toplumsal muhalefetin en dinamik iki alanında, ekonomik mücadele ve akademik mücadele alanlarında yoğun tartışmaların içerisinden geçilmektedir. Her iki alanda gelişen tartışmalar somutlaştıkça tartışmaya katılan tarafların zihniyetleri de gün ışığına kavuşmakta, geleceğe ilişkin düşünceleri ve işçi sınıfı karşısındaki durumları netlik kazanmaktadır.

Sosyalistler için kitle örgütleri politikası temelde ittifaklar sorunu üzerinde yükselen, genel sınıf mücadelesinin belirli bir dönemindeki gelişmeleri yorumlayışları ile biçimlenen bir taktik tartışmasıdır.

Eğer taktik, "parti ile büyüyen parti görevlerinin toplamı" ise, işçi sınıfı sosyalistlerinin; önermeleri bu ölçü çerçevesinde ele almaları ve politika üretmeleri gerekir.

Bugün ülkemiz işçi sınıfı hareketinin birbiriyle son derece ilişkili iki yönden zaaflar taşıdığını saptayabiliriz. Demokratik geleneklerinin köklü olmayışı ve bir siyasal örgüte sahip olmayışı...

İşçi sınıfı hareketinin demokratik gelenekleri kökleşmemiş, güçlenmemişse demokrasi mücadelesi mutlaka zaaflar taşıyor demektir. Bu durum genel olarak demokrasi mücadelesini orta sınıfların eline teslim eder ki, orta sınıfların mücadelesi kararsız bir grafik izlediği için mücadelenin zaafları daha da büyür ve çoğu zaman toplumda genel bir cazibe merkezi oluşturarak birçok siyasal örgüte politik ve ideolojik etkide bulunur.

İşçi sınıfı partisinin oluşmaması, sosyalist hareketin henüz aydınlar düzeyinde olması ise bir diğer zaaftır. Demokratik geleneklerin cılızlığı partinin oluşmasına olumsuz yönde bir etki yaptığı gibi; partinin oluşmasının gecikmesi bizim gibi ülkelerde demokratik geleneklerin güçlenmesinin gecikmesi anlamına gelen bir karşı olumsuz etki sağlar.

Bu nedenle demokratik geleneklerin toplumda cılız olduğu bizim gibi ülkelerde (elbette bu konuda son on yılda kat edilen yol oldukça önemlidir) işçi sınıfı partisinin oluşması, yani aydınlar düzeyindeki sosyalist hareketle sınıfın kaynaşması sınıfın demokratik mücadelesinin gelişmesi ve güçlendirilmesiyle yakından ilintilidir. Soruna böyle baktığımızda sendikal taktiklerin ülkemizde ne kadar yaşamsal bir önem taşıdığını kolayca görebiliriz.

Sendikal taktiğin biçimlendirilmesi sürecinde sadece ülkemiz açısından değil, genel geçer bir ilke ise **işçi sınıfının birleşik eyleminin** yaratılması hedefidir. Bir işçi sınıfı partisi olmadıkça birliğin sağlıklı bir temelde oluşması güç olsa da bu doğrultuda yürütülecek çalışmalar parti kurulana kadar ertelenemez. Tersine bu perspektifte yürütülecek çalışmalar partinin oluşmasını da hızlandıracaktır.

Tüm bu noktaların kesiştiği eksen ise **sınıf sendikacılığı** perspektifidir. İşçi sınıfının bu perspektif altında birliğinin yaratılması, siyasal ve ideolojik birliğinin yaratılması doğrultusunda önemli bir adımı oluşturur. Bu nedenle sendikal taktiklerde kitleden kopmadan, kitlenin **kuyruğuna takılmadan** onun bir adım önünde sınıf sendikacılığının ve **sınıfın birleşik eyleminin** her gün daha ileri bir biçimine doğru ilerlemek gereklidir.

Sınıfın, sınıf sendikacılığı temelinde güçlü bir demokrasi mücadelesi var olmadıkça, kendiliğindenliğin aşılmasının, sınıfa sosyalist bilinç taşınmasının olanakları son derece sınırlanmış demektir. Çünkü sınıfa sosyalist bilinç götürmek, onu, sınıfların karşılıklı ilişkileri alanı olan politika alanına çekmek ve o alan içerisinde farklı sınıfların genel özelliklerini ve davranış çizgilerini kavramasını, düşmanlarını ve müttefiklerini tanımasını sağlamaktır. Bunun biricik yolu ise işçi sınıfının **demokrasi mücadelesi** çerçevesindeki birleşik eyleminin sağlanmasıdır.

Bugün bu açıdan bakıldığında işçi sınıfının sınıf sendikacılığı temelinde birliğini yaratılabileceği platform DİSK kapatılmış ve henüz bu boşluk doldurulamamıştır. Egemen sınıflar işçi sınıfının Türk-İş çatısı altında toplanmasını açıktan talep etmektedir. Yeni bir sı ıf sendikasının yaratılması sürecinde işlevli olabilecek bağımsız sendikaların önünü bu nedenle tıkamaya çalışmaktadır.

Bu nedenle önümüzdeki acil görev işçi sınıfının sınıf sendikacılığı temelinde bir araya gelebileceği demokratik platformu yaratmak olmalıdır.

Akademik mücadele alanına gelince, bu kesim yüksek öğrenim gençliği ve bilim adamları topluluğunu kapsamaktadır. Daha genel bir ifadeyle ülkedeki entelijansiyanın en üretken kesimini oluşturan bu yarı-aydın ve aydınlar kitlesi, bugüne değin demokrasi mücadelesinin en ön saflarını doldurdukları gibi, sosyalizmi de yıllarca omuzlarında taşımaya çalışmışlardır. Ancak artık sosyalizmin ait olduğu sınıfça omuzlanmaya başladığı bir dönemin eşiğinde bu kesim bir **katman olarak** uzun süredir ihmal etmek zorunda kaldığı asli görevlerini yeniden omuzlamak zorundadır.

Akademik alanda üretilecek taktikler, yine iki temel açıdan ele alınmak zorundadır: Demokrasi mücadelesi temelinde ittifaklar ve partileşme süreci...

Demokrasi mücadelesi ve işçi sınıfı ile çıkar ortaklığı açısından akademik alanda gelişen mücadelenin bir program ve ülke çapında merkezi bir örgütlenmeye kavuşması gerekmektedir.

Programın yazılması mevcut bilimsel çerçevenin ve eğitim-öğretim anlayışının ne kadar dar ve anti-bilimsel

olduğunu kanıtlayacak, bilimin her alanında genel bir demokratikleşme mücadelesine bağlı olarak resmi bilim anlayışıyla güçlü bir mücadele gelişebilecektir. Bunun siyasal ve toplumsal sonuçları tartışılmaz önemde sonuçlar üreteceği şimdiden görülebilir.

Öncelikle bilimin olanaklarının işçi sınıfına ulaşması ve bu cephanelikten işçi sınıfının yararlanmasının tartışılmaz sonuçları üreteceğini saptamalıyız.

İkinci olarak, yarının aydın adaylarının demokratik bilinçlerinin gelişmesi buna bağlı olarak demokrasi geleneğinin çok daha derinlere kök salması "resmi bilimin" örümcek ağlarını bir süpürgeyle girişmekten geçmektedir.

Son olarak, aydınların bilimsel alanda resmi ideolojiye karşı kazanacakları her mevzi işçi sınıfının dünya görüşünün güçlenmesinin temellerini zenginleştirecek, zenginleşmesinin kaynaklarını çoğaltacaktır.

Merkezi bir örgütlenme ise, gençlik kitlesinin eylem çizgisini genişletecek, sınıfın demokratik eylemine ülke çapında bir desteğin istikrarlı olarak sunulmasının olanaklarını yaratacaktır.

Partileşme süreci açısından bakıldığında ise resmi bilim anlayışıyla mücadele temelinde demokrasi mücadelesine atılmış genç aydınların sosyalizm saflarına katılmasının geniş olanakları bu sürece bağlıdır. Bugüne kadar öğrenci gençlik saflarından sosyalizm saflarına katılmış olanlar, eski geleneğin sonucu bilimsel çalışmalarını ve aydınlanma süreçlerini terkederek aramıza geliyorlardı. Bu, eksik ancak o dönemin koşullarına özgü saygı duyulacak bir özveriydi.

Artık bu değişmelidir. Bugün her genç sosyalist, kendi bilim alanında resmi ideoloji ile yapılan mücadelenin öncülüğünü yapmış olmanın donanımı ile saflarımıza gelmelidir. Bunun tersi durumlar, özveriler, zorunlulukların sonucu elbette haklı olarak yine yaşanacaktır.Ama genelleme yeni türden olacak ve yeni kuşak sosyalistler yarıaydın bir noktada kalmayıp, birer sosyalist aydın olma noktasına bilimin olanaklarından yararlanarak ilerleyeceklerdir. Bunun sosyalist harekete yapacağı olağanüstü katkıyışimdiden görebiliriz.

HER İKİ ALANDA GELİŞEN YANLIŞ EĞİLİMLER

Gerek akademik, gerekse ekonomik mücadele alanında ortaya çıkmış olan öneriler, benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlik rastlantısal değildir. Dikkatle incelendiğinde görülecektir ki benzerlikler ortak mantıkların sosyalizm anlayışlarının ürünüdür.

Söz konusu anlayışlardan birincisi, düne oranla bugün popülizmin etkilerinden arınmaya çalışsa ve işçi sınıfına daha samimiyetle bağlansa da henüz "halkın" sınıfları arasında tereddütsüz bir seçimi yapmak ve tüm çalışmalarını sınıfın öncülerinin sosyalizme kazanılması doğrultusunda sürdürmekte kararsız kalmakta, işçi sınıfı dışında kalan kesimlere öncü roller yükleme eğilimini barındırmaktadır. Bu kesim ekonomik ve akademik mücadele ilesiyasal mücadeleyi de karşı karşıya koyma hatası içindedir. Akademik mücadele ya da ekonomik mücadelenin küçümsenmesi sonucunu doğuran bu eksik bakış iki mücadele alanı arasındaki kopmaz bağları ve zorunlu ilişkiyi göremediği için tercihini siyasal mücadeleden yana (!?) yapmakta, kitlenin siyasal mücadeleye kazanılmasını doğrudan siyasal çalışmalarda görmektedir.

Örneğin bu kafa karışıklığının tipik bir biçimi son gençlik eylemlerinde görülebilir. Son derece doğru ve haklı olan bu eylemlere katılan çoğu devrimci, demokrat ve sosyalist teorik olarak akademik mücadelenin gereğini reddedemediği ve yasa tasarısına karşı koyduğu eyleme geniş kitleyi katamadığı için son derece siyasal olan bir eylemi akademik bir eylem olarak adlandırmak zorunda kalmışlardır.

Buradaki kafa karışıklığı aslında basit bir noktadan kaynaklanmaktadır. Akademik mücadele temelinde çalışmanın gereğini teorik olarak kabul eden bu kesim siyasal mücadelenin iç düzeylerini ve akademik mücadele ile ilişkisinin ne tarzda kurulacağını kavramamaktadır. Bunun sonucu olarak demokratik mücadele akademik ya da ekonomik (sendikal) mücadelenin yanına yerleştirilmekte siyasal mücadele dendiğinde ise bu kavram bu kesimin ağzında doğrudan sosyalist görevler anlamında kullanılmaktadır. Oysa demokratik mücadele siyasal mücadelenin ta kendisidir. Ve sosyalist görevlere tabi kılınması gereken bir çerçeveyi oluşturur. Bizim gibi ülkelerde siyasal demokrasi mücadelesi hem reformları hem de demokratik devrim görevlerini içerir ve özü demokratik devrim perspektifi ile açıklanabilir. Bizi reformist ve sosyal reformistlerden ayıran da reform mücadelesi vermemiz değil reformların tümünü devrimci bir tarzda ele almamız ve demokratik devrime doğru adım adım genişletmeye çalışmamızdır. Hatta bu nokta da proleter sosyalistlerle devrimci demokratları da aynı noktada ayırmak mümkündür. Devrimci demokratlar devrimci görevleri demokratik bir devrimle sınırlı gören, demokratik devrimle sosyalist devrimi biri bitmeden diğeri başlamayan iki ardışık gibi ele alan bir anlayışa sahiptirler. Yani kesintisiz devrimden söz etseler de kesintisiz devrimi sınıfsız toplumdan bugüne bakarak ele almamaktadırlar.

Bu anlayışın taktik sonucu ise söz konusu anlayışın bugün önermekte olduğu devrimci-demokratik konfederasyon ve devrimci demokratik gençlik örgütüdür. Henüz bu kavramlar açılmamış olsalar da eğer kavramlara arzu ettiğimiz içeriği değil de tarihsel anlamını yükleyerek konuşuyorsak, devrimci-demokratik sendikal konfederasyon ya da gençlik örgütü bugün için ancak birer propaganda sloganından öte bir anlam taşımazlar. Eylem sloganı olarak ele alındığında ise "sol" bir taktik oluşturacaklardır.

Bugün devrimci demokratik gençlik örgütü kavramı eğer belirli bir siyasal hatanın kendi gençlik örgütlenmesi olarak ele alınıyorsa bu durumda bile bu kavramı sosyalist gençlik örgütü gibi daha işçi sınıfı ideolojisinin kavramıyla değiştirmekte yarar olacaktır.

Yok eğer devrimci demokratik gençlik örgütü her çizgiden devrimci demokrat ve sosyalist gençlerin ortak bir örgütlenmesi olarak öneriliyorsa bu çok daha anlaşılır ve kabul edilebilir bir öneriye dönüşür. Eğer öğrenci dernekleri için öneriliyorsa bunun anlamının sol olduğunu söyledik. Bugün devrimci demokratik bir program etrafında toparlanabilecek bir gençlik kitlesi olduğunu kabul et-

meliyiz ki bu şimdilik güzel bir hayalden ve iyiniyetten öte bir anlam taşımaz.

Bu cümlelerin tümü sendikal alan için de geçerlidir. Hele sendikal alanda devrimci-demokratik bir konfederasyon hepten eksik bir bakıştır.Çünkü işçi sınıfı saflarında gelişigüzel adımların ve hataların yeri hiç yoktur. Ve her sol çizgi kendi sendikasını oluşturma hayalini bile göremez.

Eylül öncesi dönemde aynı anlayışın anti-faşist mücadeleye bakışına da kısaca değinmek bu tartışma açısından yararlı olacaktır.

Aynı anlayış dün çok daha "soldan" bir tutumla işçi sınıfını sadece halkın bir kesimi olarak görmüş, anti-faşist mücadelenin temelini sınıfa oturtmayı hedeflememiştir. Faşizmin yükselişinin önüne sınıfın oluşturacağı barajın stratejik önemini kavramamışlar, bu barajı, gençliği ve içinden çıktıkları ve onlara en yakın olan orta sınıfların oluşturabileceğini sanmışlardır.

Elbette tüm eksikliğine rağmen bu anlayış kararlı ve radikal karakterinden ötürü sivil faşist çetelerin geriletilmesinde ve toplumun ağırlıklı kesimlerinin anti-faşist bir tutum almasında önemli bir rol oynamışlardır.

Sosyalist ve demokratik görevlerin ayrımını ve bunun akademik mücadele ile ilişkisini doğru kavramadıkları içinse öğrenci derneklerine doğrudan parti görevleri yüklemeye çalışmışlardır. Böylece ekonomik ve akademik mücadele ile anti-faşizm karşı karşıya konmuş tercih anti-faşizmden yana yapılmıştır.

Gelelim İkincilere. Bu anlayış Yarın-Gün, Alınteri vb.lerinde iyice açığa çıkmış olan bir sapmadır. Ekonomizmin tescilli temsilcileri durumunda olan bu anlayışın toplu bir eleştirisini kısa sürede yapmak gereklidir. Şimdilik genel çerçevede eğilimi belirlemekle başlayalım.

İkinciler, yani ekonomizmin temsilcileri her ne kadar sınıftan söz etseler, ağızlarından sınıfı düşürmeseler de bu söylem bir sınıf dalkavukluğundan öte varmamaktadır.

Bu anlayışın vardığı nokta birincilerle kıyaslanmaz bir sakatlıkla malüldür. Sınıfın siyasal ve sosyalist mücadelesi ile ekonomik mücadelesini karşı karşıya koyan ve tercihini ekonomik mücadeleden yana yapan bu kesim eski alışkanlığı ile sosyal demokratların dümen suyundan ayrılmamakta, geleceğini sosyal demokratlara bağlamaktadır. Bugüne kadar bu sorun belirli ölçüde kendileriyle sınırlı olsa da bugün artık açıktan işçi sınıfının mücadelesini sosyal demokrasinin ve burjuvazinin dümen suyuna bağlamaktadır.

Sendikal mücadelede Türk-İş'te birliği savunan bu kesim hiç de rastlantısal olmayan bir biçimde sosyal demokrasi (ve ne yazık ki konseyin) önerileri doğrultusunda hareket etmektedir. Sendikal alanda tek tip milli sendikada işçi sınıfının birliğini sağlamak isteyenler, akademik alanda da mücadeleyi akademik ve evcil sınırlara hapsetmek istemektedirler . Bu zihniyetin sonucu İstanbul'da gerçekleştirilen yürüyüşte eylem kırıcılığı yapan Yarın çizgisinden gençler, derneklerdetekkeci zihniyetlerle davranmakta, dernekler platformunun bölünmesine katkıda bulunmaktadırlar.

Bu kesim içinde AET'nin nimetlerini, İslamcı ve muhafazakâr demokrat kesimlerle uzlaşmayı (elbette milli bir uzlaşmayı) anlatmaya başlayanlar yarın da bu uzlaşmaların sendikal ve akademik düzeyde örgütsel karşılıklarını da önereceklerdir. Türk-İş bu doğrultuda "yeterli" olacak derneklerde ise Ulusal Öğrenci Birliği muhtemelen "milli" uzlaşmalara zemin teşkil edecektir. Dün de faşistlerle bir arada olunabileceğini söyleyenler vardı. Dileriz işi oralara kadar götürmezler.

Aynı anlayışın dününe baktığımızda tartışılmaz bir "iç tutarlılık" (?) görürüz. Radikalizmi esas olarak faşizme değil devrimcilere yönelten fabrikalardan devrimcileri her yolla uzak tutmaya çalışan bu anlayış DİSK'i reformizmin kuyruğuna takmak, işçi sınıfı mücadelesini ekonomik sınırlara hapsetmekte büyük bir ustalık sergilemişlerdir.

TEK TİP DERNEK VE TEK TİP SENDİKAYA KARŞI

Bu noktada doğru politika etrafında toparlanmaya başlayan sosyalist çizgiler, gerek akademik, gerekse ekonomik mücadelede birlikte davranmaya başlamıştır.

Sendikal politikada bugün yürünmesi gereken yol sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde yeni bir konfederasyonun yaratılmasını hedef olarak koymak ve bu yönde atılacak adımların ne olması gerektiğini birlikte saptamaktan geçmektedir.

Bu noktada sürecin merkezine sosyalist işçilerin demokratik bir platformunun yaratılmasını koymak gerekir. Böylesi bir diyalog zemini sosyalist olmayan ancak bu politikada yarar uman her türden eğilimle sosyalistlerin ilişkilerinde sağlıklı dengeler yaratacaktır.

Sosyalist işçiler reformist ve sosyal reformistlere, Türk-İş'te birliğe karşı olanlara, sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde yeni bir yapılanmanın gereğini anlatmak zorundadır. Ancak bunu bir dilbirliği içinde yapmak ve ortak bir plan dahilinde hareket edebilmek başarının ön şartıdır.

O halde geçmişin tüm ön yargılarını bir kenara koyarak sıkı bir diyalog içine girmekle başlanabilir.

İkinci adımda fabrikaları ve işkollarını temel alarak sosyalist ve demokratlar sınıf sendikacılığı temelinde örgütlenmenin somut çerçevesi olan program ve tüzük mantığı üzerinde tartışmalıdırlar. Bu tartışma hem sağlıklı bir rota için gereken sendikal programı üretir hem de sendika içi demokrasi konusunda bir görüş birliği yaratır.

Bu tartışmaların örgütlenmesi, aynı zamanda yeni konfederasyonun iskelesinin de inşa edilmesi anlamına gelecektir.

Akademik mücadele alanında aynı mantık "Nasıl Bir Üniversite Eğitimi İstiyoruz Türkiye Kongresi" başlığı altında genel bir görüş birilği eğilimi yaratmıştır.

Artık (başta Yeni Öncü) tüm siyasal organlar, dernekler, platformunun inisiyatifine saygı göstermeli, bu mantığa katıldıkları ölçüde mantığın gelişmesine ve **başarının genel olarak demokrasi güçlerinin hanesine yazılmasına** yardımcı olmalıdırlar.

Türkiye kongresinden çıkacak olan program (ve belki de tüzük taslağı) Türkiyeli Öğrencilerin Demokratik bir Konfederasyonunun temeli (programı ve tüzüğü) olabilecektir. ★

KİTLE GREVLERİ ve SINIF MÜCADELESİ

Proletaryanın genel sınıf mücadelesinde, kitle grevlerinin ve kitle eylemlerinin ayrı bir önemi var. Ne ki hiçbir zaman kitle grevleri ve eylemleri işçi sınıfının diğer mücadele araçlarının dışında düşünülemez. "Devrim"de, "kitle grevi" de sınıf mücadelesinin sadece dışa vuran biçimlerini ifade ettiği için politik bir durum çerçevesinde anlam ve içerik kazanan kavramlardır. Her ne kadar 'kitle grevi' ve 'kitle eylemleri' sınıf mücadelesinin birer araçları ise de iki kavramın kendi içlerinde ifade ettiği çeşitli anlamları ve yansımaları vardır. Bu iki kavram bazen bir arada kullanılabileceği gibi bazen de birbirlerinden bağımsız olarak kullanılabiliyor. Bu kavramları birbirinden ayıran eylemin görüntüsü değil, içeriği ve niteliğidir. Sınıf mücadelesinin belli bir anında her iki eylem iç içe geçebileceği gibi birbirinden bağımsız da gelişebilir. Sınıf mücadelesinin alçalma dönemlerinde kitle eylemleri öne çıkabilirken, yükselme dönemlerinde kitle grevleri ile eylemleri içiçe geçebiliyor. Ancak hangi tür eylemin öne çıkacağını "hesaplayabilmek" ya da "planlayabilmek" oldukça şematik ve soyut bir anlayış olarak kalıyor.

Kitle grevlerini ve eylemlerini proletaryanın genel sınıf mücadelesinin tek bir yansıması olarak ele almak ise yanılgı ve sapmaların da kaynağını oluşturuyor.

İşçi sınıfının genel mücadelesi içinde kitle grevlerini ve eylemlerini abartarak diğer mücadele araçlarından koparmak, 'sol' sapmaya yol açarken; bunun tam tersine genel sınıf mücadelesinde kitle grevlerini mücadelenin dışına hapsetmek sağ anlayışın ürünü olarak beliriyor.

Bilimsel sosyalist anlayış, kitle grevini proletaryanın güncel politik mücadelesinin ve özellikle genel demokrasi mücadelesinin gerekli önkoşullarını oluşturacak bir araç olarak görür. Çünkü kitle grevleri tarihsel olarak politik haklar uğruna verilen politik mücadelenin en güçlü ve etkili silahı olarak ortaya çıkmıştır. Kitle grevleri belirli bir anda sosyal ilişkilerden tarihsel zorunlulukla doğan tarihsel bir olgudur. Bunun içindir ki proletarya sosyalistleri kitle grevlerini soyut ve şematik tartışmalar üzerinde değil de; tarihsel zorunluluğa dayanarak ve kitle grevinin kaynaklarını nesnel biçimde araştırmakla sorunu anlaşılabilir kılabilirler. Bu anlamda boşlukta kalan soyut mantıksal analizlerle kitle grevinin kesin olanaksızlığı ve mutlak bir yenilgiye uğrayacağı görüşü gibi, mutlak bir zafere ulaşacağı görüşü de yanlıştır. Nasıl ki 'devrim soyut bir propaganda aracı değilse k itle grevi de soyut bir propaganda aracı değildir'. Her iki kavram da ancak politik bir durum çerçevesinde anlam kazanırlar. Kitle grevleri en genel anlamıyla başlangıcı ile bitişi ne kadar farklı düzeylerde sonuçlanırsa sonuçlansın, sınıf ilişkilerinin ve sınıf savaşı koşullarının derinlemesine bir **iç değişimini** yansıtır.

Öte yandan kitle grevi üzerine yapılan tartışmalar proletaryanın düşünsel ufkunu genişlettiği gibi, sınıf bilincinin keskinleşmesini, düşünüş tarzının derinleşmesini ve eylem gücünün çelikleşmesini sağlar.

Kitle grevini işçi sınıfının genel mücadelesi ve sınıfların karşılıklı etkileşimi içinde ele almamak; basit biçimde düşünülmüş ve kesinlikle planlanmış tek bir olguymuş gibi algılamak, salt politik kitle grevlerinden söz etmek oldukça aldatıcı kalır. İşçi sınıfının genel ayaklanması ile kitle grevlerinin birbirine karıştırılmaması gereken, ama birbirlerinden de kopartılmaması gereken araçlardır. Sınıf mücadelesinde öylesine anlar olabilir ki, doğrudan iktidara yönelik bir genel grev ile bir kitle grevi biçimi birbirlerine uymayabilir. Ayrıca, kitle grevlerinin nedenleri ve biçimleri türlü kent ve bölgelere -hatta fabrikalara- göre değişmekle kalmaz, **genel karakteri** de birçok kez değişikliğe uğrayabilir. Kitle grevlerinin kendine göre bir özgünlüğü vardır ve bu özelliğini eylemin başlangıç nedenlerinden alır, genel sınıf mücadelesinin politik çerçevesini içinde taşımakla sınırlanır. Özel ekonomik nedenlerle başlayan herhangi bir kitle grevi sonuçları ve yaratacağı etki itibarıyla politik bir nitelik kazanabileceği gibi, tam tersine politik nedenlerle başlayan kitle grevi kendi gelişimi içinde ekonomik sonuçlarla son da bulabilir. Hiç kuşkusuz bunları belirleyen işçi sınıfının genel mücadelesinin ve örgütlülüğünün düzeyi ile devrimci inisiyatifidir.

Kısaca özetlersek, kitle grevleri politik ve ekonomik savaşın her dönemini, genel sınıf mücadelesinin her sürecini ve her anını içinde yansıtır. Uygulanış biçimi, etki gücü ve başlama nedenleri sürekli olarak değişebilme esnekliğine sahiptiri. Kitle grevi, mücadelenin kilitlendiği sanıldığı bir sırada açabilecek bir anahtar olabileceği gibi, mutlak bir başarıya ulaşılacağı sanıldığı sırada da yeni bir kilitlenmeyle son bula-

bilir. Büyük bir dalga olup, tüm sanayi kollarını sarsabileceği gibi, tek tek işkollarından başlayıp gittikçe kendi içinde parçalanan ve eriyen bir şekilde son da bulabilir. **Kitle grevini** tek bir olay, tek bir davranış olarak değil de, **sınıf mücadelesinin toplu bir ifadesi** olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü, kitle grevinin hareket yasası kendi içinde ya da teknik özelliklerinden kaynaklanmaz.

KİTLE GREVLERİ, PROTESTO GREVLERİ VE DAYANIŞMA GREVLERİ

Kitle grevleri ile protesto ya da dayanışma grevleri birbirine karıştırılamaması gereken birbirlerinden içdeğişimi itibarıyla ayrılan grev türleridir. Kitle grevleri ve genel grevler esas olarak **mücadele grevleridir.** Kendiliğinden ve her zaman bölgesel, değişik, rastlantısal nedenlerle doğabildikleri gibi, 'düzenli' bir geri çekilişleri de olmayabilir. Ekonomik bir savaş, bir barikat savaşına dönebildiği gibi, kendiliğinden de yok olabilir. Uluslararası işçi hareketinin deneyimleri böylesi örneklerle dolu. Bunun için protesto ya da dayanışma grevleri böyleis mücadele grevlerinden farklı olarak, belli bir disiplinin, bilinçli bir yönetimin ve politik düşünüşün birer ifadesidirler. Oysa mücadele grevlerinde politik ve ekonomik neden birbirinden ayrılamayacağı gibi sürekli olarak birbirini besleyerek gelişirler.

Kitle grevi doğrudan ekonomik nedenlerle ya da sendikal anlaşmazlıklarla başlayıp, politik bir gösteriye dönüşebileceği gibi politik nedenlerle başlayan kitle eylemleri en yüksek noktaya eriştikten sonra bir yığın küçük ekonomik grevlere de dönüşebilir. Grafiğin böylesine bir eğilimi salt büyük kitle grevleri için değil, genel mücadelenin tümü için geçerli olabiliyor. Politik mücadelenin genişlemesi ve güçlenmesi, ekonomik savaşı da genişleterek örgütlendirebiliyor. Ekonomik savaş ise politik savaşın kanallarını açabiliyor. Söz konusu olan karşılıklı bir etkileşimdir. Kısaca, ekonomik mücadele bir politik kilitlenme noktasından bir başka politik kilitlenme noktasına ilerlemeyi gerçekleştirebilirken politik mücadele yeni ekonomik kavganın çoğalmasını yaratabiliyor. Başlangıç nedenleri ve pozisyonları genel sınıf mücadelesinin düzeyi ile sürekli değişen **kitle grevlerinin asıl belirleyici olanı ekonomik ve politik nedenlerin içiçeliğinden kaynaklanır.**

Dayanışma ve protesto grevleri belli bir "takvime" ve "şemaya" sığdırılabilirken kitle grevlerini böylesine önceden "belli bir programa" ve "belli bir sınıra" sığdırabilmek pek olanaklı olmuyor. Sınıf mücadelesinin verili koşullarında kitle grevlerinin ulaştığı boyut, işçi sınıfı partilerinin taktiklerinin çok ötesine de geçebildiği durumlar olabilir.

Proletarya sosyalistleri kitle grevlerini tek bir eylem değil de, sınıf savaşının bütün bir dönemi olarak ele alırlar. Bir devrimi yapmak ya da yapmamak sosyalistlerin ya da öncünün kendi ölçüleriyle elinde olmadığı gibi canlı ve güçlü bir kitle grevleri dönemini de başlatmak elinde değildir. Öncü, ancak sürekliliği belli bir sınıra dayandırılmış gösteri eylemleri düzenleyebilir. Ancak 'kendiliğinden' gelişen ve giderek yaygınlaşan kitle grevlerine müdahale edip, onları yönlendirebilme yeteneğine sahip olabilir. Bu aynı zamanda öncünün gücü ve kitleler arasındaki etkinliğinin de bir ölçüsüdür. Öncünün sloganlarının, taktiklerinin, programının ve politikasının kitleler arasında yaygınlaşması, tutulması ve bunun sayesinde kitlelerin toplumun diğer sınıflarıyla olan ilişkileri kavraması kitle grevlerini genel sınıf mücadelesinin önemli bir aracı durumuna getirebilir. Öncü, oluşturduğu politik savaş taktiğini mücadelenin içinde bulunduğu düzeyin gerisine değil, ilerisine oturtabildiği sürece proletaryanın öncülüğünü sağlayabilme güvencesine kavuşabilir.

EKONOMİK VE POLİTİK SAVAŞIN İÇİÇELİĞİ

İşçi sınıfının günlük mücadeleler kanalıyla sosyalist aydınlanmadan geçmesinin bellibaşlı ve asli alanlarından birisi de hiç kuşkusuz kitle grevleridir. Kitle grevlerinin ekonomik ve politik talepleri içinde barındırması kapitalizmle hesaplaşmasının değişik cephelerdeki yansımasını gösterir. Bundan da öte, işçi hareketinin her biçiminin ve her kımıldanışınını yasak olduğu ve en basit bir grevin politik bir suç olarak görüldüğü ülkelerde mantıksal açıdan bile ekonomik savaş aynı zamanda politik bir savaşı içinde taşır. İster kabul edilsin, ister edilmesin burjuvaziye karşı en ufak ekonomik bir istem politik bir düzeyde sürer.
Her iki cephede bütünleşmiş olarak verilen mücadele, genel sınıf mücadelesinin düzeyine ve etkisine bağlı olarak proletaryanın aydınlanmasının odağını oluşturur.

Politik ve ekonomik mücadelenin birbirinden ayrılması ve birbirinden bağımsız olarak görülmesi işçi hareketini daraltarak genel sınıf mücadelesinin zemininden kopartıp, burjuvazinin etkisi altına sokulmasına yol açar. Oportünizm, her iki cephede bütünleşmiş hareketi 'ekonomik' ve 'politik' olarak parçalar, kitle grevini şematikleştirir. Burada, kapitalizmin dingin ve 'normal' işleyişi içinde ekonomikk mücadele her işyerine ve her işkoluna görei bölünerek birbirinden kopuk 'birçok' mücadele haline getirilirken, eylemlerden kopartılan politik mücadele ise burjuva devletin kurallarına uygun şekilde, yasa yapıcılarına karşı 'baskı' aracı olarak sürdürülür.

Oysa proletaryanın biri ekonomik, diğeri politik iki ayrı mücadelesi yoktur. Aynı anda kapitalizm içinde, kapitalist sömürüyü sınırlamaya ve sömürünün kapitalizmle birlikte ortadan kaldırılmasına yönelik **'tekbir'** sınıf mücadelesi vardır. Proletaryanın ekonomik, politik ve ideolojik mücadelesi tek tek cephelerde yürütülen **bütünlüklü** bir sınıf mücadelesini ifade eder.

Proletaryanın genel sınıf mücadelesinde politik mücadeleyi parlamento, ekonomik mücadeleyi ise sendikalarla sınırlamak, burjuvazinin çizdiği çerçeveye hapsolmakla eşanlamlı. Oysa proleter mücadelenin iki ayrı yönü olan parlamenter savaşım ile sendikal savaşım bütünleşmiş tek bir sınıf mücadelesinin değişik cephelerini oluşturur. ★

içişleri

Adım Akarsu

Eylülün sesi ölümleri de getirmişti;

Hangi ayın kaçında idam edildi Erdal Eren;kemik muayenesinde yaşı 17,nüfus kağıdında 18 miydi? Yoksa kemik muayenesi yapılmadan mı astılar onu? Suçlandığı öldürme olayının balistik incelemeleri yeterli miydi? Neydi son sözleri, nasıldı mahkemede ayakta dururken çekilen fotoğrafı? Anne ve babasına mektup yazmıştı. 17,18 yaşını üstüste koyup boynuna ilmiği geçirmeden önce bazı insanların eline geçmiş miydi bu mektup?

Bugün Osman Balcıgil'in "İdamın Günlüğü" kitabında onların onurlu yaşam kesitini buluyoruz. Ve bir şiir gibi çözüyorlar pas'ları yıllar sonra:

"O büyük gün geldiğinde
ben kimbilir kaç yıldan beri
ebedi yatağımda
toprağın derinliklerinde
sonsuz bir uykuda olacağım.

Fakat alınca ne zamandır
beklediğim haberi
uyanıp sesimi kimse duymadan
o büyük zaferin coşkusuyla
kara toprağın altından
ben de haykıracağım

Unutup geçmişte kalan acı günü
kimbilir belki de bir kış günü
üzerimi yorgan gibi kaplayan
bembeyaz karın soğuğundan
ya da sonbahar mevsiminde
kemiklerime işleyen
yağmurdan duyacağım

Milyonları sarsan
o dayanılmaz sevince

Mevsim sonbahar
sıcak bir yaz da olsa
gece gündüz farketmez
ben her zaman hazırım (...)"

Necdet Adalı (8 Ekim 1980)

"Kelepçe bileklerine takıldıktan sonra infaz gömleğinin üst düğmesinin açılmasını söyleyip 'Hiç de güzel olmamış' dedi. Sehpaya doğru yürüdü. (...) Saat 03.40 sularıydı. Cellat ipi boynuna geçirmeye çalışırken, o bir boyun hareketiyle kafasını ipin içerisine soktu. Etrafa şöyle bir baktıktan sonra, 'Kahrolsun Faşizm' dedi. Bir kez daha bakındı. Aynı sözleri yineledi. Bu arada cellat sandalyeyi çekti. Necdet'in ayakları masanın üzerine geldi. Necdet kendi çabasıyla ayaklarını masanın üzerinde sürüyerek boşluğa getirdi. (...) Yirmi dakika askıda kaldıktan sonra doktor muayene etti. 'İndirebilirsiniz' dedi... ve indirildi". (Balcıgil, s.91-92) Albert Camus idamı şöyle anlatır: "İdam düpedüz ölüm değildir. Konsantrasyon kampı nasıl salt hapishane değilse, idam da yalnızca kişinin canını yitirmesi değildir. (...) İdam bir düzenlemedir, öyle ki, ölümden daha da korkunç manevi acıların kaynağıdır. Önceden en inceden inceye düşünülüp tasarlanan

cinayet idamdır. Hiç bir caninin eylemi, ne kadar ince hesapla hazırlanmış olursa olsun, bununla kıyaslanamaz. Çünkü kıyaslanabilmesi için, kurbanına kendisini öldüreceği günü önceden haber vermiş ve o andan itibaren kurbanını aylarca kendi merhametine terketmiş bir caniye ölüm cezasının uygulanması gerekirdi. Böylesi bir canavara özel yaşamda rastlanamaz." (Ölüm cezası, s.97)

İlhan Berk, "Önemli olan şiirin hayatını yaşamaktır. Yazmak sonra gelir hep" der. İdamlarımızın tarihi, bu onurlu insanların yaşadığı/ yaşattığı şiirin de tarihiydi. Böylesi kesitlerde her şeyden önce hüznünü sahiplenebilmeli insan. Bazen hüzünlerin, acıların toplumsal duyarlılıkla birleştiği yerde yıkılıyor kurulu şeyler; ki hüznün şiiriyle doludur geçmiş...

Hüznü içevurmanın da, dışavurmanın da çok değişik biçimleri var. Kiminde dışaakan gözyaşı kadar, içeakanı da görülebilir'dir. Kiminde hüznün ayinini yaşar insan içinde, kiminde ortaklaşır hüznü, insanlarla üleşilir...

80'li yıllar öncesinde de yitirdiklerimiz vardı. Önceleri müzikle, şiirle ezgilenmiş hüzün, bestelenmiş öfkeyle uğurluyordu kitleler ölülerini. Daha sonra bütün bunları hızla tasfiye eden ve tekdüze bir iki sloganla yetinen kitle gösterileri başladı. Alanlardan artık marşlar, ezgiler, şiirler yani duygulu-tutkulu dışavurumlar değil, çekiç vurgusuyla yinelenen sloganlar yükselmeye başladı. Pankartların çeşitliliğini, renklerini bile sınırlamıştı bu kuruluk. Politizasyon süreci —fraksiyonel ilişkilerin sıcaklaşmasıyla birlikte hedef karmaşası kaygısıyla— kendi cürmünde keskinleştikçe, değinilen alanlardaki bağlantılar zayıfladı, yok oldu. Ve nesnel, caydırıcı koşullarla birleşen tekdüzelik, alternatifsizlik kitlelerden büyük kopmalarla bütünleşti. Ayrılanlar başka yaşantılar kurmaya çabaladılar kendileri için. Kalanlar yaşamsal bağ sorunu ile karşılaştılar.

Varolan toplumsal yapıdan ileride —düşünceleri— olan bir insanın yaşamla bağları çok sıkı olmalı; ki geleceğin özlemleri, teorisi içinde yaşantısal bir boşluğa düşmesin; ki varolan toplumda sonraki yaşam biçiminin tadlarını salt tasarlamayı değil, bu tadları her an üretebilmeyi amaçlasın, başarsın...

Ne olabilir böyle bir tad, böylesine kuşatılmışsa yaşantılar? Örneğin sevda olur; özgürlük tutkusunun, coşkunun altını biteviye çizen doğasıyla. Ama yine de birçok "ileride" insanın sevdası varolan kurallarla biçimlenmiştir. Toplumun —birçok alanda— üstünde olduğunu varsayan bazı insanlar, sevdalarını varolan düzenin verili çerçevelerine asarlar; hatta daha gerisinde kalan feodal yaşantılara uydururlar yürek ritmlerini. Alanlardan kalkan şiiri, sevgiliye söylemekten de uzak duruldu kiminde. Yarin elini tutmak "halkımızın" yaşantısıyla çelişir oldu. Birçok kez sağ bir ideolojiyle bakıldı kadınla, erkeğin ilişkisine.

"İleride" insanların birçoğunun sinemaya, bir kır toplantısına, şiir dinletisine gidecek zamanları hiç mi hiç olmazdı. Fakat sınırlanan mücadele alanının net ritmine uyan, örgüte birebir düşen bu tür etkinliklere —neredeyse

"aynı yorgun alışkanlıkla"— gitmek de görevdi. Orada sergilenen ne olursa olsun gidilir ve çoğu kez "çekiç ritmine" fon oluşturan örgütü tanıtıcı sloganlar atılır, farklı örgütler bir aradaysa her platform bitimsiz bir slogan yarışının arenası olurdu. Tek boyutlu süreçler "ileride" olanları, toplumsal duyarlılığı besleyecek yaşamsal inceliklerden, sanatsal, kültürel giderek yaşantısal alanlardan uzaklaştırdı; zaten doğru dürüst kurulamayan yaşamsal bağların —olası— iplikciklerini de koparttı. Bütün bunlara karşın biliriz; bazı şeylere salt "doğru", "yanlış" mihengiyle bakmak yeterli değildir. Su öyle uzaktan, öyle çılgın çavlanlardan derlenerek gelmiştir ki, bazı şeyler "kendinde değer, erdem" taşır. Anlamak gerekli kuşkusuz, ama yeterli değil. Mare Nostrum (Bizim Deniz) şiirinde anlamıştır Can Yücel.

"En uzun koşuysa ebet Türkiye'de de devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştu
En sekmez lüverin namlusundan fırlayarak...
En hızlısıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...

Acıyorsam sana anam avradım olsun,
Ama aşk olsun sana çocuk, AŞK olsun!"

Onurlu bir tarihle, milâdını yetiştiren bir tarih aynı şey değildir.

Amerikan protest-folk tarihi, insancıl özlemlerin, unutulmaya yüz tutmuş duyarlılıkların, onurlu isimlerle bezenen tarihi olmuştur. Eylemsel dönüşümleri sistemli, tutarlı bir siyasi çizgiye oturamayan bu tarihin etkileri, evrense boyutta, siyasal ajitasyonun, kitlesel tepkilerin düzeyli ögeleri olarak işlev kazanabilmiştir. Bir Joan Baez "Şiddetin (Vietnam çığlıklarının) egemen olduğu dönemde köktenci bir barış militanı, Amerikan gençliğinin Ulusçuluktan kusmaya başladığı dönemde, evrensellik yolcusu olmuştur. (Joan Baez, s.8) Sorduğu yalın (hançer) so-

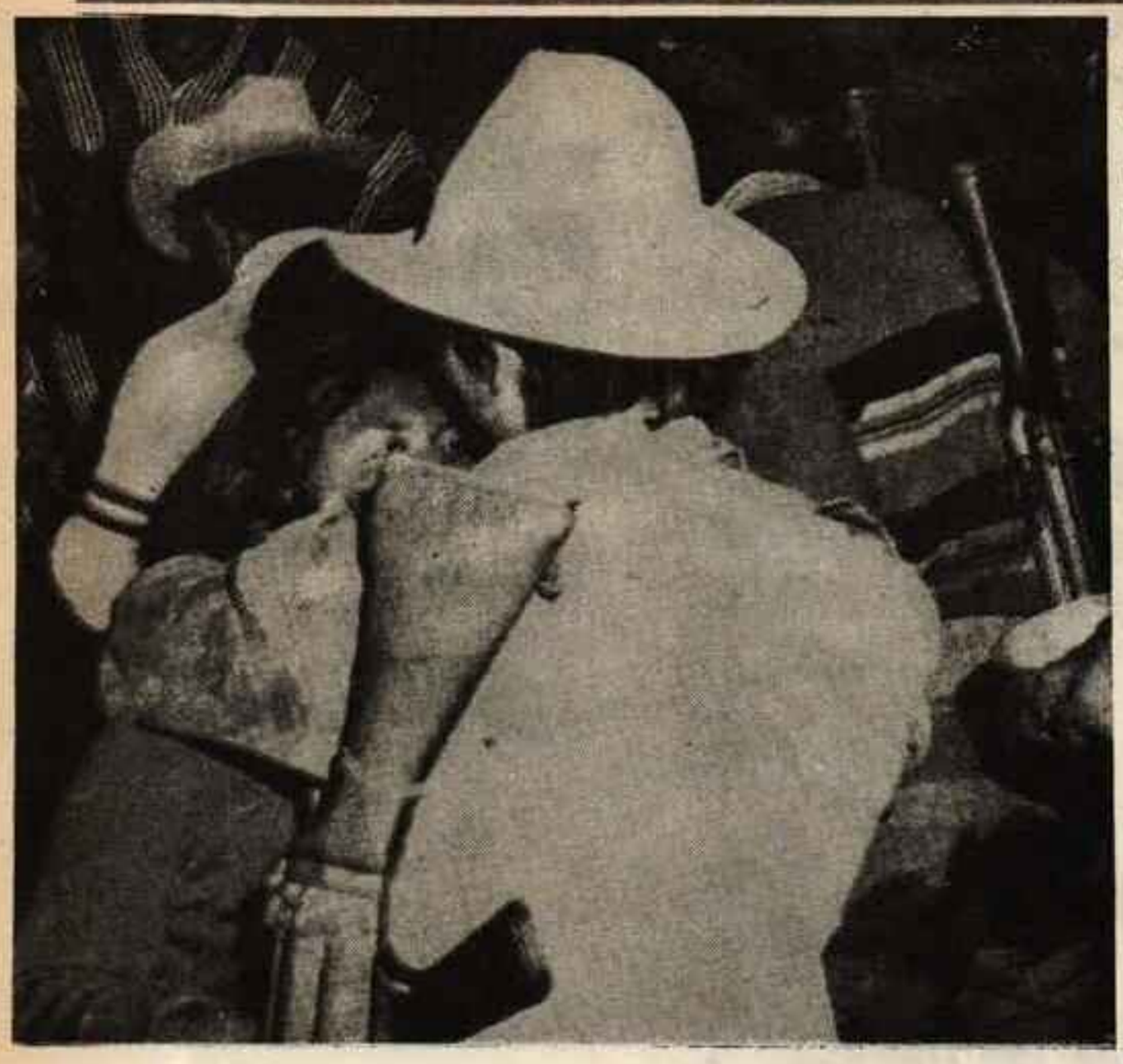

rulara protest müzikle yanıt arayan Bob Dylan'ın yapıtları öğrenci boykotlarında, direnişlerde dillerden düşmeyecektir. Yaşlı folk şarkıcısı ve birçok ünlü folkcunun hocası Pete Seeger, bir Amerikan folk festivalinde gitarla çaldığı, Fransızca söylediği Enternasyonal'in her dörtlüğünün ardından, kitlelere İngilizce çevirisini yapar. Seeger her konserinde kitlelerin sesini, müziğe katılımını arkasına alarak ânlık, büyük korolar kuracaktır. Joan Baez'le birlikte çalıp, söyleyeceklerdir;

"Yerle bir edelim cezaevlerini/Yerle bir edelim/
Yardım edin yıkalım/Yerle bir edelim cezaevlerini."

Kaynağı tam olarak bilinmeyen, ama gerek beyazlar, gerek zenciler arasında, grev ve direnişlerin vazgeçilmez bir ezgisini söyleyeceklerdir ardından... "Kazanacağız/ Kazanacağız bir gün/ Bütün yüreğimle inanıyorum ki/ Kazanacağız bir gün" "Korkmuyoruz/ Korkmuyoruz bugün/ Bütün yüreğimle inanıyorum ki/ Kazanacağız bir gün..."

Evet, müzik ABD'in karşı tarihinde büyük bir yer tutmuştur. İşçi hareketinin de bu boyutta göze çarpan bir yeri vardır. Chicago, gerek çok büyük işçi kitlelerini barındırması, gerekse çalışma koşullarının çok kötü, yıpratıcı olması nedeniyle ABD tarihinde işçi sınıfı hareketlerinin uzun süre merkezi olmuştur. Maden işçilerinin başkaldırıları, demiryolu taşımacılığında büyük bir tröst olan Pullman şirketindeki kanlı grev, sendikaların ve diğer işçi örgütlerinin artan bir hızla yaygınlaştırdığı direnişler, 20. yüzyıla girmek üzereyken tüm ABD topraklarında erken doğmuş bir devrim havası yaratmaktadır. Aynı dönemlerde Chicago'nun önde gelen işçi örgütlerinden IWW politik propagandaya yönelik yeni bir işçi sınıfı müziği yaratma çabasındadır. Topical songs (güncel konulu şarkılar) kavramı ilk kez IWW'nin Little Red Songbooks (Küçük kızıl şarkı kitapları)'larındaki liriklerle ortaya çıkar. Sendika, parti ve örgütlere övgüler, devrim çağrıları ve ölen işçi liderlerine ağıtlarla yankılanan IWW şarkılarında ilk önemli isim, İsveç göçmeni bir işçi olan Joe Hill'dir. Hill'in şarkıları Chicago'dan Illinois'e yayıldığında bu yoksul, göçmen şarkıcı düzmece bir suçtan idam edilir. Ve Joan Baez yıllar sonra söyler onun için;

"Dün gece Joe Hill'i gördüm düşümde (...)
Bakır patronları öldürdü seni Joe, dedim, vurdular seni
Bir insanı öldürmeye tabanca yetmez, dedi
Ölmedim ben, ölmedim.
Gülen gözleriyle dururken yaşam gibi görkemli
Öldürülmeyecek bir şey var ki öğütlenmekte, dedi
Devam etti örgütlenmeye.
San Diego'dan Maine'ye dek madenler ve fabrikalarda
İnsanlar var hakları için savaşan
Oralarda bulacaksınız Joe Hill'i oralarda..."
(Joan Baez; s.121)

Müzik, tarihte, insanların umutlarını yeşerttiği bir mevsim aralığı, hüzünlerini özgürce yaşadığı bir ada, öfkelerini haykırdığı bir çığlık, hatta namlusu olmuştur — dışavurduğu— ateşlemelerin...

Müzik, çalışma yaşamından, insanın üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Çalışma sürecinde ritm, yorgunluğun, düzensiz güç harcamanın ya da çok güç gerektiren anların desteği olmuştur. Ve bu bağlamda çalışan insanların, **sınıfın** müziği biçimlenmiştir.

Zenci kölelerin müziğidir Blues... "Hüzün, keder anlamına gelir. Hüznün müziğidir Blues. Ya da müzikleşmiş hüzün'dür."(2) Bir Blues şarkıcısı, Booker White şöyle der:

"Blues'un nereden geldiğini soruyorsunuz. Öküzün ardından geldi. Şimdilerde, masa başında oturup yemek yiyerek dinleyebiliyorsunuz Blues'u. Ama onun temeli kölelik günlerinde, öküzün ardındaki çift sürmelerdir.(3) Paul Oliver'e göre Blues, yüzüstü bırakılanların feryadı, bağımsızlık çağrısı, sağlıklı olanların şehveti, bunalmışların öfkesi, kadercinin gülüşüdür. Kararsızlık kıskacı, işçinin umutsuzluğu, yoksunluk içindekinin acısı ve alaycının zekasıdır. Böylece Blues, kendine müzikle ifade bulun duyguların tümüdür." Ve dile gelir Blues'un umudu;

"Güneş bir gün parlayacak arka kapımda
Bir gün arka kapımda
Ve rüzgâr yön değiştirecek
Hüznü (Blues'u) üfleyip götürecek..."(4)

(SÜRECEK)

DİPNOTLAR:

(1) Burak Eldem, **Mayıs Çiçeğinden Barış Türküsüne, Joan Baez,** 1985, İstanbul, s.23-24-121.
(2) (Derleyen) Feride Çiçekoğlu, **Caz Hüznün Müziği,** Kalem Yayınları, Aralık 1985, Ankara, s.30
(3) Y. a.g.e., s.31
(4) Y.a.g.e., s.35-40.
Nâzım ve evliliğinden kısa bir süre sonra apandisit krizi geçirerek ölen karısı Lena (1925 Bir Bakış Resmi.. M.19 Gerillaları)

Kültür Sanat

Paranteze Alma ya da Dolaylı Anlatım Yolu

Sinema-Politika İlişkisi Üzerine Bir Deneme

Jean-Paul FARGİER

II.BÖLÜM

Çeviren: Ayşegül GÜLDEMİR

DOLAYLI YOL, FARKLI MÜCADELE

Sinema sınıf mücadelesinin dışında değildir, fakat bu mücadele içine dolaysız olarak katılmaz, politik pratiğin kendine özgü bir aracı değildir. Buna karşın, politik pratiğin içinde etkilidir: Materyalizm idealizm arasındaki ve dolaysız olarak sınıf mücadelesine kayan ölümcül mücadele, "dolaylı anlatım yolu"nun işgördüğü alandır. Sinema için mücadele farklıdır, bu bir iletme mücadelesidir. Sözgelimi bir grev, proletaryanın politik silahı olarak bir filme konu olamaz. (Eisenstein'inki bile). İş gördüğü alanda bir silah rolü oynayan bir film, politik olmasa bile, politika ile birleşen kendine özgü dolaylı bir anlatım yoluna sahiptir.

Öte yandan, politik filmlerde de politik pratik üstü kapalıca anlatılmıştır. Sinemada politik olaylar ideolojilerin iletimi olarak (ideolojik işlev) ya da somut olayların somut analizine araç, yani bilginin iletişimi olarak (teorik işlev) tanımlanırlar. Bu tanımlamayı ideolojik pratik alanın içinde olmak durumunda materyalizm-idealizm mücadelesi, ideolojik, pratik alanın dışında kalmak durumunda ise sınıf mücadelesi yapar. Bu tanımlama yalnızca sinema filmleri için geçerlidir. Anlık imaj, politik pratik içine dolaysız olarak giren aktüel kamera tarafından üretilir. Bu bir söylev ya da broşürle benzer etkiye sahiptir.

Bundan giderek şu kuralı formüle edebiliriz: sinemada bilginin iletimi, beraberinde sinema hakkındaki bilginin üretimini de getirir. Bu iki işlevden biri eksik olduğunda, film yeniden ideoloji içinde nükseder. Kuramsal olarak bilinen gerçekler ikna edici olmasalar da güvenilir hale getirilebilirler.

Şüphesiz her iki işlev, her kuramsal film içinde eşdeğer olarak bulunmazlar, fakat spesifik bilginin izi daima vardır. (Sinema söz konusu olduğunda spesifik bilginin üretimi, bilginin iletişiminden genellikle daha fazla yer alır.) Fakat her ikisi de varolan durumun "tersi" yönde rehberlik ederler.

Marx, Alman ideolojisinde, ideolojinin insanları ve ilişkileri tepetaklak gösterdiğini ifade için "camera obscura" benzetmesini yapmıştı. Sosyal sosyalist ve militan filmler istenen değişikliği sağlamak, istenen etkiyi yapmak için işe yarar, pratik hale getirilmişlerdir. Burjuva sinema, burjuvaziyi ve onun dünya görüşünü gösterir, ve bunu yaparken sözünü ettiğimiz gibi gerçekliği tersine çevirirler. Pekala, işçileri ve onların dünya görüşlerini göstereceğiz, bu durumda da gerçekliği tersine çevirmemiz mi gerekiyor? Sinema madem ki bir gerçekçilik ortaya koyuyor, bu durumda ne teklif edilebilir? Sinema, kendine has özelliği olarak (sepisifik konumu) yıkılmaz bir illüzyon (bu da idealist ideolojik anlayışa denk düşer) ürettiğinden, tersine çevirmeye çalışmak faydasızdır. Bir illüzyonu sarsamazsınız, onu yalnızca yıkabilirsiniz!

Sosyalist, sosyal ve militen filmlerin yapımcıları, onun bu spesifik doğasını problem olarak kabul etmediler, birkaç istisna dışında "sinematografik idealizmin" tuzağına düştüler. Bu başarısızlığın sonuçlarının ne kadar ciddii olduğu tarihi duruma bağlıdır: sosyalist ülkelerde daha az ciddiyet taşırken, kapitalist ülkelerde önemli bir tehlike ortaya koyarlar.

SOSYALİST FİLMLER

Proletaryanın ideolojik ve ekonomik üretim araçlarını eline geçirerek hakim sınıf olduğu ülkelerde, sinemanın ideo-

lojik tatbikatındaki özellik (gerçekliğin iletilmesi), onun proletaryanın itibarlı olduğu tarihsel bir bağlamda gerçekleşir. Sinema, çalışan sınıfların ululuğunun, dayanıklılığının ve zaferinin temsil edilişindeki inandırıcılığı ve güvenilirliği takviye eder. Bu sözcükler sosyalist gerçekçiliğin hümanist yönünü ifade ederler. "Bütün sanatların en önemlisi" (Lenin) olarak sinema, sosyalist bir toplumda öncelikle hümanist bir rol üstlenir: "Öncü sanat en iyi biçimde, muzaffer sosyalist devrimler çağını müjdeleyen sanattır, zamanımızın yeni insanının niteliklerini en mükemmel şekilde canlandıran sanattır..." (Eisenstein: yönetmenin notları)

Sinemanın idealist kullanımındaki taktik yararları reddetmek niyetinde değiliz. Samimi bir hümanizm, sosyalist bir toplumda, ideolojik bir zorunluluktur. Ama diğer yandan, burjuva estetiğinin akademik tecavüzü olarak ortaya çıkan durum bu sorunla sınırlı değil. Fakat bu tutum, diktatörlüğünün böyle ileri bir aşamasında proletaryaya, kendi kendini esas itibarıyla idealist olan böylesine bir yöntemle tanıtma fikrinden ne kazanabileceği sorusunu sordurmaya neden oluyor. Onun kendi zaferinin, kendi dayanıklılığının ve kendi varoluşunun teminatı, burjuvazinin asla geliştiremeyeceği sinemanın materyalist doğrularını geliştirmek ve sağlamlaştırmak olurdu.

SOSYAL FİLMLER

Sosyal filmler katı ve kasvetli bir ele alış tarzına daha fazla gerek duyarlar. Çünkü bu tür filmler proletaryanın sömürülen sınıf olduğu tarihsel bağlamda üretilirler. Başka bir deyişle, sosyalist filmlerin aksine, sosyal filmler proletaryanın itibarlı olduğu bir tarihsel bağlamda "gerçekliği iletmek" sorunu karşısında üretilmezler. Bütün film yapma kariyerlerini ideolojik olmama kaygısıyla harcayan kimi yapımcılar, (benzeri az bulunur iyiniyetleriyle) en sonunda egemen ideolojinin suç ortağı haline gelebilirler. Kapitalist toplumda sinema, sınıf farkı gözetmeksizin bütün toplumu hedef alır. Bu filmler yalnızca bilinen gerçek hayatın imajının yeniden üretiminden öteye gidemezler. Başka hiçbir imaj kabul edilebilir değildir, çünkü aksi halde belirli bir izleiyci kitlesi (sinemayı da açıkça diğer "yer"lerden biri sayarlar) kendilerini tanımayacaktır. Böylece çok şey, bu filmlerde olduğu gibi, proleter amaca sunulamaz, sınıf filmi olamaz. Film yapımcıları tarafsız olmanın üstesinden gelemezler, tahrik eder, duyguları harekete geçirirler, çünkü gerçek ekonomik ve politik şartları asla tartışamazlar ve bir filmi üretim-paylaşım sürecine sokmazlar. Film kamerasının spesifik ideolojik etkileri konusunda asla kafa yormazlar.

MİLİTAN FİLMLER

Militan film yapımı gizlice denenmiş, yapımı hızla yaygınlaşmış ve sınıf mücadelesinde üzerinde önemle durulması gereken bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu nedenlerle sosyal filmlerden daha fazla bir avantaja sahiptirler. Fakat devrimci hareket, ideolojik etkinin önemini ihmal ederek, içine karışıverir, militan sinema anlatımının (bu yer, bu karıştığı nokta, hareketin bazen tutkulu düşünceler, hissi kuruntular içinde eridiği noktadır.) Militan film yapımcıları devrimci harekete yardımcı olduklarına inanırlar. Fakat onlar, devrimin sinema içinde ancak, yok olmuş bir şeyin yeniden sunuluşu şeklinde gerçekleşeceğini unutuyorlar. Suretler gerçekle çakışmazlar, böylece de sonunda bir ülküyü tahrik eder, dengeler ve nihayet intikam alırlar.

KURAMSAL SORUN

Sinemanın doğasını zorladık, idealist ideoloji içine sokulmuş tarihini inceledik ve bütün bunlar sonunda boş bir duvarla karşı karşıya kaldık. Yasaları çiğneyebilen, yıkabilen tek güç, kuramsal pratiktir.

Eğer sinema, kuramsal pratikle bütünleşmişse, idealist ideolojik rolünden daha ileriye gidebilir. Sinemanın kuramsal yol içinde oynayabildiği iki yol vardır

a) Bilimlerden biri tarafından (tarihi materyalizm, tıp, fizik, coğrafya vb.) üretilmiş bilgiyi yeniden üretebilir. Bilginin iletişim sürecinde taşıyıcı rolü oynar.

b) Kendi hakkındaki spesifik bilgiyi üretir. Varolan fiziksel ve sosyal konumların maddi durumlarını gösterir. Olağan bir filmin ideolojik, politik ve ekonomik işlevine perde çekebilir -ki bu normal olarak filmin ideolojik, politik, ekonomik işlevini saptar- ve sinemada gerçekliiğn izleri olarak varolan ideolojinin doğasını ihbar eder.

Yeniden vurgulamalıyız: Sinema politik alan içindeki güçler dengesinden etkilenmez ve etkilenemez. Fakat ideolojik alanda, idealizm ve materyalizm arasındaki mücadeleden etkilenebilir. Sosyal ve ekonomik iklime bağlı değişmeleri de etkileyebilirler, fakat tamamiyle değil. Bu alanda etkili olmak politik güç dengesi içinde bir değişiklik olmadan mümkün olamaz.

TANIMLAMALAR, AÇIKLIKLAR

Proletarya için yararlı olabilecek film türünü tanımlamak, şimdi mümkün sanırım: Materyalist bir film, proletaryanın tarihi ile bütünleşen bir film.

Materyalist bir film, gerçeğin hayal olarak yansımasını vermez. Hatat hiçbir şeyi yansıtmaz. Kendi doğal materyalinden (doğal olarak görülen ideolojik yön, izleyici) ve dünyadan başlar, bütün içindeki bir işleyişi her ikisinde de gösterir. Bu işleyiş kuramsal olan işleyiş türüdür. Sinema ve dünya üzerinde bilimsel bir bilgi sağlar ve böylelikle sinema idealizme karşı verilen mücadelenin bir parçasıdır. Fakat kazanmak için diyalektik olmalıdır, aksi takdirde işleyen makinenin güzel fakat faydasız bir parçası olur, gerçeğin dönüşümü için çabalamaksızın varolanı devam ettirir gider. Diyalektik bir film, seyirciye iletilebilecek bilinçli bir yapımdır. Bilginin bir yönünü ya da gerçekliğin yavaş yavaş beyaz perde materyali haline dönüştürme ve izleyicinin belleğinde bir görüntü olarak kalmasını sağlama yöntemini kullanır.

Fakat kabul edelim ki, sinema büyülü bir nesne değil, ne zerafeti sezmede, ne etkiyi gizlemekte çok da güçlü değil, kabul etmeliyiz ki, diyalektik yöntem izleyiciyi dikkate alan çalışmalarla desteklenmeli, onlar filmi çözebilmeli, simgelerdeki gizli manayı okuyabilmeli.

Yalnızca bu kategoride, yani diyalektik materyalist bir filmde, hiçbir filmde bulamayacağımız işaret ettiğimiz bütün olanakları ile politika ile sınırlanmış "kuramsal" söylemi bulabiliriz.

İşçi sınıfının bilinçlenme sürecinde kültürel mücadele ve sanatın rolü

"Her toplumsal sınıfın,içine kendi özünü koyduğu bir şiir vardır... Çünkü her sınıf özel bir eğilim, varlıklarla ilgili özel bir görüş taşır. Her sınıfın kendine göre acıları, sevinçleri, umutları, özlemleri, kısacası kendine göre bir iç dünyası bulunur".

(PLEHANOV)

Barış GÜVEN

Sorunu tartışmaya başlamadan önce genelde okuyucunun içine düştüğü karışıklığa dikkat çekmek gerekiyor.

İlki, kültür kavramının sanatla karıştırılması... ve kültür dendiğinde sanat akla geliyor. İki kavram aynı amaçla kullanılıyor.

İkincisi ise, sanatın politikadan ayrı tutulmasıdır. Bu yanlışa,salt burjuva sanatçıları düşmemekte, çoğu kez sosyalistler de düşmektedirler.

Önce kültür ve sanat kavramlarının farklılığına kısaca değinelim. Burada yine bir uyarı gereklidir. Kültür kavramının son derece çeşitli tanımları yapılmakta ve tek bir tanıma ulaşılmakta güçlük çekilmektedir. Bizimse burada bir "tek" tanıma gereksinimiz var.Bu nedenle tanımdan doğacak sakıncalara dikkat çekerek başlamak yararlı olur.

Kültür, üretici güçlerin gelişimi ve üretim ilişkileriyle çatışmasının her türden sonucu olan maddi ve manevi ürünler toplamıdır. Bu açıdan baktığımızda görürüz ki bir yönüyle tamamen sınıfsaldır; bir yönüyle ise sınıfların kucaklayarak aşan —bir anlamda sınıflar üstü— bir özelliği vardır.

Vurguyu genellikle sınıfsallığına ilişkin olarak yapsak da diğer yönünü göstermemek, kültür içinde, birbirinden ayrı duran ve etkileşmeyen sınıf kültürleri aramamıza neden olur. Böylesi bir ayrışma belki kölelerle köle sahipleri arasında, ya da derebeyleriyle serfler arasında söz konusu olabilirdi. Oysa (modern toplum) kapitalist toplumda bu tarzda bir saflık ve net ayrışma görmek olanaklı değildir.

Bu durum bir yönüyle tehlikelidir, çünkü, egemen sınıfların kültürel değerlerinin ezilen sınıflarca da daha kolay ve etkili benimsenmesi anlamına gelecektir ki, bu işçi sınıfının ideolojik ve politik bağımsızlaşmasını son derece güçleştirecektir. Bir yönüyle olumludur. Çünkü, bizzat kapitalizm, ulaştığı evrensel niteliği ile uluslararası bir kültürün oluşmasına önemli bir temel hazırlamaktadır. Son on yıldır çağdaş (iletişim) teknoloji araçları sayesinde Türkiye işçi sınıfı,Latin Amerika devrimci marşlarıyla, Yunan ve Filistin partizan türküleriyle yürümeye başlamıştır. TV'de —gericiliğin en sadık borazanı olsa da— liberal bir yönetmenin çektiği anti-sömürgeci bir dramatik ya da belgesel filmi izleyebilmekte; petrol tekellerinin tarihini öğrenmekte; ikinci paylaşım savaşında orduları birbirinin kanını dökerken, Alman ve Amerikan tekellerinin, birbirleriyle nasıl silah teknolojisi alışverişi yaptıklarını görmektedir. Tüm bunlar, aynı zamanda, bizim için önemli bir tartışma temeli oluşturmaktadır. Bir düşünün, uluslararası kapitalist ilişkilerin önce tanıtılması sonra tartışılması nice güç olurdu. Bugün, ister bir liberal isterse gerici olsun, işin ilk kısmını TV vb. aracılığıyla gerçekleştiriyor. Bize kalansa o malzemeyi yorumlayarak yeniden tartışmak olacaktır.

Kültürün "bir değerler toplamı" olduğunu söyledik. Tartışmamız açısından asıl önemli olan manevi değerlerdir. Toplumda egemen olan kültürel değerler; gelenekler, töreler, moral değerler vb. tümü,gündelik yaşam içinde egemen ideolojiye sentezlenmiş ya da eklemlenmiş olarak yaşarlar. Bunların tümü ulusal kültürün öğelerini oluştururlar ki, işte burada, yani ulusallık noktasında burjuvazinin damgasını taşırlar.

Kültürün oluşmasında politikanın ve sanatın özel bir etkinliği vardır. Ya da daha kapsamlı bir ifadeyle, ideoloji politika ve sanat gibi araçlarla kültürü yönlendirir.

Bu noktada ideolojinin, politika, sanat ve kültürle kurduğu ilişkinin tartışılması farklı (ve önemli) bir teorik sorun. Bizim için şu anda önemli olansa politika ve sanatın kültür içindeki etkinliği...

POLİTİKA VE SANAT

Politika ve sanatın ilişkisi çok tartışıldı ve bu tartışma henüz tamamlanmış değil. Bu yazıda tamamlayabileceğimizi de düşünmüyoruz, ancak ulaşmış olduğumuz önemli bir mevzide yeni savaşlara hazırlığımız sürüyor. Bu mevzide varılan düşünceyi şöyle ifade edebiliriz.

Yaşamda her şey politik ve ideolojiktir. Ve estetiğin girmediği alan hemen hemen yok gibidir.

Eğer her şey üretim ilişkileri ile üretici güçlerin çatışması temelinde var oluyorsa, ve eğer bu çelişkinin toplumsal karşılığı sınıflar çatışması ise; bu çatışmanın tayin olduğu alan da iktidar mücadelesi alanıdır.

O halde, iktidarın gerçekleştiği her durumda toplumsal ilişkilerin hemen her biçimi var olacaktır.

Politik iktidar, iktidarın bir biçimidir yalnızca. Toplumsal ilişkilerin her zerresinde bu iktidar sinmiş olarak bulunur. Kavramlarda, imgelerde, davranışlarda, geleneklerde, ailede ve tüm kurumlarda egemen sınıfın iktidarı yaşamaktadır.

O halde görebiliriz ki, her sınıf iktidar savaşına tüm silahlarını seferber eder. Felsefeyi, sanatı, moral değerleri vb...

Bu noktaya varıldığında çoğu sosyalist hemen bir sonuca ulaşmaktadır: **"O halde aynı silahları biz de çekelim."** Tam da bu noktada sosyalistler kendi ayaklarını bağlamakta ve önemli bir avantaj yitirilmiş olmaktadır.

Açıklamaya çalışalım. Son ulaştığımız formülasyon doğru gibi görünse de araççı bir bakışın ötesine geçememektedir. Evet sanat bir savaş silahıdır. Kültür de... politika da...felsefe de... Ancak bu gerçeğin bir yanıdır yalnızca. Tanımı burada bıratığımızda eksik kalmaktadır.

Birincisi,sanat, felsefe vb. aynı zamanda başlı başına birer savaş alanıdırlar. Tüm bu alanlarda mevcut iktidar ve şınıf ilişkilerini ve sınıf çatışmalarını görebiliriz.

İkincisi, bu alanların hiç biri diğeriyle kopuk ve ilişkisiz değildir. Tersine son derece içiçe geçmiş bir biçimde genel bir sınıf ve iktidar savaşımı içinde seferber olmuş, kaynaşmışlardır. Ve yaşamın motoru haline gelmiş sınıf çatışmalarından kopuk olma şansını, sınıflar ve iktidar varolalı beri yitirmişlerdir. Uç bir örnek vermek gerekirse: "bana neci" birinin bir iç savaş durumunda bu tutumunu sürdürmesi olanaksızlaşır ve bir taraf seçmeye sürüklenir. Her iki örnekte de aynı gerçeği bulmak olanaklıdır. Böylece politika alanının tüm diğer alanlarla ilişkisi kolayca görülebilir.

Buradan varılması gereken sonuç açıktır. Politika alanında, başta politika olmak üzere her türden alana denk düşen değerler üretilmektedir. Bu anlamda politikada bir değerler sistemidir. Ve her ideoloji, —kendine ait yöntemi— kendi politikasını üretir.

Toparlarsak her sınıf doğrudan iktidar için savaşırken, hayatın her alanında var olan iktidar biçimleriyle de savaşmak zorundadır. Ve doğrudan politik iktidar savaşımında bile (yasa dışı bildirilerden, parlamento kürsüsüne kadar) politikanın dili edebiyattan, şiirden, müzikten vb. ayrıştırılamaz.

En açık ve doğrudan politik kitle eylemi kendi geleneklerini, moral değerlerini, estetik ve edebi ölçülerini yansıtır. İşte bu gerçeği kabul ettiğimiz anda az önceki araççı tanımda kalmanın nasıl eksik bir kavrayışı benimsemek olduğunu görürüz.

Görüş birliği sağlandıysa artık kolayca metoda yönelebilir, sanat ve politikanın görevlerini ayrı ayrı tanımlayabiliriz.

Az önce gördüğümüz gibi politika da asnatta sınıf mücadelesinin birer biçimi ve alanı olduğuna göre, belirli bir sınıf çıkarı doğrultusunda bu alanda, bu alanın olanaklarıyla ilişki kurduğu tüm alanlarda, nesnelliği çözümlemek ve tarihin zorunlu yönünü kavratmak ve değiştirmek temel görevdir.

Bu noktada politikanın asli görevi, gerçeği ve nasıl dönüştürüleceğini politikanın anlatım araçlarıyla göstermektir. Sanat ise aynı görevi kendi araçlarıyla yerine getirecektir.

Sorunu kavramayı kolaylaştırmak için tanımı biraz daha metodik ve basit hale getirirsek şöyle diyebiliriz: **Politika, olanı ve olması gerekeni anlatır, sanat ise gösterir...** O halde, olnın ve olması gerekenin kavratılmasında tüm sürecin anahtarının, kitlelerin gerçekleri **kendi deneyleriyle** doğrulamak ve kavramlarını sağlayan kitle eylemi olduğunu unutmaksızın sanatın bir adım önde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Siyasal mücadele ve ekonomik mücadele kendi kültürünün felsefi, moral, estetik değerlerini üretecektir. Yani kendi şiirini üretecektir. Yeni bir toplum için mücadele edenler, tüm ekonomik bir grev oylamasında bile, bu anın, işçilerin tüm yaşamının (diyelim ki 24 saatinin) bir parçası olduğunu unutmamalıdır. Grev oylamasından çıkıp Orhan Gencebay vb. arabesk dinleyen işçinin ertesi gün yaşamının iç atmosferi arabesk olacaktır. Ekonomik yoksulluk her zaman insanın iç atmosferini güçlü bir nostalji ve karamsarlıkla doldurur. Ve biz dış atmosferine kadar "politik ve canlı" (?) kılarsak kılalım buna uygun bir iç atmosfer oluşturma gücünde değilsek, ekonomik mücadelede bile gücümüz sınırlı olacaktır. Her kitle eylemi en politik olanı dahil, eyleme katılanların kültürel, siyasal, örgütsel ve bunun gibi düzeylerinin bir ortalamasını sunar. Bunu asla unutmayalım!

★

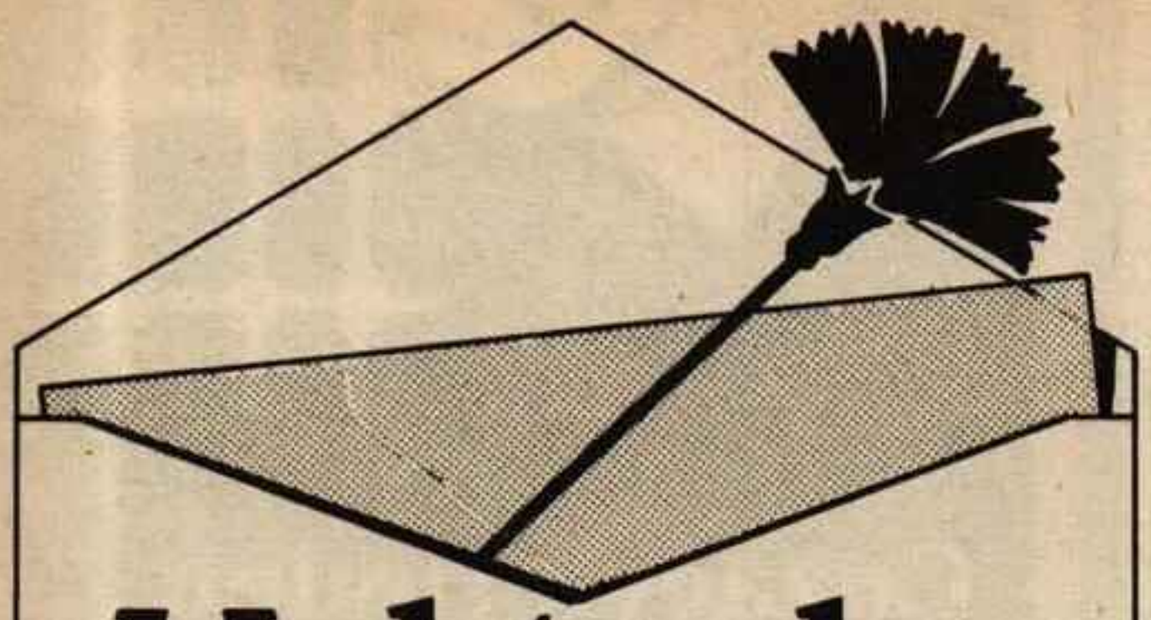

Mektuplar

YENİLEŞMENİN SORUNLARI VE SORULARI

S.S.C.B.'deki son gelişmelere değinen bu yazımızda, yenilik hareketinin önündeki sorunlara ve sorulara değinmeye çalışarak, yenileşme hareketini belli bir eleştirisel çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

Gorbaçov'un üzerinde hassasiyetle durduğu konulardan birisi, kuşkusuz SB'nin sosyo ekonomik gelişimidir. Bu gelişime çağdaş ölçütlerde bilimsel teknolojik bir ivmenin kazandırılmasıdır. Örneğin bu alanda, Sovyet Yüksek Şurası Kasım/1986'da ekonomik atalet ve hantallığın aşılarak üretkenliğin artırılması için, kısmi ölçeklerde özel teşebbüse izin veren bir yasayı kabul etti. Avrupa'da kimi çevrelerce, 'sosyalist piyasa ekonomisi' olarak nitelenen bu girişim, Gorbaçov'un ünlü ekonomisti A. Aganbegian'ca 'ikinci NEP' olarak niteleniyor. Son önlemlerle küçük işletmelerde özelleştirilmeye gidilirken, kalifiye emeğe ödenen ücretler artırılıyor ve ayrıca köylülerin ürünlerini pazara götürebilmeleri üzerindeki kısıtlamalar azaltılıp hafifletiliyordu.

Dünya pazarındaki sosyalist sektörün önemli bir ekonomik birimi olan SB'deki bu düzeyli bir 'liberalizasyon', ekonomik planda bize hemen Macaristan'daki uygulamaları ve ayrıca da MKP Genel Sekreteri M.Szuros'un şu sözlerini anımsatıyor: **"SBKP'in 27'nci Kongresi, bir zamanlar geçerliliği olan, ama bugün için artık eskimiş duruma gelen kimi temel tezleri yeniden tanımlayarak sosyalizme hız kazandırmıştır."**

1970'li yıllardan beri ciddi bir durgunluk içinde olan ve daima hedef ve beklentilerin gerisinde tecelli eden Sovyet ekonomisine, yenilikçi ekonomik liberalizasyon kısmi de olsa hız kazandırır mı?.. Ya da varılan noktada ve gelişmişlik düzeyinde yeni veya ikinci bir NEP tıkanıklıkların önünü mü açar, yoksa belirli bir canlanma sonrası yeni sorunları mı döller?

Kanımca bu soru orta yerde. Sosyalizmin tabanda yaratıcılık öğesi üzerinde yükseldiği bir öz yönetimin demokratik merkeziyetçi planlı ekonomisinden geçtiği kanısındayım.

Evet, Gorbaçov'un şu sözlerine katılmamak elde değil: "Üretim güçleri ve üretim ilişkileri konusunda sosyalizm, ...demokrasi nosyonlarımızın geliştirilmesine gerek duyuyor."

Buna tamam ama Lenin'in şu anımsatmasını da unutmadan: "Görevimiz demokratik merkeziyetçiliği ekonomik alanda uygulamak ... ekonomik girişimlerde mutlak bir uyum ve birlik sağlamaktır."

Şimdi burada karşımıza bir sorun dikiliyor, kısmi de olsa yenilikçi hareket, devreye soktuğu ekonomik liberalizasyon ile ekonomideki mutlak uyum ve birliği nasıl sağlayacaktır? Yenilikçi hareketin anti bürokratik faaliyetlerine gelince, bunu desteklememek olası değil. Ama bu anti bürokratik faaliyetin de şimdiye değin sınıf ve halk katılım bağının zayıflığı düzeyinde, yine tasviyelerle ve ağırlıklı olarak yukarıdan aşağıya gerçekleştirilmesi, yenilikçi hareketin zaaflarındandır kanısındayım. Bürokrasinin, ne denli halisane ve iyi niyetlerle olursa olsun, bürokratik ve tepeden yöntemlerle tasviyesi kolay kolay içe sindirilebilecek gibi değil. Kaldı ki, Gorbaçov'un anti bürokratik söylemlerine, sınırlı benzerlikleri ile, 1960'lı yıllardaki Liberman/Kosigin'in reform girişimlerinde 'tanık'o lmak olasıdır da. Bu anlamda Gorbaçov'un anti bürokratik yeniliklerinin **konjonktürel değil de yapısal nitelikler kazanabilmesi için, sadece kendisini yukarıdan aşağıya değil, aksine yığın katılımı (ve elbette organları ile) aşağıdan yukarıya gerçeklemesi gerekmektedir.**

Burada ister istemez kimi göndermeler yapmak zorundayım: "Üretim araçlarının ulusal ölçüde merkezileşmesi, genel ve rasyonel bir plana göre bilinçli bir biçimde hareket eden özgür ve eşit üreticilerin birliğinden ibaret olacak bir toplum için temel olacaktır." (K.Marx) Bu temel üzerindeki geçiş sürecinde yine Marx'ın deyimi ile 'özgür üreticilerin birliği'nde "tabanda yaratıcı hareketlilik yeni kamu yaşamının temel ögesidir... (Çünkü-bn) sosyalizm tepeden buyurulmaz. Onun ruhu mekanik bürokratik yanaşımları reddeder. Yaşayan yaratıcı sosyalizm yığınların kendi ürünüdür." (V.I.Lenin)

Bu kompozisyon içerisinde ise öncünün "rolü", devlet hayatında doğrudan rol almak değil, fakat başkalarının bunu yapmasının koşullarını yaratmaktır" (A.Gramsci) Özetle ve "ancak halk kitleleri ile onun organları (işçi ve asker konseyleri) arasındaki sürekli ve canlı bir karşılıklı etkime içinde gösterilen faaliyet devleti sosyalist bir ruhla doldurur." (R.Luxembourg)... Özetle anti bürokratik bir faaliyetin tek şansı sosyalist demokrasinin aktif karar/katılım/ denetim temelinde, gerçekten eşit ve evrensel ölçeklerde organlarıyla gerçeklenmesinden geçmektedir. Bu da aşağıdan yukarıya olmak zorundadır. Çünkü her yukarıdan aşağıyalığın bir sınır çizgisi vardır.

Bunların ötesinde Gorbaçov geçmişten bugüne uzanan sorunlara el atıyor. Stalin sorununa da değiniyor. Soruna daha yeni değinmesine rağmen kendisini (belki de verili güçler dengesinden... Dileyelim ki sadece bundan olsun) 'sınır'lıyor. Çoğunlukla sonuçlardan söz ediyor ama nedenleri boyutlulukları içinde dile getiremiyor. Bunun kolay olmadığını kabul ediyorum. Ama sonuçlardan söz etmenin de yeterli olmayacağını vurguluyorum (...)

Sorunlar ve sorular çoğaltılabilir. Ama şimdilik bundan daha fazlası gereksizdir. Gorbaçov'un elinde sihirli bir değnek olmadığını, ayrıca da devreye soktuğu son reformalarla, sosyalizmin prestijini kısmi de olsa canlandırdığını biliyoruz. Bu anlamda da çok hayalci veya karamsar olmadan Gorbaçov'un yenilikçiliğinin konjonktürel değil de, Lenin sonrasındaki SBKP ve uluslararası komünist hareketin sorunlarına ilişkin yapısal nitelikli değişim/ dönüşümlerin devrimci bir müjdecisi olabilmesine ilişkin 'umut'larımızı, yenilikçiliğin kendisini olgularla gerçekleyip/aşarak gerçekleyebildiği düzeylerde diri tutmak istiyoruz...

Ayrıca da, 'istemenin' yetmediğini, yanıtınsa insanların yarattığı tarihte olduğunu biliyoruz. İşte bunun için de, bundan sonrasının S.S.C.B.'de tarihi yaratan yığınların sorunu olduğu bilinciyle, Ekim'lerinden Glasnost'larına ulaşan yığınların, Ekim'in rayına oturmuş Glasnost'larını bir kez daha tarihe armağan edeceğini umuyoruz..

Temel Demirer
28.02.1987, Paris.

Mayısın bir başka anlamı vardır törelerimizde. Bu anlamı ulusal ve evrensel verilerle aşkınlaştıran Y.Öncü'nün ilgili sayısını okumanın yoğunluğuyla yazıyoruz sizlere. İçerde mayıs kuşanmak bir başka özgünlükte.. Kendimizi ve hayatı her koşulda yeniden üretmenin ayrımında olmak bizim önemli araçlarımızdan biri.

Mahpusluk somut bir coğrafi ayrılık şüphesiz. Ne ki son üç aydır dışarının nabzını daha bir kolay dinleyebiliyoruz. Sıcağımız büyüyor, türküleri dilden dile ekliyoruz.

Munzur boylarından kardeş tadında selamlar.

Başarılar.

2 Nolu Askeri Cezaevi
ERZİNCAN

* * *

Merhaba Arkadaşlar,

Yayın yaşamına 3. sayısıyla giren "Yeni Öncü"ye hoş geldin diyorum. Ülkemizde gelişmenin seyrine bağlı olarak, son aylarda yeni dergiler çıkıyor piyasaya. Politik-kültürel düzlemle açılan tartışmalarla daha iyi yerlere varılacağına inanıyorum. Gelecekte kendilerini iddialı görenlerin elbette söyleyecekleri, yazacakları şeyleri olmalı. Her ne kadar "dergicilik", bir enflasyona dönüşme süreci de yaşasa, ilgili gelişmelere duyarlı olanların, günlük yaşam telaşlarını bir kenara bırakarak ilgi göstereceklerini sanıyorum.

Sorgulanması, tartışılması gereken çok önemli gündemler karşısındayız. Neydik? Ne olduk? Neredeyiz? Ve ne yapmalıyız? gibi birkaç önemli başlıkla değerlendirilecek epeyce konular var. Ve hiç olmazsa, iyiniyetli, cesur çıkışların; sağlıklı bir söylem biçimiyle, olumlu işlevler taşıdığını düşünüyorum. Sonuçta pek çoğumuz şurda kesişiyoruz: Bir dönemin faturasının kesildiği genç ömürlerin ödedikleri bedellerin bir sonucu olmalı! (...) Güzellikle... Dostlukla...

Namık Kuyumcu-İZMİR

Dostlarım,

12 Eylül sonrası ideolojik ve örgütsel olarak büyük darbeler yiyen Türkiye Sosyalist hareketi, askeri durumdan, yarı-askeri duruma geçilmesiyle birlikte siyaset arenasında yeniden aktifleşmeye başladı. Ve bu, sivilleşmenin hemen hemen tamamlandığı bugünlerde daha bir derinlemesine boyut kazandı. YENİ ÖNCÜ bu aktifleşmenin bence en olgun aşaması. Yani gerek proletaryayı gerekse onun bağlaşıklarını kucaklayan politik anlayışıyla, hem radikal sosyalist hareketin —12 Eylül sonrası, geçmişten dersler çıkarmış ve daha yetkinleşmiş— devamı olarak, hem de meydanı boş bulan tüm oportünistlere gerekli darbeyi indirecek bir zor aracı olarak en olgun siyasi dergi.

Hakan Onur-ANKARA

Cezaevlerinden

İnsan Hakları Derneği Metris'te

Metris cezaevinin açılışından bu yana sorunlar hiç bitmemiştir. Sindirme politikası en katı biçimlerde uygulanmaya çalışılmış, tutukluların sosyal, kültürel, sağlık vb. sorunlarının çözümünde hep ertelenme yoluna gidilmiştir. Bu biriken sorunları İnsan Hakları Derneği Genel Yönetim Kurulu'ndan ve İstanbul görevlilerinden Prof. Nuri Karacan, Emil Galip Sandalcı, Adnan Özyalçıner, Şükran Ketenci, Sennur Sezer, Ragıp Zarakolu, Filiz Karakuş, Bekir Doğanay, Leman Fırtına, Şaziment Sulekoğlu'ndan oluşan bir grup maddeler halinde sıralayarak, list ehalinde Cezaevi Müdürlüğü'ne sunmuşlardır. Bu talepler şöyle sıralanmaktadır.

Cezaevinde sağlık sorunlarıyla ilgili olarak hasta tutuklulara gerektiğinde diyet ekmeği verilmesi, hastane ve revire sevklerde gecikmelerin kaldırılması,

Cezaevinde bulunan ve psikolojik rahatsızlığı olan tutukluların tahliye edilmeleri için mahkemelere bildirimde bulunulması,

Havalandırma süresinin sabah 1,5 öğleden sonra 2 saat olarak uygulanması,

Havalandırma sırasında özellikle hasta tutuklular için koğuş kapılarının açık bırakılması,

Mektup gecikmelerinin

Çanakkale Cezaevi'nde bir açık ziyaret. Hükümlüler ve aileleri bir arada ...

çözülmesi, mektuplaşmada soyad benzerliği zarfının kaldırılması,

Koğuş düzenlemelerinin toplu davaya göre yapılması,

Savunmalarla ilgili gereken dökümanın verilmesi,

Doyurucu ve yeterli yemek verilmesi açık görüşlerde içeriye yemek alınması,

Görüş süresinin normal günlerde yarım saate, açık görüşlerde yarım güne çıkarılması,

Tutuklu başına haftada 2 dergi, iki kitap sınırlamasının kaldırılması,

Cezaevi arası sevklerde tutuklu ve hükümlüler ayaklarından pranga zinciriyle bağlanıyorlar, eller yine zincirle arkadan bağlanıyor, bu durumun ortadan kaldırılması,

Mahkemelerde arabadan çıkartılmıyor, arabalarsa son derece havasız ve rahatsız.

Avukat görüşlerinde sınırlamalar var, yasalara karşı dinleniyor, görüş telefonu sık sık arıza nedeniyle kesiliyor, zaten sınırlı olan görüşmeler iyice engelleniyor.

Para sınırlaması nedeniyle belli miktarın üstündeki paralar içeri alınmıyor.

TİKKO-3 Davasında Olay

Metris TİKKO-3 davasında mahkemeye sunulmak üzere kaleme alınmış olan "Kürt halkına karşı son günlerde yapılan baskıları kınama" dilekçelerine el konulması üzerine çıkan olayda tutuklular hırpalanmıştır. Bunun üzerine mahkemeye suç duyurusunda bulunulmuş ve olaya neden olan erler hakkında soruşturma açılmıştır.

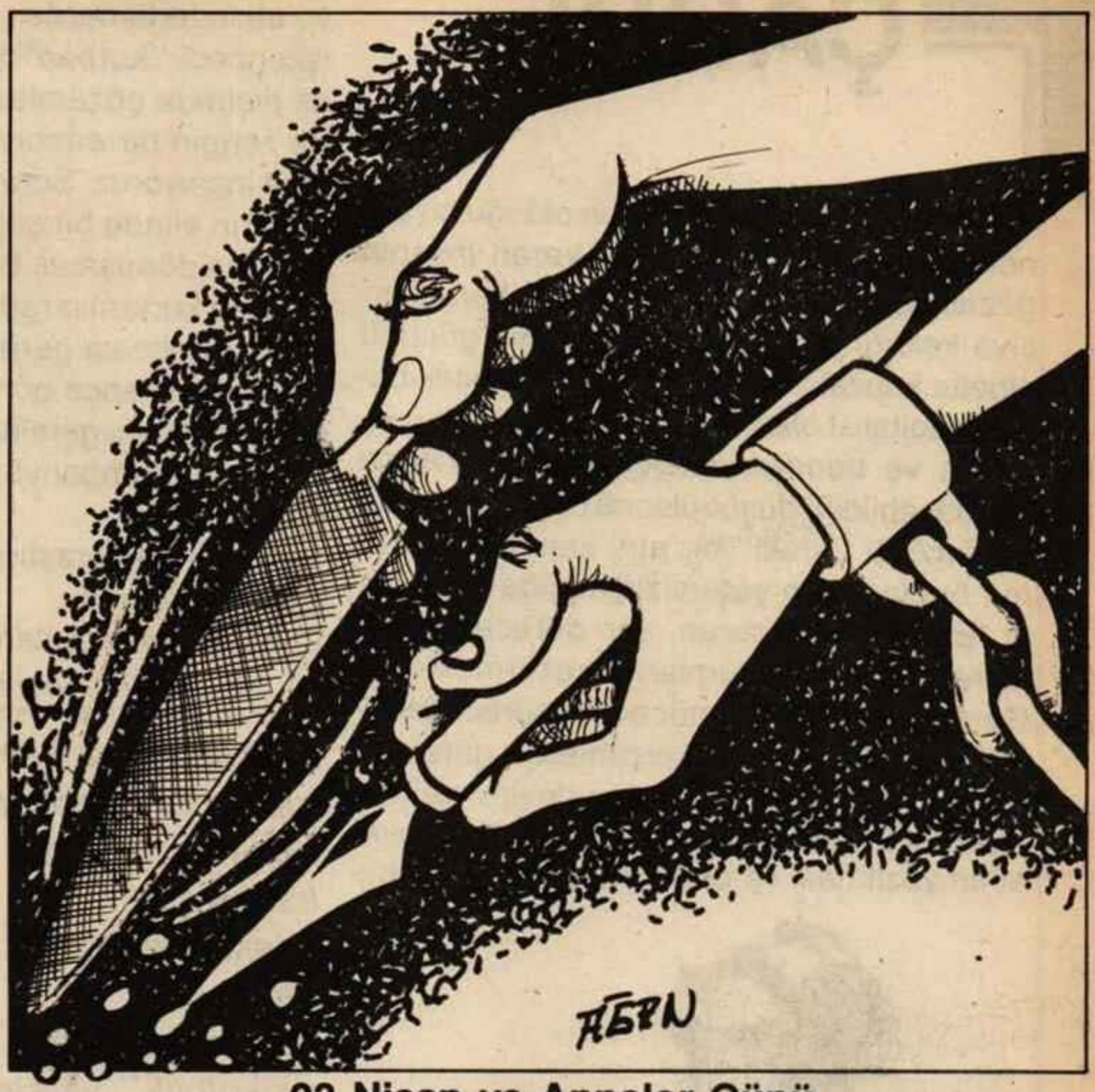

23 Nisan ve Anneler Günü Cezaevlerinde Olayarla Kutlandı

Bazı özel günlerde tanınan açık görüş hakkı, zaman zaman ceza aracı olarak kullanılıp, keyfi uygulamalarla iptal ediliyor. Son aylar içerisinde birçok cezaevinde bu nedenle olaylar çıktı.

★★★

Malatya özel tip cezaevinde tutuklular 23 Nisan açık görüşünün kaldırılması üzerine, durumu protesto ederek kapalı görüşe de çıkmadılar. Daha çok Malatya dışından gelen tutuklu aileleri bu durum üzerine valiliğe müracaat ederek açık görüş taleplerini ilettiler. Valiliğin açık görüş yapılacağını bildirmesi üzerine cezaevine dönen aileler, cezaevi idaresinin eski tavrını sürdürdüğünü görünce tekrar valiliğe gittiklerinde Valiyi yerinde bulamadılar. Uzak illerden gelen tutuklu aileleri görüş yapamadan geri dönmek zorunda kaldılar.

Bursa, G.Antep, Çanakkale vb. cezaevlerinde de benzeri olaylar yaşandı, yer yer ailelerin cezaevi güvenlik görevlilerince tartaklandıkları da görüldü.

★★★

Çanakkale cezaevinde Anneler Günü dolayısıyla yapılan açık görüşe disiplin cezaları olduğu gerekçesiyle 25-30 kişi ziyarete çıkartılmadı. Mahkumlar bu durumu sloganlarla protesto ettiler. Ayrıca hükümlüler:

•Aylardan beri içme sularına mazot karışıyor olmasına rağmen, bu duruma bir çözüm getirilmemesinden,

•Yemekhanenin havalandırma bacasının avlularına açıldığından bu nedenle sınırlı hava alma koşullarının da ortadan kalktığından,

•İdarenin çay satışlarından kendi sırtlarından çok yüklü para kazanıyor olmasından,

•Beslenme sorunlarının hâlâ çözülmediğinden (idareye göre yemekler bilimsel kalori hesaplarına göre hazırlanıyor) söz ettiler.

•Ayrıca ziyaretçiler kollarına mühür basılıyor olmasından şikayetçi olarak, bu durumun kendilerini aşağıladığını ifade ettiler.

★

ÇAĞRI

İşkencenin toplumsal sorun olduğu bir dönemi yaşıyoruz. Yüzbinlere varan insanın gözaltında ve gözaltı sonrasında karşı karşıya kaldığı işkence, kaynağını ve gücünü elbette kapitalizmden almaktadır. Ancak bugün kapitalist olan her ülkede işkencenin ülkemiz ve benzeri ülkelerdeki boyutlarına varmayabildiği düşünülecek olursa sorunun çözümünü ''afaki'' bir anti kapitalist çözüme bağlamanın yetersizliği açığa çıkacaktır. Bu anlamda sorun, son derece güncel ve ivedi politik çözümleri gerektirmektedir. Gereken çözümleri mücadele süreci gelişimi ile birlikte en etkili biçimlerde gündemleştirecektir. Biz bu günden deyim yerinde olursa sorunun politik ve düşünsel çerçevesinin yazılması ve derlenmesi gerektiği kanısındayız. İşkenceye karşı oluşturulacak ilk ve etkin tedbirlerden biri ''işkence anının'', işkenceci-''kurban'' ilişkisinin somut ayrıntılı biçimde çözümlenmesi ve bu doğrultuda zengin bir edebiyatın oluşması gerektiğine inanıyoruz. Sorun bugün için liberal aydınların elinde bir şikayet ve sızlanma edebiyatına dönüşmüş bulunmaktadır. Bu bağlamdan kurtarılıp radikal bir içeriğe ve ruha kavuşturulması gerekmektedir. Bu nedenle bizzat işkence görmüş okuyucularımızın etkin katılımını gerektiren bir kampanya başlatıyoruz. Kampanyaya iki biçimde katılmak mümkündür.

1) Bu konuda araştırma, inceleme ve görüş içeren yazılarla.

2) Aşağıdaki soruların yanıtını içeren (azami beş daktilo sayfası) mektuplarla.

---

a)Yaşadığınız işkence olayı hangi aşamalardan geçti. Kaç gün sürdü?

b)Hangi işkence biçimlerine maruz kaldınız?

c)İşkencecilerin kullandığı mantık sizce nedir?

d)İşkence hangi ''bilimsel, biyolojik, psikolojik'' varsayımların ürünü?

e)İşkence insanlık dışı bir uygulama ve yine ''insanlarca'' uygulanıyor. Deyim yerinde olursa birileri bu işten ''ekmek yiyor''. İşkenceciler sizce bu zıtlığı nasıl çözümlüyor?

f) Sizce 'çözülme anı' ya da 'teslimiyet noktası' hangi şartlarda gerçekleşiyor?

Not: Bize ulaşan her mektubun ve yazının bizleri yönlendireceğini düşünerek, lütfen soruları ''ajitasyondan'' uzak ve yaşanmış somut verilerle yanıtlayınız.

DESEN: Ragıp TOKLUCU

yeni aşama

AYLIK

HABER

ARAŞTIRMA

DERGİSİ

ÇIKIYOR

yeni öncü

SAHİBİ: Nuran AĞAN **YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:** Ahmet ÜNAL
TEKNİK HAZIRLIK: atölye görsel **DİZGİ:** PAMUKÇUOĞLU
MATBAA: Ziya Ofset-526 97 40
ADRES: Çatalçeşme Sok.6/1 Huzur Han.Kat.4 Cağaloğlu-İST.
TEL: 511 35 81 **DAĞITIM:** EMEK DAĞITIM

HAVALELER: NURAN AĞAN adına Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi Hesap No. 102950
Avrupa'daki tüm Türk Bankalarına İktisat Bankası İst. Mecidiyeköy Şubesi. 0781599-01 IBDM TR 31094
Telex (By tested) No'lu Hesaba yatırmanız Banka dekontunuvé adresinizi bize göndermeniz yeterlidir.
ABONE KOŞULLARI: Yurt içi Yıllık 5000 TL. Yurt dışı Yıllık 40 DM.

yeni öncü

ABONE FİŞİ

Derginize zamanında ve daha ucuza sahip olabilmek için ilişikteki abone fişini doldurup banka havale kağıdının bir kopyasıyla adresimize gönderiniz.

Lütfen büyük harflerle, mürekkepli kalemle doldurunuz.

Yıllık abone bedeli:
Yurtiçi : 5000 TL. **Yurtdışı: 40 Dm**

Adı :
Soyadı :
Adres :

Şehir :
Ülke :

Abonenizin başlıyacağı ay:
Abonenizin biteceği ay:

Havalelerinizi: Nuran Ağan adına YURT İÇİ: Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi 102950 Hesap Numarasına
YURT DIŞI: Avrupa'daki Tüm Türk Bankalarına İktisat Bankası İst. Mecidiyeköy Şubesi 0781599-01 IBDM TR 31094
Telex (Bytested) no.lu nesaba göndermenizi rica ederiz.

yeni **öncü işçi** özel sayısı

ÇIKIYOR

HAZİRAN'da